PUBLII

PAPINII STATII

ÓPERA QUÆ EXTANT

CUM NOTIS ALIORUM ET SUIS EDIDIT

FR. DUBNER
PHILOSOPHIÆ DOCTOR

VOLUMEN PRIMUM

LIPSIÆ
APUD JOH. AMBR. BARTH

M DCCC XXXVII.

DE P. PAPINIO STATIO

NOTITIA LITTERARIA.

§ I.

VITA*.

P. Papinius Statius patrem habuit grammaticum et poetam Neapolitanum**, quem luxit mortuum in Epicedio superstite, *Silv.*, v, 3. Ipse natus Neapoli anno p. Chr. n. 61 [ante mensem julium, addit Dodwell.], educatus est Romæ ac mature ingenio poetico, præsertim versibus ex ingenio fundendis, inclaruit. Uxorem

* De vita Statii quæcumque sciri possunt, copiose exposuit in annosque digessit Henricus Dodwell, in libro : *Annales Velle-jani*, etc., Oxonii, 1698, p. 193-306. Quæ quia maximam partem ex *Silvis* hausta, Marklandus aliqua melius constituendi nactus est occasionem. Pauca illa, quæ extra dubitationem posita sunt, breviter narravit G. E. Weberus, in *Corpore poet. lat.*, p. liv, cujus verba mutua sumsimus, mutatis quibusdam et adjectis. Vitæ Statianæ, quæ in codd. exstat, auctor Statium nostrum Tolosensem dicit et *Surculum*, sive, ut cod. Paris., *Sursulum, quasi sursum canentem.* Nimirum permutavit poetam cum rhetore *L. Statio Ursulo*, paullo antiquiore, de quo vide Fabricii *Bibl. lat.*, II, c. 16, not. 1, ubi etiam de aliis *Statiis.*

** Veliæ quidem natum anno fere 20 p. Chr. n., sed post Neapoli degentem, ubi a. 39 scholam aperuerat. Vide præter Dodwell., Not. ad *Silv.*, v, 3, 127.

adolescens duxit (a. fere p. Chr. n. 80) Claudiam, cujus prior maritus cantor videtur vel citharœdus fuisse (*Silv.*, III, 5, 52 et 64 : add. Markl. ad l. II *Epist.*). Is privignam Claudiæ reliquerat, quam tamen illa veræ parentis caritate amplexa est (*loc. cit.* v. 54 sqq.). Ipse Statius non magis ac prior maritus e Claudia liberos suscepisse videtur (cf. *Silv.*, v, 5). In poeticis certaminibus præmia retulit primum Neapoli, ludis quinquennalibus patriis in Cereris honorem (*Silv.* II, 2, 6; v, 3, 225 sq.); deinde Quinquatribus Minervæ, quas in Albano quotannis Domitianus celebrabat (Sueton. *Domit.*, c. IV), cantatis Domitiani rebus gestis (*Silv.* IV, 2, 65 sqq.), ter victoriam reportavit (*Silv.* III, 5, 28 sqq.; v, 3, 227 sqq.) : contra in quinquennali certamine capitolino (Sueton., *loc. cit.*) victus est (*Silv.* III, 5, 31, sqq.; v, 3, 231 sqq.). Hanc cladem male ad malum successum recitatæ Thebaidos retulerunt (v. Not. ad *Silv.* v, 3, 232). At Thebaidem magno cum applausu, diu exspectatam, quum tandem recitasset, a populo exceptam fuisse discimus e Juvenali, VII, 82 sqq., neque ipse Statius, quæ Thebaidos XII, 810 sqq. canit, sine impudentia canere potuisset, si in commissione ejus carminis agonali excidisset, neque placuisset. In illo autem solemni capitolino non promiscua argumenta, sed ipsius Jovis laudes perpetuam fuisse sacri certaminis materiam e Quinctiliani *Instit.*, III, 7, § 4, demonstrat Marklandus, l. c.

Thebaidem carmen incepisse videtur anno 80 p. Chr. n., insequentique primum librum recitasse; absolvit vero atque edidit a. 92 : post eam Silvas edidit et Achilleidem aggressus est, quam morte, ut dubitari non po-

test, oppressus non finivit. Extremum vitæ tempus Neapoli transegit, fastiditus, ut videtur, spe longa et irrita tamen, emendandæ per poesin rerum suarum conditionis; compulsus fortasse etiam dolore amissæ illius victoriæ capitolinæ. Uxor eum in illum secessum non sponte sequebatur (*Silv.* III, 5). Domitiani quæ excedant ætatem, in Statii carminibus non reperiuntur temporum vel rerum memorabilium mentiones : num vero ex ea re conjiciendum sit, eum ante Domitianum obiisse, lubricum Webero visum est velle decernere. Attamen quum dubitari vix possit, quin extrema Statii scripta possideamus omnia, non est cur repudietur quod inde effecerunt Barthius (*Nott.*, p. 366) et Dodwellus, lib. cit., cap. 47, assentiente Marklando ad *Silv.* III, 5, 22, poetam triginta quinque annorum ætatem, vel ann. 96 p. Chr. n., vel paucis tantum mensibus, vel omnino non esse transgressum.

§ II.

CARMINA.

Statius eo tempore vixit, quo poesis romana fere omnis in ostentationem abierat. In antiquioribus igitur poetis si recte quæritur nativus color, affectuum sine fuco expressa veritas et sensuum ingenua simplicitas, in Statio ejusque æqualibus id solummodo spectandum est, quo successu earum rerum speciem aliquam sibi valuerint induere, et an dictionis vel elegantia vel luminibus suaviter lectorem fallant. Atque hujus artis tantam perfectionem et innato ingenio et institutione paterna exer-

citiique perseverantia assecutus est Statius, ut nunquam defuerint viri laudatissimi qui eum vel elogiis extollerent vel imitando exprimere studerent : inter antiquos Claudianus, Sidonius Apollinaris, Symmachus; inter recentiores, Dantes, Tassus, Boccatius, Hugo Grotius, Fr. Malherbius, ut taceam poeticarum venerum nimis suspectos judices Scaligeros, Casaubonum, Lipsium, Gronovium, aliosque philologos, qui Statium dilaudant indefessi. Nimirum hi locorum aliquot splendorem et felicem audaciam, multarum dictionum ingeniosum acumen, in rebus, quæ oculis percipiuntur, picturæ veritatem, ut par erat, agnoverunt : sed nimium istis delectati de universo poetæ ingenio aut falsa judicia, aut non satis circumspecta tulerunt. In rerum inventione quæ et *nova* et felicia sint, animadvertas in Statio perpaucissima : multa in dictione, licet in universum modo tumida, modo arguta, modo operosæ elegantiæ, ubique fere insolentiorum temere studiosa. In comparationibus, quas mire affectat, nonnunquam, ut loquar libere, absurdus est aut monstrosus. Virgilium ut adorabat, ita imitatus est sæpissime, deinde Lucanum, aliquoties Horatium. « Nec vulgarem (ut *Handii* verbis loquar) imitandi modum sequitur Statius, sed ubi aliorum vestigiis insistit, ipsum incessum callida arte celat : quo sæpe fit, ut verbis multum ab iis discedat, quibus ipsam inventionem debeat. De qua re egregie *Henkius :* Unus est ex callidissimis imitatoribus Papinius. Ingenio suo fretus, ubi imitatur, numquam exemplum suum sequi vult, sed præsilire ac circa eosdem sensus certamen cum illo inire. Homeri Virgiliique quam plurima expressit, sem-

per fere modum egressus, eoque ipso inferior, quod e magnis tumentia, e mirabilibus τερατόλογα et puerilia effecit *.» Suo tempore quanti fuerit habitus, ostendunt versus Juvenalis, VII, 82 sqq. :

Curritur ad vocem jucundam et carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit quum Statius Urbem,
Promisitque diem : tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur! sed quum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.

I. e. nisi tragœdiam, nondum in scena exhibitam, histrionibus ad agendum vendat, itaque pauperem vitam sustentet.

Ex scriptis Statii ætatem tulerunt

I. SILVARUM *libri V*, sive collectio carminum, quæ vel in imperatoris, vel in amicorum gratiam, vel alia quacumque occasione oblata variis temporibus scripsit. Epistolæ ab ipso singulis libris præmissæ eorum originem indicant. Quintum librum ipse vivus edidisse non videtur, sed post eum amica aliqua manus : nam carmina aliquot continet perquam imperfecta.

II. THEBAIDOS *libri XII*, quam ipse dicit per duodecim annos *assidua lima cruciasse;* et immortalitatem ex

* Recentiorum judicia de Statio si desideras, vide LA HARPE, *Cours de littérature*, part. 1, ch. 4, sect. 2; VOLTAIRE, *Essai sur la poésie épique*, c. 4, init.; præsertim NAUDET, *Biographie universelle*, t. XLIII, sub. v. STACE. Inter Germanos, MANSO epicos poetas romanos, qui post Virgilium fuerunt, inter se contulit in vol. VIII libri : *Nachtræge zu Sulzers Encyclopædie;* præter hunc consulendi HANDIUS in præfatione edit. *Silvarum*, BERNHARDY, *Rœmische Litteraturgeschichte.*

hoc potissimum carmine sperabat. Materia hæc poetarum et epicorum et scenicorum studiis multum celebrata erat. Inter Græcos post Thebaidem cyclicam, quæ ab aliquibus vel ad Homerum referebatur, plures eam aggressi sunt : *Menelaus Ægeus* duodecim libris (sed ejus poetæ tenuia tantum vestigia restant, ap. Suidam s. v., Steph. Byz. s. vv. Τέμμιξ et Ὑρμίνη), *Antagoras Rhodius* (in Vita Arati ap. Ernest. Callim., t. I, p. 591 : nam in ed. Imm. Bekkeri alia exstat : Apostol. *Proverbb.* v, 82, vel Arsen. *Viol.* p. 146 Walz. coll. Jacobs ad *Anthol.*, vol. XIII, p. 843), sed præsertim ANTIMACHUS *Colophonius*, qui paullo ante Platonem epicam poesin instauratam sui temporis ingenio et sensui accommodavit. (Vide de hoc ejus studio A. F. NÆCKIUM in *Chœrili Samii reliquiis*, Lips., 1817, cap. IX, p. 67 sqq.*) Is igitur et prius bellum thebanum, quod Statius cecinit, et alterum Epigonorum unius carminis ambitu ingenti conclusit, de quo Cicero, *Brut.*, LI : « Magnum illud quod novistis volumen... reconditum carmen : » nam mythica doctrina abundabat et artificiosa dictione incedebat : sed de toto ita judicat Quinctilianus, *Inst.* X, I, § 3 : « Et affectibus et jucunditate et dispositione et omnino arte deficitur : » quamquam hoc judicium le-

* In ejus carminibus ponitur etiam unum, cui titulus est Ἰαχίνη, quo quid faceret non exputavit Schellenbergius, qui ante hos fere quadraginta annos Antimachi fragmenta collegit et docte explicuit. Locus hic est : Ἀντίμαχος Ἰαχίνῃ. Τοὶ δ' ἄρ' οἱ ἀβολήτορες ἄνδρες ἔχσιν. V. D. in Gaisfordii *Poetis gr. minorib.*, vol. III, p. 252, ed. Lips. tentat : Ἀντίμαχος· Ἰάχοντι δ' ἄρ' οἱ ἀβ., etc. Mihi in mentem venerat : Ἀντίμαχος· Ἰναχίδαι δ' ἄρα οἱ ἀβ., etc., quam conjecturam præferet, qui numeros attendit.

nire studet *Næckius*, l. cit., p. 68*. Ne plura, ex Antimacho, tum percelebri, multum profecisse videtur Statius**, licet vel pauca quæ supersunt fragmenta illius ostendant rerum bonam partem ab latino poeta pro consilio esse neglectam. Etenim, quod bene demonstravit *Welckerus*, diversum utriusque poetæ institutum erat. Antimacho veterum mythorum de thebanis bellis opes et divitias decretum erat religiose excutere et antiquam memoriam complecti totam, historici poetæ fide : Romanus hac silva utebatur ad ingenii ostentationem, decerpens inde quæ « *tractata nitescere posse* » sperabat, omniaque disponens ita, ut et unitatem quamdam operi pararet, et auditores lectoresque non laxaret, sed progrediens altius usque commoveret. Quare primum Homerico modo ἀριστείας induxit, i. e. in quoque libro aliquem de septem ducibus principem gloriæ et pugnæ fecit. Deinde rerum ordinem ita invertit, ut ante omnes Amphiaraum Orco demitteret, ne mortis ejus lenitas

* Totum mythorum de thebanis bellis cyclum et poetarum ejus tractandi rationes summa doctrinæ copia exposuit WELCKERUS in *Ephemeridib. scholast. Darmstad.* a. 1832, febr. et mart., inde a nr. 14 et seqq., p. 105-180; 209-250 : *Thebais und Epigonen.* Ibi p. 158 sq. de *Antimacho;* et p. 161-164 exquisita de *Statio* disseruit.

** Et erat hæc jam antiqua fama. Schol. Barthianus ad *Theb.*, III, 466 : « Dicunt poetam ista omnia ex græco poeta Antimacho deduxisse, qui et ipse [lon]gam Thebaidem scripsit et veteribus in magno pretio habitam. » Neque hoc redarguitur locis quibusdam singulis, in quibus Statium ab Antimacho dissentientem deprehendimus : e. c. frag. 29 Antimachi, qui Parthenopæum non Arcadem, ut Statius, sed Argivum facit cum quibusdam aliis, de quibus v. WELCKERUM, l. c. p. 138 sq.

post Capanei sacrilegam audaciam et fraternæ pugnæ scelera territis lectoribus videretur languere : et quæ sunt alia e Statiana narrationis descriptione pendentia, indicata illa cum ceteris memorabilioribus de poematis argumento et tractatione apud Welckerum, l. c.

Verbo mentionem injiciam *Pontici* poetæ, qui Augusti fere ævo Thebaidem scripsit, sed, absque Propertio esset, maneret ignotus. V. interpp. ad Propert., I, 7, init., præsertim BURMANN., p. 70.

III. ACHILLEIDOS *libri II*, quam mors præmatura Statium absolvere prohibuit. Nam Britannici et aliorum error, etiam ab Lemærio repetitus, nimis apertus est. Ne secundum quidem librum finivit. In MSS. fere in quinque libros divisa exstat.

Domitiani Res gestas in agone Albano se celebrasse significat *Silv.* IV, 2, 65 sq. : quas an in manus hominum venire jusserit, incertum est. De *Agave* tragœdia nihil scimus præter ea, quæ Juvenalis indicat loco allato.

§ III.

SCHOLIASTÆ.

Quæ ad Silvas adscriptæ leguntur glossæ et breves explicationes in codice Parisiensi, post medium sæculum XV exarato, valde recentes sunt et post renatas litteras factæ. Sed *antiqua scholia* exstant ad Thebaidem et Achilleidem. Primum nota illa *Lactantii Placidi*, cujus sub nomine etiam glossæ veteres latinæ (multo quidem integriores in codd. Parisinis quam in Vaticanis, unde eas edidit *Ang. Maius*) et argumenta Meta-

morphoseon Ovidii hodie feruntur. De se loquitur ad librum vi *Thebaidos*, p. 279 ed. Crucei : « Sed de his rebus (de Antipodibus), prout ingenio meo connectere potui, ex libris ineffabilis doctrinæ Persei præceptoris, seorsum libellum composui Lactantius Placidus. » Sic MSS. Lindenbrogii, dum vett. edd. et MS. Paris. : *Cœlius Firmianus Lact. Plac.*, quibus obversabatur clarus auctor *Institutionum*. Alii eum appellant *Lutatius* vel *Luctatius Placidus*, refragantibus certe MSS. Non ante sæc. vi scripta esse hæc scholia possunt, partim ex Servio, Hygino, aliis concinnata; nihilominus permulta etiam propria continent. Editio princeps eorum, quæ ad Thebaidem scripta sunt, est *Romana* anni 1475; deinde ab Lindenbrogio ex MSS. emendata sunt, a. 1600, *Paris.*; postrema eorum editio *Cruceana*, a. 1618, *Paris.*, additis notis Lindenbrogii. Nos Parisiensem Regiæ bibl. codicem nr. 8063, fol., membr., sæc. xv ineuntis, contulimus, splendide, sed vitiosissime scriptum : nihilominus in notis nostris sat magnam inde emendationum silvam, ubi occasio ferebat, productam videbis.

Præter hæc scholia I. thius e duobus codd. Statii quos versavit antiqui a. eruit *Glossographum*, modo paucis modo pluribus difficiliores poetæ sententias exponentem, tam vere plerumque ac feliciter, ut pæne succenseam mihi, qui non plura inde ad dilucidandam locorum quorumdam obscuritatem excerpserim. Hic licet non tam docte excurrat in mythologiam aliasque res antiquas, quam Lactantius, verba tamen et sententias Statii multo melius intellexit et exposuit.

Ad Achilleidem Lactantii scholia ex codice Fr. Pi-

thœi primus edidit Lindenbrogius a. 1600, multa quidem illa minoris pretii quam quæ ad Thebaidem habentur. Partem eorum, ad v. 240 libri I, inveni in cod. membr. Regiæ bibl. sæc. XI, nr. 8040, cum magna varietate lectionis, cujus aliqua excerpsi. Etiam in cod. membr. 8559 ejusdem bibl., sæc. XIV exeuntis vel XV ineuntis, scholia ad Achilleidem vidi, non mala, sed quæ ignoti nihil continerent. Glossographus ille præstans Barthii in Achilleidem quoque exstat : a nobis ubique litteris GLOSS. indicatus.

§ IV.

CODICES.

I. SILVARUM. De quibus *Marklandus* in præfatione : « Scripti earum codices rarissimi sunt : duos habuit Barthius (unum litteris capitalibus exaratum, qui utinam exstaret); neutri eorum nisi perpaucis horis uti illi licuit, propter flammas mansioni ejus injectas, e quibus tamen elapsos illos suspicatus est. Alium laudat Justus Zinzerlingius , *Promuls. crit.;* alium, Lipsianum, Bernartius; alium Gebhardus, *Curar. juvenil.* lib. III. Senensis vero et Medicei excerptis utebatur Gronovius; et postea, uno Jo. Rhodii, chartaceo; altero archiep. Salisburgensis, membr. Nic. Heinsius habuit Vaticanos quatuor. » Nimirum *Poggius* primus exemplum earum e Gallia detulit in Italiam, mendosum et decurtatum, sed e quo reliqui codd. videantur emanasse. V. accurate hæc exponentem et de codd. illis judicantem *Handium* in præf. ed. p. XX sqq. Præterea collationem habemus co-

dicis *Rhedigerani* sive *Vratislaviensis* sæc. XIV in *Silligi* repetitione editionis Marklandianæ, p. 21 sqq., et *Parisiensis* anni 1470 (qui desinit in V, 2, v. 257) in ed. Lemærii, æque utriusque interpolati. Alia solummodo ad tria priora carmina ap. Handium. Qui in *Vindobonensi* bibliotheca servatur si ex Budensi est derivandus, quod credi licet ex adscriptis ei notis, alia etiam servata est familia quam Poggiana.

II. THEBAIDOS codicum ingens copia in bibliothecis servatur, quorum notitiam pete ex HÆNELII *catalogis manuscriptorum*, *Catalogo Regiæ Parisiensis* (sive ed. Lemær., vol. IV, p. 62-64, qui et Britannicos plene recenset, p. 56-61), Eberti *catalogo MSS. Guelferbytanorum*, p. 157 sq., et aliis. Sed eos memorare nostrum est quibus editores usi sunt. Agmen ducit antiquissimus ille et optimus Barthii, qui reliquos omnes longo intervallo post se relinquit : hunc recensionis novæ fundum haberi oportet, ut Bembinum in Terentio; non quod liber sit ab interpolatione vel errore omni, sed quod manum poetæ longe plurimis in locis evidenter servat : in talibus vero manuscriptis mutationes a lectoribus vel criticis factæ multo facilius deprehenduntur, quam in recentioribus, qui sunt, ut de vetere pallio Theocritus dicit, ἔργον ἐπ' ἔργῳ. Hujus igitur ope codicis, a Barthio satis accurate (sed non ad Gronovianum textum, quem ipsi obtrusit Daumius, sed ad Lindenbrogianum) excussi, sobrio judicio cum reliquis collati non dubito quin Thebais ad tantam integritatem perduci possit, quantam pauci veterum scriptorum recuperaverunt. Usus præterea Barthius est alio ab hoc, ut ait, derivato : an pluribus

etiam, non satis liquide constat. Inter bonos codices refero : *Lipsianum*, quem Bernartius contulit, unum ex duobus *Behotianis*, et præsertim ex Lindenbrogianis *Puteaneum*, qui non potest quin sit idem ac Regius Parisiensis nr. 8051, sæc. x, a Lemærio et Amaro collatus : quare lectiones ex utroque productas significavi litteris PR, ex alterutro solo vel *Put.* vel *Reg.* 1. Hic sæpe cum egregio illo Barthii consentit. Minus boni sunt ejusdem Lindenbrogii *Petavianus*, et *Danielis*. Eodem ordine habeo *Petrensem*, quem supra meritum laudat Marklandus. Vulgo autem accenseo *Taurinensem*, *Busliđianum*, *Burmannianos*, *Regium* 2 (nr. 8052) sæc. XII, et alios. De Gronovianis in *Diatribe* (nam editio cum ipsius notulis ad manum non fuit) judicium ferre non audeo : certum vero est eum habuisse aliquot valde antiquos et perbonos, sed quibus in paucis tantummodo locis sit usus. Neque ausim de iis quorum frequens mentio in scriptis Heinsiorum, neque de codd. Guil. Canteri, Schotti, Bentleii, Wakefieldi (ad *Lucret.*) et aliorum, qui Statium non ediderunt, sed occasione tantum oblata eum emendarunt : id tamen mihi certum est, horum numero longe plures esse recentes sive interpolatos.

III. ACHILLEIDEM perpauci e codicibus memoratis complectuntur, neque optimus ille Barthii. In hoc carmine præ multis, ne dicam omnibus, eminet *Regius* 1, quo multum usi sumus.

§ V.

EDITIONES.

I. Operum Statii. *Princeps* ed., *Thebaidem* et *Achilleidem* complectens, sine l. et a. (circa ann. 1470), fol. *Altera princeps*, itidem sine l. et a. (circa a. 1477?), ex alio cod. minus accurate expressa. Neque hæc *Silvas* continet.

1480? *Romana*, fol., cum scholl. Lact. Placidi in *Thebaidem*, Fr. Maturantii notis in *Achilleidem*, Domitii Calderini in *Silvas*. Hic quidem multa partim temere ex ingenio, partim, ut postea cognitum est, ex MS. mutavit : sed doctæ et ingeniosæ sunt ejus explicationes plurimæ. Hi commentarii post sæpe repetiti sunt.

1502. *Aldina prima*, 8, ex Avancii recensione, cujus emendationes jam 1498 Venetiis prodierant.

1519. *Aldina secunda*, 8, cui Fr. Asulani epistola præmissa. Denuo recensita, sed, judice Handio, festinantius.

1595. *Jo. Bernartii*, *Plantiniana*, Antv. 8, ex uno pluribusve codd. non male recensita. Sæpius repetita.

1600. *Friderici Tiliobrogæ* (Lindenbrogii), Paris., 4, cum Lact. Placidi commentariis. Omnia e codd. recensita, sed ita, ut æquo plura ex edd. antecedentibus reliquerit. — Ejusdem anni *Commeliniana*, cum notis *Jani Gruteri*.

1609. *Jo. Jac. Grasseri*. Recensio sine notis.

1616. *Jo. Gasp. Gevartii*, Lugd. Bat., 8. Recensio et *Papinianarum lectionum libri quinque*. Gevartii *Electa*. Paris., 1619, 4

1618. *Emerici Crucei*, Paris., 4, 2 voll. cum aliorum commentariis scholiisque suis. Nullius fere meriti editor.

1624. *Amstelodamensis*, 12, ex rec. *Dan. Heinsii*, ut putant.

1653. Ex rec. et cum notis Friderici Gronovii. Amstel., 24. Is ad hanc recensionem codicibus pariter atque ingenio instructus, non omnem Statii textum judicio suo subjecit, sed iis tantum locis mederi est dignatus, qui Gronovium salvatorem requirere viderentur. Quare hæc recensio, ad hodiernum diem in edd. fere servata, perfunctoriæ solummodo nomen meretur.

1658. Cum notis Franc. Guyeti, Jo. Peyraredi et alior. a *Marol-*

lio edita Paris., 8, 3 voll. Guyetus in Statio magis etiam quam in aliis temerarius. Peyraredi quædam memoravimus.

1664. Cum commentario GASPARIS BARTHII, post obitum ejus a *Daumio* edita, Cygneæ, 4, 4 voll. Immortalia Barthii de Statio merita, et ob optimorum codicum usum (quos si accuratius ubique distinxisset, nihil fere superesset quod optares), et ob doctrinam maximam in explicando exhibitam. Hæc ita intelligere noli, ac si Barthii jndicium probaremus ubicunque : πολλοῦ καὶ δεῖ. Sed Papinianis studiis in omne tempus fundamentum solidissimum perseverantia sua substruxit. Insane vero egit Daumius, qnod Gronovianum textum adjicere, quam Lindenbrogianum Barthianis copiis et crisi emendare maluit. Ut summa ejus temeritatis incommoda premam silentio, id certe dicendum, Daumii meritum esse, quod aliquot millia emendationum certissimarum ad hunc diem in commentariis sepulta jaceant, neque in ullius editionis textu repræsententur.

1783. *Bipontina*, 8.

1825. AMARI et LEMÆRII, Parisiis, 8, 4 voll. *Silvas* ex rec. Marklandi, reliqua ex rec. Gronovii, hic illic recognitis, eum notis integris Marklandi ad *Silvas*, reliquorum selectis.

1833. GUILL. ERN. WEBERI, in *Corpore poetarum lat.*, vol. II, Francof. Qui etiam hic, nt in toto libro, plura præstitit quam promiserat. Sed Brœnnerus librarius vehementer accusandus est, hoc opus typographicorum vitiorum copia pæne inaudita inquinatum exire passus.

II. SILVARUM. *Princeps* ed. s. l. et a. (circa a. 1472), 4. Deinde

1472, *Venetiana* Spirensis, ad eaCem Catulli, 4, seq. a. *Parm.* 1473, item cum Catullo : et sæpius.

1475. *Romana*. Cum comment. Domitii Calderini. Cf. ad a. 1480.

1599. *Jo. Bernartii* commentarius. Antv., 8.

1601. et 1602. *Fed. Morelli* observationes. Paris., 8 et 4.

1637. Prodiit excellentissima FR. GRONOVII *Diatribe in St. libros V*, Hag. com., 8. Inde lites cum Emerico Cruceo, qui edidit *Antidiatriben*, Paris., 1637. Cui respondit Gronovius *Elencho Antidiatribes*, 1640, Parisiis edito. Quo libro se plane argui non sentiens, rusticitatis et ἀκρισίας monumentum reliquit Cruceus : *Muscarium*, Par., codem anno.

Ea omnia duob. voll. repetiit doctisque notis instruxit *Ferd. Handius*, Lips., 1812, 8.

1728. Ed. JEREMIÆ MARKLAND. Londini, 4. Mirum doctrinæ, acuminis et justi de pulchro judicii specimen : in quo tamen Statio sæpius id quod dicere debebat imputatur quam vera et antiqua ejus scriptura eruitur. Repetita est addita collatione codicis Rhedigerani ab *Silligio*, Dresdæ, 1827, 4.

1817. FERN. HANDIUS *Silvarum* editionem auspicatus est, omnia quæ de iis bene observaverunt eruditi, complectentem, editoris animadversionibus confirmata et aucta. Vix unquam ullius poetæ editio tam copiosa et exquisita supellectile incepta est : nihilominus in primo volumine substitit.

III. THEBAIDOS. Ex rec. *Bonini Mombritii*, sine l. et a. Mediolani, circa 1478. Ubi editus cod. a. Lactantii commentarius. 1601. *Jo. Barclai* commentarii in *Theb.* Massiponti, 8.

IV. ACHILLEIDOS. Princeps vel *Veneta*, ut videtur, sine l. et a. (1472), vel *Ferrariensis*, per Andream Gallum, quam pro principe habet Affò *Saggio di mem. su la tipogr. Ferr.*, p. 25.

1485. *Veneta*, cum *Jo. Britannici* commentario. Fr. Maturantii commentarium supra memoravimus. Uterque sæpe repetitus, etiam in ed. Emer. Crucei. Ceteræ solius *Ach.* editiones nulla re memorabiles. *Mitscherlichii* et *Menkii* observationum crit. in *Ach.* libellis carui.

Memoravi tantummodo quæ merito aliquo viderentur esse conspicuæ. Ceteras si noscere cupis, vide EBERTI *Lex. bibl.* nr. 21657-21716.

§ VI.

HÆC EDITIO.

Pro instituto hujus *Collectionis* editor honestissimus inter Statianorum operum recensiones quas sequeretur elegit optimas : in Silvis, *Marklandianam*, in Thebaide et Achilleide *Gronovianam*, hanc a Bipontinis criticis, utramque vero a professoribus parisinis *Amaro* et *Lemærio* hic illic recognitam. Ita impressis accuratissime carminibus poetæ hoc mihi munus demandavit, ut quidquid vel ad explicationem vel ad rem criticam summe judicarem necessarium, quanta possem brevitate verborum subjice-

rem. Reputans igitur legi non solere Statium nisi ab iis qui et linguæ latinæ, et antiquitatum, et mythologiæ probe essent scientes eruditionisque classicæ rudimenta posuissent, ea solummodo vel aliorum verbis vel meis explicare studui, in quibus etiam exercitatiores possent offendere. Qua occasione Lactantium scholiastam sæpe tacitus emendavi e codd. Parisinis. Criticarum vero notarum pro recensionum quæ exhibentur diversitate diversa ineunda fuit ratio. Silvas *Marklandus*, ut constat, paullo audacius refinxit, magna earum corruptione et codicum, qui insuper ex *una* omnes familia proveniunt, paucitate motus et excusatus: eujus mutationes si recensere voluissem omnes, et earum causas præcipuas indicare, dii boni, quale et quantum evasurum erat hoc volumen! In iis igitur annotandis me continerem oportebat, quæ legentem hæc carmina poterant morari vel turbare. Thebaidos autem et Achilleidos recensionem, quæ vel Barthianis subsidiis conveniens et digna esset, nemo ad hunc diem typis exscribendam tradidit: quare non alienum esse putavi ab honestissimi librarii instituto, ut in eorum commodum, qui Barthiana aliisque editionibus et scriptis criticis carerent, vel usi nondum essent, specimina horum carminum e codicibus et ingenio emendandorum magno numero proponerem. Præsertim ex optimo illo et unico codice Barthii commemoranda judicavi quam plurima, quippe veritati plerumque affinia. Neque neglecta sunt *Heinsiorum*, *Wakefieldi* aliorumque criticorum scripta, quæ in Statium observationes continent: sed usque velim reputes, me specimina tantum, emendationis, non recensionem poetæ exhibere voluisse, et consulto omisisse multa quæ probabilitatis speciem non haberent. Vale, benevole lector, et huic quidquid Statio impendi operæ fave.

FRIDERICUS DUBNER.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER I.

AD STELLAM

Diu multumque dubitavi, Stella juvenis optime, et in studiis nostris eminentissime qua parte voluisti, an hos libellos, qui mihi subito calore et quadam festinandi voluptate fluxerant, quum singuli de sinu meo prodiissent, congregatos ipse dimitterem. Quid enim .... quoque auctoritate editionis onerari, quum adhuc pro Thebaide mea (quamvis me reliquerit) timeo? Sed et Culicem legimus, et Batrachomyomachiam etiam agnoscimus : nec quisquam est illustrium poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore præluserit. Quid? quod hæc serum erat continere, quum illa vos certe quorum honori data sunt, haberetis. Sed apud ceteros necesse est multum illis pereat ex venia, quum amiserint, quam solam habuerunt, gratiam celeritatis. Nullum enim ex illis biduo longius tractum; quædam et in singulis

diebus effusa : quamvis metuo, ne verum istuc versus quoque ipsi de se probent. Primus libellus sacrosanctum habet testem : sumendum enim erat a Jove principium. Ceterum hos versus, quos in Equum Maximum feci, indulgentissimo imperatori, postero die quam dedicatum erat opus, tradere jussus sum. Potuisti illud (dicet aliquis) et ante vidisse. Respondebis illi tu, Stella carissime, qui Epithalamion tuum, quod mihi injunxeras, scis biduo scriptum. Audacter mehercule; sed tamen CCLXXII hexametros habet. At fortasse tu pro collega mentieris. Manlius certe Vopiscus, vir eruditissimus, et qui præcipue vindicat a situ litteras jam pæne fugientes, solet ultro quoque nomine meo gloriari, et villam Tiburtinam suam descriptam a nobis uno die. Sequitur libellus Rutilio Gallico Valenti dedicatus : de quo nihil dico, ne videar defuncti testis occasione mentiri. Nam Claudii Etrusci testimonium est, qui Balneolum a me suum intra moram cœnæ recepit. In fine sunt calendæ decembres, quibus utique creditur : noctem enim illam felicissimam habent, et voluptatibus publicis inexpertam.

I

EQUUS MAXIMUS DOMITIANI.

Quæ superimposito moles geminata colosso
Stat Latium complexa forum? Cœlone peractum
Fluxit opus? Siculis an conformata caminis
Effigies, lassum Steropem Brontemque reliquit?
An te Palladiæ talem, Germanice, nobis
Effinxere manus, qualem modo frena tenentem
Rhenus, et attoniti vidit domus ardua Daci?
Nunc age, fama prior notum per sæcula nomen
Dardanii miretur equi, cui vertice sacro
Dindymon, et cæsis decrevit frondibus Ida:
Hunc neque divisis cepissent Pergama muris,
Nec grege permixto pueri innuptæque puellæ,
Ipse nec Æneas, nec magnus duceret Hector.
Adde, quod ille nocens, sævosque amplexus Achivos;
Hunc mitis commendat eques: juvat ora tueri
Mixta notis belli, placidamque gerentia pacem.
Nec veris majora putes; par forma decorque,
Par honor: exhaustis Martem non amplior armis
Bistonius portat sonipes, magnoque superbit

Pondere; nec tardo raptus prope flumina cursu
Fumat, et ingenti propellit Strymona flatu.

Par operi sedes : hinc obvia limina pandit
Qui fessus bellis, adscitæ munere prolis,
Primus iter nostris ostendit in æthera divis.
Discitur e vultu quantum tu mitior armis;
Qui nec in externos facilis sævire furores
Das Cattis Dacisque fidem : te signa ferente,
Et minor in leges iret gener, et Cato castris.
At laterum passus hinc Julia tecta tuentur;
Illinc belligeri sublimis regia Pauli.
Terga pater, blandoque videt Concordia vultu.

Ipse autem puro celsum caput aere septus
Templa superfulges, et prospectare videris,
An nova contemptis surgant pallatia flammis
Pulchrius : an tacita vigilet face Troicus ignis,
Atque exploratas jam laudet Vesta ministras.
Dextra vetat pugnas : lævam Tritonia virgo
Non gravat, et sectæ prætendit colla Medusæ,
Ceu stimulis accendat equum. Nec dulcior usquam
Lecta deæ sedes; nec si, pater, ipse teneres :
Pectora, quæ mundi valeant evolvere curas,
Et quîs se totis Temese dedit hausta metallis.
It tergo demissa chlamys : latus ense quieto
Securum; magnus quanto mucrone minatur
Noctibus hibernis, et sidera terret Orion.

At sonipes, habitus animosque imitatus equestres,
Acrius attollit vultus, cursumque minatur :
Cui rigidis stant colla jubis, vivusque per armos
Impetus; et tantis calcaribus ilia late

Suffectura patent. Vacuæ pro cespite terræ
Ærea captivi crinem terit ungula Rheni.
Hunc et Adrastæus visum extimuisset Arion;
Et pavet aspiciens Ledæus ab æde propinqua
Cyllarus : hic domini nunquam mutabit habenas
Perpetuus frenis, atque uni serviet astro.

Vix sola sufficiunt, insessaque pondere tanto
Subter anhelat humus : nec ferro aut ære laborat,
Sed genio; teneat quamvis æterna crepido,
Quæ superingesti portaret culmina montis,
Cœliferique attrita genu durasset Atlantis.
Nec longæ traxere moræ : juvat ipsa labores
Forma Dei præsens; operique intenta juventus
Miratur plus posse manus. Strepit ardua pulsu
Machina continuo : septem per culmina montes
It fragor, et magnæ vincit vaga murmura Romæ.
Ipse loci custos, cujus sacrata vorago
Famosusque lacus nomen memorabile servat,
Innumeros æris sonitus, et verbere crebro
Ut sensit mugire forum, movet horrida sancto
Ora situ, meritaque caput venerabile quercu.
Ac primum ingentes habitus, lucemque coruscam
Expavit majoris equi; terque ardua mersit
Colla lacu trepidus : lætus mox præside viso :

« Salve, magnorum proles genitorque deorum,
Auditum longe numen mihi! Nunc mea felix,
Nunc veneranda palus, quum te prope nosse, tuumque
Immortale jubar vicina sede tueri
Concessum. Semel auctor ego, inventorque salutis
Romuleæ; tu bella Jovis, tu prœlia Rheni,

Tu civile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas : quod si te nostra tulissent
Sæcula, tentasses, me non audente, profundos
Ire lacus : sed Roma tuas tenuisset habenas. »
  Cedat equus, Latiæ qui contra templa Diones,
Cæsarei stat sede fori (quem tradere es ausus
Pellæo, Lysippe, duci, mox Cæsaris ora
Aurata cervice tulit); vix lumine fesso
Explores quam longus in hunc despectus ab illo.
Quis rudis usque adeo, qui non, ut viderit ambos,
Tantum dicat equos, quantum distare regentes?
Non hoc imbriferas hyemes opus, aut Jovis ignem
Tergeminum, Æolii non agmina carceris horret,
Annorumve moras, stabit dum terra polusque,
Dum Romana dies. Huc et sub nocte silenti,
Cum superis terrena placent, tua turba relicto
Labetur cœlo, miscebitque oscula juxta :
Ibit in amplexus natus, fraterque, paterque,
Et soror : una locum cervix dabit omnibus astris.
Utere perpetuum populi magnique senatus
Munere : Apelleæ cuperent te scribere ceræ,
Optassetque novo similem te ponere templo
Atticus Elæi senior Jovis; et tua mitis
Ora Taras, tua sidereas imitantia flammas
Lumina, contempto mallet Rhodos aspera Phœbo.
Certus ames terras, et quæ tibi templa dicamus
Ipse colas : nec te cœli juvet aula; tuosque
Lætus huic dono videas dare thura nepotes.

II

EPITHALAMION STELLÆ ET VIOLANTILLÆ.

Unde sacro Latii sonuerunt carmine montes?
Cui, Pæan, nova plectra moves, humeroque comanti
Facundum suspendis ebur? Procul ecce canoro
Demigrant Helicone deæ, quatiuntque novena
Lampade solemnem thalamis coeuntibus ignem,
Et de Pieriis vocalem fontibus undam.
Quas inter vultu petulans Elegia propinquat,
Celsior assueto; divasque hortatur, et ambit
Alternum factura pedem, decimamque videri
Se cupit, et medias fallit permixta sorores.
Ipsa manu nuptam genitrix Æneia ducit
Lumina demissam, et dulci probitate rubentem:
Ipsa toros, et sacra parat; cinctuque Latino
Dissimulata deam, crinem vultumque genasque
Temperat, atque nova gestit minor ire marita.
Nosco diem causasque sacri: te concinit iste
(Pande fores!) te, Stella, chorus: tibi Phœbus et Evan
Et de Mænalia volucer Tegeaticus umbra
Serta ferunt: nec blandus Amor, nec Gratia cessat

Amplexum niveos optatæ conjugis artus
Floribus innumeris et olenti spargere nimbo.
Tu modo fronte rosas, violis modo lilia mixta
Excipis, et dominæ niveis a vultibus obstas.

Ergo dies aderat Parcarum conditus albo
Vellere, quo Stellæ Violantillæque professus
Clamaretur Hymen. Cedant curæque metusque,
Cessent mendaces obliqui carminis astus;
Fama, tace : subiit leges, et frena momordit
Ille solutus amor : consumpta est fabula vulgi,
Et narrata diu viderunt oscula cives.
Tu tamen attonitus, quamvis data copia tantæ
Noctis, adhuc optas, permissaque numine dextro
Vota paves. Pone, o dulcis, suspiria, vates,
Pone : tua est. Licet expositum per limen aperto
Ire, redire, gradu : jam nusquam janitor, aut lex,
Aut pudor : amplexu tandem satiare petitæ
Conjugis, et duras pariter reminiscere noctes.
Digna quidem merces, et si tibi Juno labores
Herculeos, Stygiis et si concurrere monstris
Fata darent, si Cyaneos raperere per æstus.
Hanc propter justum Pisæa lege trementem
Currere, et Œnomai fremitus audire sequentis.
Nec si Dardania pastor temerarius Ida
Sedisses, hæc dona forent : nec sic alma per auras
Te potius prensa veheret Tithonia biga.

Sed quæ causa toros inopinaque gaudia vati
Attulit, hic mecum, dum fervent agmine postes
Atriaque, et multa pulsantur limina virga,
Hic, Erato jucunda, doce : vacat apta movere

Colloquia, et docti norunt audire Penates.
Forte serenati qua stat plaga lactea cœli,
Alma Venus thalamo, pulsa modo nocte, jacebat,
Amplexu duro Getici resoluta mariti.
Fulcra, torosque deæ tenerum premit agmen Amorum :
Signa petunt, quas ferre faces, quæ pectora figi
Imperet, an terris sævire, an malit in undis,
An miscere deos, an adhuc vexare Tonantem.
Ipsi animus nondum; nec cordi fixa voluntas :
Fusa jacet stratis, ubi quondam conscia culpæ
Lemnia repserunt deprenso vincula furto.
Hic puer e turba volucrum, cui plurimus ignis
Ore, manuque levi nunquam frustrata sagitta,
Agmine de medio, tenera sic dulce profatus
Voce (pharetrati pressere silentia fratres):
« Scis ut, mater, ait, nulla mihi dextera segnis
Militia : quemcunque hominum divumque dedisti,
Uritur : at tandem lacrymis, et supplice dextra
Et votis precibusque viri concede moveri,
O genitrix! duro nec enim ex adamante creati,
Sed tua turba sumus. Clarus de gente Latina
Est juvenis, quem patriciis majoribus ortum
Nobilitas gavisa tulit, præsagaque formæ
Protinus e nostro posuit cognomina cœlo.
Hunc egomet tota quondam (tibi dulce!) pharetra
Improbus, et densa trepidantem cuspide fixi.
Quamvis Ausoniis multum gener ille petitus
Matribus, edomui victum, dominæque potentis
Ferre jugum, et longos jussi sperare per annos.
Ast illam summa leviter, sic namque jubebas,

Lampade, parcentes, et inerti strinximus arcu.
Ex illo quantos juvenis premat anxius ignes
Testis ego, attonitus quantum me nocte dieque
Urgentem ferat : haud ulli vehementior unquam
Incubui, genitrix, iterataque vulnera fixi.
Vidi ego et immiti cupidum decurrere campo
Hippomenem, nec sic meta pallebat in ima :
Vidi et Abydeni juvenis certantia remis
Brachia, laudavique manus, et sæpe natanti
Præluxi : minor ille calor, quo sæva tepebant
Æquora. Tu veteres, juvenis, transgressus amores :
Ipse ego te tantos stupui durasse per æstus,
Firmavique animos, blandisque madentia plumis
Lumina detersi. Quoties mihi questus Apollo
Sic vatem mœrere suum! Jam, mater, amatos
Indulge thalamos : noster comes ille piusque
Signifer armiferos poterat memorare labores,
Claraque facta virum, et torrentes sanguine campos;
Sic tibi plectra dedit, mitisque incedere vates
Maluit, et nostra laurum subtexere myrto.
Hic juvenum lapsus, suaque, haud extrema, revolvit
Vulnera. Pro quanta est Paphii reverentia, mater,
Numinis! hic nostræ deflevit fata columbæ. »

Dixerat; et tenera matris cervice pependit
Blandus, et admotis tepefecit pectora pennis.
Illa refert, vultu non aspernata rogari :
« Grande quidem, rarumque viris, quos ipsa probavi,
Pierius votum juvenis capit : hanc ego, formæ
Egregium mirata decus, cui gloria patrum
Et generis certabat honos, tellure cadentem

Excepi, fovique sinu; nec colla genasque
Comere, nec pingui crinem deducere amomo
Cessavit mea, nate, manus : mihi dulcis imago
Prosiluit. Celsæ procul aspice frontis honores,
Suggestumque comæ; Latias metire quid ultra
Emineat matres : quantum Latonia nymphas
Virgo premit, quantumque egomet Nereidas exsto.
Hæc et cæruleis mecum consurgere digna
Fluctibus, et nostra potuit considere concha :
Et si flammiferas potuisset scandere sedes,
Hasque intrare domos, ipsi erraretis, Amores.
Huic quamvis census dederim largita beatos,
Vincit opes animo : queritur jam Seras avaros
Augustum spoliasse nemus, Clymeneaque deesse
Germina, nec virides satis illacrymare sorores :
Vellera Sidonio jam pauca rubescere tabo,
Raraque longævis nivibus crystalla gelari.
Huic Hermum, fulvoque Tagum decurrere limo,
(Nec satis ad cultus) huic Inda monilia Glaucum,
Proteaque, atque omnem Nereida quærere jussi.
Hanc si Thessalicos vidisses, Phœbe, per agros,
Erraret Daphne secura : in litore Naxi
Theseum juxta foret hæc conspecta cubile,
Gnosida desertam profugus liquisset et Evan.
Quod nisi me longis placasset Juno querelis,
Falsus huic pennas et cornua sumeret æthræ
Rector, in hanc vero cecidisset Jupiter auro.
Sed dabitur juveni, cui tu, mea summa potestas,
Nate, cupis : thalami quamvis juga ferre secundi
Sæpe neget mœrens : ipsam jam cedere sensi,

Inque vicem tepuisse viro. » Sic fata, levavit
Sidereos artus, thalamique egressa superbum
Limen, Amyclæos ad frena citavit olores.
Jungit Amor, lætamque vehens per nubila matrem
Gemmato temone sedet. Jam Tibridis arces
Iliacæ : pandit nitidos Venus alma Penates,
Claraque gaudentes plauserunt limina cycni.

Digna deæ sedes, nitidis nec sordet ab astris.
Hic Libycus Phrygiusque silex, hic dura Laconum
Saxa virent : hic flexus onyx, et concolor alto
Vena mari rupesque nitent, quîs purpura sæpe
Œbalis et Tyrii moderator livet aheni.
Pendent innumeris fastigia nixa columnis;
Robora Dalmatico lucent satiata metallo.
Excludunt radios silvis decussa vetustis
Frigora; perspicui vivunt in marmore fontes.
Nec servat Natura vices : hic Sirius alget,
Bruma tepet, versumque domus sibi temperat annum.
Exsultat visu, tectisque potentis alumnæ
Non secus alma Venus, quam si Paphon æquore ab alto,
Idaliasve domos Erycinave templa subiret.

Tunc ipsam solo reclinem affata cubili :
« Quonam hic usque sopor vacuique modestia lecti,
O mihi Laurentes inter dilecta puellas?
Quis morum, fideique modus? Nunquamne virili
Submittere jugo? Veniet jam tristior ætas.
Exerce formam, et fugientibus utere donis.
Non ideo tibi tale decus, vultusque superbos,
Meque dedi, viduos ut transmittare per annos
Ceu non cara mihi. Satis, o, nimiumque, priores

Despexisse procos. At enim hic tibi sanguine toto
Deditus, unam omnes inter miratur amatque,
Nec formæ, nec stirpis egens : nam docta per urbem
Carmina qui juvenes, quæ non didicere puellæ?
Hunc et bis senos (sic indulgentia pergat
Præsidis Ausonii) cernes attollere fasces
Ante diem : certe jam nunc Cybeleia novit
Limina, et Euboïcæ carmen légit ille Sibyllæ.
Jamque parens Latius (cujus prænoscere mentem
Fas mihi), purpureos habitus, juvenique curule
Indulgebit ebur : Dacas (quæ gloria major!)
Exuvias, laurosque dabit celebrare recentes.
Ergo age, junge toros, atque otia deme juventæ.
Quas ego non mentes, quæ non face corda jugavi?
Alituum pecudumque mihi, durique ferarum
Non renuere greges. Ipsum in connubia terræ
Æthera, quum pluviis rarescunt nubila, solvo.
Sic rerum series, mundique revertitur ætas.
Unde novum Trojæ decus ardentumque deorum
Raptorem, Phrygio si non ego juncta marito?
Lydius unde meos iterasset Tibris Iülos?
Quis septemgeminæ posuisset mœnia Romæ
Imperii Latiale caput, nisi Dardana furto
Cepisset Martem, nec me prohibente, sacerdos?»
His mulcet dictis, tacitumque inspirat amorem
Connubii : redeunt animo jam vota precesque,
Et lacrymæ, vigilesque viri prope limina questus;
Asteris et vati totam cantata per urbem;
Asteris ante dapes, nocte Asteris, Asteris ortu,
Quantum non clamatus Hylas. Jamque aspera cœpit

Flectere corda libens, et jam sibi dura videri.
Macte toris, Latios inter placidissime vates,
Qui durum permensus iter cœptosque labores,
Prendisti portus : tumidæ sic transfuga Pisæ
Amnis, in externos longe flammatus amores,
Flumina demerso trahit intemerata canali;
Donec Sicanios tandem prolatus anhelo
Ore bibat fontes : miratur dulcia Naïs
Oscula, nec credit pelago venisse maritum.
Quis tibi tunc alacri, cœlestum munere, clare
Stella, dies! quanto salierunt pectora voto!
Dulcia quum dominæ dexter connubia vultus
Annuit, ire polo, nitidosque errare per axes
Visus. Amyclæis minus exsultavit arenis
Pastor, ad Idæas Helena veniente carinas :
Thessala nec talem viderunt Pelea Tempe,
Quum Thetin Æmoniis Chiron accedere terris
Erecto prospexit equo. Quam longa morantur
Sidera! quam segnis votis Aurora maritis!
At procul ut Stellæ thalamos sensere parari
Latoüs vatum pater, et Semeleius Evan,
Hic movet Ortygia, movet hic rapida agmina Nysa.
Huic Lycii montes, gelidæque umbracula Thymbræ,
Et, Parnase, sonas; illi Pangea resultant,
Ismaraque, et quondam genialis litora Naxi.
Tunc caras iniere fores, comitique canoro
Hic chelyn, hic flavam maculoso nebrida tergo,
Hic thyrsos, hic plectra ferunt : hic enthea lauro
Tempora; Minoa crinem premit ille corona.
Vixdum emissa dies, et jam socialia præsto

Omina, jam festa fervet domus utraque pompa :
Fronde virent postes, effulgent compita flammis,
Et pars immensæ gaudet celeberrima Romæ.
Omnis honos, cuncti veniunt ad limina fasces :
Omnis plebeio teritur prætexta tumultu.
Hic eques, hic juvenum cœtu stola mixta laborat.
Felices utrosque vocant; sed in agmine plures
Invidere viro. Jamdudum poste reclinis
Quærit Hymen thalamis intactum dicere carmen,
Quo vatem mulcere queat : dat Juno verenda
Vincula, et insigni geminat Concordia tæda.
Hic fuit ille dies : noctem canat ipse maritus.
Quantum nosse licet, sic victa sopore doloso
Martia fluminea posuit latus Ilia ripa :
Non talis niveos strinxit Lavinia vultus,
Quum Turno spectante rubet; non Claudia talis
Respexit populos, mota jam virgo carina.
  Nunc opus, Aonidum comites, tripodumque ministri,
Diversis certare modis : cat enthea vittis
Atque hederis redimita cohors, ut pollet ovanti
Quisque lyra; sed præcipue qui nobile gressu
Extremo fraudatis epos, date carmina festis
Digna toris : hunc ipse, Coo plaudente, Philetas
Callimachusque senex, Umbroque Propertius autro
Ambissent laudare diem; nec tristis in ipsis
Naso Tomis, divesque foco lucente Tibullus.
Me certe non unus amor, simplexque canendi
Causa trahit : tecum similes junctæque Camœnæ,
Stella, mihi; multumque pares bacchamur ad aras,
Et sociam doctis haurimus ab amnibus undam.

At te nascentem gremio mea prima recepit
Parthenope, dulcisque solo tu gloria nostro
Reptasti : nitidum consurgat ad æthera tellus
Eubois, et pulchra tumeat Sebetos alumna :
Nec tibi sulfureis Lucrinæ Naïdes antris,
Nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.
Eia age, præclaros Latio properate nepotes,
Qui leges, qui castra legant, qui carmina ludant.
Acceleret partu decimum bona Cynthia mensem :
Sed parcat Lucina, precor! tuque ipsa parenti
Parce, puer; ne mollem uterum, ne stantia lædas
Pectora; quumque tuos tacito Natura recessu
Formarit vultus, multum de patre decoris,
Plus de matre feras. At tu, pulcherrima forma
Italidum, tandem merito possessa marito,
Vincla diu quæsita fove. Sic damna decoris
Nulla tibi; longæ virides sic flore juventæ
Perdurent vultus, tardeque hæc forma senescat!

III.

VILLA TIBURTINA MANLII VOPISCI.

CERNERE facundi Tibur glaciale Vopisci
Si quis, et inserto geminos Aniene penates,
Aut potuit sociæ commercia noscere ripæ,
Certantesque sibi dominum defendere villas;
Illum nec calido latravit Sirius astro,
Nec gravis aspexit Nemees frondentis alumnus :
Talis hiems tectis, frangunt sic improba solem
Frigora, Pisæoque domus non æstuat anno.
Visa manu tenera tectum scripsisse Voluptas;
Tunc Venus Idaliis unxit fastigia succis,
Permulsitque comis, blandumque reliquit honorem
Sedibus, et volucres vetuit discedere natos.
O longum memoranda dies! quæ mente reporto
Gaudia! quam lassos per tot miracula visus!
Ingenium quam mite solo! quæ forma beatis
Arte manus concessa locis! Non largius usquam
Indulsit natura sibi. Nemora alta citatis
Incubuere vadis; fallax responsat imago
Frondibus, et longas eadem fugit unda per umbras.
Ipse Anien (miranda fides) infraque superque

Saxeus, hic tumidam rabiem, spumosaque ponit
Murmura, ceu placidi veritus turbare Vopisci
Pieriosque dies, et habentes carmina somnos.
Litus utrumque domi : nec te mitissimus amnis
Dividit ; alternas servant prætoria ripas
Non externa sibi, fluviumve obstare queruntur.
  Sestiacos nunc fama sinus, pelagusque natatum
Jactet, et audaci junctos delphinas ephebo :
Hic æterna quies, nullis hic jura procellis,
Nusquam fervor aquis. Datur hic transmittere visus,
Et voces, et pæne manus. Sic Chalcida fluctus
Expellunt fluvii : sic dissociata profundo
Bruttia Sicanium circumspicit ora Pelorum.
  Quid primum, mediumve canam; quo fine quiescam?
Auratasne trabes, an Mauros undique postes,
An picturata lucentia marmora vena
Mirer, an emissas per cuncta cubilia nymphas?
Huc oculis, huc mente trahor. Venerabile dicam
Lucorum senium? te, quæ vada fluminis infra
Cernis? an ad silvas quæ respicis, aula, jacentes?
Qua tibi tota quies, offensaque turbine nullo
Nox silet, et teneros invitant murmura somnos.
An quæ graminea suscepta crepidine fumant
Balnea, et impositum ripis algentibus ignem ?
Quique vaporiferis junctus fornacibus amnis
Ridet anhelantes vicino flumine nymphas ?
  Vidi artes, veterumque manus, variisque metalla
Viva modis. Labor est auri memorare figuras,
Aut ebur, aut dignas digitis contingere gemmas,
Quicquid et argento primum vel in ære Myronis

Lusit, et enormes manus est experta colossos.
Dum vagor aspectu, visusque per omnia duco,
Calcabam nec opinus opes : nam splendor ab alto
Defluus, et nitidum referentes aera testæ
Monstravere solum; varias ubi picta per artes
Gaudet humus superare novis asarota figuris.
Expavere gradus. Quid nunc ingentia mirer,
Aut quid partitis distantia tecta trichoris?
Quid te, quæ mediis servata penatibus, arbor,
Tecta per et postes liquidas emergis in auras?
Quo non sub domino sævas passura bipennes?
Et nunc ignaræ forsan vel lubrica Naïs,
Vel non abruptos tibi debet Hamadryas annos.
Quid referam alternas gemino super aggere nymphas,
Albentesque lacus, altosque in gurgite fontes?
Teque per obliquum penitus quæ laberis amnem,
Marcia, et audaci transcurris flumina plumbo?
Non solum Ioniis sub fluctibus Elidis amnem
Dulcis ad Ætnæos deducit semita portus.
Illis ipse antris Anienus fonte relicto,
Nocte sub arcana glaucos exutus amictus,
Huc illuc fragili prosternit pectora museo :
Aut ingens in stagna cadit, vitreasque natatu
Plaudit aquas : illa recubat Tiburnus in umbra,
Illic sulfureos cupit Albula mergere crines.
Hæc domus, Ægeriæ nemoralem abjungere Phœben,
Et Dryadum viduare choris algentia possit
Taygeta, et silvis arcessere Pana Lycæis.
Quod ni templa darent alias Tirynthia sortes,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

2.

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria? vosque,
Qui nunquam vacui prodistis in æthera, rami?
Cedant Telegoni, cedant Laurentia Turni
Jugera, Lucrinæque domus, litusque cruenti
Antiphatæ: cedant vitreæ juga perfida Circes,
Dulichiis ululata lupis, arcesque superbi
Anxuris, et sedes Phrygio quas mitis alumno
Debet anus: cedant, quæ te, jam solibus arctis,
Antia nimbosa revocabunt litora bruma.
Scilicet hic illi meditantur pondera mores:
Hic premitur fecunda quies, virtusque serena
Fronte gravis, sanusque decor, luxuque carentes
Deliciæ, quas ipse suis digressus Athenis
Mallet deserto senior Gargettius horto.
Hæc per et Ægeas hiemes, Pliadumque nivosum
Sidus, et Oleniis dignum petiisse sub astris.
Si Maleæ credenda ratis, Siculosque per æstus
Sit via, cur oculis sordet vicina voluptas?
Hic tua Tiburtes Faunos chelys, et juvat ipsum
Alciden, dictumque lyra majore Catillum:
Seu tibi Pindaricis animus contendere plectris,
Sive chelyn tollas heroa ad robora, sive
Liventem satiram nigra rubigine turbes:
Seu tibi non alia splendescat epistola cura.
Digne Midæ, Crœsique bonis, et Perside gaza,
Macte bonis animi! cujus stagnantia rura
Debuit et flavis Hermus transcurrere ripis,
Et limo splendente Tagus. Sic docta frequentes
Otia; sic omni detersus pectora nube
Finem Nestoreæ recor egrediare senectæ!

IV.

SOTERIA RUTILII GALLICI.

Estis, io Superi, nec inexorabile Clotho
Volvit opus : videt alma pios Astræa, Jovique
Conciliata redit; dubitataque sidera cernit
Gallicus. Es cœlo, dîs es, Germanice, cordi;
Quis neget ? erubuit tanto spoliare ministro
Imperium Fortuna tuum. Stat proxima cervix
Ponderis immensi, damnosaque fila senectæ
Exuit, atque alios melior revirescit in annos.
Ergo alacres, quæ signa colunt urbana, cohortes,
Inque sinum quæ sæpe tuum fora turbida questu
Confugiunt, legesque, urbesque ubicunque togatæ
Quæ tua longinquis implorant jura querelis,
Certent lætitia; nosseque ex ordine collis
Confremat, et sileant pejoris murmura famæ :
Quippe manet, longumque ævo redeunte manebit,
Quem penes intrepidæ mitis custodia Romæ.
Nec tantum induerint fatis nova sæcula crimen,
Aut instaurati peccaverit ara Terenti.
Ast ego nec Phœbum (quanquam mihi surda sine illo

Plectra) nec Aonias decima cum Pallade divas,
Aut mitem Tegeæ, Dircesve hortabor alumnum;
Ipse veni, viresque novas animumque ministra,
Qui caneris : dextro nec enim sine numine tantus
Ausoniæ decora ampla togæ, centumque dedisti
Judicium mentemque viris. Licet enthea vatis
Excludat Pimplea sitim, nec conscia detur
Pirene, largos potior mihi gurges in haustus
Qui rapitur de fonte tuo : seu plana solutis
Quum struis orsa modis, seu quum tibi dulcis in artem
Frangitur, et nostras curat facundia leges.

Quare age, si Cereri sua dona, merumque Lyæo
Reddimus, et dives prædæ, tamen accipit omni
Exuvias Diana tholo, captivaque tela
Bellipotens; nec tu, quando tibi, Gallice, majus
Eloquium, fandique opibus sublimis abundas,
Sperne coli tenuiore lyra. Vaga cingitur astris
Luna, et in oceanum rivi cecidere minores.

Quæ tibi sollicitus persolvit præmia morum
Urbis amor? quæ tum patrumque equitumque notavi
Lumina, et ignaræ plebis lugere potentes?
Non labente Numa timuit sic curia felix,
Pompeio nec celsus eques, nec femina Bruto.
Hoc illud, tristes invitum audire catenas,
Parcere verberibus, nec qua jubet alta potestas
Ire, sed armatas multum sibi demere vires,
Dignarique manus humiles, et verba precantum;
Reddere jura foro, nec proturbare curules,
Et ferrum mulcere toga. Sic itur in alta
Pectora, sic mixto reverentia se dat amori.

Ipsa etiam cunctos gravis inclementia fati
Terruit, et subiti præceps juvenile pericli,
Nil cunctante malo. Non illud culpa senectæ,
(Quippe ea bissenis vix dum orsa excedere lustris)
Sed labor intendens, animique in membra vigentis
Imperium, vigilesque suo pro Cæsare curæ,
Dulce opus. Hinc fessos penitus subrepsit in artus
Insidiosa quies, et pigra oblivia vitæ.
Tunc Deus, Alpini qui juxta culmina dorsi
Signat Apollineo sanctos cognomine lucos,
Respicit, heu tanti pridem securus alumni
Perpessusque moras : « Huc mecum, Epidauria proles,
Huc, altis gaudens; datur aggredienda facultas
Ingentem recreare virum : teneamus adorti
Tendentes jam fila colos : nec fulminis atri
Sit metus; has ultro laudabit Juppiter artes :
Nam neque plebeiam, aut dextro sine numine cretam
Servo animam; atque adeo, breviter, dum tecta subimus,
Expediam. Genus ipse suis, præmissaque retro
Nobilitas; nec origo latet, sed luce sequente
Vincitur, et magno gaudet cessisse nepoti.
Prima togæ virtus : illa quoque clarus, et ingens
Eloquio : mox innumeris exercita castris,
Occiduas, primasque domos, et sole sub omni
Promeruit jurata manus; nec in otia pacis
Permissum laxare animos, ferrumque recingi :
Hunc Galatia vigens ausa est incessere bello :
Hunc quoque perque novem timuit Pamphylia messes,
Pannoniusque ferox, arcuque horrenda fugaci
Armenia, et patiens Latii jam pontis Araxes.

Quid geminos fasces, magnæque iterata revolvam
Jura Asiæ? velit illa quidem ter habere, quaterque
Hunc sibi; sed revocant fasti majorque curulis,
Nec promissa semel. Libyci quid mira tributi
Obsequia, et missum media de pace triumphum
Laudem, et opes quantas nec qui mandaverat ausus
Exspectare fuit? Gaudet Trasimenus et Alpes
Cannensesque animæ: primusque insigne tributum
Ipse palam lacera poscebat Regulus umbra.

« Non vacat Arctoas acies, Rhenumque rebellem,
Captivæque preces Veledæ, et (quæ maxima nuper
Gloria) depositam Dacis pereuntibus arcem
Pandere; quum tanti lectus rectoris habenas,
Gallice, Fortuna non admirante, subisti.
Hunc igitur (si digna loquor) rapiamus iniquo
Nate, Jovi. Rogat hoc Latiæ pater inclytus urbis:
Et meruit; neque enim frustra mihi nuper honora
Carmina patritio pueri sonuistis in ostro:
Si qua salutifero gemini Chironis in antro
Herba, tholo quodcunque tibi Trojana recondit
Pergamus, aut medicis felix Epidaurus arenis
Educat; Idæa profert quam Creta sub umbra
Dictamni florentis opem, quoque anguis abundat
Spumatu. Jungam ipse manus, atque omne benignum
Virus, odoriferis Arabum quod doctus in arvis,
Aut Amphrysiaco pastor de gramine carpsi. »

Dixerat: inveniunt positos jam segniter artus,
Pugnantemque animam; ritu se cingit uterque
Pæonio, monstrantque simul, parentque volentes;
Donec letiferas vario medicamine pestes,

Et suspecta mali ruperunt nubila somni.
Adjuvat ipse Deus, morboque valentius omni
Occupat auxilium. Citius non arte refectus
Telephus Æmonia; nec quæ metuentis Atridæ
Sæva Machaonio coïerunt vulnera succo.

Quis mihi, tot questus inter populique patrumque,
Sit curæ, votique locus? Tamen ardua testor
Sidera, teque, pater vatum Thymbræe, quis omni
Luce mihi, quis nocte timor; dum postibus hærens
Assiduus, nunc aure vigil, nunc lumine, cuncta
Aucupor; immensæ veluti connexa carinæ
Cymba minor, quum sævit hiems, pro parte, furentes
Parva receptat aquas, et eodem volvitur Austro.

Nectite nunc lætæ candentia fila, sorores,
Nectite : nemo modum transmissi computet ævi,
Hic vitæ natalis erit. Tu Troïca dignus
Sæcula, et Euboïci transcendere pulveris annos,
Nestoreosque situs. Qua nunc tibi pauper acerra
Digna litem? nec si vacuet Mevania valles,
Aut præstent niveos Clitumna novalia tauros,
Sufficiam, sed sæpe Deis hos inter honores
Cespes, et exiguo placuerunt farra salino.

V.

BALNEUM CLAUDII ETRUSCI.

Non Helicona gravi pulsat chelys enthea plectro,
Nec lassata voco toties mihi numina Musas.
Et te, Phœbe, choris, et te dimittimus, Evan:
Tuque inimica feræ, volucer Tegeæe, sonoræ
Terga premas: alios poscunt mea carmina cœtus.
Naïdas undarum dominas, regemque corusci
Ignis, adhuc fessum, Siculaque incude rubentem
Elicuisse satis. Paulum arma nocentia, Thebæ,
Ponite; dilecto volo lascivire sodali.
Junge puer cyathos, sed ne numerare labora,
Cunctantemque intende chelyn: discede, Laborque,
Curaque, dum nitidis canimus gemmantia saxis
Balnea; dumque procax, myrtis hederisque soluta
Fronte, verecundo Clio mea ludit Etrusco.
Ite, deæ virides, liquidosque advertite vultus,
Et vitreum teneris crinem redimite corymbis,
Veste nihil tectæ: quales emergitis altis
Fontibus, et visu Satyros torquetis amantes.
Non vos quæ culpa decus infamastis aquarum

Sollicitare juvat : procul hinc, et fonte doloso
Salmacis, et viduæ Cebrenidos arida luctu
Flumina, et Herculei prædatrix cedat alumni.

Vos mihi quæ Latium, septenaque culmina Nymphæ
Incolitis, Tybrimque novis attollitis undis,
Quas præceps Anien, atque exceptura natatus
Virgo juvat, Marsasque nives et frigora ducens
Marcia, præcelsis quarum vaga molibus unda
Crescit, et innumero pendens transmittitur arcu,
Vestrum opus aggredimur; vestra est quam carmine molli
Pando domus. Non unquam aliis habitastis in antris
Ditius : ipsa manus tenuit Cytherea mariti,
Monstravitque artes : neu vilis flamma caminos
Ureret, ipsa faces volucrum succendit Amorum.
Non huc admissæ Thasos, aut undosa Carystos;
Mœret onyx longe, queriturque exclusus ophites :
Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis
Purpura, sola cavo Phrygiæ quam Synnados antro
Ipse cruentavit maculis liventibus Attys :
Quasque Tyrus niveas secat, et Sidonia rupes.
Vix locus Eurotæ, viridis quum regula longo
Synnada distinctu variat. Non limina cessant,
Effulgent cameræ, vario fastigia vitro
In species animosque nitent. Stupet ipse beatas
Circumplexus opes, et parcius imperat ignis.
Multus ubique dies, radiis ubi culmina totis
Perforat, atque alio sol improbus uritur æstu.
Nil ibi plebeium : nusquam Temesæa notabis
Æra; sed argento felix propellitur unda,
Argentoque cadit, labrisque nitentibus instat

Delicias mirata suas, et abire recusat.
Extra autem niveo qui margine cærulus amnis
Vivit, et in summum fundo patet omnis ab imo,
Cui non ire lacu, pigrosque exsolvere amictus
Suadeat? hoc mallet nasci Cytherea profundo;
Hic te perspicuum melius, Narcisse, videres;
Hic velox Hecate velit et deprensa lavari.
  Quid nunc strata solo referam tabulata, crepantes
Auditura pilas, ubi languidus ignis inerrat
Ædibus, et tenuem volvunt hypocausta vaporem?
Nec si Baianis veniat novus hospes ab oris,
Talia despiciat; fas sit componere magnis
Parva, Neronea nec qui modo lotus in unda,
Hic iterum sudare neget. Macte, oro, nitenti
Ingenio, curaque, puer: tecum ista senescant,
Et tua jam melior discat fortuna renasci.

VI.

CALENDÆ DECEMBRES

(SATURNALES).

Et Phœbus pater, et severa Pallas,
Et Musæ procul ite feriatæ :
Jani vos revocabimus calendis.
Saturnus mihi compede exsoluta,
Et multo gravidus mero December,
Et ridens Jocus, et Sales protervi
Adsint, dum refero diem beatam
Læti Cæsaris, ebriamque noctem.
Vix Aurora novos movebat ortus,
Jam bellaria adorea pluebant.
Hunc rorem veniens profudit Eos.
Quicquid nobile Ponticis nucetis,
Fecundis cadit aut jugis Idumes,
Quod ramis pia germinat Damascus,
Et quod percoquit Ebosia caunis,
Largis gratuitum cadit rapinis.
Molles caseoli, lucunculique,
Et massis Amerina non perustis,

Et mustaceus, et latente palma
Prægrandes caryotides cadebant.
Non tantis Hyas inserena nimbis
Terras obruit, aut soluta Pleias,
Quali per cuneos hiems Latinos
Plebem grandine concutit sedentem.
Ducat nubila Juppiter per orbem,
Et lætis pluvias minetur agris,
Dum nostri Jovis hi ferantur imbres.

Ecce autem caveas subit per omnes,
Insignis specie, decora cultu
Plebes altera, non minor sedente.
Hi panaria, candidasque mappas
Subvectant, epulasque lautiores;
Illi marcida vina largiuntur :
Idæos totidem putes ministros.
Orbem, qua melior severiorque est,
Et gentes alis insimul togatas;
Et quum tot populos beata pascas,
Hunc, Annona, diem superba nescis.
I nunc sæcula compara, Vetustas,
Antiqui Jovis, aureumque tempus :
Non sic libera vina tunc fluebant,
Nec tardum seges occupabat annum.
Una vescitur omnis ordo mensa,
Parvi, femina, plebs, eques, senatus.
Libertas reverentiam remisit;
Et tu quin etiam (quis hoc rogare,
Quis promittere posset hoc Deorum?)
Nobiscum socias dapes inisti.

Jam se (quisquis is est) inops, beatus
Convivam ducis esse gloriatur.

Hos inter fremitus, novosque luxus,
Spectandi levis effugit voluptas.
Stat sexus rudis, insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim, ferumque Phasin,
Thermodontiacas calere turmas.

Hic audax subit ordo pumilonum,
Quos Natura brevi statu peractos
Nodosum semel in globum ligavit.
Edunt vulnera, conseruntque dextras,
Et mortem sibi (qua manu!) minantur.
Ridet Mars pater, et cruenta Virtus :
Casuræque vagis grues rapinis,
Mirantur pumilos ferociores.

Jam noctis propioribus sub umbris
Dives sparsio quos agit tumultus!
Huc intrant faciles emi puellæ :
Hic agnoscitur omne quod theatris
Aut forma placet, aut probatur arte.
Hoc plaudunt grege Lydiæ tumentes,
Illo cymbala, tinnulæque Gades :
Illic agmina confremunt Syrorum,
Hic plebs scenica, quæque comminutis
Permutat vitreis gregale sulfur.
Inter quæ, subito cadunt volatu
Immensæ volucrum per astra nubes,
Quas Nilus sacer, horridusque Phasis,
Quas udo Numidæ legunt sub Austro.

Desunt qui rapiant; sinusque pleni
Gaudent, dum nova lucra comparantur.
Tollunt innumeras ad astra voces,
SATURNALIA PRINCIPIS sonantes;
Et dulci DOMINUM favore clamant :
Hoc solum vetuit licere Cæsar.

Vixdum cærula nox subibat orbem,
Descendit media nitens arena
Densas flammeus orbis inter umbras,
Vincens Gnosiacæ facem coronæ.
Collucet polus ignibus, nihilque
Obscuræ patitur licere nocti.
Fugit pigra Quies; inersque Somnus
Hæc cernens, alias adivit urbes.

Quis spectacula, quis jocos licentes,
Quis convivia, quis dapes inemptas,
Largi flumina quis canat Lyæi?
Jamjam deficio, tuoque Baccho
In serum trahor ebrius soporem.
Quos ibit procul hic dies per annos!
Quam nullo sacer exolescet ævo!
Dum montes Latii, paterque Tybris,
Dum stabit tua Roma, dumque terris
Quod reddis Capitolium manebit.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER II.

AD MELIOREM ATEDIUM.

Et familiaritas nostra, qua gaudeo, Melior vir optime, nec minus in judicio litterarum, quam in omni vitæ colore tersissime, et ipsa opusculorum quæ tibi trado conditio sic posita est, ut totus hic alter liber meus etiam sine epistola exspectetur. Primum enim habet Glauciam nostrum, cujus gratissimam infantiam, et qualem plerumque infelices sortiuntur, apud te complexus amabam. Jam vero tibi hujus amissi recens vulnus (ut scis) epicedio prosecutus sum, adeo festinanter, ut excusandam habuerim affectibus tuis celeritatem. Nec nunc eam apud te jacto, qui nosti, sed et ceteris indico; ne quis asperiore lima carmen examinet, et a confuso scriptum, et dolenti datum, quum pæne supervacua sint tarda solatia. Pollii mei Villa Surrentina quæ sequitur, debuit a me vel in honorem eloquentiæ ejus diligentius dici : sed

amicus ignovit. In arborem certe tuam, Melior, et psittacum, scis a me leves libellos quasi epigrammatis loco scriptos. Eandem exigebat stili facilitatem Leo mansuetus, quem in amphitheatro prostratum, frigidum erat sacratissimo imperatori ni statim traderem. Ad Ursum quoque nostrum, juvenem candidissimum, et sine jactura desidiæ doctissimum, scriptam de puero amisso consolationem, super ea, quæ ipsi debeo, huic libro libenter inserui, quia honorem ejus tibi laturus acceptum. Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria, carissima uxorum, quum hunc diem forte consecraremus, imputari sibi voluit. Ego non potui majorem tanti auctoris habere reverentiam, quam quod laudes ejus dicturus hexametros meos timui. Hæc qualiacunque sunt, Melior carissime, si tibi non displicuerint, a te publicum accipiant; sin minus, ad me revertantur.

I.

GLAUCIAS ATEDII MELIORIS DELICATUS.

Quod tibi prærepti, Melior, solamen alumni,
Improbus ante rogos, et adhuc vivente favilla
Ordiar? Abruptis etiamnum flebile venis
Vulnus hiat, magnæque patet via lubrica plagæ.
Quum jam egomet cantus et verba medentia sævis
Confero, tu planctus, lamentaque fortia mavis,
Odistique chelyn, surdaque averteris aure.
Intempesta cano : citius me tigris abactis
Fetibus, orbatique velint audire leones.
Nec si tergeminum Sicula de virgine carmen
Affluat, aut silvis chelys intellecta, ferisque,
Mulceat insanos gemitus. Stat pectore demens
Luctus, et admoto latrant præcordia tactu.
Nemo vetat, satiare malis; ægrumque dolorem
Libertate doma. Jam flendi expleta voluptas?
Jamne preces fessus non indignaris amicas?
Jamne canam? Lacrymis en et mea carmina in ipso
Ore natant, tristesque cadunt in verba lituræ.
Ipse etenim tecum nigræ solennia pompæ,

Spectatumque urbi scelus, et puerile feretrum
Produxi; et sævos damnati thuris acervos,
Plorantemque animam supra sua funera vidi :
Teque patrum gemitus superantem, et brachia matrum,
Complexumque rogos, ignemque haurire parantem
Vix tenui similis comes, offendique tenendo.
Et nunc (heu) vittis, et frontis honore soluto,
Infaustus vates, vexo mea pectora tecum :
Plango lyra. En! duri comitem sociumque doloris
(Si merui, luctusque tui consortia sensi)
Jam lenis patiare precor. Me fulmine in ipso
Audivere patres : ego juxta busta profusis
Matribus, atque piis cecini solatia natis,
Et mihi; quum proprios gemerem defectus ad ignes
(Quem, Natura!) patrem. Nec te lugere severus
Arceo, sed confer gemitus, pariterque fleamus.
  Jamdudum diguos aditus, laudumque tuarum,
O merito dilecte puer, primordia quærens
Distrahor. Hinc anni stantes in limine vitæ,
Hinc me forma rapit, rapit inde modestia præcox,
Et pudor, et tenero probitas maturior ævo.
O ubi purpureo suffusus sanguine candor,
Sidereique orbes, radiataque lumina cœlo,
Et castigatæ collecta modestia frontis,
Ingenuique super crines, mollisque decoræ
Margo comæ? blandis ubinam ora arguta querelis,
Osculaque impliciti vernos redolentia flores,
Et mixtæ risu lacrymæ, penitusque loquentis
Hyblæis vox tincta favis? cui sibila serpens
Poneret, et sævæ vellent servire novercæ.

Nil veris affingo bonis. Ubi lactea colla,
Brachiaque, et nunquam domini sine pondere cervix?
O ubi venturæ spes non longinqua juventæ,
Atque genis optatus honos, jurataque multum
Barba tibi? cuncta in cineres gravis intulit hora,
Hostilisque dies : nobis meminisse relictum.

Quis tua colloquiis hilaris mulcebit amatis
Pectora? quis curas, mentisque arcana remittet?
Accensum quis bile fera, famulisque tumentem
Leniet, ardentique in se deflectet ab ira?
Inceptas quis ab ore dapes, libataque vina
Auferet, et dulci turbabit cuncta rapina?
Quis matutinos abrumpet murmure somnos
Impositus stratis, abitusque morabitur arctis
Nexibus, aque ipso revocabit ad oscula poste?
Obvius intranti rursus quis in ora, manusque
Prosiliet, brevibusque humeros circumdabit ulnis?
Muta domus pariter desolatique penates,
Et situs in thalamis, et mœsta silentia mensis.

Quid mirum, tanto si te pius altor honorat
Funere? Tu domino requies, portusque senectæ;
Tu modo deliciæ, dulces modo pectore curæ.
Non te barbaricæ versabat turbo catastæ,
Nec mixtus Phariis venalis mercibus infans,
Compositosque sales, meditataque verba locutus
Quæsisti lascivus herum, tardeque parasti;
Hinc domus, hinc ortus; dominique penatibus olim
Carus uterque parens, atque in tua gaudia liber,
Ne quererere genus, raptum te protinus alvo
Sustulit exsultans, ac prima lucida voce

Astra salutantem dominus sibi mente dicavit,
Amplexusque sinu tulit, et genuisse putavit.

Fas mihi sanctorum venia dixisse parentum,
Tuque, oro, Natura, sinas, cui prima per orbem
Jura animis sociare datum : non omnia sanguis
Proximus, aut serie generis demissa propago
Alligat : interius nova sæpe, ascitaque serpunt
Pignora connexis. Natos genuisse necesse est,
At legisse juvat. Tenero sic blandus Achilli
Semifer Æmonium vincebat Pelea Chiron.
Nec genitor Peleus natum comitatus in arma
Troica, sed caro Phœnix hærebat alumno.
Optabat longe reditus Pallantis ovantes
Evander, fidus pugnas spectabat Acœtes.
Quumque procul nitidis genitor cessaret ab astris,
Fluctivagus volucrem comebat Persea Dictys.

Quid referam altricum victos pietate parentes?
Quid te post cineres, deceptaque fulmina matris,
Tutius Inoo reptantem pectore, Bacche?
Jam secura parens Thuscis regnabat in undis
Ilia, portantem lassabat Romulus Accam.
Vidi ego transertos aliena in robora ramos,
Altius ire suis. Et te jam fecerat illi
Mens, animusque patrem; necdum moresve, decorve :
Tu tamen et motas etiam tum in murmura voces,
Vagitumque rudem, fletusque infantis amabas.
Ille, velut primos exspiraturus ad Austros
Mollibus in pratis alte flos improbus exstat;
Sic tener ante diem, vultu, gressuque superbo,
Vicerat æquales; multumque reliquerat annos.

Sive catenatis nudatus membra palæstris
Staret, Amyclæa conceptum matre putares;
Œbaliden illo præceps mutaret Apollo,
Alcides pensaret Hylan : seu Graius amictu
Attica facundi decurreret orsa Menandri,
Laudaret gavisa sonum, crinemque decorum
Pressisset rosea lasciva Thalia corona :
Mæonium sive ille senem, Trojæque labores
Diceret, aut casus tarde remeantis Ulixi;
Ipse pater sensus, ipsi stupuere magistri.

Scilicet infausta Lachesis cunabula dextra
Attigit, et gremio puerum complexa fovebat
Invidia : illa genas, et adultum comere crinem,
Et monstrare artes, et verba refringere, quæ nunc
Plangimus. Herculeos annis æquare labores
Cœperat assurgens, et adhuc infantia juxta :
Jam tamen et validi gressus, mensuraque major
Cultibus, et visæ puero decrescere vestes :
Quum tibi, quas vestes, quæ non gestamina mitis
Festinabat herus? brevibus constringere lænis
Pectora, et angusta telas arctare lacerna,
Enormi non ille sinens, sed semper ad annos
Texta legens, modo Puniceo velabat amictu,
Nunc herbas imitante sinu, nunc dulce rubenti
Murice, nunc vivis digitos incendere gemmis
Gaudebat : non turba comes, non munera census,
Sola verecundo deerat prætexta decori.

Hæc fortuna domus : subitas inimica levavit
Parca manus : quo diva feros gravis exseris ungues!
Non te forma movet? non te lacrymabilis ætas?

Hunc nec sæva viro potuisset carpere Procne,
Nec fera crudeles Colchis durasset in iras,
Editus Æolia nec si foret iste Creusa;
Torvus ab hoc Athamas insanos flecteret arcus.
Hunc, quanquam Hectoreos cineres Trojamque perosus,
Turribus e Phrygiis flesset missurus Ulixes.
Septima lux : et jam frigentia lumina torpent,
Jam complexa manu crinem tenet infera Juno.
Ille tamen, Parcis fragiles urgentibus annos,
Te vultu moriente videt, linguaque cadente
Murmurat : in te omnes vacui jam pectoris efflat
Relliquias : solum meminit, solumque vocantem
Exaudit, tibique ora movet, tibi verba relinquit,
Et prohibet gemitus, consolaturque dolentem.
Gratum est, Fata, tamen, quod non mors lenta jacentis
Exedit puerile decus, manesque subivit
Integer, et nullo temeratus corpora damno :
Qualis erat! Quid ego exsequias, et prodiga flammis
Dona loquar, mœstoque ardentia funera luxu?
Quod tibi purpureo tristis rogus aggere crevit :
Quod Cilicum flores, quod munera graminis Indi,
Quodque Arabes, Phariique, Palæstinique liquores
Arsuram lavere comam. Cupit omnia ferre
Prodigus, et totos Melior succendere census,
Desertas exosus opes; sed non capit ignis
Invidus, atque arctæ desunt in munera flammæ.
Horror habet sensus : qualem te funere summo,
Atque rogum juxta, Melior placidissime quondam,
Extimui! tune ille hilaris, comisque videri?
Unde animi, sævæque manus, et barbarus horror?

Tu modo fusus humi, lucem aversaris iniquam;
Nunc torvus, pariter vestes et pectora rumpis,
Dilectosque premis visus, et frigida libas
Oscula : erant illic genitor, materque jacentis
Mœsta; sed attoniti te spectavere parentes.

Quid mirum? plebs cuncta nefas, et prævia flerunt
Agmina, Flaminio quæ limite Milvius agger
Transvehit, immeritus flammis dum tristibus infans
Traditur, et gemitum formaque ævoque meretur.
Talis in Isthmiacos prolatus ab æquore portus
Naufragus imposita jacuit sub matre Palæmon :
Sic et in anguiferæ ludentem gramine Lernæ
Præcisum squammis rabidus tulit anguis Ophelten.

Pone metus, letique minas desiste vereri :
Illum nec terno latrabit Cerberus ore
Nulla soror flammis, nulla assurgentibus hydris
Terrebit : quin ipse avidæ trux navita cymbæ
Interius steriles ripas, et adusta subibit
Litora, ne puero dura ascendisse facultas.

Quid mihi gaudenti proles Cyllenia virga
Nuntiat? estne aliquid tam sævo in tempore lætum?
« Noverat effigiem, generosique ardua Blæsi
Ora puer, dum sæpe domi nova serta ligantem
Te videt, et similes tergentem pectore curas.
Hunc ubi Lethæi lustrantem gurgitis oras
Ausonios inter proceres, seriemque Quirini
Agnovit, timide primum vestigia jungit
Accessu tacito, summosque lacessit amictus.
Inde magis sequitur : neque enim magis ille trahentem
Spernit, et ignota credit de stirpe nepotum.

Mox ubi delicias, et rari pignus amici
Sensit, et amissi puerum solatia Blæsi;
Tollit humo, magnaque ligat cervice, diuque
Ipse manu gaudens vehit; et, quæ munera mollis
Elysii, steriles ramos, mutasque volucres
Porxit, et obtuso pallentes germine flores;
Nec prohibet meminisse tui : sed pectora blandus
Miscet, et alternum puero partitur amorem. »
  Hic finis rapto. Quin tu jam vulnera sedas,
Et tollis mersum luctu caput? omnia functa,
Aut moritura vides : obeunt noctesque, diesque,
Astraque, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos, mortale genus, plebisque caducæ
Quis fleat interitus? Hos bella, hos æquora poscunt :
His amor exitio, furor his, et sæva cupido;
Ut sileam morbos : hos ora rigentia Brumæ,
Illos implacido letalis Sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens Autumnus hiatu.
Quicquid habent ortus, finem timet. Ibimus omnes,
Ibimus : immensis urnam quatit Æacus ulnis.
  Ast hic quem gemimus, felix, hominesque, deosque,
Et dubios casus et cæcæ lubrica vitæ
Effugit, immunis fati : non ille rogavit,
Non timuit, meruitve mori. Nos anxia plebes,
Nos miseri, quibus unde dies suprema, quis ævi
Exitus, incertum; quibus instet fulmen ab astris,
Quæ nubes fatale sonent. Nil flecteris istis?
Sed flectere libens. Ades huc emissus ab atro
Limine, cui soli cuncta impetrare facultas,
Glaucia; nam insontes animas nec portitor arcet,

Nec diræ comes ille feræ : tu pectora mulce ,
Tu prohibe manare genas; noctesque beatas
Dulcibus alloquiis, et vivis vultibus imple;
Et periisse nega, desolatamque sororem,
Qui potes, et miseros perge insinuare parentes.

II.

VILLA SURRENTINA POLLII FELICIS.

Est inter notos Sirenum nomine muros,
Saxaque Tyrrhenæ templis onerata Minervæ,
Celsa Dicarchei speculatrix villa profundi,
Qua Bromio dilectus ager, collesque per altos
Uritur, et prælis non invidet uva Falernis.
Huc me post patrii lætum quinquennia lustri,
Quum stadio jam pigra quies, canusque sederet
Pulvis, ad Ambracias conversa gymnade frondes,
Trans gentile fretum placidi facundia Polli
Detulit, et nitidæ juvenilis gratia Pollæ,
Flectere jam cupidum gressus, qua limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.
Sed juvere moræ. Placido lunata recessu
Hinc atque hinc curvas perrumpunt æquora rupes :
Dat Natura locum; montique intervenit udum
Litus, et in terras, scopulis pendentibus, exit.
Gratia prima loci, gemina testudine fumant
Balnea, et e terris occurrit dulcis amaro
Nympha mari : levis hic Phorci chorus, udaque crines

Cymodoce, viridisque cupit Galatea lavari.
Ante domum tumidæ moderator cærulus undæ
Excubat, innocui custos laris : hujus amico
Spumant templa salo : felicia rura tuetur
Alcides : gaudet gemino sub numine portus.
Hic servat terras, hic sævis fluctibus obstat.
Mira quies pelagi : ponunt hic lassa furorem
Æquora, et insani spirant clementius Austri.
Hic præceps minus audet hyems, nulloque tumultu
Stagna modesta jacent, dominique imitantia mores.
Inde per obliquas erepit porticus arces,
Urbis opus; longoque domat saxa aspera dorso.
Qua prius obscuro permixti pulvere soles,
Et feritas inamœna viæ, nunc ire voluptas :
Qualis, si subeas Ephyres Baccheïados altum
Culmen, ab Inoo fert semita tecta Lechæo.

Non, mihi si cunctos Helicon indulgeat amnes,
Et superet Pimplea sitim, largeque volantis
Ungula se det equi, resecretque arcana pudicos
Phœmonoē fontes, vel quos meus, auspice Phœbo,
Altius immersa turbavit Pollius urna;
Innumeras valeam species, cultusque locorum
Pieriis æquare modis. Vix ordine longo
Suffecere oculi, vix, dum per singula ducor,
Suffecere gradus. Quæ rerum turba! locine
Ingenium, an domini mirer prius? hæc domus ortus
Prospicit, et Phœbi tenerum jubar; illa cadentem
Detinet, exactamque negat dimittere lucem,
Quum jam fessa dies, et in æquora montis opaci
Umbra cadit, vitreoque natant prætoria ponto.

Hæc pelagi clamore fremunt; hæc tecta sonoros
Ignorant fluctus, terræque silentia malunt.
His favit Natura locis : hic victa, colenti
Cessit, et ignotos docilis mansuevit in usus.
Mons erat hic, ubi plana vides : hæc lustra fuerunt,
Quæ nunc tecta subis : ubi nunc nemora ardua cernis,
Hic nec terra fuit : domuit possessor, et illum
Formantem rupes, expugnantemque secuta
Gaudet humus. Nunc cerne jugum discentia saxa,
Intrantesque domos, jussumque recedere montem.
Jam Methymnæi vatis manus, et chelys una
Thebais, et Getici cedat tibi gloria plectri :
Et tu saxa moves, et te nemora alta sequuntur.
Quid referam veteres ceræque ærisque figuras ?
Si quid Apellei gaudent animasse colores;
Si quid adhuc vacua tamen admirabile Pisa
Phidiacæ rasere manus : quod ab arte Myronis,
Aut Polycleteo jussum est quod vivere cœlo,
Æraque ab Isthmiacis auro potiora favillis;
Ora ducum, et vatum, sapientumque ora priorum,
Quos tibi cura sequi, quos toto pectore sentis
Expers turbarum, atque animum virtute quieta
Compositus, semperque tuus. Quid mille revolvam
Culmina, visendique vices ? sua cuique voluptas,
Atque omni proprium thalamo mare : transque jacentem
Nerea diversis servit sua terra fenestris.
Hæc videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret :
Armiger hinc magni patet Hectoris : inde malignum
Aera respirat pelago circumflua Nesis :
Inde vagis omen felix Euplœa carinis,

Quæque ferit curvos exerta Megalia fluctus.
Angitur et domino contra recubante procul qui
Surrentina tuus spectat prætoria Limon.
Ante tamen cunctas procul eminet una diætas
Quæ tibi Parthenopen directo limite ponti
Ingerit. Hic Graiis penitus desecta metallis
Saxa : quod Eoæ respergit vena Syenes :
Synnade quod mœsta Phrygiæ fodere secures
Per Cybeles lugentis agros, ubi marmore picto
Candida purpureo distinguitur area gyro.
Hic et Amyclæi cæsum de monte Lycurgi
Quod viret, et molles imitatur rupibus herbas.
Hic Nomadum lucent flaventia saxa, Thasosque,
Et Chios, et gaudens fluctu certare Carystos.
Omnia Chalcidicas turres obversa salutant.
Macte animo, quod Graia probas, quod Graia frequentas
Arva; nec invideant quæ te genuere Dicarchi
Mœnia : nos docto melius potiemur alumno.
Quid nunc ruris opes, pontoque novalia dicam
Injecta, et madidas Baccheo nectare rupes?
Sæpe per autumnum, jam pubescente Lyæo,
Conscendit scopulos, noctisque occulta sub umbra
Palmite maturo rorantia lumina tersit
Nereïs, et dulces rapuit de collibus uvas.
Sæpe et vicino sparsa est vindemia fluctu;
Et Satyri cecidere vadis, nudamque per undas
Dorida montani cupierunt prendere Panes.

Sis felix, tellus, dominis ambobus in annos
Mygdonii, Pyliique senis; nec nobile mutes
Servitium; nec te cultu Tirynthia vincat

Aula, Dicarcheique sinus : nec sæpius istis
Blanda Therapnæi placeant vineta Galesi.
Hic seu siderias exercet Pollius artes,
Seu volvit monitus, quos dat Gargettius auctor,
Seu nostram quatit ille chelyn, seu dissona nectit
Carmina, sive minax ultorem stringit iambon;
Hinc levis e scopulis meliora ad carmina Siren
Advolat; hinc motis audit Tritonia cristis.
Tunc rabidi ponunt flatus, maria ipsa vetantur
Obstrepere : emergunt pelago, doctamque trahuntur
Ad chelyn, et blandi scopulis delphines aderrant.
Vive, Midæ gazis et Lydo ditior auro,
Troïca et Euphratea super diademata felix :
Quem non ambigui fasces, non mobile vulgus,
Non leges, non castra tenent : qui pectore magno
Spemque metumque domas, vitio sublimior omni,
Exemptus fatis, indignantemque refellens
Fortunam : dubium quem non in turbine rerum
Deprendet suprema dies; sed abire paratum,
Ac plenum vita. Nos, vilis turba, caducis
Deservire bonis, semperque optare parati,
Spargimur in casus : celsa tu mentis ab arce
Despicis errantes, humanaque gaudia rides.
Tempus erat, quum te geminæ suffragia terræ
Diriperent, celsusque duas veherere per urbes :
Inde Dicarcheis multum venerande colonis,
Hinc ascite meis ; pariterque his largus, et illis,
Ac juvenile calens, plectrique errore superbus.
At nunc discussa rerum caligine, verum
Aspicis : illo alii rursus jactentur in alto;

At tua securos portus, blandamque quietem
Intravit non quassa ratis. Sic perge; nec unquam
Emeritam in nostras puppem dimitte procellas.

Vivite securi, quorum de pectore mixtæ
In longum coïere faces, sanctusque pudicæ
Servat amicitiæ leges amor. Ite per annos
Sæculaque, et priscæ titulos præcedite famæ.
Tuque, nurus inter longe pulcherrima, cujus
Non frontem vertere minæ, sed candida semper
Gaudia, et in vultu curarum ignara voluptas:
Non tibi sepositas infelix strangulat arca
Divitias, avidique animum dispendia torquent
Fœnoris: expositi census, et docta fruendi
Temperies. Non ulla Deo meliore cohærent
Pectora, non alias decuit Concordia mentes.

III.

ARBOR ATEDII MELIORIS.

Stat, quæ perspicuas nitidi Melioris opacat
Arbor aquas, complexa lacus : ea robore ab imo
Curvata, enodis redit inde, cacumine recto
Ardua; ceu mediis iterum nascatur ab undis,
Atque habitet vitreum tacitis radicibus amnem.
Quid Phœbum tam parva rogem? vos dicite causas
Naïdes, et faciles (satis est) date carmina Fauni.
Nympharum teneræ fugiebant Pana catervæ :
Ille quidem it, cunctas tanquam velit; it tamen unam
In Pholoen : silvis hæc fluminibusque sequentis
Nunc hirtos gressus, nunc improba cornua vitat.
Jamque et belligerum Jani nemus, atraque Caci
Rura, Quirinalesque fuga suspensa per agros
Cœlica tecta subit : tum demum victa labore,
Fessa metu, qua nunc placidi Melioris aperti
Stant sine fraude lares, fluidos collegit amictus
Arctius, et niveæ posuit se margine ripæ.
Insequitur velox pecorum Deus, et sua credens
Connubia, ardenti jamjam suspiria librat

Pectore, jam prædæ levis imminet. Ecce citatos
Advertit Diana gradus, dum per juga septem
Errat, Aventinæque legit vestigia cervæ.
Pœnituit vidisse Deam; conversaque fidas
Ad comites : « Nunquamne avidis arcebo rapinis
Hoc petulans, fœdumque pecus? semperne pudici
Decrescet mihi turba chori? » Sic deinde locuta
Depromit pharetra telum breve, quod neque flexis
Cornibus, aut solito torquet stridore; sed una
Emisit contenta manu, lævumque soporem
Naïdos aversa fertur tetigisse sagitta.
Illa Deam pariter surgens hostemque protervum
Vidit, et in fontem, niveos ne panderet artus,
Sicut erat cum veste, ruit; stagnisque sub altis,
Pana sequi credens, ima latus implicat alga.

Quid faceret subito deceptus prædo? nec altis
Credere corpus aquis hirtæ sibi conscius audet
Pellis, et a tenero nandi rudis; omnia questus,
Immitem Brimo, stagna invida, et invida tela;
Primævam visu platanum, cui longa propago
Innumeræque manus, et iturus in æthera vertex,
Deposuit juxta, vivamque aggessit arenam,
Optatisque aspergit aquis, et talia mandat :

« Vive diu, nostri pignus memorabile voti,
Arbor; et hæc duræ latebrosa cubilia nymphæ
Tu saltem declinis ama, et preme frondibus undam.
Illa quidem meruit; sed ne, precor, igne superno
Æstuet, aut dura feriatur grandine; tantum
Spargere tu laticem, et foliis turbare memento.
Tunc ego teque diu recolam, dominamque benignæ

Sedis, et illæsa tutabor utramque senecta.
Et Jovis, et Phœbi frondes, et discolor umbra
Populus, et nostræ stupeant tua germina pinus. »
Sic ait. Illa Dei veteres imitata calores,
Uberibus stagnis obliquo pendula trunco
Incubat, atque umbris scrutatur amantibus undas.
Sperat et amplexus; sed aquarum spiritus arcet,
Nec patitur tactus. Tandem eluctata sub auras
Libratur fundo, rursusque enode cacumen
Ingeniosa levat, veluti descendat in imos
Stirpe lacus alia. Jam nec Phœbeïa Naïs
Odit, et exclusos invitat gurgite ramos.
Hæc tibi, parva quidem, genitali luce paramus
Dona, sed ingenti forsan victura sub ævo:
Tu, cujus placido posuere in pectore sedem
Blandus Honos, hilarisque (tamen cum pondere) Virtus
Cui nec pigra quies, nec iniqua potentia, nec spes
Improba; sed medius per honesta, et dulcia limes:
Incorrupte fidem, nullosque experte tumultus,
Et secrete palam : qui digeris ordine vitam;
Idem auri facilis contemptor, et optimus idem
Comere divitias, opibusque immittere lucem.
Hac longum florens animi morumque juventa,
Iliacos æquare senes, et vincere persta
Quos pater Elysio, genitrix quos detulit annos.
Hoc illi duras exoravere sorores:
Hoc, quæ te sub teste, situm fugitura tacentem,
Ardua magnanimi revirescit gloria Blæsi.

IV.

PSITTACUS MELIORIS.

Psittace, dux volucrum, domini facunda voluptas,
Humanæ solers imitator, Psittace, linguæ,
Quis tua tam subito præclusit murmura fato?
Hesternas, miserande, dapes moriturus inisti
Nobiscum; et gratæ carpentem munera mensæ,
Errantemque toris mediæ plus tempore noctis
Vidimus: affatus etiam meditataque verba
Reddideras; at nunc æterna silentia Lethes
Ille canorus habes. Cedat Phaëtontia vulgi
Fabula; nec soli celebrant sua funera cycni.
At tibi quanta domus rutila testudine fulgens,
Connexusque ebori virgarum argenteus ordo,
Argutumque tuo stridentia limina cornu!
En querulæ jam sponte fores! vacat ille beatus
Carcer, et angusti nusquam convicia tecti.
Huc doctæ stipentur aves, quîs nobile fandi
Jus Natura dedit: plangat Phœbeïus ales;
Auditasque memor penitus demittere voces
Sturnus, et Aonio versæ certamine picæ;

Quique refert jungens iterata vocabula perdix;
Et quæ Bistonio queritur soror orba cubili;
Ferte simul gemitus, cognataque ducite flammis
Funera, et hoc cunctæ miserandum addiscite carmen :
« Occidit aeriæ celeberrima gloria gentis
Psittacus, ille plagæ viridis regnator Eoæ;
Quem non gemmata volucris Junonia cauda
Vinceret, aspectu gelidi non Phasidis ales,
Nec quas humenti Numidæ rapuere sub Austro.
Ille salutator regum, nomenque locutus
Cæsareum, et queruli quondam vice functus amici,
Nunc conviva levis, monstrataque reddere verba
Tam facilis : quo tu, Melior dilecte, recluso,
Nunquam solus eras. At non inglorius umbris
Mittitur : Assyrio cineres adolentur amomo,
Et tenues Arabum respirant gramina plumæ,
Sicaniosque crocos : senio nec fessus inerti
Scandit odoratos Phœnix felicior ignes.

V.

LEO MANSUETUS IMP.

Quid tibi constrata mansuescere profuit ira?
Quid scelus, humanasque animo dediscere cædes,
Imperiumque pati, et domino parere minori?
Quid, quod abire domo, rursusque in claustra reverti
Suetus, et a capta jam sponte recedere præda,
Insertasque manus laxo dimittere morsu?
Occidis, altarum vastator sæve ferarum,
Non grege Massylo, curvaque indagine clausus,
Non formidato supra venabula saltu
Incitus, aut cæco foveæ deceptus hiatu,
Sed victus fugiente fera; stat cardine aperto
Infelix cavea, et clausis circum undique portis
Hoc licuisse nefas pavidi timuere leones.
Tunc cunctis cecidere jubæ, puduitque relatum
Aspicere, et torvas duxere in lumina frontes.
At te non primo fusum novus obruit ictu
Ille pudor; mansere animi, virtusque cadenti
A media jam morte redit: nec protinus omnes
Terga dedere minæ: sicut sibi conscius alti

Vulneris, adversum moriens it miles in hostem,
Attollitque manum, et ferro labente minatur :
Sic piger ille gradu, solitoque exsutus honore
Firmat hians oculos animumque, hostemque requirit.

Magna tamen subiti tecum solatia leti,
Victe, feres, quod te mœsti populusque patresque,
Ceu notus caderes tristi gladiator arena,
Ingemuere mori : magni quod Cæsaris ora
Inter tot Scythicas, Libyeasque, et litore Rheni,
Et Pharia de gente feras, quas perdere vile est,
Unius amissi tetigit jactura leonis.

VI.

CONSOLATIO AD FLAVIUM URSUM

DE AMISSIONE PUERI DELICATI.

Sæve nimis, lacrymis quisquis discrimina ponis,
Lugendique modos! Miserum est primæva parenti
Pignora, surgentesque (nefas) accendere natos :
Durum et deserti, prærepta conjuge, partem
Conclamare tori : mœsta et lamenta sororum,
Et fratrum gemitus. Arcte tamen, et procul intrat
Altius in sensus, majoraque vulnera vincit
Plaga minor. Famulum (quoniam rerum omnia cæca
Sic miscet Fortuna manu, nec pectora novit)
Sed famulum gemis, Urse, pium : sed amore, fideque
Has meritum lacrymas; cui major stemmate juncto
Nobilitas ex mente fuit. Ne comprime fletus,
Ne pudeat : rumpat frenos dolor iste (Deisque
Si tam dura placent), hominem gemis (hei mihi! subdo
Ipse faces) hominem, Urse, tuum cui dulce volenti
Servitium, cui triste nihil; qui sponte, sibique
Imperiosus erat. Quisnam hæc in funera missos

Castiget luctus? gemit inter bella peremptum
Parthus equum, fidosque canes flevere Molossi,
Et volucres habuere rogum, cervusque Maronis.

Quid si nec famulus? vidi ipse animosque notavi
Te tantum capientis herum : sed major in ore
Spiritus, et tenero manifesti in sanguine mores.
Optarent multum Graiæ, cuperentque Latinæ
Sic peperisse nurus. Non talem Cressa superbum
Callida sollicito revocavit Thesea filo :
Nec Paris Œbalios talis visurus amores
Rusticus invisas dejecit in æquora pinus.
Non fallo, aut cantus assueta licentia ducit :
Vidi, et adhuc video, qualem nec bella caventem
Litore virgineo Thetis occultavit Achillem :
Nec circum sævi fugientem mœnia Phœbi
Troïlon Æmoniæ deprendit lancea dextræ.

Qualis eras, procul heu! cunctis puerisque virisque
Pulchrior, et tantum domino minor! illius unus
Ante decor, quantum præcedit clara minores
Luna faces, quantumque alios premit Hesperus ignes.
Non tibi femineum vultu decus, oraque supra
Mollis honos (quales dubiæ discrimina formæ
De sexu transire jubent); parvoque virilis
Gratia, nec petulans acies, blandique severo
Igne oculi (qualis bellis jam casside missa
Parthenopæus erat); simplexque horrore decoro
Crinis, et obsessæ nondum, primoque micantes
Flore genæ. Talem Ledeo gurgite pubem
Educat Eurotas; teneri sic integer ævi
Elin adit, primosque Jovi puer approbat annos.

Nam pudor ingenuæ mentis, tranquillaque morum
Temperies, teneroque animus maturior ævo,
Carmina quæ donasse queant? Sæpe ille volentem
Castigabat herum, studioque altisque juvabat
Consiliis; tecum tristisque, hilarisque, nec unquam
Ille suus, vultumque tuo sumebat ab ore :
Dignus et Æmonium Pyladen præcedere fama,
Cecropiamque fidem. Sed laudum terminus esto,
Quem fortuna sinit : non mente fidelior ægra
Speravit tardi reditus Eumæus Ulixi.

Quis Deus, aut quisnam tam tristia vulnera casus
Eligit? unde manus Fatis tam certa nocendi?
O quam divitiis censuque exutus opimo
Fortior, Urse, fores! Si vel fumante ruina
Ructassent dites Vesuvina incendia Locros,
Seu Pollentinos mersissent flumina saltus :
Seu Lucanus ager, seu Tybridis impetus altas
In dextram torsisset aquas, paterere serena
Fronte Deos : sive alma fidem, messesque negasset
Cretaque, Cyreneque, et qua tibi cumque beato
Larga redit Fortuna sinu : sed gnara dolorum
Invidia infelix animi vitalia vidit,
Lædendique vias. Vitæ modo limine adultæ
Nectere tendebat juvenum pulcherrimus ille
Cum tribus Eleis unam trieterida lustris.
Attendit torvo tristis Rhamnusia vultu :
Ac primum implevitque toros, oculisque nitorem
Addidit, et solito sublimius ora levavit
(Heu! misero letale favens), seseque videndo
Torsit, et invitam Mortem complexa, jacenti

Injecit nexus, carpsitque immitis adunca
Ora verenda manu. Quinta vix Phosphorus hora
Rorantem sternebat equum, jam litora duri
Sæva, Philete, senis, dirumque Acheronta videbas,
Quo domini clamate sono! non sævius atros
Nigrasset planctu genitrix tibi sæva lacertos,
Nec pater : et certe qui vidit funera frater
Erubuit vinci. Sed nec servilis ademplo
Ignis : odoriferos exhausit flamma Sabæos
Et Cilicum messes, Phariæque exempta volucri
Cinnama, et Assyrio manantes gramine succos,
Et domini fletus : hos tantum hausere favillæ,
Hos bibit usque rogus : nec quod tibi Setia canos
Restinxit cineres, gremio nec lubricus ossa
Quod vallavit onyx, miseris acceptius umbris
Quam gemitus; sed et ipse juvat. Quid terga dolori,
Urse, damus? quid damna foves; et pectore iniquo
Vulnus amas? ubi nota reis facundia raptis?
Quid caram crucias tam sævis luctibus umbram?
Eximius licet ille animi, meritusque dolorem,
Solvisti; subit ille pios, carpitque quietem
Elysiam, carosque illic fortasse parentes
Invenit : aut illi per amœna silentia Lethes
Forsan Avernales alludunt undique mixtæ
Naïdes, obliquoque notat Proserpina vultu.
Pone, precor, questus : alium tibi Fata Phileton,
Forsan et ipse dabit, moresque habitumque decoris
Monstrabit gaudens, similemque docebit amari.

VII.

GENETHLIACON LUCANI.

LUCANI proprium diem frequentet,
Quisquis collibus Isthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œstro
Pendentis bibit ungulæ liquorem.
Ipsi, quos penes est honor canendi,
Vocalis citharæ repertor Arcas,
Et tu Bassaridum rotator Evan,
Et Pæan, et Hyantiæ sorores,
Lætæ purpureas novate vittas :
Crinem comite, candidamque vestem
Perfundant ederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniæ virete silvæ :
Et si qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Thespiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithæron.
Lucanum canimus : favete linguis :

Vestra est ista dies; favete, Musæ,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et vinctæ pede vocis, et solutæ,
Romani colitur chori sacerdos.

Felix heu nimis, et beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis:
Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis, Bætica, provocas trapetis!
Lucanum potes imputare terris;
Hoc plus quam Senecam dedisse mundo
Aut dulcem generasse Gallionem.
Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Bætis.
Bætin, Mantua, provocare noli.

Natum protenus, atque humum per ipsam
Primo murmure dulce vagientem
Blando Calliope sinu recepit.
Tum primum posito remissa luctu
Longos Orpheos exsuit dolores;
Et dixit: « Puer o dicate Musis,
Longævos cito transiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis ornos;
Sed septem juga, Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, et eloquente
Cantu purpureum trahes senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tarde reducis vias Ulixi,

Et puppem temerariam Minervæ,
Trita vatibus orbita, sequantur :
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeres togatum :
Ac primum, teneris adhuc in annis,
Ludes Hectora, Thessalosque currus,
Et supplex Priami potentis aurum.
Tu sedes reserabis inferorum;
Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noster tibi proferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantes,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu castæ titulum decusque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.
« Mox, cœpta generosior juventa,
Albos ossibus Italis Philippos,
Et Pharsalica bella detonabis,
Et fulmen ducis inter arma Divi;
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum.
Tu Pelusiaci scelus Canopi
Deflebis pius; et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
« Hæc primo juvenis canes sub ævo,
Ante annos Culicis Maroniani.
Cedet Musa rudis ferocis Enni
Et docti furor arduus Lucreti,
Et qui per freta ducit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor; ipsa te Latinis

Æneis venerabitur canentem.
Nec solum dabo carminis nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio suo decoram;
Qualem blanda Venus, daretque Juno;
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.
Et vestros Hymenæon ante postes
Faustis cantibus ipsa personabo.
« O sævæ nimium, gravesque Parcæ!
O nunquam data festa longa summis!
Cur plus, ardua, casibus patetis?
Cur sæva vice magna non senescunt?
Sic natum Nasamonii Tonantis
Post ortus obitusque fulminatos
Angusto Babylon premit sepulcro:
Sic fixum Paridis manu trementi
Peliden Thetis horruit cadentem:
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar:
Sic et tu (rabidi nefas tyranni!)
Jussus præcipitem subire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das solatia grandibus sepulcris;
(O dirum scelus! o scelus!) tacebis. »
Sic fata est, leviterque decidentes
Abrasit lacrymas nitente plectro.
At tu, seu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis levatus,
Qua surgunt animæ potentiores,

Terras despicis, et sepulcra rides;
Seu pacis merito nemus reclusæ
Felix Elysiis tenes in oris,
Quo Pharsalica turba congregatur;
Et te nobile carmen insonantem
Pompeii comitantur, et Catones:
Seu magna sacer et superbus umbra
Nescis Tartaron, et procul nocentum
Audis verbera, pallidumque visa
Matris lampade respicis Neronem.
Adsis lucidus; et, vocante Polla,
Unum, quæso, diem Deos silentum
Exores: solet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Hæc te non thiasis procax dolosis
Falsi numinis induit figuras;
Ipsum sed colit, et frequentat ipsum
Imis altius insitum medullis;
Ac solatia vana subministrat
Vultus, qui simili notatus auro
Stratis prænitet, excubatque somno
Securæ. Procul hinc abite, mortes;
Hæc vitæ genitalis est origo:
Cedat luctus atrox, genisque manent
Jam dulces lacrymæ; dolorque festus
Quidquid fleverat ante, nunc adoret.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER III.

STATIUS POLLIO SUO SAL.

Tibi certe, Polli dulcissime, et hac, cui tam fideliter inhæres, quiete dignissime, non habeo probandam diu libellorum istorum temeritatem, quum scias multos ex illis in sinu tuo subito natos, et hanc audaciam stili nostri frequenter expaveas, quoties in illius facundiæ tuæ penetrale seductus, altius litteras intro, et in omnes a te studiorum sinus ducor. Securus itaque tertius hic Silvarum nostrarum liber ad te mittitur. Habuerat quidem et secundus testem; sed hic habet auctorem.

Nam primum limen ejus Hercules Surrentinus aperit, quem in litore tuo consecratum, statim ut videram, his versibus adoravi. Sequitur libellus, quo splendidissimum et mihi jucundissimum juvenem, Metium Celerem, a sacratissimo Imperatore missum ad legionem Syriacam, qua sequi non poteramus, sic prosecutus sum.

Merebatur et Claudii Etrusci mei pietas aliquod ex studiis nostris solatium, quum lugeret veris (quod amarissimum est) lacrymis senem patrem. Earinus præterea, Germanici nostri libertus, scit quamdiu desiderium ejus moratus sim, quum petisset, ut capillos suos, quos cum gemmata pyxide et speculo ad Pergamenum Asclepium mittebat, versibus dedicarem. Summa est Egloga, qua mecum secedere Neapolim Claudiam meam exhortor. Hic, si verum dicimus, sermo est; et quidem securus, et cum uxore, et qui persuadere malit quam placere. Huic præcipue libello favebis, quum scias habere destinationem quietis meæ, et tibi maxime intendere : meque non tam in patriam quam ad te secedere.

I.

HERCULES SURRENTINUS

POLLII FELICIS.

Intermissa tibi renovat, Tirynthie, sacra
Pollius; et causas designat desidis anni
Quod coleris majore tholo; nec litora pauper
Nuda tenes, tectumque vagis habitabile nautis,
Sed nitidos postes, Graiisque effulta metallis
Culmina; ceu tædis iterum lustratus honesti
Ignis, ab Œtæa conscenderis æthera flamma.
Vix oculis, animoque fides : tune ille reclusi
Liminis, et parvæ custos inglorius aræ?
Unde hæc aula recens, fulgorque inopinus agresti
Alcidæ? sunt fata Deum, sunt fata locorum.
O velox pietas! steriles hic nuper arenas,
Aspersum pelago montis latus, hirtaque dumis
Saxa, nec ulla pati faciles vestigia terras
Cernere erat. Quænam subito fortuna rigentes
Divisit scopulos? Tyrione hæc mœnia plectro,
An getica venere lyra? stupet ipse labores
Annus, et angusto bisseni limite menses
Longævum mirantur opus. Deus adfuit, arces

Erexitque suas, atque obluctantia saxa
Summovit nitens, et magno pectore montem
Reppulit; immitem credas jussisse novercam.
  Ergo age; seu patrios, liber jam legibus, Argos
Incolis, et mersum tumulis Eurysthea calcas;
Sive tui solium Jovis, et virtute parata
Astra tenes, haustumque tibi succincta beati
Nectaris, excluso melior Phryge, porrigit Hebe;
Huc ades, et genium templis nascentibus infer.
Non te Lerna nocens, nec pauperis arva Molorchi,
Nec formidatus Nemees ager, antrave poscunt
Thracia, nec Pharii polluta altaria regis;
Sed felix, simplexque domus, fraudumque malarum
Inscia, et hospitibus Superis diguissima sedes.
Pone truces arcus, agmenque immite pharetræ,
Et regum multo perfusum sanguine robur,
Instratumque humeris dimitte gerentibus hostem.
  Hic tibi Sidonio celsum pulvinar acantho
Texitur, et signis crescit torus asper eburnis.
Pacatus, mitisque veni; nec turbidus ira,
Nec famulare timens; sed quem te Mænalis Auge
Confectum thiasis, et multo fratre madentem
Detinuit; qualemque vagæ post crimina noctis
Thestius obstupuit, toties socer: hic tibi festa
Gymnas, et insontes juvenum sine cæstibus iræ
Annua veloci peragunt certamiua lustro.
Hic templis inscriptus, avo gaudente, sacerdos
Parvus adhuc, similisque tui, quum prima novercæ
Monstra manu premeres, atque exanimata doleres.
  Sed quænam subiti veneranda exordia templi,

Dic age, Calliope : socius tibi grande sonabit
Alcides, tensoque modos imitabitur arcu.

Tempus erat, cœli quum torrentissimus axis
Incumbit terris, ictusque Hyperione multo
Acer anhelantes incendit Sirius agros.
Jamque dies aderat, profugis quum regibus aptum
Fumat Aricinum Triviæ nemus, et face multa
Conscius Hippolyti splendet lacus : ipsa coronat
Emeritos Diana canes, et spicula tergit,
Et tutas sinit ire feras; omnisque pudicis
Itala terra focis Hecateias excolit idus.

Ast ego, Dardaniæ quamvis sub collibus Albæ
Rus proprium, magnique ducis mihi munere currens
Unda domi, curas mulcere æstusque levare
Sufficerent; notas Sirenum nomine rupes,
Facundique larem Polli non hospes habebam;
Assidue moresque viri pacemque novosque
Pieridum flores, intactaque carmina discens.

Forte diem Triviæ dum litore ducimus udo,
Angustasque fores assuetaque tecta gravati
Frondibus et patula defendimus arbore soles;
Delituit cœlum, et subitis lux candida cessit
Nubibus, et tenuis graviore Favonius Austro
Immaduit; qualem Libyæ Saturnia nimbum
Attulit, Iliaco dum dives Elissa marito
Donatur, testesque ululant per devia Nymphæ.
Diffugimus; festasque dapes, redimitaque vina
Abripiunt famuli : nec quo convivia migrent;
(Quamvis innumeræ gaudentia rura superne
Insedere domus, et multo culmine dives

Mons nitet) instantes sed proxima quærere nimbi
Suadebant, læsique fides reditura sereni.
  Stabat dicta sacris tenuis casa, nomine templi;
Et magnum Alciden humili lare parva premebat,
Fluctivagos nautas, scrutatoresque profundi
Vix operire capax : huc omnis turba coïmus;
Huc epulæ, ditesque tori, cœtusque ministrum
Stipantur, nitidæque cohors gratissima Pollæ.
Non cepere fores, angustaque deficit ædes.
Erubuit, risitque Deus, dilectaque Polli
Corda subit, blandisque animum complectitur ulnis:
  « Tune, inquit, largitor opum, qui mente profusa
Tecta Dicarcheæ pariter, juvenemque replesti
Parthenopen? nostro qui tot fastigia monti,
Tot virides lucos, tot saxa imitantia vultus,
Æraque, tot scripto viventes lumine ceras
Fixisti? quid enim ista domus, quid terra, priusquam
Te gauderet, erant? longo tu tramite nudos
Texisti scopulos, fueratque ubi semita tantum,
Nunc ibi distinctis stat porticus alta columnis,
Ne sorderet iter : curvi tu litoris ora
Clausisti calidas gemina testudine nymphas :
Vix opera enumerem : mihi pauper, et indigus uni
Pollius? et tales hilaris tamen intro penates,
Et litus, quod pandis, amo : sed proxima sedem
Despicit, et tacite ridet mea numina Juno.
Da templum, dignasque tuis conatibus aras,
Quas puppes velis nolint transire secundis :
Quo pater ætherius, mensisque accita deorum
Turba, et ab excelso veniat soror hospita tecto.

Nec te, quod solidus contra riget umbo maligni
Montis, et immenso non unquam excisus ab ævo
Terreat; ipse adero, et conamina tanta juvabo,
Asperaque invitæ perfringam viscera terræ.
Incipe, et Herculeis fidens hortatibus aude.
Non Amphioniæ steterint velocius arces,
Pergameusve labor. » Dixit, mentemque reliquit.

Nec mora; conscripta formantur imagine templa:
Innumeræ coiere manus: his cædere silvas,
Et levare trabes: illis immergere curæ
Fundamenta solo. Coquitur pars uvida terræ
Protectura hiemes, atque exclusura pruinas;
Indomitusque silex curva fornace liquescit.
Præcipuus sed enim labor est exscindere dextra
Oppositas rupes, et saxa negantia ferro.
Hic pater ipse loci, positis Tirynthius armis
Insudat, validaque solum deforme bipenni,
Quum grave nocturna cœlum subtexitur umbra,
Ipse fodit: dites Capreæ, viridesque resultant
Taurubulæ, et terris ingens redit æquoris echo.

Non tam grande sonat motis incudibus Ætna,
Quum Brontes Steropesque ferit: nec major ab antris
Lemniacis fragor est, ubi flammeus ægida cælat
Mulciber, et castis exornat Pallada donis.

Decrescunt scopuli, et rosea sub luce reversi
Artifices mirantur opus: vix annus anhelat
Alter, et ingenti dives Tirynthius arce
Despectat fluctus, et junctæ tecta novercæ
Provocat, et dignis invitat Pallada templis.

Jam placidæ dant signa tubæ; jam fortibus ardens

Fumat arena sacris : hos nec Pisæus honores
Juppiter, aut Cyrrhæ pater aspernetur opacæ.
Nil his triste locis : cedat lacrymabilis Isthmos,
Cedat atrox Nemee : litat hic felicior infans.
Ipsæ pumiceis virides Nereïdes antris
Exsiliunt ultro, et scopulis uventibus hærent;
Nec pudet occulte nudas spectare palæstras.
Spectat et Icario nemorosus palmite Gaurus,
Silvaque quæ fixam pelago Nesida coronat;
Et placidus Limon, omenque Euplœa carinis,
Et Lucrina Venus; Phrygioque e vertice Graias
Adsciscis, Misene, tubas; ridetque benigna
Parthenope gentile sacrum, nudosque virorum
Certatus, et parva suæ simulacra coronæ.
Quin age, et ipse libens proprii certaminis actus
Invicta dignare manu : seu nubila disco
Findere, seu volucres zephyros prævertere telo,
Seu tibi dulce manu liquidas nodare palæstras;
Indulge his sacris : et si tibi poma supersunt
Hesperidum, gremio venerabilis ingere Pollæ;
Nam capit, et tantum non degener ambit honorem.
Quod si dulce decus viridesque resumeret annos
(Da veniam, Alcide), fors huic et pensa tulisses.
Hæc ego nascentes lætum bacchatus ad aras
Libamenta tuli. Nunc ipsum in limine cerno
Solventem voces, et talia dicta ferentem :
« Macte animis opibusque, meos imitate labores,
Qui rigidas rupes, infecundæque pudenda
Naturæ deserta domas, et vertis in usum
Lustra habitata feris, fœdeque latentia profers

Numina. Quæ tibi nunc meritorum præmia solvam?
Quas referam grates? Parcarum fila tenebo,
Extendamque colus : duram scio vincere mortem:
Avertam luctus, et tristia damna vetabo,
Teque nihil læsum viridi renovabo senecta;
Concedamque diu juvenes spectare nepotes,
Donec et hic sponsæ maturus, et illa marito :
Rursus et ex illis soboles nova; grexque protervus
Nunc humeris irreptet avi, nunc agmine blando
Certatim placidæ concurrat ad oscula Pollæ.
Nam templis nunquam statuetur terminus ævi,
Dum me flammigeri portabit machina cœli.
Nec mihi plus Nemee, priscumve habitabitur Argos,
Nec Tiburna domus, solisve cubilia Gades. »
Sic ait, et tangens surgentem altaribus ignem,
Populeaque movens albentia tempora silva,
Et Styga, et ætherei juravit fulmina patris.

II.

PROPEMPTICON METIO CELERI.

Di, quibus audaces amor est servare carinas,
Sævaque ventosi mulcere pericula ponti,
Sternite molle fretum, placidumque advertite votis
Concilium, et lenis non obstrepat unda precanti.
« Grande tuo rarumque damus, Neptune, profundo
Depositum : juvenis dubiæ committitur alno
Metius, atque animæ partem super æquora nostræ
Majorem transferre parat; proferte benigna
Sidera, et antennæ gemino considite cornu,
Œbalii fratres : vobis pontusque polusque
Luceat : Iliacæ longe nimbosa sororis
Astra fugate, precor, totoque excludite cœlo.
« Vos quoque cœruleum, divæ Nereides, agmen,
Quîs honor, et regni cessit fortuna secundi
(Dicere quas magni fas sit mihi sidera ponti),
Surgite de vitreis spumosæ Doridos antris,
Baianosque sinus, et feta tepentibus undis
Litora tranquillo certatim ambite natatu,
Quærentes ubi celsa ratis, quam scandere gaudet
Nobilis Ausoniæ Celer armipotentis alumnus.

Nec quærenda diu : modo nam trans æquora terris
Prima Dicarcheis Pharium gravis intulit annum :
Prima salutavit Capreas, et margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Minervæ.
Hujus utrumque latus molli præcingite gyro;
Partitæque vices, vos stuppea tendite mali
Vincula, vos summis annectite suppara velis,
Vos Zephyris aperite sinus : pars transtra reponat,
Pars demittat aquis curvæ moderamina puppis.
Sint quibus exploret rupes gravis arte molybdis,
Quæque secuturam religent post terga phaselon,
Uncaque submersæ penitus retinacula vellant.
Temperet hæc æstus, pelagusque inclinet ad ortus :
Officio careat glaucarum nulla sororum.

« Huic multo Proteus, geminoque huic corpore Triton
Prænatet; et subitis qui perdidit inguina monstris
Glaucus, adhuc quoties patriis allabitur oris
Litoream blanda feriens Anthedona cauda.

« Tu tamen ante omnes, diva cum matre Palæmon,
Annue, si vestras amor est mihi pandere Thebas,
Nec cano degeneri Phœbeum Amphiona plectro.

« Et pater, Æolio frangit qui carcere ventos,
Cui varii flatus, omnisque per æquora ponti
Spiritus, atque hiemes nimbosaque nubila parent,
Arctius objecto Borean, Eurumque, Notumque
Monte premat : soli Zephyro sit copia cœli,
Solus agat puppes; summasque supernatet undas
Assiduus pelago; donec tua, turbine nullo,
Læta Paretoniis assignet carbasa ripis. »

Audimur : vocat ipse ratem, nautasque morantes

Increpat : inde meum timido jam frigore pectus
Labitur, et nequeo, quamvis movet ominis horror,
Claudere suspensos oculorum in margine fletus.

Jamque ratem terris divisit fune soluto
Navita, et angustum dejecit in æquora pontem;
Sævus et e puppi longo clamore magister
Dissipat amplexus, atque oscula fida revellit,
Nec longum cara licet in cervice morari.
Attamen in terras e plebe novissimus omni
Ibo, nec egrediar nisi jam cedente carina.

Quis rude, et abscissum miseris animantibus æquor
Fecit iter? solidæque pios telluris alumnos
Expulit in fluctus, pelagoque immisit hiantes?
Audax ingenii; nec enim temeraria virtus
Illa magis, summæ gelidum quæ Pelion Ossæ
Junxit, anhelantemque jugis bis pressit Olympum.
Usque adeone parum lentas transire paludes,
Stagnaque et angustos submittere pontibus amnes?
Imus in abruptum, gentilesque undique terras
Fugimus, exigua clausi trabe, et aere nudo.
Inde furor ventis, indignatæque procellæ,
Et cœli fremitus, et fulmina plura Tonanti.

Ante rates, pigro torpebant æquora somno;
Nec spumare Thetis, nec spargere nubila fluctus
Audebant : visis tumuerunt puppibus undæ,
Inque hominem surrexit hiems. Tunc nubila Pleias,
Oleniumque pecus; solito tunc pejor Orion.

Justa queror : fugit ecce vagas ratis acta per undas
Paulatim minor, et longe servantia vincit
Lumina, tot gracili ligno complexa timores,

Teque super reliquos, te, nostri pignus amoris
Portatura, Celer. Quos nunc ego pectore somnos,
Quosve queam perferre dies? quis cuncta paventi
Nuntius, an facili te prætermiserit unda
Lucani rabida ora maris : num torva Charybdis
Fluctuet, aut Siculi populatrix virgo profundi :
Quos tibi currenti præceps ferat Adria mores :
Quæ pax Carpathio : quali te subvehat aura
Doris Agenorei furtis blandita juvenci?

Sed merui questus : quid enim, te castra petente,
Non vel ad ignotos ibam comes impiger Indos
Cimmeriumque Chaos? starem prope bellica regis
Signa mei, seu tela manu, seu frena teneres,
Armatis seu jura dares; operumque tuorum
Etsi non socius, certe mirator adessem.

Si quondam magno Phœnix reverendus Achilli
Litus ad Iliacum, Thymbræaque Pergama venit
Imbellis, tumidoque nihil juratus Atridæ,
Cur nobis ignavus amor? sed pectore fido
Nusquam abero, longisque sequar tua carbasa votis.

Isi, Phoroneis quondam stabulata sub antris,
Nunc regina Phari, numenque Orientis anheli,
Excipe multisono puppem Mareotida sistro;
Ac juvenem egregium, Latius cui ductor Eoa
Signa, Palæstinasque dedit frenare cohortes,
Ipsa manu placida per limina festa, sacrosque
Duc portus, urbesque tuas : te præside, noscat
Unde paludosi fecunda licentia Nili :
Cur vada desidant, et ripa coerceat undas
Cecropio stagnata luto : cur invida Memphis,

Curve Therapnæi lasciviat ora Canopi :
Cur servet Pharias Lethæus janitor aras :
Vilia cur magnos æquent animalia Divos :
Quæ sibi præsternat vivax altaria Phœnix :
Quos dignetur agros, aut quo se gurgite Nili
Mergat adoratus trepidis pastoribus Apis.

Duc et ad Æmathios manes, ubi belliger urbis
Conditor Hyblæo perfusus nectare durat;
Anguiferamque domum, blando qua mersa veneno
Actias Ausonias fugit Cleopatra catenas.
Usque et in Assyrias sedes, mandataque castra
Prosequere, et Marti juvenem, Dea, trade Latino.
Nec novus hospes erit : puer hic sudavit in armis
Notus adhuc tantum majoris munere clavi;
Jam tamen et turmas facili prævertere gyro
Fortis, et Eoas jaculo damnare sagittas.

Ergo erit illa dies, qua te majora daturus
Cæsar ab emerito jubeat discedere bello?
At nos, hoc iterum stantes in litore, vastos
Cernemus fluctus, aliasque rogabimus auras.

O tum quantus ego! aut quanta votiva movebo
Plectra lyra! quum me magna cervice ligatum
Attolles humeris, atque in mea pectora primum
Incumbes e puppe novus, servataque reddes
Colloquia, inque vicem medios narrabimus annos,
Tu, rapidum Euphraten, et regia Bactra, sacrasque
Antiquæ Babylonis opes, et Zeugma, Latinæ
Pacis iter; qua dulce nemus florentis Idumes;
Quo pretiosa Tyros rubeat, quo purpura fuco

Sidoniis iterata cadis; quo germine primum
Candida felices sudent opobalsama virgæ:
Ast ego, devictis dederim quæ justa Pelasgis,
Quæque laboratas claudat mihi pagina Thebas.

III.

LACRYMÆ CLAUDII ETRUSCI.

Summa Deum Pietas, cujus gratissima cœlo
Rara profanatas inspectant numina terras,
Huc vittata comam niveoque insignis amictu,
Qualis adhuc præsens nullaque expulsa nocentum
Fraude, rudes populos atque aurea regna colebas,
Mitibus exsequiis ades; et lugentis Etrusci
Cerne pios fletus, laudataque lumina terge.
Nam quis inexpleto rumpentem pectora questu,
Complexumque rogos, incumbentemque favillis
Aspiciens, non aut primævæ funera plangi
Conjugis, aut nati modo pubescentia credat
Ora rapi flammis? Pater est, qui fletur : adeste,
Dîque hominesque, sacris : procul hinc, procul ite, nocentes;
Si cui corde nefas tacitum, fessique senectus
Longa patris; si quis pulsatæ conscius umbram
Matris, et inferna rigidum timet Æacon urna :
Insontes, castosque voco. Tenet ecce seniles
Leniter applicitos vultus, sanctamque parentis
Canitiem spargit lacrymis, animæque supremum
Frigus amat : celeres genitoris filius annos,

(Mira fides) nigrasque putat properasse sorores.
Exsultent placidi Lethæa ad flumina manes;
Elysiæ gaudete domus; date serta per aras,
Festaque pallentes hilarent altaria lucos.

Felix, heu! nimium felix, plorataque nato
Umbra venit. Longe Furiarum sibila, longe
Tergeminus custos : penitus via longa patescat
Manibus egregiis : eat, horrendumque silentis
Accedat domini solium, gratesque supremas
Perferat, et totidem juveni roget anxius annos.

Macte pio gemitu! dabimus solatia dignis
Luctibus, Aoniasque tuo sacrabimus ultro
Inferias, Etrusce, seni. Tu largus Eoa
Germina, tu messes Cilicumque Arabumque superbis
Merge rogis : ferat ignis opes hæredis, et alto
Aggere missuri nitido pia nubila cœlo
Stipentur cineres : nos non arsura feremus
Munera; venturosque tuus durabit in annos,
Me monstrante, dolor : neque enim mihi flere parentem
Ignotum, et similes gemui projectus ad ignes.
Ille mihi tua damna dies compescere cantu
Suadet; et ipse tuli, quos nunc tibi confero, questus.

Non tibi clara quidem, senior placidissime, gentis
Linea, nec proavis demissum stemma; sed ingens
Supplevit Fortuna genus, culpamque parentum
Occuluit : neque enim dominos de plebe tulisti;
Sed quibus occasus pariter famulantur et ortus.
Nec pudor iste tibi : quid enim terrisque poloque
Parendi sine lege manet? vice cuncta reguntur,
Alternisque regunt : propriis sub regibus omnis

Terra : premit felix regum diademata Roma;
Hanc ducibus frenare datum : mox crescit in illos
Imperium Superis; sed habent et numina legem :
Servit et astrorum velox chorus, et vaga servit
Luna, nec injussi toties redit orbita Solis.
Et (modo si fas est æquare jacentia summis)
Pertulit et sævi Tirynthius horrida regis
Pacta, nec erubuit famulantis fistula Phœbi.
Sed neque barbaricis Latio transmissus ab oris :
Smyrna tibi gentile solum, potusque verendo
Fonte Meles, Hermique vadum; quo Lydius intrat
Bacchus, et aurato reficit sua cornua limo.
Læta dehinc series, variisque ex ordine curis
Auctus honos; semperque gradus prope numina, semper
Cæsareum coluisse latus, sacrisque Deorum
Arcanis hærere datum. Tibereïa primum
Aula tibi, vixdum ora nova mutante juventa,
Panditur : hic, annis multa super indole victis,
Libertas oblata venit : nec proximus hæres,
Immitis quanquam et furiis agitatus, abegit.
Hunc et in Arctoas tenuis comes usque pruinas
Terribilem affatu passus visuque tyrannum
Immanemque suis, ut qui metuenda ferarum
Corda domant, mersasque jubent jam sanguine tacto
Reddere ab ore manus, et uulla vivere præda.
Præcipuos sed enim merito subvexit in actus
Nondum stelligerum senior dimissus in axem
Claudius, et longo transmisit habere Neroni.
Quis Superos metuens pariter tot templa, tot aras
Promeruisse datur? summi Jovis aliger Arcas

Nuntius : imbrifera potitur Thaumantide Juno :
Stat celer obsequio jussa ad Neptunia Triton :
Tu toties mutata ducum juga rite tulisti
Integer, inque omni felix tua cymba profundo.
Jamque piam lux alta domum, præcelsaque toto
Intravit Fortuna gradu. Jam creditur uni
Sanctarum digestus opum, sparsæque per omnes
Divitiæ populos, magnique impendia mundi;
Quicquid ab auriferis ejectat Iberia fossis,
Dalmatico quod monte nitet, quod messibus Afris
Verritur, æstiferi quicquid terit area Nili,
Quodque legit mersus pelagi scrutator Eoi,
Et Lacedæmonii pecuaria culta Galesi,
Perspicuæque nives, Massylaque robora, et Indi
Dentis honos : uni parent commissa ministro,
Quæ Boreas, quæque Eurus atrox, quæ nubilus Auster
Invehit. Hibernos citius numeraveris imbres,
Silvarumque comas. Vigil ipse animique sagacis
Exitus evolvis, quantum Romana sub omni
Pila die, quantumque Tribus : quid templa : quid alti
Undarum cursus, quid propugnacula poscant
Æquoris, aut longe series porrecta viarum :
Quod domini celsis niteat laquearibus aurum,
Quæ Divum in vultus igni formanda liquescat
Massa; quid Ausoniæ scriptum crepet igne monetæ.
Hinc tibi rara quies, animoque exclusa voluptas,
Exiguæque dapes, et nunquam læsa profundo
Cura mero; sed jura tamen genialia cordi,
Et mentem vincire toris, et jungere festa
Connubia, et fidos domino genuisse clientes.

Quis sublime decus formamque insignis Etruscæ
Nesciat? haud quanquam proprio mihi cognita visu,
Sed decus eximium formæ par reddit imago
Vultibus, et similis natorum gratia monstrat.
Nec vulgare genus : fasces, summamque curulem
Frater, et Ausonios enses, mandataque fidus
Signa tulit, quum prima truces amentia Dacos
Impulit, et magno gens est damnata triumpho.
Sic quicquid patrio cessatum est sanguine, mater
Reddidit; obscurumque latus clarescere vidit
Connubio gavisa domus. Nec pignora longe :
Quippe bis ad partus venit Lucina, manuque
Ipsa levi gravidos tetigit fecunda labores.
Felix, ah! si longa dies, si cernere vultus
Natorum viridesque genas tibi justa dedissent
Stamina! sed media cecidere abrupta juventa
Gaudia, florentesque manu scidit Atropos annos;
Qualia pallentes declinant lilia culmos,
Pubentesve rosæ primos moriuntur ad Austros,
Aut ubi verna novis exspirat purpura pratis.
Illa sagittiferi circumvolitastis, Amores,
Funera, maternoque rogos unxistis amomo :
Nec modus aut pennis laceris aut crinibus ignem
Spargere, collatæque pyram struxere pharetræ.
Quas tunc inferias, aut quæ lamenta dedisses
Maternis, Etrusce, rogis, qui funera patris
Haud matura putas, atque hos pius ingemis annos ?
Illum et, qui nutu superas nunc temperat arces
Progeniem claram terris partitus et astris,
Lætus Idumæi donavit honore triumphi :

Dignatusque loco victricis et ordine pompæ
Non vetuit, tenuesque nihil minuere parentes.
Atque idem in cuneos populum quum duxit equestres,
Mutavitque genus, lævæque ignobile ferrum
Exuit, et celse natorum æquavit honori.

Dextra bis octonis fluxerunt sæcula lustris,
Atque ævi sine nube tenor. Quam dives in usus
Natorum, totoque volens excedere censu,
Testis adhuc largi nitor inde assuetus Etrusci,
Cui tua non humiles dedit indulgentia mores.
Hunc siquidem amplexu semper revocante tenebas
Blandus, et imperio nunquam pater : hujus honori
Pronior ipse etiam gaudebat cedere frater.

Quas tibi devoti juvenes pro patre renato,
Summe ducum, grates, aut quæ pia vota rependant?
Tu (seu tarda situ, rebusque exhausta senectus
Erravit; seu blanda diu Fortuna regressum
Maluit) attonitum et venturi fulminis ictus
Horrentem, tonitru tantum lenique procella
Contentus monuisse senem : quumque horrida supra
Æquora, curarum socius procul Itala rura
Linqueret, hic molles Campani litoris oras,
Et Diomedeas concedere jussus in arces,
Atque hospes, non exsul erat. Nec plura moratus
Romuleum reseras iterum, Germanice, limen,
Mœrentemque foves, inclinatosque penates
Erigis. Haud mirum, ductor placidissime; quando
Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montem :
Quæ modo Marcomanos post horrida bella, vagosque

Sauromatas Latio non est dignata triumpho.
Jamque in fine dies, et inexorabile pensum
Deficit. Hic mœsti pietas me poscit Etrusci
Qualia nec Siculæ moderantur carmina rupes,
Nec fati jam certus olor, sævique marita
Tereos. Heu quantis lassantem brachia vidi
Planctibus, et prono fusum super oscula vultu!
Vix famuli, comitesque tenent, vix arduus ignis
Submovet. Haud aliter gemuit perjuria Theseus
Litore quo falsis deceperat Ægea velis.

Tunc immane gemens, fœdatusque ora, tepentes
Affatur cineres : « Cur nos, fidissime, linquis
Fortuna redeunte, pater? modo numina magni
Præsidis, atque breves Superum pacavimus iras,
Nec frueris; tantique orbatus muneris usu
Ad manes, ingrate, fugis : nec flectere Parcas,
Aut placare malæ datur aspera numina Lethes?
Felix, cui magna patrem cervice vehenti
Sacra Mycenææ patuit reverentia flammæ!
Quique tener sævis genitorem Scipio Pœnis
Abstulit, et Lydi pietas temeraria Lausi!
Ergo et Thessalici conjux pensare mariti
Funus, et immitem potuit Styga vincere supplex
Thracius? ah! quanto melius pro patre liceret!
Non totus rapiere tamen, nec funera mittam
Longius : hic manes, hic intra tecta tenebo.
Tu custos, dominusque laris; tibi cuncta tuorum
Parebunt : ego rite minor, semperque secundus
Assiduas libabo dapes et pocula sacris
Manibus, effigiesque colam : te lucida saxa,

Te similem doctæ referet mihi linea ceræ :
Nunc ebur, et fulvum vultus imitabitur aurum.
Inde viam morum, longæque examina vitæ,
Affatusque pios, monituraque somnia poscam. »
 Talia dicentem genitor dulcedine læta
Audit, et immites lente descendit ad umbras,
Verbaque dilectæ fert narraturus Etruscæ.
 Salve supremum, senior mitissime patrum,
Supremumque vale : qui nunquam, sospite nato,
Triste Chaos, mœstique situs patiere sepulcri.
Semper odoratis spirabunt floribus aræ,
Semper et Assyrios felix bibet urna liquores,
Et lacrymas, qui major honos. Hic sacra litabit
Manibus, inque tua tumulum tellure levabit.
Nostra quoque, exemplo meritus, tibi carmina sanxit,
Hoc etiam gaudens cinerem donasse sepulcro.

IV.

CAPILLI FLAVII EARINI.

Ite, comæ, facilemque, precor, transcurrite pontum:
Ite, coronato recubantes molliter auro :
Ite, dabit cursus mitis Cytherea secundos,
Placabitque Notos : fors et de puppe timenda
Transferet, inque sua ducet super æquora concha.
Accipe laudatos, juvenis Phœbeïe, crines
Quos tibi Cæsareus donat puer : accipe lætus,
Intonsoque ostende patri : sine dulce nitentes
Comparet, atque diu fratris putet esse Lyæi.
Forsan et ipse comæ nunquam labentis honorem
Proferet, atque alio clausum tibi ponet in auro.
Pergame, pinifera multum felicior Ida!
Illa licet sacræ placeat sibi laude rapinæ;
(Nempe dedit Superis illum, quem turbida semper
Juno videt, refugitque manum, nectarque recusat)
At tu grata Deis, pulchroque insignis alumno,
Misisti Latio, placida quem fronte ministrum
Juppiter Ausonius pariter, Romanaque Juno
Aspiciunt, et uterque probant. Nec tanta potenti
Terrarum domino Divum sine mente voluptas.

Dicitur Idalios Erycis de vertice lucos
Dum petit, et molles agitat Venus aurea cycnos,
Pergameas intrasse domos, ubi maximus ægris
Auxiliator adest, et festinantia sistens
Fata salutifero mitis Deus incubat angui.
Hic puerum egregiæ præclarum sidere formæ
Ipsius ante Dei ludentem conspicit aram.
Ac primum subita paulum decepta figura
Natorum de plebe putat : sed non erat illi
Arcus, et ex humeris nullæ fulgentibus umbræ.
Miratur puerile decus; vultumque comasque
Aspiciens, « Tune Ausonias, ait, ibis ad arces,
Neglectus Veneri? tu sordida tecta, jugumque
Servitii vulgare feres? procul absit : ego isti
Quem meruit, formæ dominum dabo. Vade age mecum,
Vade, puer; ducam volucri per sidera curru
Donum immane duci : nec te plebeia manebunt
Jura; Palatino famulus deberis amori.
Nil ego, nil, fateor, toto tam dulce sub orbe
Aut vidi, aut genui. Cedat tibi Latmius ultro
Sangariusque puer; quemque irrita fontis imago
Et sterilis consumpsit amor : te cærula Naïs
Mallet, et apprensa traxisset fortius urna.
Tu, puer, ante omnes; solus formosior ille
Cui daberis. » Sic orsa, leves secum ipsa per auras
Tollit, olorinaque jubet considere biga.

Nec mora : jam Latii montes, veterisque penates
Evandri, quos mole nova pater inclytus urbis
Excolit, et summis æquat Germanicus astris.
Tunc propior jam cura Deæ, quæ forma capillis

Optima, quæ vestis roseos accendere vultus
Apta; quod in digitis, collo quod dignius aurum.
Norat cœlestes oculos ducis, ipsaque tædas
Junxerat, et plena dederat connubia dextra.
Sic ornat crines, Tyrios sic fundit amictus;
Dat radios, ignemque suum. Cessere priores
Deliciæ, famulumque greges : hic pocula magno
Prima duci, murrasque graves, crystallaque portat
Candidiore manu : crescit nova gratia Baccho.

Care puer, Superis qui prælibare verendum
Nectar, et ingentem toties contingere dextram
Electus, quam nosse Getæ, quam tangere Persæ,
Armeniique, Indique petunt! o sidere dextro
Edite, multa tibi Divum indulgentia favit!
Olim etiam, ne prima genas lanugo nitentes
Spargeret, et pulchræ fuscaret gratia formæ,
Ipse Deus patriæ, celsam trans æquora liquit
Pergamon : haud ulli puerum mollire potestas
Credita; sed tacita juvenis Phœbeïus arte
Leniter, haud ullo concussum vulnere corpus
De sexu transire jubet. Tamen anxia curis
Mordetur, puerique timet Cytherea dolores.

Nondum pulchra ducis clementia cœperat ortu
Intactos servare mares; nunc frangere sexum,
Atque hominem mutare nefas; gavisaque solos
Quos genuit Natura videt; nec lege sinistra
Ferre timent famulæ natorum pondera matres.

Tu quoque, nunc juvenis, genitus si tardius esses,
Umbratusque genas, et adultos fortior artus,
Non unum gaudens Phœbea ad limina munus

Misisses : patrias nunc vertex solus ad aras
Naviget : hunc multo Paphie saturabat amomo,
Hunc nova tergemina repetebat Gratia dextra.
Huic et purpurei cedat coma saucia Nisi,
Et quam Sperchio tumidus servabat Achilles.

Ipsi, quum primum niveam præcerpere frontem
Decretum est, humerosque manu nudare nitentes,
Accurrunt teneri Paphia cum matre volucres,
Expediuntque comas, et serica pectore ponunt
Pallia : tunc junctis crinem incidere sagittis,
Atque auro, gemmisque locant : rapit ipsa cadentes
Mater, et arcanos iterat Cytherea liquores.

Tunc puer e turba, manibus qui forte supinis
Nobile gemmato speculum portaverat auro,
« Hoc quoque demus, ait; patriis nec gratius ullum
Munus erit templis, ipsoque potentius auro.
Tu modo fige aciem, et vultus hos usque relinque. »
Sic ait, et speculum seclusit imagine rapta.

At puer egregias tendens ad sidera palmas,
« His mihi pro donis, hominum mitissime custos,
Si merui, longa dominum renovare juventa,
Atque orbi servare velis! hoc sidera mecum,
Hoc undæ, terræque rogant : eat, oro, per annos
Iliacos, Pyliosque situs; propriosque penates
Gaudeat, et secum Tarpeia senescere templa. »

Sic ait, et motas miratur Pergamos aras.

V.

AD CLAUDIAM UXOREM.

Quid mihi mæsta die, sociis quid noctibus, uxor,
Anxia, pervigili ducis suspiria cura?
Non metuo ne læsa fides, aut pectore in isto
Alter amor : nullis in te datur ire sagittis,
Audiat infesto licet hæc Rhamnusia vultu,
Non datur; et si egomet, patrio de litore raptus,
Quatuor emeritis per bella, per æquora, lustris
Errarem, tu mille procos intacta fugares;
Non intersectas commenta retexere telas,
Sed sine fraude palam, thalamisque orbata negasses.
Dic tamen, unde alia mihi fronte, et nubila vultu?
Anne quod Euboïcos fessus remeare penates
Auguror, et patria senium componere terra?
Cur hoc triste tibi? certe lascivia cordi
Nulla, nec aut rapidi mulcent te prœlia Circi,
Aut intrat sensus clamosi turba theatri:
Sed probitas, et opaca quies, et sordida nunquam
Gaudia. Quas autem comitem te rapto per undas?
Quanquam, et si gelidas irem mansurus ad Arctos,
Vel super Hesperiæ vada caligantia Thules,

Aut septemgemini caput haud penetrabile Nili,
Hortarere vias : etenim tua (nempe benigna
Quam mihi sorte Venus junctam florentibus annis
Servet et in senium), tua (quæ me vulnere primo
Intactum thalamis, et adhuc juvenile vagantem
Fixisti), tua frena libens, docilisque recepi;
Et semel insertas non mutaturus habenas
Usque premo. Ter me nitidis Albana ferentem
Dona comis, sanctoque indutum Cæsaris auro
Visceribus complexa tuis; sertisque dedisti
Oscula anhela meis : tu, quum Capitolia nostræ
Inficiata lyræ, sævum ingratumque dolebas
Mecum victa Jovem : tu procurrentia primis
Carmina nostra sonis, motasque in murmura voces
Aure rapis vigili : longi tu sola laboris
Conscia, cumque tuis crevit mea Thebaïs annis.

Qualem te nuper Stygias prope raptus ad undas,
Quum jam Lethæos audirem comminus amnes,
Aspexi, tenuique oculos jam morte cadentes!
Scilicet exhausti Lachesis mihi tempora fati
Te tantum miserata dedit, Superique potentes
Invidiam timuere tuam. Post ista, propinquum
Nunc iter, optatosque sinus comes ire moraris?
Heu! ubi nota fides, totque explorata per usus,
Qua veteres Latias, Graiasque Heroidas æquas?
Isset ad Iliacas (quid enim deterret amantes?)
Penelope gavisa domos, si passus Ulixes.
Questa est Ægiale, questa est Meliboœa relinqui,
Et quanquam sævi fecerunt Mænada planctus.
Nec minor his tu nosse fidem, firmamque maritis

Reddere : sic certe cineres, umbramque priorem
Quæris adhuc; sic exsequias amplexa canori
Conjugis, ingentes iteras de pectore planctus,
Jam mea : nec pietas alia est tibi, curaque natæ :
Sic ut mater amas, sic nunquam corde recedit
Nata tuo; fixamque animi penetralibus imis
Nocte, dieque tenes : non sic Trachinia nidos
Alcyone veros, non sic Philomela penates
Circuit amplectens, animamque in pignora transfert.
Et nunc illa terit viduo quod sola cubili,
Otia tam pulchræ terit infecunda juventæ :
Sed venient plenis, venient connubia, tædis.
Sic certe, formæque bonis, animique meretur :
Sive chelyn complexa ferit; seu voce paterna
Discendum Musis sonat, et mea carmina flectit;
Candida seu molli diducit brachia motu;
Ingenium probitas, artemque modestia vincit.
Nonne leves pueros, non te, Cytherea, pudebat
Hoc cessare decus? Nec tantum Roma jugales
Conciliare toros, festasque accendere tædas
Fertilis; et nostra generi tellure dabuntur.
Non adeo Vesuvinus apex, et flammea diri
Montis hiems trepidas exhausit civibus urbes :
Stant, populisque vigent : hic auspice condita Phœbo
Tecta, Dicarchei portus, et litora mundi
Hospita; et hic magnæ tractus imitantia Romæ
Quæ Capys advectis implevit mœnia Teucris.
Nostra quoque haud propriis tenuis, nec rara colonis
Parthenope; cui mite solum trans æquora vectæ
Ipse Dionæa monstravit Apollo columba.

Has ego te sedes (nam nec mihi barbara Thrace
Nec Libye natale solum) transferre laboro;
Quas et mollis hiems, et frigida temperat æstas;
Quas imbelle fretum torpentibus alluit undis.
Pax secura locis, et desidis otia vitæ,
Et nunquam turbata quies, somnique peracti.
Nulla foro rabies, aut strictæ jurgia leges
Norunt : jura viris solum, et sine fascibus, æquum.

Quid nunc magnificas species, cultusque locorum,
Templaque, et innumeris spatia interstincta columnis;
Et geminam molem nudi tectique theatri,
Et Capitolinis Quinquennia proxima lustris;
Quid laudem risus, libertatemque Menandri,
Quam Romanus honos et Graia licentia miscent?
Nec desunt variæ circum oblectamina vitæ :
Sive vaporiferas, blandissima litora, Baias,
Enthea fatidicæ seu visere tecta Sibyllæ
Dulce sit, Iliacoque jugum memorabile remo;
Seu tibi Bacchei vineta madentia Gauri
Teleboumque domos, trepidis ubi dulcia nautis
Lumina noctivagæ tollit Pharus æmula lunæ;
Caraque non soli juga Surrentina Lyæo,
Quæ meus ante alios habitator Pollius auget;
Ænariæque lacus medicos, Statinasque renatas.

Mille tibi nostræ referam telluris amores :
Sed satis hoc, conjux, satis hoc dixisse, creavit
Me tibi, me socium longos adstrinxit in annos :

Nonne hæc amborum genitrix, altrixque videri
Digna? sed ingratus qui plura adnecto, tuisque
Moribus indubito : venies, carissima conjux,
Præveniesque etiam : sine me tibi ductor aquarum
Tybris, et armiferi sordebunt tecta Quirini.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER IV.

AD MARCELLUM.

Inveni librum, Marcelle carissime, quem pietati tuæ dedicarem. Reor equidem aliter quam invocato numine maximi Imperatoris nullum opusculum meum cœpisse. Sed hic liber tres habet. Sequitur quarta, quæ ad honorem tuum pertinet. Primo autem septimum decimum Germanici nostri consulatum adoravi : secundo, gratias egi sacratissimis ejus Epulis honoratus : tertio, Viam Domitianam miratus sum, qua gravissimam arenarum moram exemit; cujus beneficio tu quoque maturius epistolam eam accipies, quam tibi in hoc libro a Neapoli scribo. Proximum est Lyricum carmen ad Septimium Severum, juvenem, uti scis, inter ornatissimos secundi ordinis, tuum quidem etiam condiscipulum; sed mihi contra hoc quoque jus arctissime carum : nam Vindicis nostri Herculem Epitrapezion, secundum honorem quem de me, et de ipsis studiis meretur, imputare etiam tibi

possum. Maximum Junium dignitatis et eloquentiæ nomine a nobis diligi, satis eram testatus epistola, quam ad illum de editione Thebaidos meæ publicavi; sed nunc quoque eum reverti maturius e Dalmatia rogo. Juncta est Ecloga ad municipem meum Julium Menecratem, splendidum juvenem, et Pollii mei generum; cui gratulor quod Neapolim nostram numero liberorum honestaverit. Plotio Grypho, majoris gradus juveni, dignius opusculum reddam : sed interim Hendecasyllabos, quos Saturnalibus una risimus, huic voluminі inserui.

Quare ergo plura in quarto Silvarum, quam in prioribus? Ne se putent aliquid egisse, qui reprehenderunt, ut audio, quod hoc stili genus edidissem. Primum, supervacuum est dissuadere rem factam : deinde, multa ex illis jam Domino Cæsari dederam; et quanto hoc plus est, quam edere? Exercere autem jocos non licet? si secreto; inquit. Sed et sphæromachias spectamus, et pilaris lusio admittitur. Novissime, quisquis ex meis invidus aliquid legit, statim se profitetur adversum : itaque consilio ejus accedam? In summa, nempe ego sum qui traducor : taceat, et gaudeat. Hunc tamen librum tu, Marcelle, defendes. Et, si videtur, hactenus : sin minus, reprehendemur.

I.

XVII CONSULATUS IMP. AUG. GERMANICI DOMITIANI.

Læta bis octonis accedit purpura fastis
Cæsaris, insignemque aperit Germanicus annum,
Atque oritur cum sole novo, cum grandibus astris,
Clarius ipse nitens, et primo major Eoo.
Exsultent leges Latiæ : gaudete, curules;
Et septemgemino jactantior æthera pulset
Roma jugo; plusque ante alias Evandrius arces
Collis ovet. Subiere novi Palatia fasces,
Et rediit bis sextus honos, precibusque receptis
Curia Cæsareum gaudet vicisse pudorem.
Ipse etiam immensi reparator maximus ævi
Attollit vultus, et utroque a limine grates
Janus agit; quem tu, vicina Pace ligatum,
Omnia jussisti componere bella, novique
In leges jurare fori : levat ecce supinas
Hinc atque inde manus, geminaque hac voce profatur :
« Salve, magne parens mundi; qui sæcula mecum
Instaurare paras : talem te cernere semper

Mense meo tua Roma cupit; sic tempora nasci,
Sic annos intrare decet : da gaudia fastis
Continua; hos humeros multo sinus ambiat ostro,
Et properata tuæ manibus prætexta Minervæ.
Aspicis ut templis alius nitor, altior aris
Ignis, et ipsa meæ tepeant tibi sidera brumæ.
Moribus atque tuis gaudent turmæque, tribusque,
Purpureique Patres; lucemque a consule ducit
Omnis honos. Quid tale, precor, prior annus habebat?
Dic age, Roma potens, et mecum, longa Vetustas,
Dinumera fastos; nec parva exempla recense,
Sed quæ sola meus dignetur vincere Cæsar.

« Ter Latio deciesque tulit, labentibus annis,
Augustus fasces; sed cœpit sero mereri :
Tu juvenis prægressus avos. En! quanta recusas,
Quanta vetas! flectere tamen; precibusque senatus
Permittes hanc sæpe diem : manet insuper ordo
Longior, et totidem felix tibi Roma curules
Terque quaterque dabit : mecum altera sæcula condes
Et tibi longævi revocabitur ara Terenti.
Mille trophæa feres; tantum permitte triumphos.
Restat Bactra novis, restat Babylona tributis
Frenari : nondum in gremio Jovis Indica laurus,
Nondum Arabes, Seresque rogant; nondum omnis honorem
Annus habet, cupiuntque decem tua nomina menses. »

Sic Janus, clausoque libens se poste recepit.
Tunc omnes patuere fores, lætoque dederunt
Signa polo; longamque tibi, rex magne, juventam
Annuit, atque suos promisit Juppiter annos.

II.

EUCHARISTICON

AD

IMP. AUGUST. GERMANICUM DOMITIANUM.

Regia Sidoniæ convivia laudat Elisæ
Qui magnum Æneam Laurentibus intulit arvis;
Alcinoique dapes mansuro carmine monstrat
Æquore qui multo reducem consumpsit Ulixen;
Ast ego, cui sacræ Cæsar nova gaudia cœnæ
Nunc primum, dominaque dedit consurgere mensa,
Qua celebrem mea vota lyra? quas solvere grates
Sufficiam? non, si pariter mihi vertice læto
Nectat adoratas et Smyrna et Mantua lauros,
Digna loquar. Mediis videor discumbere in astris
Cum Jove, et Iliaca porrectum sumere dextra
Immortale merum. Steriles transmisimus annos;
Hæc ævi mihi prima dies, hæc limina vitæ.
Tene ego, regnator terrarum orbisque subacti
Magne parens, te, spes hominum, te, cura Deorum,
Cerno jacens? datur hac juxta, datur ora tueri
Vina inter, mensasque, et non assurgere fas est?

Tectum augustum, ingens, non centum insigne columnis,
Sed quantæ Superos cœlumque, Atlante remisso,
Sustentare queant : stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teque pari lætantur sede locatum
Numina, ne magnum properes escendere cœlum :
Tanta patet moles, effusæque impetus aulæ
Liberior spatii, multumque amplexus aperti
Ætheros, et tantum domino minor : ille penates
Implet, et ingenti Genio juvat. Æmulus illic
Mons Libys, Iliacusque nitent, et multa Syene,
Et Chios, et glauca certantia Doride saxa,
Lunaque portandis tantum suffecta columnis.
Longa super species : fessis vix culmina prendas
Visibus, auratique putes laquearia cœli.

Hic quum Romuleos proceres trabeataque Cæsar
Agmina mille simul jussit discumbere mensis,
Ipsa sinus accincta Ceres, Bacchusque laborant
Sufficere : ætherei felix sic orbita fluxit
Triptolemi; sic vitifero sub palmite nudos
Umbravit colles, et sobria rura Lyæus.
Sed mihi non epulas, Indisve innixa columnis
Robora Maurorum, famulasve ex ordine turmas;
Ipsum, ipsum cupido tantum spectare vacavit
Tranquillum vultus, et majestate serena
Mulcentem radios, summittentemque modeste
Fortunæ vexilla suæ; tamen ore nitebat
Dissimulatus honos : talem quoque barbarus hostis
Posset, et ignotæ conspectum agnoscere gentes.
Non aliter gelida Rhodopes in valle recumbit
Dimissis Gradivus equis : sic lubrica ponit

Membra Therapnæa resolutus gymnade Pollux :
Sic jacet ad Gangen, Indis ululantibus, Evan :
Sic gravis Alcides, post horrida jussa novercæ,
Gaudebat strato latus acclinare leoni.
Parva loquor, nec dum æquo tuos, Germanice, vultus :
Talis ubi Oceani finem, mensasque revisit
Æthiopum, sacros diffusus nectare vultus
Dux superum, secreta jubet dare carmina Musas,
Et Pallenæos Phœbum laudare triumphos.
  Dî tibi, namque animas sæpe exaudire minores
Dicuntur, patriæ bis terque exire senectæ
Annuerint fines! rata numina miseris astris,
Templaque des, habitesque domos! sæpe annua pandas
Limina; sæpe novo Janum lictore salutes;
Sæpe coronatis iteres Quinquennia lustris!
  Qua mihi felices epulas mensæque dedisti
Sacra tuæ, talis longo post tempore venit
Lux mihi, Trojanæ qualis sub collibus Albæ,
Quum modo Germanas acies, modo Daca sonantem
Prœlia, Palladio tua me manus induit auro.

III.

VIA DOMITIANA.

Quis duri silicis gravisque ferri
Immanis sonus æquori propinquum
Saxosæ latus Appiæ replevit?
Certe non Libycæ sonant catervæ,
Nec dux advena, pejerate bello,
Campanos quatis inquietus agros;
Nec frangit vada, montibusque cæsis
Inducit Nero sordidas paludes.
Sed qui limina bellicosa Jani
Justis legibus, et foro coronat;
Qui castæ Cereri diu negata
Reddit jugera, sobriasque terras;
Qui fortem vetat interire sexum,
Et censor prohibet mares adultos
Pulchræ supplicium timere formæ;
Qui reddit Capitolio Tonantem,
Et Pacem propria domo reponit;
Qui genti patriæ futura semper
Sancit limina, Flaviumque culmen;
Hic, cœno bibulo viam gravante,

Et campis iter amne detinente,
Longos eximit ambitus, novoque
Injectu solidat graves arenas;
Gaudens Euboicæ domum Sibyllæ,
Gauranosque sinus, et æstuantes
Septem montibus admovere Baias.
Hic quondam piger axe vectus udo
Nutabat cruce pendula viator,
Sorbebatque rotas maligna tellus;
Et plebs in mediis Latina campis
Horrebat mala navigationis;
Nec cursus agiles, et impeditum
Tardabant iter orbitæ tacentes,
Dum pondus nimium querens sub alta
Repit languida quadrupes statera;
At nunc, quæ solidum diem terebat,
Horarum via facta vix duarum:
Non tensæ volucrum per astra pennæ,
Nec velocius ibitis, carinæ.
Hic primus labor inchoare sulcos,
Et rescindere limites, et alto
Egestu penitus cavare terras:
Mox, haustas aliter replere fossas,
Et summo gremium parare dorso,
Ne nutent sola, ne maligna sedes,
Et pressis dubium cubile saxis:
Tunc umbonibus hinc et hinc coactis,
Et crebris iter alligare gomphis.
O quantæ pariter manus laborant!
Hi cædunt nemus, exsuuntque montes,

Hi ferro scopulos trabesque levant;
Illi saxa ligant, opusque texunt
Cocto pulvere sordidoque tofo;
Hi siccant bibulas manu lacunas,
Et longe fluvios agunt minores.
Hæ possent et Athon cavare dextræ,
Et mœstum pelagus gementis Helles
Intercludere ponte non natanti:
His parvus, Lechio nihil vetante,
Inous freta miscuisset Isthmos.
Fervent litora, mobilesque silvæ;
It longus medias fragor per urbes;
Atque Echo simul hinc et inde fractam
Gauro Massicus uvifer remittit.
Miratur sonitum quieta Cyme,
Et Literna palus, pigerque Savo.
At flavum caput, uvidumque late
Crinem mollibus impeditus ulvis
Vulturnus levat ora, maximoque
Pontis Cæsarei reclinis arcu
Raucis talia faucibus redundat:
« Camporum bone conditor meorum,
Qui me vallibus aviis refusum
Et ripas habitare nescientem
Recti legibus alvei ligasti;
Et nunc ille ego turbidus, minaxque,
Vix passus dubias prius carinas,
Jam pontem fero, perviusque calcor;
Qui terras rapere, et rotare silvas
Assueram, pudet! Amnis esse cœpi;

Et grates ago, servitusque tanti est,
Quod sub te duce, te jubente, cessi;
Quod tu maximus arbiter, meæque
Victor perpetuus legere ripæ.
Et nunc limite me colis beato,
Nec sordere sinis, malumque late
Deterges sterilis soli pudorem,
Nec me pulvereum gravemque cœno
Tyrrheni sinus obruet profundi;
Qualis Cinyphius tacente ripa
Pœnos Bagrada serpit inter agros;
Sed talis ferar, ut nitente cursu
Tranquillum mare proximumque possim
Puro gurgite provocare Lirim. »
Hæc Amnis; pariterque se levabat
Ingenti plaga marmorata dorso.
  Hujus janua, prosperumque limen
Arcus, belligeri Ducis trophæis
Et totis Ligurum nitens metallis,
Quantus nubila qui coronat imbri.
Illic flectitur exitus viarum;
Illic Appia se dolet relinqui:
Tunc velocior acriorque cursus,
Tunc ipsos juvat impetus jugales,
Ceu fessis ubi remigum lacertis
Primæ, carbasa ventilatis, auræ.
Ergo omnes, age, quæ sub axe primo
Romani colitis fidem parentis,
Prono limite commeate gentes:
Eoæ citius venite laurus,

Nil obstat cupidis, nihil moratur.
Sed quam fine viæ recentis imo,
Qua monstrat veteres Apollo Cumas,
Albam crinibus, infulisque cerno?
Visu fallimur? an sacris ab antris
Profert Chalcidicas Sibylla laurus?
Cedamus; chely, jam repone cantus;
Vates sanctior incipit; tacendum est.
En! et colla rotat, novisque late
Bacchatur spatiis, viamque replet.
Tunc sic virgineo profatur ore :
« Dicebam, veniet (manete campi
Atque amnis), veniet, favente cœlo,
Qui fœdum nemus et putres arenas
Celsis pontibus, et via levabit.
En! hic est Deus; hunc jubet beatis
Pro se Juppiter imperare terris :
Quo non dignior has subît habenas
Ex quo, me duce, præscios Averni
Æneas avide futura quærens
Lucos et penetravit, et reliquit.
Hic paci bonus, hic timendus armis,
Natura melior, potentiorque :
Hic si flammiferos teneret axes,
Largis, India, nubibus maderes,
Undaret Libye, teperet Æmus.
« Salve, dux hominum, et parens Deorum,
Prævisum mihi, cognitumque numen.
Nec jam putribus evoluta chartis
Solemni prece Quindecim virorum

Perlustra mea dicta; sed canentem
Ipsam cominus, ut mereris, audi:
« Vidi quam seriem morantis ævi
Pronectant tibi candidæ sorores:
Magnus te manet ordo sæculorum:
Natis longior abnepotibusque,
Annos perpetua geres juventa,
Quos fertur placidos obisse Nestor,
Quos Tithonia computat senectus,
Et quantos ego Delium poposci.
« Juravit tibi jam nivalis Arctos;
Nunc magnos Oriens dabit triumphos:
Ibis qua vagus Hercules, et Evan,
Ultra sidera, flammeumque solem,
Et Nili caput, et nives Atlantis;
Et laudum cumulo beatus omni
Scandes belliger, obviosque currus;
Donec Troïcus ignis, et renatæ
Tarpeius Pater intonabit aulæ;
Hæc donec via, te regente terras,
Annosa magis Appia senescat. »

IV.

AD VICTORIUM MARCELLUM EPISTOLA.

Curre per Euboïcos non segnis, epistola, campos;
Hac ingressa vias, qua nobilis Appia crescit
In latus, et molles solidus premit agger arenas.
Atque ubi Romuleas velox penetraveris arces,
Continuo dextras flavi pete Tibridis oras,
Lydia qua penitus stagnum navale coercet
Ripa, suburbanisque vadum prætexitur hortis.
Illic egregium formaque animisque videbis
Marcellum, et celso præsignem vertice nosces :
Cui primum solito vulgi de more salutem,
Mox inclusa modis hæc reddere verba memento :
« Jam terras volucremque polum fuga veris aquosi
Laxat, et Icariis cœlum latratibus urit;
Ardua jam densæ rarescunt mœnia Romæ :
Hos Præneste sacrum, nemus hos glaciale Dianæ,
Algidus aut horrens, aut Tuscula protegit umbra;
Tiburis hi lucos, Anienaque frigora captant.
« Te quoque clamosæ quænam plaga mitior urbi
Subtrahit? æstivos quo decipis aere soles?
Quid, tuus ante omnes, tua cura potissima Gallus,

Nec non noster amor (dubium morumne probandus
Ingeniine bonis) Latiis æstivat in oris?
Anne metalliferæ repetit jam mœnia Lunæ,
Tyrrhenasque domos? quod si tibi proximus hæret,
Non ego nunc vestro procul a sermone recedo :
Certum est; inde sonus geminas mihi circuit aures.
« Sed tu, dum nimio possessa Hyperione flagrat
Torva Cleonæi juba sideris, exsue curis
Pectus, et assiduo temet furare labori
Et sontes operit pharetras, arcumque retendit
Parthus; et Eleos auriga, laboribus actis,
Alpheo permulcet equos; et nostra fatiscit
Laxaturque chelys : vires instigat, alitque
Tempestiva quies; major post otia virtus.
Talis cantata Briseide venit Achilles
Acrior, et positis erupit in Hectora plectris.
Te quoque flammabit tacite repetita parumper
Desidia, et solitos novus exsultabis in actus.
Certe jam Latiæ non miscent jurgia leges,
Et pacem piger annus habet; messesque reversæ
Dimisere forum : nec jam tibi turba reorum
Vestibulo, querulive rogant exire clientes :
Cessat Centeni moderatrix Judicis hasta,
Qua tibi sublimi jam nunc celeberrima fama
Eminet, et juvenes facundia præterit annos.
« Felix curarum! cui non Heliconia cordi
Serta, nec imbelles Parnasi e vertice laurus;
Sed viget ingenium, et magnos accinctus in usus
Fert animus quascumque vices : nos otia vitæ
Solamur cantu, ventosaque gaudia famæ

Quærimus. En egomet somnum, et geniale secutus
Litus, ubi Ausonio se condidit hospita portu
Parthenope, tenues ignavo pollice chordas
Pulso, Maroneique sedens in margine templi
Sumo animum, et magni tumulis adcanto magistri.
« At tu, si longi cursum dabit Atropos ævi,
Detque precor, Latiique ducis si numina pergent,
Quem tibi posthabito studium est coluisse Tonante,
Quique tuos alio subtexit munere fasces,
Et spatia antiquæ mandat renovare Latinæ,
Forsitan Ausonias ibis frenare cohortes,
Aut Rheni populos, aut nigræ litora Thules,
Aut Istrum servare latus, metuendaque portæ
Limina Caspiacæ : nec enim tibi sola potentis
Eloquii virtus; sunt membra accommoda bellis,
Quique gravem tardi subeant thoraca lacerti.
Seu campo pedes ire paras, est agmina supra
Nutaturus apex; seu frena sonantia flectes,
Serviet asper equus. Nos facta aliena canendo,
Vergimur in senium : propriis tu pulcher in armis
Ipse canenda geres, patriæque exempla parabis.
Magna pater, dignosque etiamnum belliger actus
Poscit avus, præstatque domi novisse triumphos.
Surge agedum, juvenemque puer deprende parentem,
Stemmate materno felix, virtute paterna.
Jam te blanda sinu Tyrio sibi Curia felix
Educat, et cunctas gaudet spondere curules. »
Hæc ego Chalcidicis ad te, Marcelle, sonabam
Litoribus, fractas ubi Vesbius erigit iras,
Æmula Trinacriis volvens incendia flammis.

Mira fides! credetne virum ventura propago,
Quum segetes iterum, quum jam hæc deserta virebunt,
Infra urbes populosque premi, proavitaque toto
Rura abiisse mari? nec dum letale minari
Cessat apex: procul ista tuis, Tifata, Teate,
Nec Marrucinos agat hæc insania montes.

Nunc si forte meis quæ sint exordia Musis
Scire petis, jam Sidonios emensa labores
Thebais optato collegit carbasa portu;
Parnassique jugis, silvaque Heliconide festis
Tura dedit flammis, et virginis exsta juvencæ,
Votiferaque meas suspendit ab arbore vittas.
Nunc vacuos crines alio subit infula nexu:
Troja quidem, magnusque mihi tentatur Achilles;
Sed vocat arcitenens alio pater, armaque monstrat
Ausonii majora ducis: trahit impetus illo
Jam pridem, retrahitque timor: stabuntne sub illa
Mole humeri? an magno vincetur pondere cervix?
Dic, Marcelle, feret? fluctus an sueta minores
Nosse ratis, nondum Ioniis credenda periclis?

Jamque vale, et penitus noti tibi vatis amorem
Corde exire veta: nec enim Tirynthius almæ
Pectus amicitiæ: cedit tibi gloria fidi
Theseos, et lacerum qui circa mœnia Trojæ
Priamidem, cæso solatia traxit amico.

V.

CARMEN LYRICUM AD SEPT. SEVERUM.

Parvi beatus ruris honoribus,
Qua prisca Teucros Alba colit lares,
Fortem atque facundum Severum
Non solitis fidibus saluto.

Jam trux ad Arctos Parrhasias hiems
Concessit altis obruta solibus;
Jam pontus, ac tellus renident;
Jam Zephyris Aquilo refractus.

Nunc cuncta vernans frondibus annuis
Crinitur arbos; nunc volucrum novi
Questus, inexpertumque carmen,
Quod tacita statuere bruma.

Nos parca tellus, pervigil et focus,
Culmenque multo lumine sordidum
Solantur, exemptusque testa
Qua modo ferbuerat Lyæus.

Non mille balant lanigeri greges,
Nec vacca dulci mugit adultero:
Unique si quando canenti
Mutus ager domino reclamat.

Sed terra primis post patriam mihi
Dilecta curis : hic mea carmina
  Regina bellorum virago
    Cæsareo decoravit auro :

Quum tu sodalis dulce periculum
Connisus omni pectore tolleres;
  Ut Castor ad cunctos tremebat
    Bebryciæ strepitus arenæ.

Tene in remotis Syrtibus avia
Leptis creavit? jam fèret Indicas
  Messes, odoratisque rara
    Cinnama præripiet Sabæis.

Quis non in omni vertice Romuli
Reptasse dulcem Septimium putet?
  Quis fonte Juturnæ, relictis
    Uberibus, neget esse pastum?

Hæc mira virtus : protenus Ausonum
Portus, dolosæ nescius Africæ,
  Intras, adoptatusque Tuscis
    Gurgitibus puer innatasti.

Hic parvus, inter pignora Curiæ,
Contentus arcto lumine purpuræ,
  Crescis; sed immensos labores
    Indole patricia secutus.

Non sermo Pœnus, non habitus tibi,
Externa non mens : Italus, Italus.
  Sunt Urbe Romanisque turmis
    Qui Libyam decorant alumni.

Est et frequenti vox habilis foro,
Venale sed non eloquium tibi;
Ensisque vagina quiescit,
Stringere ni jubeant amici.

Sed rura cordi sæpius et quies,
Nunc in paternis sedibus et solo
Veiente, nunc frondosa supra
Hernica, nunc Curibus vetustis.

Hic plura pones vocibus et modis
Passu solutis: sed memor interim
Nostri, verecundo latentem
Barbiton ingemina sub antro.

VI.

HERCULES EPITRAPEZIOS NONII VINDICIS.

Forte remittentem curas, Phœboque levatum
Pectora, quum patulis tererem vagus otia septis
Jam moriente die, rapuit me cœna benigni
Vindicis : hæc imos animi perlapsa recessus
Inconsumpta manet; neque enim ludibria ventris
Hausimus, aut epulas diverso e sole petitas,
Vinaque perpetuis ævo certantia fastis.
Ah miseri! quos nosse juvat, quid Phasidis ales
Distet ab hiberna Rhodopes grue; quis magis anser
Exsta ferat; cur Tuscus aper generosior Umbro;
Lubrica qua recubent conchylia mollius alga.
Nobis verus amor, medioque Helicone petitus
Sermo, hilaresque joci brumalem absumere noctem
Suaserunt, mollemque oculis expellere somnum;
Donec ab Elysiis prospexit sedibus alter
Castor, et hesternas risit Tithonia mensas.
O bona nox! junctaque utinam Tirynthia luna!
Nox, et Erythrææ Thetidis signanda lapillis,
Et memoranda diu, geniumque habitura perennem.

Mille ibi tunc species ærisque chorisque vetusti,
Atque locuturas mentito corpore ceras
Edidici : quis namque oculis certaverit usquam
Vindicis, artificum veteres cognoscere ductus,
Et non inscriptis auctorem reddere signis?
Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni
Æra, laboriferi vivant quæ marmora cælo
Praxitelis, quod ebur Pisæo pollice rasum,
Quod Polycletcis jussum est spirare caminis,
Linea quæ veterem longe fateatur Apellem,
Monstrabit : namque hæc, quoties chelyn exsuit ille,
Desidia est; hic Aoniis amor avocat antris.

Hæc inter, castæ Genius tutelaque mensæ
Amphitryoniades, multo mea cepit amore
Pectora, nec longo satiavit lumina visu :
Tantus honos operi, finesque inclusa per arctos
Majestas! Deus ille, Deus; seseque videndum
Indulsit, Lysippe, tibi, parvusque videri
Sentirique ingens : et quum mirabilis intra
Stet mensura pedem, tamen exclamare libebit,
Si visus per membra feras, « Hoc pectore pressus
Vastator Nemees; hæc exitiale ferebant
Robur, et Argoos frangebant brachia remos.
Hoc spatio tam magna brevi mendacia formæ!
Quis modus in dextra, quanta experientia docti
Artificis curis, pariter gestamina mensæ
Fingere, et ingentes animo versare colossos!
Tale nec Idæis quidquam Telchines in antris,
Nec solidus Brontes, nec qui polit arma Deorum
Lemnius, exigua potuisset ludere massa. »

Nec torva effigiés epulisque aliena remissis;
Sed qualem parci domus admirata Molorchi,
Aut Aleæ lucis vidit Tegeæa sacerdos :
Qualis ab Œtæis emissus in astra favillis
Nectar adhuc torva lætus Junone bibebat :
Sic mitis vultus, veluti de pectore gaudens
Hortetur mensas : tenet hæc marcentia fratris
Pocula, at hæc clavæ meminit manus : aspera sedes
Sustinet, occultum Nemeæo tegmine saxum.
Digna operi fortuna sacro : Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile mensis,
Et comitem Occasus secum portabat et Ortus;
Prensabatque libens, modo qua diademata dextra
Abstulerat dederatque, et magnas verterat urbes.
Semper ab hoc animos in crastina bella petebat,
Huic acies victor semper narrabat opimas,
Sive catenatos Bromio detraxerat Indos,
Seu clausam magna Babylona refregerat hasta,
Seu Pelopis terras libertatemque Pelasgam
Obruerat bello; magnoque ex agmine laudum
Fertur Thebanos tantum excusasse triumphos.
Ille etiam, magnos fatis rumpentibus actus,
Quum traheret letale merum, jam mortis opaca
Nube gravis, vultus alios in numine caro
Æraque supremis timuit sudantia mensis.
Mox Nasamoniaco decus admirabile regi
Possessum; fortique Deo libavit honores
Semper atrox dextra, perjuroque ense superbus
Annibal. Italicæ perfusum sanguine gentis,
Diraque Romuleis portantem incendia tectis

Oderat, et quum epulas, et quum Lenæa dicaret
Dona, Deus castris mœrens comes isse nefandis;
Præcipue quum sacrilega face miscuit arces
Ipsius, immeritæque domos ac templa Sagunti
Polluit, et populis furias immisit honestas.

Nec post Sidonii lethum ducis ære potita
Egregio plebeia domus : convivia Syllæ
Comebat, semper claros intrare penates
Assuetum, et felix dominorum stemmate signum.

Nunc quoque, si mores humanaque pectora curæ
Nosse Deis, non aula quidem, Tirynthie, nec te
Regius ambit honos; sed casta, ignaraque culpæ
Mens domini, cui prisca fides, cœptæque perenne
Fœdus amicitiæ : scit adhuc florente sub ævo
Par magnis Vestinus avis, quem nocte dieque
Spirat, et in caræ vivit complexibus umbræ.

Hic igitur tibi læta quies, fortissime Divûm,
Alcide; nec bella vides pugnasque feroces,
Sed chelyn, et vittas, et amantes carmina laurus.
Hic tibi solemni memorabit carmine, quantus
Iliacas Geticasque domos, quantusque nivalem
Stymphalon, quantusque jugis Erimanthon aquosis
Terrueris; quem te pecoris possessor Iberi,
Quem tulerit sævæ Mareoticus arbiter aræ.
Hic penetrata tibi spoliataque limina Mortis
Concinet, et flentes Libyæ, Scythiæque puellas.
Nec te regnator Macetûm, nec barbarus unquam
Annibal, aut sævi posset vox horrida Syllæ
His celebrare modis. Certe tu muneris auctor
Non aliis malles oculis, Lysippe, probari.

VII.

LYRICUM AD MAXIMUM JUNIUM.

Jamdiu lato spatiata campo,
Fortis heroos Erato labores
Differ, atque ingens opus in minores
Contrahe gyros;

Tuque, regnator Lyricæ cohortis,
Da novi paulum mihi jura plectri,
Si tuas cantu Latio sacravi,
Pindare, Thebas.

Maximo carmen tenuare tento :
Nunc ab intonsa capienda myrto
Serta; nec major sitis; et bibendus
Castior amnis.

Quando te dulci Latio remittent
Dalmatæ montes? ubi Dite viso
Pallidus fossor redit, erutoque
Concolor auro.

Ecce me natum propiore terra
Non tamen portu retinent amœno
Desides Baiæ, liticenve notu
Hectoris armis.

Torpor est nostris sine te Camœnis;
Tardius sueto venit ipse Thymbræ
Rector, et primis meus ecce metis
Hæret Achilles.

Quippe, te fido monitore, nostra
Thebais multa cruciata lima
Tentat audaci fide Mantuanæ
Gaudia famæ.

Sed damus lento veniam, quod alma
Prole fundasti vacuos penates.
O diem lætum! venit ecce nobis
Maximus alter.

Orbitas omni fugienda nisu,
Quam premit votis inimicus hæres,
Optimo poscens, pudet heu! propinquum
Funus amico.

Orbitas nullo tumulata fletu:
Stat domo capta cupidus superstes
Imminens leti spoliis, et ipsum
Computat ignem.

Duret in longum generosus infans;
Perque non multis iter expeditum
Crescat in mores patrios, avumque
Provocet actis!

Tu tuos parvo memorabis enses,
Quos ad Eoum tuleris Orontem,
Signa frenatæ moderatus alæ
Castore dextro:

Ille, ut invicti rapidum secutus
Cæsaris fulmen, refugis amaram
Sarmatis legem dederit, sub uno
Vivere cœlo.

Sed tuas artes puer ante discat,
Omne quîs mundi senium remensus
Orsa Sallusti brevis, et Timavi
Reddis alumnum.

VIII.

AD JULIUM MENECRATEM

OB PROLEM.

Pande fores Superum, vittataque templa Sabæis
Nubibus et pecudum fibris spirantibus imple,
Parthenope : clari genus ecce Menecratis auget
Tertia jam soboles : procerum tibi nobile vulgus
Crescit, et insani solatur damna Vesevi.
Nec solum festas secreta Neapolis aras
Ambiat : et socii portus, dilectaque mitis
Terra Dicarcheæ, nec non plaga cara madenti
Surrentina Deo sertis altaria cingat;
Materni qua litus avi, quem turba nepotum
Circuit, et similes contendit reddere vultus.
Gaudeat et Libyca præsignis avunculus hasta;
Quæque sibi genitos putat, attollitque benigno
Polla sinu. Macte, o juvenis, qui tanta merenti
Lumina das patriæ. Dulci fremit ecce tumultu
Tot dominis clamata domus : procul atra recedat
Invidia, atque alio liventia pectora flectat.
His senium, longæque decus virtutis, et alba
Atropos, et patrius lauros promittit Apollo.

Ergo quod Ausoniæ pater augustissimus urbis
Jus tibi tergeminæ dederat lætabile prolis,
Omen erat : venit toties Lucina, piumque
Intravit repetita larem : sic fertilis, oro,
Stet domus, et donis nunquam nudata sacratis.
Macte, quod et proles tibi sæpius aucta virili
Robore : se juveni mediam dat virgo parenti :
[Aptior his virtus, citius]dabit illa nepotes.
Qualis maternis Helene jam digna palæstris
Inter Amyclæos reptabat candida fratres;
Vel qualis cœli facies, ubi nocte serena
Admovere jubar mediæ duo sidera lunæ.
Sed queror haud faciles, juvenum rarissime, questus,
Irascorque etiam, quantum irascuntur amantes.
Tantane me decuit vulgari gaudia fama
Noscere? quumque tibi vagiret tertius infans,
Protinus ingenti non venit nuntia cursu
Littera, quæ festos cumulare altaribus ignes,
Et redimire chelyn, postesque ornare juberet,
Albanoque cadum sordentem promere fumo,
Et creta signare diem? sed tardus inersque
Nunc demum mea vota cano? tua culpa, tuusque
Hic pudor : ulterius sed enim producere questus
Non licet; en hilaris circumstat turba tuorum,
Defensatque patrem : quem non hoc agmine vincas?
Dî patrii, quos auguriis super æquora magnis
Litus ad Ausonium devexit Abantia classis;
Tu, ductor populi longe emigrantis, Apollo,
Cujus adhuc volucrem læva cervice sedentem
Respiciens blande felix Eumelis adorat;

Tuque, Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo
Votivam taciti quassamus lampada mystæ;
Et vos, Tyndaridæ, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta, umbrosæque magis coluere Therapnæ;
Hos cum plebe sua patrii servate Penates.
Sint qui fessam ævo crebrisque laboribus urbem
Voce opibusque juvent, viridique in nomine servent:
His placidos genitor mores, largumque nitorem
Monstret avus; pulchræ studium virtutis uterque.
Quippe et opes, et origo sinunt, hanc, lampade prima
Patritias intrare fores; hos, pube sub ipsa,
Si modo prona bonis invicti Cæsaris adsint
Numina, Romulei limen pulsare Senatus.

IX.

RISUS SATURNALITIUS

AD PLOTIUM GRYPHUM.

Est sane jocus iste, quod libellum
Misisti mihi, Gryphe, pro libello.
Urbanum tamen hoc potest videri,
Si post hoc aliquid mihi remittas;
Nam si ludere, Gryphe, perseveras,
Non ludis : licet, ecce, computemus :
Noster purpureus novusque charta,
Et binis decoratus umbilicis,
Præter me, mihi constitit decussis.
Tu rosum tineis situque putrem,
Quales aut Libycis madent olivis,
Aut tus Niliacum, piperve servant,
Aut Byzantiacos olent lacertos;
Nec saltem tua dicta continentem,
Quæ trino juvenis foro tonabas,
Aut centum prope judices, prius quam
Te Germanicus arbitrum sequenti
Annonæ dedit, omniumque late
Præfecit stationibus viarum;

Sed Bruti senis oscitationes,
De capsa miseri libellionis,
Emptum plus minus asse Caïano,
Donas : usque adeone defuerunt
Scissis pilea suta de lacernis?
Vel mantilia, luridæve mappæ?
Chartæ, Thebaïcæve, Caricæve?
Nusquam turbine conditus ruenti
Prunorum globus, atque coctanorum?
Non ellychnia sicca, non replictæ
Bulborum tunicæ, nec ova tantum?
Non leves alicæ, nec asperum far?
Nusquam Cinyphiis vagata campis
Curvarum domus uda cochlearum?
Non lardum breve, debilisve perna?
Non Lucanica, non graves Phalisci,
Non sal, oxygarumve, caseusve,
Aut panes viridantis aphronitri,
Vel passum psythiis suis recoctum,
Dulci defruta vel lutosa cœno?
Quantum vel dare cereos olentes,
Cultellum, tenuesve codicillos?
Ollares, rogo, non licebat uvas,
Cumano patinas vel orbe tortas,
Aut unam dare synthesin (quid horres?)
Alborum calicum, atque caccaborum?
Sed certa velut æquus in statera,
Nil mutas, sed idem mihi rependis.
Quid? si quum bene mane semicrudus
Illatam tibi dixero salutem,

Et tu me vicibus domi salutes?
Aut quum me dape juveris opima,
Exspectes similes et ipse cœnas?
Irascor tibi, Gryphe : sed valebis;
Tantum ne mihi, quo soles lepore,
Et nunc hendecasyllabos remittas.

P. P. STATII

SILVARUM

LIBER V.

AD ABASCANTIUM.

OMNIBUS affectibus prosequenda sunt bona exempla, quum publice prosint. Pietas, quam Priscillæ tuæ præstas, et morum tuorum pars est, et nulli non conciliare te, præcipue marito, potest. Uxorem enim vivam amare voluptas est, defunctam religio. Ego tamen huic operi non ut unus e turba, nec tantum quasi officiosus assilui : amavit enim uxorem meam Priscilla, et amando fecit mihi illam probatiorem : post hoc ingratus sum, si lacrymas tuas transeo. Præterea, latus omne divinæ domus semper demereri pro mea mediocritate connitor; nam qui bona fide Deos colit, amat et sacerdotes. Sed quamvis propiorem nexum amicitiæ tuæ jampridem cuperem, mallem tamen nondum intervenisse materiam. . . . . .

(Reliqua desunt.)

I.

ABASCANTII IN PRISCILLAM PIETAS.

Si manus aut similes docilis mihi fingere ceras,
Aut ebur, impressis aurumve animare figuris;
Hinc, Priscilla, tuo solatia grata marito
Conciperem; namque egregia pietate meretur
Ut vel Apelleo vultus signata colore,
Phidiaca vel nata manu, reddare dolenti :
Sic auferre rogis umbram conatur, et ingens
Certamen cum morte gerit, curasque fatigat
Artificum, inque omni te quærit amare metallo.
Sed mortalis honos, agilis quem dextra laborat.
Nos tibi, laudati juvenis rarissima conjux,
Longa, nec obscurum finem latura, perenni
Tentamus dare justa lyra; modo dexter Apollo,
Quique venit juncto mihi semper Apolline Cæsar,
Annuat : haud alio melius condere sepulcro.
Sera quidem tanto struitur medicina dolori,
Altera quum volucris Phœbi rota torqueat annum :
Sed quum plaga recens, et adhuc in vulnere primo
Ægra domus questu, miseramque accessus ad aurem

Conjugis orbati, tunc flere et scindere vestes
Et famulos lassare greges, et vincere planctus,
Fataque, et injustos rabidis pulsare querelis
Cœlicolas, solamen erat : licet ipse levandos
Ad gemitus silvis comitatus et amnibus Orpheus
Afforet, atque omnis pariter matertera vatem,
Omnis Apollineus tegeret Bacchique sacerdos;
Nil cantus, nil fila, Deis pallentis Averni
Eumenidumque audita comis, mulcere valerent :
Tantus in attonito regnabat pectore luctus!
Nunc etiam ad planctus refugit jam plana cicatrix
Dum canimus, gravibusque oculis uxorius instat
Imber : habentne pios etiamnum hæc lumina fletus?
Mira fides! citius genitrix Sipylea feretur
Exhausisse genas; citius Tithonida mœsti
Deficient rores, aut exsiccata fatiscet
Mater Achilleis hiemes affrangere bustis.

Macte animi! notat ista Deus, qui flectit habenas
Orbis, et humanos propior Jove digerit actus;
Mœrentemque videt, lectique arcana ministri
Hinc etiam documenta capit, quod diligis umbram,
Et colis exsequias : hic est castissimus ardor;
Hic amor a domino meritus censore probari.
Nec mirum, si vos collato pectore mixtos
Junxit inabrupta concordia longa catena.

Illa quidem, nuptuque prior, tædasque marito
Passa alio; sed te ceu virginitate jugatum
Visceribus totis, animoque amplexa fovebat.
Qualiter æquævo sociatam palmite vitem
Ulmus amat, miscetque nemus, ditemque precatur

Autumnum, et caris gaudet redimita racemis.
  Laudentur proavis, seu pulchræ munere formæ,
Quæ morum caruere bonis, falsaque potentes
Laudis egent veræ : tibi, quanquam et origo niteret
Et felix species, multumque optanda maritis,
Ex te major honos, unum novisse cubile,
Unum secretis agitare sub ossibus ignem.
Illum nec Phrygius vitiasset raptor amorem,
Dulichiive proci; nec qui fraternus adulter
Casta Mycenæo connubia polluit auro.
Si Babylonis opes, Lydæ si pondera gazæ,
Indorumque dares Serumque Arabumque potentes
Divitias, mallet cum paupertate pudica
Intemerata mori, vitamque rependere famæ.
Nec frons triste rigens, nimiusque in moribus horror;
Sed simplex, hilarisque fides, et mixta pudori
Gratia : quod si anceps metus ad majora vocasset,
Illa vel armiferas pro conjuge læta catervas,
Fulmineosque ignes, mediique pericula ponti,
Exciperet : melius, quod non adversa probarunt,
Quæ tibi cura tori, quantus pro conjuge pallor.
Sed meliore via dextros tua vota marito
Promeruere Deos; dum nocte dieque fatigas
Numina, dum cunctis supplex advolveris aris,
Et mitem genium domini præsentis adoras.
  Audita es; venitque gradu Fortuna benigno.
Vidit quippe pii juvenis navamque quietem,
Intactamque fidem, succinctaque pectora curis,
Et vigiles sensus, et digna evolvere tantas
Sobria corda vices; vidit, qui cuncta suorum

Novit, et inspectis ambit latus omne ministris.
Nec mirum : videt ille ortus, obitusque; quid Arctos,
Quid Boreas hibernus agat; ferrique togæque
Consilia; atque ipsam mentem probat : ille subactis
Molem immensam humeris, et vix tractabile pondus
Imposuit (nec enim numerosior altera sacra
Cura domo), magnum late dimittere in orbem
Romulei mandata ducis; viresque modosque
Imperii tractare manu; quæ laurus ab Arcto,
Quid vagus Euphrates, quid ripa binominis Istri,
Quid Rheni vexilla ferant; quantum ultimus orbis
Cesserit, et refluo circumsona gurgite Thule.
Omnia nam lætas pila attollentia frondes,
Nullaque famosa signatur lancea pinna.
Præterea, fidos dominus si dividat enses,
Pandere quis centum valeat frenare maniplis
Intermixtus equos; quis præcepisse cohorti;
Quem deceat clari præstantior ordo tribuni;
Quisnam frenigeræ signum dare dignior alæ.
Mille etiam prænosse vices : an merserit agros
Nilus, an imbrifero Libye sudaverit Austro :
Cunctaque si numerem, non plura interprete virga
Nuntiat e celsis ales Tegeaticus astris;
Quæque cadit liquidas Junonia virgo per auras,
Et picturato pluvium ligat aera gyro;
Quæque tuas laurus volucri, Germanice, curru
Fama vehit, prægressa diem, tardumque sub astris
Arcada, et in medio linquens Thaumantida cœlo.
Qualem te Superi, Priscilla, hominesque benigno
Aspexere die, quum primum ingentibus actis

Admotus conjux! vicisti gaudia certe
Ipsius, adfuso dum pectore prona sacratos
Ante pedes avide domini tam magna merentis
Volveris. Aonio non sic in vertice gaudet,
Quam pater arcani præfecit hiatibus antri
Delius, aut primi cui jus venerabile thyrsi
Bacchus, et attonitæ tribuit vexilla catervæ.

Nec tamen hic mutata quies, probitasve secundis
Intumuit; tenor idem animo, moresque modesti,
Fortuna crescente, manent : fovet anxia curas
Conjugis, hortaturque simul, flectitque labores.
Ipsa dapes modicas, et sobria pocula tradit,
Exemplumque ad herile monet : velut Appula conjux
Agricolæ parci, vel sole infecta Sabina,
Quæ videt emeriti, jam prospectantibus astris,
Tempus adesse viri, propere mensasque torosque
Instruit, exspectatque sonum redeuntis aratri.

Parva loquor : tecum gelidas comes illa per Arctos,
Sarmaticasque hiemes, Istrumque, et pallida Rheni
Frigora, tecum omnes animo durare per æstus,
Et, si castra darent, vellet gestare pharetras,
Vellet Amazonia latus intercludere pelta;
Dum te pulverea bellorum in nube videret
Cæsarei prope fulmen equi, divinaque tela
Librantem, et magnæ sparsum sudoribus hastæ.

Hactenus, alma chelys : tempus nunc ponere frondes,
Phœbe, tuas, mœstaque comam damnare cupresso.
Quisnam impacata consanguinitate ligavit
Fortunam Invidiamque Deus? quis jussit iniquas
Æternum bellare Deas? nullamne notavit

Illa domum, torvo quam uon hæc lumine figat
Protenus, et sæva perturbet gaudia dextra?
  Florebant hilares inconcussique penates;
Nil mœstum : quid enim, quamvis infida levisque,
Cæsare tam dextro, posset Fortuna timeri?
Invenere viam liventia Fata, piumque
Intravit vis sæva larem : sic plena maligno
Afflantur vineta Noto; sic alta senescit
Imbre seges nimio; rapidæ sic obvia puppi
Invidet, et velis adnubilat aura secundis.
  Carpitur eximium fato Priscilla decorem :
Qualiter alta comam silvarum gloria pinus
Seu Jovis igne malo, seu jam radice soluta,
Deficit, et nulli spoliata remurmurat auræ.
Quid probitas, aut casta fides, quid numina prosunt
Culta Deum? furvæ miseram circum undique leti
Vallavere plagæ : tenuantur dura sororum
Licia, et exacti superest pars ultima fili.
Nil famuli cœtus, nil ars operosa medentum
Auxiliata malis : comites tamen undique ficto
Spem simulant vultu : flentem notat illa maritum.
Ille modo infernæ nequicquam flumina Lethes
Incorrupta rogat : nunc anxius omnibus aris
Illacrymat, signatque fores, et pectore terget
Limina; nunc magni vocat exorabile numen
Cæsaris. Heu durus fati tenor! estne quod illi
Non liceat? quantæ poterant mortalibus annis
Accessisse moræ, si tu, pater, omne teneres
Arbitrium? cæco gemeret Mors clausa barathro,
Longius et vacuæ posuissent stamina Parcæ.

Jamque cadunt vultus, oculisque uovissimus error,
Obtusæque aures, nisi quum vox sola mariti
Noscitur : illum unum media de morte reversa
Mens videt; illum ægris circumdat fortiter ulnis
Immotas obversa genas; nec sole supremo
Lumina, sed dulci mavult satiare marito.
Tunc sic unanimum moriens solatur amantem :
« Pars animæ victura meæ, cui linquere possem
O utinam quos dura mihi rapit Atropos annos,
Parce, precor, lacrymis, sævo nec concute planctu
Pectora, nec crucia fugientem conjugis umbram.
Linquo equidem thalamos, salvo tamen ordine, mœstos
Quod prior exegi longa potiora senecta
Tempora; vidi omni te pridem in flore nitentem,
Vidi altæ propius propiusque accedere dextræ :
Non in te Fatis, non jam Cœlestibus ullis
Arbitrium; mecum ista fero : tu limite cœpto
Tende libens, sacrumque latus, Geniumque potentem
Irrequietus ama : nunc, quod cupis ipse juberi,
Da Capitolinis æternum sedibus aurum,
Quo niteaut sacri centeno pondere vultus
Cæsaris; et propriæ signa cultricis amorem.
Sic ego nec Furias, nec deteriora videbo
Tartara, et Elysias felix admittar in oras. »
Hæc dicit labens, sociosque amplectitur artus,
Hærentemque animam non tristis in ora mariti
Transtulit, et cara pressit sua lumina dextra.
At juvenis, magno flammatus pectora luctu,
Nunc implet sævo viduos clamore penates;
Nunc ferrum laxare cupit; nunc ardua tendit

In loca; vix retinent comites : nunc ore ligato
Incubat amissæ, mersumque in corde dolorem
Sævus agit : qualis conspecta conjuge segnis
Odrysius vates, positis ad Strymona plectris,
Obstupuit, tristemque rogum sine carmine flevit.
Ille etiam certæ rupisset tempora vitæ,
Ne tu Tartareum Chaos incomitata subires;
Sed prohibet mens fida duci, jurataque sacris
Imperiis, et major amor. Quis carmine digno
Exsequias et dona malæ feralia pompæ
Perlegat? omne illic stipatum examine longo
Ver Arabum Cilicumque fluit, floresque Sabæi,
Indorumque arsura seges, præreptaque templis
Tura, Palæstini simul Hebræique liquores,
Coryciæque comæ, Cynareiaque germina. At altis
Ipsa toris Serum Tyrioque umbrata recumbit
Tegmine; sed toto spectatur in agmine conjux
Solus; in hunc magnæ flectuntur lumina Romæ,
Ceu juvenes natos suprema ad busta ferentem :
Is dolor in vultu; tantum crinesque genæque
Noctis habent : illam tranquillo fine solutam,
Felicemque vocant; lacrymas fûdere marito.

Est locus ante urbem, qua primum nascitur ingens
Appia; quaque Italo gemitus Almone Cybele
Ponit, et Idæos jam non reminiscitur amnes.
Hic te Sidonio velatam molliter ostro
Eximius conjux (nec enim fumantia busta
Clamoremque rogi potuit perferre) beato
Composuit, Priscilla, toro : nil longior ætas
Carpere, nil ævi poterunt vitiare labores

Siccatam membris; tantas venerabile marmor
Spirat opes : mox in varias mutata novaris
Effigies; hoc ære Ceres, hoc lucida Gnosis,
Illo Maia tholo, Venus hoc non improba saxo.
Accipiunt vultus, haud indignata, decoros
Numina. Circumstant famuli, consuetaque turba
Obsequiis : tum rite tori, mensæque parantur
Assiduæ : domus ista, domus; quis triste sepulcrum
Dixerit? Hac merito visa pietate mariti
Protenus exclames, Est hic, agnosco, minister
Illius, æternæ modo qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cœlo!

Sic ubi magna novum Phario de litore puppis
Solvit iter, jamque innumeros utrinque rudentes
Lataque veliferi porrexit brachia mali
Invasitque vias, it eodem angusta phaselus
Æquore, et immensi partem sibi vendicat Austri.

Quid nunc immodicos, juvenum lectissime, fletus
Corde foves, longumque vetas exire dolorem?
Nempe times, ne Cerbereos Priscilla tremiscat
Latratus? tacet ille piis : ne tardior adsit
Navita, proturbetque vadis? vehit ille merentes
Protenus, et Manes placidos locat hospite ripa.
Præterea, si quando pio laudata marito
Umbra venit, jubet ire faces Proserpina lætas,
Egressasque sacris veteres Heroïdas antris
Lumine purpureo tristes aperire tenebras,

Sertaque et Elysios animæ præsternere flores.
Sic Manes Priscilla subit; ubi supplice dextra
Pro te Fata rogat, reges tibi tristis Averni
Placat, ut expletis humani finibus ævi
Pacantem terras dominum, juvenemque relinquas
Ipse senex : certæ jurant in vota Sorores.

II.

PROTREPTICON AD CRISPINUM.

Rura meus Tyrrhena petit, saltusque Tagetis
Crispinus : nec longa mora est, aut avia tellus;
Sed mea secreto velluntur pectora morsu,
Udaque turgentes impellunt lumina guttas,
Ceu super Ægæas hiemes abeuntis amici
Vela sequar, spectemque ratem jam fessus ab altis
Rupibus, atque oculos longo querar aere vinci.
Quod si militiæ jam te, puer inclyte, primæ
Clara rudimenta, et castrorum dulce vocaret
Auspicium, quanto manarent gaudia fletu,
Quosve darem amplexus! etiamne optanda propinquant
Tristia? Et octonos bis jam tibi circuit orbes
Vita; sed angustis animus robustior annis,
Succumbitque oneri, et mentem sua non capit ætas.
Nec mirum : non te series inhonora parentum
Obscurum proavis, et priscæ lucis egentem,
Plebeia de stirpe tulit : non sanguine cretus
Turmali, trabeaque Remi; nec paupere clavo
Augustam sedem et Latii penetrale senatus
Advena pulsasti; sed præcedente tuorum

Agmine. Romulei qualis per jugera Circi
Quum pulcher visu et titulis generosus avitis
Exspectatur equus, cujus de stemmate longo
Felix emeritos habet admissura parentes;
Illum omnes acuunt plausus, illum ipse volantem
Pulvis et incurvæ gaudent agnoscere metæ :
Sic te, clare puer, genitum sibi curia sensit,
Primaque patricia clausit vestigia luna.

Mox Tyrios ex more sinus, tunicamque potentem
Agnovere humeri : sed enim tibi magna parabat
Ad titulos exempla pater; quippe ille juventam
Protenus ingrediens, pharetratum invasit Araxem
Belliger, indocilemque fero servire Neroni
Armeniam. Rigidi summam Mavortis agebat
Corbulo; sed comitem belli sociumque laborum
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum; atque illi curarum asperrima suetus
Credere, partirique metus : quod tempus amicum
Fraudibus, exerto quænam bona tempora bello;
Quæ suspecta fides, aut quæ fuga vera ferocis
Armenii. Bolanus iter prænosse timendum,
Bolanus tutis juga quærere commoda castris,
Metari Bolanus agros, aperire malignas
Tot veprum nemorumque moras, tantamque verendi
Mentem implere ducis, jussisque ingentibus unus
Sufficere : ipsa virum norat jam barbara tellus;
Ille secundus apex bellorum, et proxima cassis.
Sic Phryges attoniti, quanquam Nemeæa viderent
Arma, Cleonæusque acies impelleret arcus
Pugnante Alcide, tamen et Telamona timebant.

Disce puer : nec enim externo monitore petendus
Virtutis tibi pulcher amor : cognata ministret
Laus animos. Aliis Decii reducesque Camilli
Monstrentur; tu disce patrem; quantusque nigrantem
Fluctibus occiduis fessoque Hyperione Thulen
Intrarit mandata gerens; quantusque potentis
Mille urbes Asiæ sortito rexerit anno,
Imperium mulcente toga. Bibe talia pronis
Auribus : hæc certent tibi conciliare propinqui :
Hæc iterent comites præcepta, senesque paterni.
Jamque adeo moliris iter, nec deside passu
Ire paras : nondum validæ tibi signa juventæ
Irrepsere genis, et adhuc decor integer ævi.
Nec genitor juxta; fatis namque haustus iniquis
Occidit heu! geminam prolem sine præside linquens.
Nec saltem teneris ostrum puerile lacertis
Exuit, albentique humeros induxit amictu.
Quem non corrumpit pubes effrena, novæque
Libertas properata togæ? ceu nescia falcis
Silva comas tollit, fructumque exspirat in umbras.
At tibi Pieriæ tenero sub pectore curæ,
Et pudor, et docti legem sibi dicere mores;
Tunc hilaris probitas, et frons tranquilla, nitorque
Luxuriæ confine timens, pietasque per omnes
Dispensata modos. Æquævo cedere fratri,
Mirarique patrem, miseræque ignoscere matri,
Admonuit fortuna domus. Tibine illa nefanda
Pocula, letalesque manu componere succos
Evaluit, qui voce potes prævertere morsus
Serpentum, atque omnes vultu placare novercas!

Infestare libet Manes, meritoque precatu
Pacem auferre rogis : sed te, puer optime, cerno
Flectentem justis, et talia dicta parantem :
« Parce, precor, cineri : fatum illud, et ira nocentum
Parcarum, crimenque Dei mortalia quisquis
Pectora sero videt, nec primo in limine sistit
Conatus scelerum, atque animos infanda parantes.
Excidat illa dies ævo, nec postera credant
Sæcula! nos certe taceamus; et obruta multa
Nocte tegi propriæ patiamur crimina gentis.
Exegit pœnas, hominum cui cura suorum,
Quo Pietas auctore redit, terrasque revisit,
Quem timet omne nefas : satis hæc, lacrymandaque nobis
Ultio : quin sævas utinam exorare liceret
Eumenidas, timidæque avertere Cerberon umbræ,
Immemoremque tuis citius dare Manibus amnem! »
Macte animo, juvenis! sic crescunt crimina matris.
Nec tantum pietas, sed protenus ardua virtus
Affectata tibi : nuper quum forte sodalis
Immeritæ falso palleret crimine famæ,
Erigeretque forum, succinctaque judice multo
Surgeret et castum libraret Julia fulmen;
Tu, quanquam non ante forum legesque severas
Passus, sed tacita studiorum occultus in umbra,
Defensare metus, adversaque tela subisti
Pellere, inermis adhuc et tiro, paventis amici.
Haud unquam tales adspexit Romulus annos
Dardaniique senes, medii bellare togata
Pace fori : stupuere patres tentamina tanta
Conatusque tuos; pro te reus ipse timebat.

Par vigor et membris; promptæque ad fortia vires
Sufficiunt animo, atque ingentia jussa sequuntur.
Ipse ego te nuper Tiberino ut litore vidi,
Qua Tyrrhena vadis Laurentibus æstuat unda,
Pendentem in cursus, vexantemque ilia nudo
Calce ferocis equi, vultu dextraque minacem;
Si qua fides dictis, stupui, Martemque putavi.
Getulo sic pulcher equo, Trojanaque quassans
Tela, novercales ibat venator in agros
Ascanius, miseramque patri flagrabat Elisam.
Troïlus haud aliter gyro breviore minantes
Eludebat equos : aut quem de turribus altis
Arcadas Ogygio versantem in pulvere turmas
Spectabant Tyriæ non torvo lumine matres.
Ergo age, nam magni ducis indulgentia pulsat,
Certaque dat votis hilaris vestigia frater;
Surge, animo et fortes castrorum concipe curas.
Monstrabunt acies Mavors, Actæaque virgo;
Flectere Castor equos, humeris quatere arma Quirinus,
Qui tibi tam tenero permisit plaudere collo
Nubigenas clypeos, intactaque cædibus æra.
Quasnam igitur terras, quem Cæsaris ibis in orbem?
Arctoosne amnes, et Rheni fracta natabis
Flumina? an æstiferis Libyæ sudabis in arvis?
An juga Pannoniæ, mutatoresque domorum
Sauromatas quaties? an te septenus habebit
Ister, et undoso circumflua conjuge Peuce?
An Solymum cinerem, palmetaque capta subibis
Non sibi felices silvas ponentis Idumes?
Quod si te magno tellus frenata parenti

Accipiat, quantum ferus exsultabit Araxes!
Quanta Calydonios attollet gloria campos!
Quum tibi longævus referet trucis incola terræ:
« Hic suetus dare jura parens; hoc cespite turmas
Affari : vigiles speculas, castellaque longe
Prospicis? ille dedit; cinxitque hæc mœnia fossa :
Belligeris hæc dona Deis, hæc tela dicavit;
Cernis adhuc titulos : HVNC IPSE, VOCANTIBVS ARMIS,
INDVIT, HVNC REGI RAPVIT THORACA BRITANNO. »
Qualiter in Teucros victricia bella paranti
Ignotum Pyrrho Phœnix narrabat Achillem.
Felix, qui viridi fidens cœptaque juventa
Durabis quascunque vices; vallumque subibis
Forsan et ense latus, si numina principis adsint,
Cinctus, et unanimi comes indefessus amici;
Quo Pylades ex more pius, quo Dardana gessit
Bella Menœtiades : quippe hæc concordia vobis,
Hic amor est; duretque precor! nos fortior ætas
Jam fugit; hinc votis animum precibusque juvabo.
Hei mihi! sed cœtus solitos si forte ciebo,
Et mea Romulei venient ad carmina patres,
Tu deeris, Crispine, mihi; cuneosque per omnes
Te meus absentem circumspectabit Achilles.
Sed venies melior (vatum non irrita currunt
Omina); quique aquilas tibi nunc, et castra recludit,
Idem omnes perferre gradus, cingique superbis
Fascibus, et patrias dabit insedisse curules.
Sed quis ab excelsis Trojanæ collibus Albæ,
(Unde suæ juxta prospectat mœnia Romæ
Proximus ille Deus) Fama velocior intrat

Nuntius, atque tuos implet, Crispine, penates?
Dicebam certe, Vatum non irrita currunt
Auguria : en! ingens reserat tibi limen honorum
Cæsar, et Ausonii committit munia ferri.
  Vade, puer, tantisque enixus suffice donis :
Felix, qui magno jam nunc sub præside juras,
Cuique sacer primum tradit Germanicus ensem!
Non minus hoc fortis, quam si tibi panderet ipse
Bellipotens aquilas, torvaque induceret ora
Casside. Vade alacer, majoraque disce mereri.

III.

EPICEDION

IN PATREM SUUM.

Ipse malas vires, et lamentabile carmen
Elysio de fonte mihi, pulsumque sinistræ
Da, genitor præclare, lyræ : neque enim antra movere
Delia, nec solitam fas est impellere Cyrrham
Te sine. Corycia quidquid modo Phœbus in umbra,
Quidquid ab Ismariis monstrabat collibus Evan,
Dedidici : fugere meos Parnasia crines
Vellera, funestamque ederis irrepere taxum
Sustinui, trepidamque, nefas! arescere laurum,
Ille ego, magnanimum qui facta attollere regum
Ibam altum spirans, Martemque æquare canendo.
Quis sterili mea corda situ, quis, Apolline verso,
Frigida damnatæ præduxit nubila menti?
Stant circum attonitæ vatem, et nil dulce sonantes
Nec digitis nec voce deæ : dux ipsa, silenti
Fulta caput cithara; qualis post Orphea raptum
Adstitit, Hebre, tibi, cernens jam surda ferarum
Agmina, et immotos sublato carmine lucos.

At tu, seu membris emissus in ardua tendis,
Fulgentesque plagas, rerumque elementa recenses,
Quis deus, unde ignes, quæ ducat semita Solem,
Quæ minuat Phœben, quæque integrare latentem
Causa queat, doctique modos extendis Arati;
Seu tu Lethæi secreto in gramine campi
Consilia heroum juxta Manesque beatos,
Mæonium Ascræumque senem non segnior umbra
Accolis, alternumque sonas, et carmina misces;
Da vocem magno, pater, ingeniumque dolori.

Nam me ter relegens cœlum, terque ora retexeus
Luna videt residem, nullaque Heliconide tristes
Solantem curas : tuus ut mihi vultibus ignis
Irruhuit, cineremque oculis humentibus hausi.
Vilis honos studiis : vix hæc in munera solvo
Primum animum, tacitisque situm depellere curis
Nunc etiam labente manu, nec lumine sicco
Ordior, acclinis tumulo quo molle quiescis
Jugera nostra tenens; ubi post Æneia fata
Solatus, Latiis ingessit montibus Albam
Ascanius, Phrygio dum pingues sanguine campos
Odit, et infaustæ regnum dotale novercæ.
His ego te (nam Sicanii non mitius halat
Aura croci, dites nec sicubi rara Sabæi
Cinnama, odoratas nec Arabs decerpsit aristas)
Insertum cum laude locis, te carmine plango
Pierio : sume hos gemitus, et munera nati,
Et lacrymas, cari quas nunquam habuere parentes.

Atque utinam fortuna mihi dare Manibus aras
Par templis opus, aeriamque educere molem

Cyclopum scopulos ultra, atque audacia saxa
Pyramidum, et magno tumulum prætexere luco!
Illic et Siculi superassem dona sepulcri,
Et Nemees ludum, et Pelopis solennia trunci.
Illic OEbalio non finderet aera disco
Graiorum vis ulla virum; non arva rigaret
Sudor equum, aut putri sonitum daret ungula campo;
Sed Phœbi simplex chorus: hic frondentia vatum
Præmia laudato, genitor, tibi rite dicarem:
Ipse madens lacrymis, umbrarum animæque sacerdos,
Præciperem reditum, cui te nec Cerberus omni
Ore, nec Orpheæ quirent avertere leges;
Meque habitus moresque tuos et facta canentem
Fors et magniloquo non posthabuisset Homero,
Tenderet et torvo pietas æquare Maroni.
  Cur magis incessat Superos, et aena Sororum
Stamina, quæ tepido genitrix super aggere nati
Orba sedet? vel quæ primævi conjugis ignem
Adspicit, obstantesque manus, turbamque tenentem
Vincit, in ardentem, liceat, moritura maritum?
Major certe illis Superos et Tartara pulsem
Invidia: externis etiam miserabile visu
Funus erat. Sed nec modo se Natura dolenti,
Nec Pietas injusta dedit: mihi limine primo
Fatorum, et viridi, genitor, ceu raptus ab ævo,
Tartara dura subis; nec enim Marathonia virgo
Parcius exstinctum sævorum crimine agrestum
Fleverit Icarium, Phrygia quam turre cadentem
Astianacta parens: laqueo quin illa supremos
Inclusit gemitus: at te, post funera magni

Hectoris, Hæmonio pudor est servisse marito.
Non ego quas fati certus sibi voce canora
Inferias præmittit olor, nec rupe quod atra
Tyrrhenæ volucres nautis prædulce minantur,
In patrios adhibebo rogos; non murmure trunco
Quod gemit, et diræ queritur Philomela sorori;
Nota nimis vati : quis non in funera cunctos
Heliadum ramos, lacrymosaque germina duxit,
Et Phrygium silicem, atque ausum contraria Phœbo
Carmina, nec fœda gavisam Pallada buxo?
Te Pietas oblita virum, revocataque cœlo
Justitia, et gemina planget Facundia lingua,
Et Pallas, doctique cohors Heliconia Phœbi;
Quîs honor Aonios seno pede ducere cantus,
Et quibus Arcadia carmen testudine mensis
Cura lyre, nomenque fuit; quosque orbe sub omni
Ardua septena numerat Sapientia fama;
Qui furias, regumque dolos, aversaque cœlo
Sidera terrifico super intonuere cothurno;
Et quîs lasciva vires tenuare Thalia
Dulce, vel heroos gressu truncare tenores.
Omnia namque animo complexus, et omnibus auctor
Qua fandi via lata patet : sive orsa libebat
Aoniis vincire modis, seu voce soluta
Spargere, et effreno nimbos æquare profatu.
Exsere somirutos subito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemque afflato monte sepulti
Pone super tumulos, et magni funus alumni,
Quo non Munychiæ quidquam præstantius arces,
Doctave Cyrene, Sparteve animosa creavit.

Si tu stirpe vetus, famæque obscura jaceres,
Nil gentile tumens, illo te cive probares
Graiam, atque Euboico majorum sanguine duci.
Ille tuis toties præstrinxit tempora sertis,
Quum stata laudato caneret Quinquennia versu,
Ora supergressus Pylii senis, oraque regis
Dulichii, specieque comam subnexus utraque.

Non tibi deformes obscuri sanguinis ortus,
Nec sine luce genus (quanquam fortuna parentum
Arctior expensis); etenim te divite ritu
Ponere purpureos infantia adegit amictus
Stirpis honore datos, et nobile pectoris aurum.
Protenus exorto dextrum risere sorores
Aonides, pueroque chelyn summisit, et ora
Imbuit amne sacro, jam tum tibi blandus, Apollo.
Nec simplex patriæ decus; et natalis origo
Pendet : et ambiguo geminæ certamine terræ,
Te de gente suum Latiis adscita colonis
Graia refert Selle : Graius qua puppe magister
Excidit, et mediis miser evigilavit in undis.

Mæon et inde suum longo probat ordine vitæ
Mæoniden, aliæ atque aliis natalibus urbes
Diripiunt, cunctæque probant : non omnibus ille
Verus; alit victos immanis gloria falsi.

Atque ibi dum profers annos, vitamque salutas,
Protenus ad patrii raperis certamina lustri
Vix implenda viris, laudum festinus, et audax
Ingenii : stupuit primæva ad carmina plebes
Eubœa, et natis te monstravere parentes.
Inde frequens palmæ, nulloque ingloria sacro

Vox tua : non toties victorem Castora gyro,
Nec fratrem cæstu virides plausere Therapnæ.
Sit pronum vicisse domi; quid Achæa mereri
Præmia, nunc ramis Phœbi, nunc germine Lernæ,
Nunc Athamantea protectum tempora pinu?
Quum toties lassata, tamen nusquam avia frondes
Abstulit, aut alium tetigit Victoria crinem.

Hinc tibi vota patrum credi, generosaque pubes
Te monitore regi, moresque et facta priorum
Discere : quis casus Trojæ; quam tardus Ulixes;
Quautus equos pugnasque virum decurrere versu
Mæonides; quantumque pios ditarit agrestes
Ascræus, Siculusque senex; qua lege recurrat
Pindaricæ vox flexa lyræ, volucrumque precator
Ibycus, et tetricis Alcman cantatus Amyclis,
Stesichorusque ferox, actusque egressa viriles
Non formidata temeraria Leucade Sappho;
Quosque alios dignata chelys : tu pandere docti
Carmina Battiadæ, latebrasque Lycophronis atri,
Sophronaque implicitum, tenuisque arcana Corinnæ.
Sed quid parva loquor? tu par assuetus Homero
Ferre jugum, senosque pedes æquare solutis
Vocibus, et nunquam passu breviore relinqui.

Quid mirum, patria si te petiere relicta
Quos Lucanus ager, rigidi quos jugera Dauni,
Quos Veneri plorata domus, neglectaque tellus
Alcidæ, vel quos e vertice Surrentino
Mittit Tyrrheni speculatrix virgo profundi?
Quos propiore sinu lituo remoque notatus
Collis, et Ausonii pridem laris hospita Cyme;

Quosque Dicarchei portus, Baianaque mittunt
Litora, qua mediis alte permistus anhelat
Ignis aquis, et operta animos incendia servant.
Sic ad Avernales scopulos, et opaca Sibyllæ
Antra, rogaturæ veniebant undique gentes:
Illa minas Divum, Parcarumque acta canebat,
Quamvis decepto vates non irrita Phœbo.

Mox et Romuleam stirpem, proceresque futuros
Instruis, inque patrum vestigia ducere perstas.
Sub te Dardanius facis explorator opertæ,
Qui Diomedei celat penetralia furti,
Crevit, et inde sacrum didicit puer: arma probare
Monstrasti Saliis, præsagumque æthera certis
Auguribus; cui Chalcidicum fas volvere carmen,
Lanea cui Phrygii est coma flaminis, et tua multum
Verbera succincti formidavere Luperci.
Et nunc ex illo forsan grege, gentibus alter
Jura dat Eois, alter compescit Iberos,
Alter Achæmenium secludit Zeugmate Perseu:
Hi dites Asiæ populos, hi Pontica frenant,
Hi fora pacificis emendant fascibus, illi
Castra pia statione tenent; tu laudis origo.
Non tibi certasset juvenilia fingere corda
Nestor et indomiti Phœnix moderator alumni;
Quique tubas acres, lituosque audire volentem
Æaciden, alio frangebat carmine Chiron.

Talia dum celebras, subitam civilis Erinnys
Tarpeio de monte facem, Phlegræaque movit
Prœlia: sacrilegis lucent Capitolia tædis,
Et Senonum furias Latiæ sumpsere cohortes.

Vix requies flammæ, nec dum rogus ille deorum
Siderat, excisis quum tu solatia templis
Impiger, et multum facibus velocior ipsis,
Concipis ore pio, captivaque fulmina defles.
Mirantur Latii proceres, ultorque deorum
Cæsar, et e medio divum pater annuit igni.
Jamque et flere pio Vesuvina incendia cantu
Mens erat, et gemitum patriis impendere damnis;
Quum pater exemptum terris ad sidera montem
Sustulit, et late miseras dejecit in urbes.

Me quoque vocales lucos lustrataque Tempe
Pulsantem, quum stirpe tua descendere dixi,
Admisere deæ; nec enim mihi sidera tanti
Æquoraque et terras, quam vos debere parenti.
Tu decus hoc quodcunque lyræ, primusque dedisti
Non vulgare loqui, et famam sperare sepulcro.
Qualis eras, Latios quoties ego carmine patres
Mulcerem, felixque tui spectator adesses
Muneris! heu quali confusus gaudia fletu,
Vota piosque metus inter, lætumque pudorem!
Quam tuus ille dies! quam non mihi gloria major!
Talis Olympiaca juvenem quum spectat arena
Qui genuit, plus ipse ferit, plus corde sub alto
Cæditur : attendunt cunei; spectatur athletes
Ille magis, crebro dum lumina pulveris haustu
Obruit, et prensa vovet exspirare corona.
Hei mihi, quod tantum patrias ego vertice frondes
Solaque Chalcidicæ Cerealia dona coronæ
Te sub teste tuli! qualem te Dardanus Albæ
Vix cepisset ager, si per me serta tulisses

Cæsarea donata manu! quod subdere robur
Illa dies, quantum potuit dempsisse senectæ!
Heu quod me mixta quercus non pressit oliva,
Et fugit speratus honos, quum Lustra parentis
Invida Tarpeii canerem! Te nostra magistro
Thebais urgebat priscorum exordia vatum;
Tu cantus stimulare meos, tu pandere facta
Heroum : bellique modos, positusque locorum
Monstrabas. Labat incerto mihi limite cursus
Te sine, et orbatæ caligant vela carinæ.

Nec solum larga memet pietate fovebas;
Talis et in thalamos : una tibi cognita tæda
Connubia, unus amor; certe sejungere matrem
Jam gelidis nequeo bustis; te sentit, habetque,
Te videt, et tumulos ortuque obituque salutat,
Ut Pharios aliæ ficta pietate dolores
Mygdoniosque colunt, et non sua funera plorant.

Quid referam expositos servato pondere mores?
Quæ pietas? quam vile lucrum? quæ cura pudoris?
Quantus amor recti? rursusque, ubi dulce remitti,
Gratia quæ dictis? animo quam nulla senectus?
His tibi pro meritis, famam laudesque benignas
Index cura deum, nulloque e vulnere tristes
Concessit : raperis, genitor, non indigus ævi,
Non nimius; trinisque decem quinquennia lustris
Juncta ferens : sed me pietas numerare, dolorque
Non sinit : o Pylias ævi transcendere metas,
Et Teucros æquare senes, o digne videre
Me similem! Sed nec leti tibi janua tristis:
Quippe leves causæ; nec segnis tabe senili

Exitus instanti præmisit membra sepulcro;
Sed te torpor iners, et mors imitata quietem
Explicuit, falsoque tulit sub Tartara somno.
Quos ego tunc gemitus? comitum manus anxia vidit,
Vidit et exemplum genitrix, gavisaque vovit
Quæ lamenta tuli: veniam concedite, Manes,
Fas dixisse, pater; non tu mihi plura dedisses.
Felix ille patrem vacuis circumdedit ulnis,
Vellet, et Elysia quamvis in sede locatum,
Abripere, et Danaas iterum portare per umbras:
Tentantem et vivos molitum in Tartara gressus
Detulit infernæ vates longæva Dianæ.
Si chelyn Odrysiam pigro transmisit Averno
Causa minor; si Thessalicas Admeton in oras,
Si conjux retro Phylaccida rettulit umbram,
Cur nihil exoret, genitor, chelys aut tua Manes,
Aut mea? fas mihi sit patrios contingere vultus,
Fas junxisse manus, et lex quæcunque sequatur.
At vos, umbrarum reges, Ennæaque Juno,
Si laudanda precor, tædas auferte comasque
Eumenidum; nullo sonet asper janitor ore;
Centaurosque, Hydræque greges, Scyllæaque monstra
Aversæ celent valles; umbramque senilem
Invitet ripis, discussa plebe, supremis
Vector, et in media componat molliter alga.
Ite, pii Manes, Graiumque examina vatum,
Illustremque animam Lethæis spargite sertis,
Et monstrate nemus, quo nulla irrupit Erinnys,
In quo falsa dies, cœloque simillimus aer.
Inde tamen venias melior, qua porta malignum

Cornea vincit ebur, somnique in imagine monstra
Quæ solitus. Sic sacra Numæ, ritusque colendos
Mitis Aricino dictabat nympha sub antro:
Scipio sic plenos Latio Jove ducere somnos
Creditur Ausoniis, et non sine Apolline Sylla.

IV.

AD SOMNUM.

Crimine quo merui, juvenis placidissime Divum,
Quove errore miser, donis ut solus egerem,
Somne, tuis? Tacet omne pecus, volucresque, feræque,
Et simulant fessos curvata cacumina somnos:
Nec trucibus fluviis idem sonus; occidit horror
Æquoris, et terris maria adclinata quiescunt.
Septima jam rediens Phœbe mihi respicit ægras
Stare genas; totidem Œtææ, Paphiæque revisunt
Lampades, et toties nostros Tithonia questus
Præterit, et gelido spargit miserata flagello.
Unde ego sufficiam? non si mihi lumina mille,
Quæ sacer alterna tantum statione tenebat
Argus, et haud unquam vigilabat corpore toto.
Et nunc fors aliquis longa sub nocte, puellæ
Brachia nexa tenens, ultro te, Somne, repellit.
Inde veni; nec te totas infundere pennas
Luminibus compello meis (hoc turba precetur
Lætior); extremo me tange cacumine virgæ;
Sufficit, aut leviter suspenso poplite transi.

V.

EPICEDION IN PUERUM SUUM.

Me miserum (neque enim verbis solennibus ulla
Incipiam nunc, Castaliæ vocalibus undis
Invisus, Phœboque gravis)! quæ vestra, sorores,
Orgia, Pieriæ, quas incestavimus aras?
Dicite : post pœnam liceat commissa fateri.
Numquid inaccesso posui vestigia luco?
Num vetito de fonte bibi? quæ culpa? quis error,
Quem luimus tantis mœroribus? ecce lacertis,
Viscera nostra tenens animamque, avellitur infans;
Non de stirpe quidem, nec qui mea nomina ferret
Oraque; non fueram genitor : sed cernite fletus,
Liventesque genas, et credite planctibus orbi;
Orbus ego : huc patres, et aperto pectore matres
Conveniant; crinesque rogis, et munera ferte.
Si qua sub uberibus plenis ad funera natos
Ipsa gradu labente tulit, madidumque cecidit
Pectus, et ardentes restinxit lacte favillas;
Quisquis adhuc teneræ signatum flore juventæ
Immersit cineri juvenem, primaque jacentis
Serpere crudeles vidit lanugine flammas,
Adsit, et alterno mecum clamore fatiscat :
Vincetur lacrymis, et te, Natura, pudebit :

Tanta mihi feritas, tanta est insania luctus!

Hoc quoque quum meditor terdena luce peracta
Acclinis tumulo, luctus in carmina verto,
Discordesque modos, et singultantia verba
Molior. Orsa dolor prohibet : atque ira tacendi
Impatiens : sed nec solitæ mihi vertice laurus,
Nec fronti vittatus honos : en taxea marcet
Silva comis, hilaresque ederas plorata cupressus
Excludit : tenues ignavo pollice chordas
Pulso; sed incertum digitis errantibus amens
Tundo chelyn : juvat heu! juvat illaudabile carmen
Fundere, et incomte miserum nudare dolorem.
Sic merui; sic me cantuque habituque nefastum
Adspiciant Superi : pudeat Thebasque novumque
Æacidem : nil jam placitum manabit ab ore.

Ille ego, qui toties blandus matrumque patrumque
Vulnera, qui vivos potui mulcere dolores;
Ille ego lugentum mitis solator, acerbis
Auditus tumulis, et descendentibus umbris,
Deficio, medicasque manus, fomentaque quæro
Vulneribus, sed summa, meis : nunc tempus, amici,
Quorum ego manantes oculos et saucia tersi
Pectora, reddere opem, sævasque exsolvere grates.
Nimirum tunc vestra domans ego vulnera, mœstos
Increpui : nunc damna dolens alterna, reposco
Infelix lacrymas, et mitia carmina quæro.
Verum erat; absumptæ vires, et copia fandi
Nulla mihi, dignumque nihil mens fulmine tanto
Repperit; inferior vox omnis, et omnia sordent
Verba : ignosce, puer; tu me caligine mersum

Obruis ah! dira : viso sic vulnere caræ
Conjugis, invenit caneret quod Thracius Orpheus
Dulce sibi; sic busta Lini complexus Apollo
Non tacuit. Nimius fortasse, avidusque doloris
Dicar, et in lacrymis justum excessisse pudorem.
Quisnam autem gemitus, lamentaque nostra reprendit?
O nimium felix, nimium crudelis, et expers
Imperii, Fortuna, tui, qui dicere legem
Fletibus, aut fines audet censere dolendi!
Incitat, heu! planctus : potius fugientia ripas
Flumina devincas, rapidis aut ignibus obstes,
Quam miseros lugere vetes : tamen ille severus,
Quisquis is est, nostræ cognoscat vulnera causæ.

Non ego mercatus Pharia de pube loquaces
Delicias, doctumve sui convicia Nili
Infantem, lingua nimium, salibusque protervum
Dilexi : meus ille, meus : tellure cadentem
Excepi, et vinctum genitali carmine fovi;
Pulsantemque novas tremulis ululatibus auras
Inserui vitæ : quid plus tribuere parentes?
Quin alios ortus, libertatemque sub ipsis
Uberibus tibi, parve, dedi, tu munera nostra
Ridebas, ignarus adhuc : properaverit ille,
Sed merito properabat, amor; ne perderet ullum
Libertas tam parva diem : nonne horridus ipsos
Invidia Superos, injustaque Tartara pulsem?
Nonne gemam te, care puer? quo sospite, natos
Non cupii; primo gremium cui protenus ortu
Adplicui, fixique meum; cui verba, sonosque
Monstravi, questusque et murmura cæca resolvens;

Reptantemque solo demissus ad oscula dextra
Erexi, blandoque sinu, jamjamque natantes
* Exercere genas, dulcesque accersere somnos :
Cui nomen vox prima meum, ludusque tenello
Risus, et e nostro veniebant gaudia vultu.

(Desunt cetera.)

THEBAIDOS

LIBRI DUODECIM.

THEBAIDOS

LIBER PRIMUS.

Fraternas acies, alternaque regna profanis
Decertata odiis, sontesque evolvere Thebas,
Pierius menti calor incidit. Unde jubetis
Ire Deæ? Gentisne canam primordia diræ?
Sidonios raptus, et inexorabile pactum
Legis Agenoreæ? scrutantemque æquora Cadmum?
Longa retro series, trepidum si martis operti
Agricolam infandis condentem prœlia sulcis
Expediam, penitusque sequar, quo carmine muris
Jusserit Amphion Tyrios accedere montes.
Unde graves iræ cognata in mœnia Baccho,
Quod sævæ Junonis opus, cui sumpserit arcum
Infelix Athamas, cur non expaverit ingens
Ionium, socio casura Palæmone mater.
Atque adeo jam nunc gemitus, et prospera Cadmi
Præteriisse sinam: limes mihi carminis esto
OEdipodæ confusa domus: quando Itala nondum
Signa, nec Arctoos ausim sperare triumphos,
Bisque jugo Rhenum, bis adactum legibus Istrum,
Et conjurato dejectos vertice Dacos:
Aut defensa prius vix pubescentibus annis
Bella Jovis. Tuque o Latiæ decus addite famæ,

Quem nova maturi subeuntem exorsa parentis
Æternum sibi Roma cupit : licet arctior omnes
Limes agat stellas, et te plaga lucida cœli
Pleïadum, Boreæque, et hiulci fulminis expers
Sollicitet; licet ignipedum frenator equorum
Ipse tuis alte radiantem crinibus arcum
Imprimat, aut magni cedat tibi Juppiter æqua
Parte poli; maneas hominum contentus habenis,
Undarum terræque potens, et sidera dones.
Tempus erit, cum Pierio tua fortior œstro
Facta canam : nunc tendo chelyn. Satis arma referre
Aonia, et geminis sceptrum exitiale tyrannis,
Nec furiis post fata modum, flammasque rebelles
Seditione rogi, tumulisque carentia regum
Funera, et egestas alternis mortibus urbes.
Cærula quum rubuit Lernæo sanguine Dirce,
Et Thetis arentes assuetum stringere ripas,
Horruit ingenti venientem Ismenon acervo.
Quem prius heroum, Clio, dabis? immodicum iræ
Tydea? laurigeri subitos an vatis hiatus?
Urget et hostilem propellens cædibus amnem
Turbidus Hippomedon, plorandaque bella protervi
Arcados, atque alio Capaneus horrore canendus.

Impia jam merita scrutatus lumina dextra
Merserat æterna damnatum nocte pudorem
Œdipodes, longaque animam sub morte tenebat.
Illum indulgentem tenebris, imæque recessu
Sedis, inaspectos cœlo, radiisque penates
Servantem, tamen assiduis circumvolat alis
Sæva dies animi, scelerumque in pectore Diræ.

Tunc vacuos orbes, crudum ac miserabile vitæ
Supplicium, ostentat cœlo, manibusque cruentis
Pulsat inane solum, sævaque ita voce precatur:
« Dî, sontes animas, angustaque Tartara pœnis
Qui regitis; tuque umbrifero Styx livida fundo,
Quam video; multumque mihi consueta vocari
Annue, Tisiphone, perversaque vota secunda:
Si bene quid merui, si me de matre cadentem
Fovisti gremio, et trajectum vulnere plantas
Firmasti; si stagna petî Cyrrhæa bicorni
Interfusa jugo, possem quum degere falso
Contentus Polybo, trifidæque in Phocidos arcto
Longævum implicui regem, secuique trementis
Ora senis, dum quæro patrem; si Sphingos iniquæ
Callidus ambages te præmonstrante resolvi;
Si dulces furias, et lamentabile matris
Connubium gavisus inî; noctemque nefandam
Sæpe tuli, natosque tibi, scis ipsa, paravi;
Mox avidus pœnæ digitis cædentibus ultro
Incubui, miseraque oculos in matre reliqui;
Exaudi, si digna precor, quæque ipsa furenti
Subjiceres: orbum visu regnisque parentem
Non regere, aut dictis mœrentem flectere adorti
Quos genui, quocunque toro: quin ecce superbi,
Pro dolor! et nostro jamdudum funere reges
Insultant tenebris, gemitusque odere paternos.
Hisne etiam funestus ego? et videt ista Deorum
Ignavus genitor? Tu saltem debita vindex
Huc ades, et totos in pœnam ordire nepotes.
Indue quod madidum tabo diadema cruentis

Unguibus arripui, votisque instincta paternis
I media in fratres, generis consortia ferro
Dissiliant : da Tartarei regina barathri
Quod cupiam vidisse nefas : nec tarda sequetur
Mens juvenum, modo digna veni, mea pignora nosces.»
Talia jactanti crudelis Diva severos
Advertit vultus : inamœnum forte sedebat
Cocyton juxta, resolutaque vertice crines,
Lambere sulfureas permiserat anguibus undas.
Ilicet igne Jovis, lapsisque citatior astris
Tristibus exsiluit ripis. Discedit inane
Vulgus, et occursus dominæ pavet. Illa per umbras
Et caligantes animarum examine campos,
Tænariæ limen petit irremeabile portæ.
Sensit adesse dies : piceo nox obvia nimbo
Lucentes turbavit equos. Procul arduus Atlas
Horruit, et dubia cœlum cervice remisit.
Arripit extemplo Maleæ de valle resurgens
Notum iter ad Thebas : neque enim velocior ullas
Itque reditque vias, cognataque Tartara mavult.
Centum illi stantes umbrabant ora cerastæ,
Turba minor diri capitis : sedet intus abactis
Ferrea lux oculis; qualis per nubila Phœbes
Atracia rubet arte labor : suffusa veneno
Tenditur, ac sanie gliscit cutis : igneus atro
Ore vapor; quo longa sitis, morbique, famesque,
Et populis mors una venit. Riget horrida tergo
Palla, et cœrulei redeunt in pectora nodi.
Atropos hos, atque ipsa novat Proserpina cultus.
Tum geminas quatit illa manus : hæc igne rogali

Fulgurat, hæc vivo manus aera verberat hydro.
Ut stetit, abrupta qua plurimus arce Cithæron
Occurrit cœlo, fera sibila crine virenti
Congeminat, signum terris, unde omnis Achæi
Ora maris late, Pelopeiaque regna resultant.
Audiit et medius cœli Parnassus, et asper
Eurotas, dubiamque jugo fragor impulit Œten
In latus, et geminis vix fluctibus obstitit Isthmos.
Ipsa suum genitrix, curvo delphine vagantem
Arripuit frenis, gremioque Palæmona pressit.
Atque ea Cadmeo præceps ubi limine primum
Constitit, assuetaque infecit nube penates,
Protinus attoniti fratrum sub pectore motus,
Gentilisque animos subiit furor, ægraque lætis
Invidia, atque parens odii metus. Inde regendi
Sævus amor : ruptæque vices, jurisque secundi
Ambitus impatiens, et summo dulcius unum
Stare loco, sociisque comes discordia regnis.
Sic ubi delectos per torva armenta juvencos
Agricola imposito sociare affectat aratro :
Illi indignantes, quis nondum vomere multo
Ardua nodosos cervix descendit in armos,
In diversa trahunt, atque æquis vincula laxant
Viribus, et vario confundunt limite sulcos.
Haud secus indomitos præceps discordia fratres
Asperat. Alterni placuit sub legibus anni
Exsilio mutare ducem. Sic jure maligno
Fortunam transire jubent, ut sceptra tenentem
Fœdere præcipiti semper novus angeret heres.
Hæc inter fratres pietas erat : hæc mora pugnæ

Sola, nec in regem perduratura secundum.
Et nondum crasso laquearia fulva metallo,
Montibus aut alte Graiis effulta nitebant
Atria, congestos satis explicitura clientes.
Non impacatis regum advigilantia somnis
Pila, nec alterna ferri statione gementes
Excubiæ, nec cura mero committere gemmas,
Atque aurum violare cibis. Sed nuda potestas
Armavit fratres: pugna est de paupere regno.
Dumque uter angustæ squalentia jugera Dirces
Verteret, aut Tyrii solio non altus ovaret
Exsulis, ambigitur, periit jus, fasque, bonumque,
Et vitæ, mortisque pudor. Quo tenditis iras?
Ah miseri! quid si peteretur crimine tanto
Limes uterque poli, quem Sol emissus Eoo
Cardine, quem porta vergens prospectat Ibera?
Quasque procul terras obliquo sidere tangit
Avius, aut Borea gelidas, madidive tepentes
Igne Noti? Quid si Tyriæ Phrygiæve sub unum
Convectentur opes? loca dira, arcesque nefandæ
Suffecere odio, furiisque immanibus emptum est
Œdipodæ sedisse loco. Jam sorte carebat
Dilatus Polynicis honos. Quis tum tibi, sæve,
Quis fuit ille dies? vacua quum solus in aula
Respiceres jus omne tuum, cunctosque minores,
Et nusquam par stare caput? Jam murmura serpunt
Plebis Echioniæ, tacitumque a principe vulgus
Dissidet; et, qui mos populis, venturus amatur.
Atque aliquis, cui mens humili læsisse veneno
Summa, nec impositos unquam cervice volenti

Ferre duces : « Hancne Ogygiis, ait, aspera rebus
Fata tulere vicem ? toties mutare timendos,
Alternoque jugo dubitantia subdere colla !
Partiti versant populorum fata, manuque
Fortunam fecere levem. Semperne vicissim
Exsulibus servire dabor ? tibi, summe Deorum
Terrarumque sator, sociis hanc addere mentem
Sedit ? an inde vetus Thebis extenditur omen,
Ex quo Sidonii nequicquam blanda juvenci
Pondera Carpathio jussus sale quærere Cadmus
Exsul Hyanteos invenit regna per agros :
Fraternasque acies fœtæ telluris hiatu
Augurium seros dimisit adusque nepotes ?
Cernis, ut erectum torva sub fronte minetur
Sævior assurgens dempto consorte potestas ?
Quas gerit ore minas ? quanto premit omnia fastu ?
Hicne unquam privatus erit ? tamen ille precanti
Mitis, et affatu bonus et patientior æqui.
Quid mirum ? non solus erat. Nos vilis in omnes
Prompta manus casus domino cuicunque parati. »
Qualiter hinc gelidus Boreas, hinc nubifer Eurus
Vela trahunt, nutat mediæ fortuna carinæ.
Heu dubio suspensa metu, tolerandaque nullis
Aspera sors populis ! Hic imperat : ille minatur.

At Jovis imperiis rapidi super atria cœli
Lectus concilio divum convenerat ordo
Interiore polo : spatiis hinc omnia juxta
Primæque occiduæque domus, effusa sub omni
Terra atque unda die : mediis sese arduus infert
Ipse Deis, placido quatiens tamen omnia vultu,

Stellantique locat solio : nec protinus ausi
Cœlicolæ, veniam donec pater ipse sedendi
Tranquilla jubet esse manu : mox turba vagorum
Semideum, et summis cognati nubibus amnes,
Et compressa metu servantes murmura venti
Aurea tecta replent; mixta convexa Deorum
Majestate tremunt : radiant majore sereno
Culmina, et arcano florentes lumine postes.

Postquam jussa quies, siluitque exterritus orbis,
Incipit ex alto (grave et immutabile sanctis
Pondus adest verbis, et vocem Fata sequuntur):

« Terrarum delicta, nec exsuperabile Diris
Ingenium mortale queror : quonam usque nocentum
Exigar in pœnas? tædet sævire corusco
Fulmine : jam pridem Cyclopum operosa fatiscunt
Brachia, et Æoliis desunt incudibus ignes.
Atque ideo tuleram falso rectore solutos
Solis equos, cœlumque rotis errantibus uri,
Et Phaethontea mundum squallere favilla.
Nil actum est : neque tu valida quod cuspide late
Ire per illicitum pelago, germane, dedisti.
Nunc geminas punire domos, quîs sanguinis auctor
Ipse ego, descendo. Perseos alter in Argos
Scinditur, Aonias fluit hic ab origine Thebas.
Mens cunctis imposta manet : quis funera Cadmi
Nesciat? et toties excitam a sedibus imis
Eumenidum bellasse aciem? mala gaudia matrum,
Erroresque feros nemorum, et reticenda Deorum
Crimina? Vix lucis spatio, vix noctis abactæ
Enumerare queam mores, gentemque profanam.

Scandere quin etiam thalamos hic impius heres
Patris, et immeritæ gremium incestare parentis
Appetiit, proprios monstro revolutus in ortus.
Ille tamen Superis æterna piacula solvit,
Projecitque diem : nec jam amplius æthere nostro
Vescitur, at nati, facinus sine more! cadentes
Calcavere oculos. Jam jam rata vota tulisti,
Dire senex! meruere tuæ, meruere, tenebræ
Ultorem sperare Jovem. Nova sontibus arma
Injiciam regnis, totumque a stirpe revellam
Exitiale genus. Belli mihi semina sunto
Adrastus socer, et Superis adjuncta sinistris
Connubia. Hanc etiam pœnis incessere gentem
Decretum. Neque enim arcano de pectore fallax
Tantalus, et sævæ periit injuria mensæ. »
  Sic pater omnipotens. Ast illi saucia dictis
Flammato versans inopinum corde dolorem,
Talia Juno refert : « Mene, o justissime Divum,
Me bello certare jubes? scis semper ut arces
Cyclopum, magnique Phoroneos inclyta fama
Sceptra viris, opibusque juvem, licet improbus illic
Custodem Phariæ somno letoque juvencæ
Exstinguas, septis et turribus aureus intres.
Mentitis ignosco toris : illam odimus urbem,
Quam vultu confessus adis : ubi conscia magni
Signa tori, tonitrus agis, et mea fulmina torques.
Facta luant Thebæ : cur hostes eligis Argos?
Quin age, si tanta est thalami discordia sancti,
Et Samon, et veteres armis exscinde Mycenas,
Verte solo Sparten. Cur usquam sanguine festo

Conjugis ara tuæ, cumulo cur thuris Eoi
Læta calet? Melius votis Mareotica fumat
Coptos, et ærisoni lugentia flumina Nili.
« Quod si prisca luunt auctorum crimina gentes,
Subvenitque tuis sera hæc sententia curis,
Percensere ævi senium : quo tempore tandem
Terrarum furias abolere, et sæcula retro
Emendare sat est? jamdudum ab sedibus illis
Incipe, fluctivaga qua præterlabitur unda
Sicanos longe relegens Alpheus amores.
Arcades hic tua, nec pudor est? delubra nefastis
Imposuere locis : illic Mavortius axis
Œnomai, Geticoque pecus stabulare sub Hæmo
Dignius : abruptis etiamnum inhumata procorum
Relliquiis trunca ora rigent : tamen hic tibi templi
Gratus honos : placet Ida nocens, mentitaque manes
Creta tuos. Me Tantaleis consistere tectis,
Quæ tandem invidia est? Belli deflecte tumultus,
Et generis miseresce tui. Sunt impia late
Regna tibi, melius generos passura nocentes. »
Finierat miscens precibus convicia Juno.
At non ille gravis, dictis, quanquam aspera, motus
Reddidit hæc : « Equidem haud rebar te mente secunda
Laturam, quodcunque tuos, licet æquus, in Argos
Consulerem, neque me, detur si copia, fallit
Multa super Thebis Bacchum, ausuramque Dionen
Dicere, sed nostri reverentia ponderis obstat.
Horrendos etenim latices, Stygia æquora fratris
Obtestor, mansurum et non revocabile verum,
Nil fore quo dictis flectar : quare impiger ales

Portantes præcede Notos, Cyllenia proles,
Aera per liquidum, regnisque illapsus opacis
Dic patruo : superas senior se tollat ad auras
Laius, exstinctum nati quem vulnere nondum
Ulterior Lethes accepit ripa, profundi
Lege Erebi : ferat hæc diro mea jussa nepoti :
Germanum exsilio fretum, Argolicisque tumentem
Hospitiis, quod sponte cupit, procul impius aula
Arceat, alternum regni inficiatus honorem :
Hinc causæ irarum : certo reliqua ordine ducam. »

Paret Atlantiades dictis genitoris, et inde
Summa pedum propere plantaribus illigat alis,
Obnubitque comas, et temperat astra galero.
Tum dextræ virgam inseruit, qua pellere dulces
Aut suadere iterum somnos, qua nigra subire
Tartara, et exsangues animare assueverat umbras.
Desiluit; tenuique exceptus inhorruit aura.
Nec mora, sublimes raptim per inane volatus
Carpit, et ingenti designat nubila gyro.

Interea patriis olim vagus exsul ab oris
Œdipodionides furto deserta pererrat
Aoniæ. Jam jamque animis male debita regna
Concipit, et longum signis cunctantibus annum
Stare gemit. Tenet una dies noctesque recursans
Cura virum, si quando humilem decedere regno
Germanum, et semet Thebis, opibusque potitum
Cerneret; hac ævum cupiat pro luce pacisci.
Nunc queritur ceu tarda fugæ dispendia : sed mox
Attollit flatus ducis, et sedisse superbum
Dejecto se fratre putat, spes anxia mentem

Extrahit, et longo consumit gaudia voto.
Tunc sedet Inachias urbes, Danaeiaque arva,
Et caligantes abrupto sole Mycenas,
Ferre iter impavidum: seu prævia ducit Erinnys,
Seu fors illa viæ, sive hac immota vocabat
Atropos. Ogygiis ululata furoribus antra
Deserit, et pingues Baccheo sanguine colles.
Inde plagam, qua molle sedens in plana Cithæron
Porrigitur, lapsumque inclinat ad æquora montem,
Præterit. Hinc arcte scopuloso in limite pendens,
Infames Scyrone petras, Scyllæaque rura
Purpureo regnata seni, mitemque Corinthum
Linquit, et in mediis audit duo litora campis.
Jamque per emeriti surgens confinia Phœbi
Titanis, late mundo subvecta silenti
Rorifera gelidum tenuaverat aera biga.
Jam pecudes volucresque tacent: jam somnus avaris
Inserpit curis, pronusque per aera nutat,
Grata laboratæ referens oblivia vitæ.
Sed nec puniceo rediturum nubila cœlo
Promisere jubar, nec rarescentibus umbris
Longa repercusso nituere crepuscula Phœbo.
Densior a terris, et nulli pervia flammæ
Subtexit nox atra polos. Jam claustra rigentis
Æoliæ percussa sonant, venturaque rauco
Ore minatur hiems, venti transversa frementes
Confligunt, axemque emoto cardine vellunt,
Dum cœlum sibi quisque rapit. Sed plurimus Auster
Inglomerat noctem, et tenebrosa volumina torquet,
Defunditque imbres, sicco quos asper hiatu

Persolidat Boreas : necnon abrupta tremiscunt
Fulgura, et attritus subita face rumpitur æther.
Jam Nemee, jam Tænariis contermina lucis
Arcadiæ capita alta madent. Ruit ágmine facto
Inachus, et gelidas surgens Erasinus ad Arctos.
Pulverulenta prius, calcandaque flumina nullæ
Aggeribus tenuere moræ, stagnoque refusa est
Funditus, et veteri spumavit Lerna veneno.
Frangitur omne nemus : rapiunt antiqua procellæ
Brachia silvarum, nullisque aspecta per ævum
Solibus umbrosi patuere æstiva Lycæi.
Ille tamen modo saxa jugis fugientia ruptis
Miratur, modo nubigenas e montibus amnes
Aure pavens, passimque insano turbine raptas
Pastorûm pecorumque domos. Non segnius amens,
Incertusque viæ, per nigra silentia, vastum
Haurit iter : pulsat metus undique, et undique frater.
Ac velut hiberno deprensus navita ponto,
Cui neque temo piger, neque amico sidere monstrat
Luna vias, medio cœli, pelagique tumultu
Stat rationis inops : jamjamque aut saxa maligna
Exspectat submersa vadis, aut vertice acuto
Spumantes scopulos erectæ incurrere proræ.
  Talis opaca legens nemorum Cadmeius heros
Accelerat, vasto metuenda umbone ferarum
Excutiens stabula, et prono virgulta refringit
Pectore : dat stimulos animo vis mœsta timoris,
Donec ab Inachiis victa caligine tectis
Emicuit lucem devexa in mœnia fundens
Larissæus apex. Illo spe concitus omni

Evolat : hinc celsæ Junonia templa Prosymnæ
Lævus habet; hinc Herculeo signata vapore
Lernæi stagna atra vadi; tandemque reclusis
Infertur portis : actutum regia cernit
Vestibula : hic artus imbri ventoque rigentes
Projicit, ignotæque acclinis postibus aulæ
Invitat tenues ad dura cubilia somnos.

Rex ibi tranquillæ medio de limite vitæ
In senium vergens populos Adrastus habebat,
Dives avis, et utroque Jovem de sanguine ducens.
Hic sexus melioris inops, sed prole virebat
Feminea, gemino natarum pignore fultus.
Cui Phœbus generos (monstrum exitiabile dictu!
Mox adaperta fides) ævo ducente canebat
Setigerumque suem, et fulvum adventare leonem.
Hæc volvens, non ipse pater, non docte futuri
Amphiarae vides, etenim vetat auctor Apollo.
Tantum in corde sedens ægrescit cura parentis.

Ecce autem antiquam fato Calydona relinquens
Olenius Tydeus (fraterni sanguinis illum
Conscius horror agit) eadem sub nocte sopora
Lustra terit, similesque Notos dequestus et imbres,
Infusam tergo glaciem, et liquentia nimbis
Ora, comasque gerens, subit uno tegmine, cujus
Fusus humo gelida partem prior hospes habebat.
Hic vero ambobus rabiem fortuna cruentam
Attulit; haud passi sociis defendere noctem
Culminibus; paullum alternis in verba minasque
Cunctantur : mox ut jactis sermonibus iræ
Intumuere satis, tum vero erectus uterque

Exsertare humeros, nudamque lacessere pugnam.
Celsior ille gradu procera in membra, simulque
Integer annorum, sed non et viribus infra
Tydea fert animus, totosque infusa per artus
Major in exiguo regnabat corpore virtus.
Jam crebros ictus ora et cava tempora circum
Obnixi ingeminant, telorum aut grandinis instar
Rhiphææ, flexoque genu vacua ilia tundunt.
Non aliter quam Pisæo sua lustra Tonanti
Quum redeunt, crudisque virum sudoribus ardet
Pulvis, at hinc teneros caveæ dissensus ephebos
Concitat, exclusæque exspectant præmia matres.
Sic alacres odio, nullaque cupidine laudis
Accensi incurrunt, scrutatur et intima vultus
Unca manus, penitusque oculis cedentibus instat.
Forsan et accinctos lateri, sic ira ferebat,
Nudassent enses, meliusque hostilibus armis
Lugendus fratri, juvenis Thebane, jaceres,
Ni rex insolitum clamorem, et pectore ab alto
Stridentes gemitus, noctis miratus in umbris,
Movisset gressus, magnis cui sobria curis
Pendebat somno jam deteriore senectus.

Isque ubi progrediens numerosa luce, per alta
Atria, dimotis adverso limine claustris
Terribilem dictu faciem, lacera ora, putresque
Sanguineo videt imbre genas : « Quæ causa furoris
Externi juvenes (neque enim meus audeat istas
Civis in usque manus), quisnam implacabilis ardor
Exturbare odiis tranquilla silentia noctis?
Usque adeone angusta dies? et triste, parumper

Pacem animo, somnumque pati? sed prodite tandem
Unde orti? quo fertis iter? quæ jurgia? nam vos
Haud humiles tanta ira docet, generisque superbi
Magna per effusum clarescunt signa cruorem. »
Vix ea, cum mixto clamore obliqua tuentes
Incipiunt una : « Rex o mitissime Achivum!
Quid verbis opus? ipse undantes sanguine vultus
Adspicis. » Hæc passim turbatis vocis amaræ
Confudere sonis : inde orsus in ordine Tydeus
Continuat, mœsti cupiens solatia casus :
« Monstriferæ Calydonis opes, Acheloiaque arva
Deserui : vestris hic me ecce in finibus ingens
Nox operit : tecto cœlum prohibere quis iste
Arcuit? an quoniam prior hæc ad limina forte
Molitur gressus? pariter stabulare bimembres
Centauros, unaque ferunt Cyclopas in Ætna
Compositos, sunt et rabidis jura insita monstris,
Fasque suum : nobis sociare cubilia terræ?
Sed quid ego? aut hodie spoliis gavisus abibis,
Quisquis es, his; aut me, si non effœtus oborto
Sanguis hebet luctu, magni de stirpe creatum
Œneos, et Marti non degenerare paterno
Accipies. » — « Nec nos animi, nec stirpis egemus, »
Ille refert contra : sed mens sibi conscia facti
Cunctatur proferre patrem. Tunc mitis Adrastus :
« Immo agite, et positis, quas nox inopinaque suasit
Aut virtus, aut ira, minis, succedite tecto.
Jam pariter coeant animorum in pignora dextræ.
Non hæc incassum, Divisque absentibus acta :
Forsan et has venturus amor præmiserit iras,

Ut meminisse juvet. » Nec vana voce locutus
Fata senex; siquidem hanc perhibent post vulnera junctis
Esse fidem, quanta partitum extrema protervo
Thesea Pirithoo, vel inanem mentis Orestem
Opposito rabidam Pylade vitasse Megæram.

Tunc quoque mulcentem dictis corda aspera regem
Jam faciles (ventis ut decertata residunt
Æquora, laxatisque diu tamen aura superstes
Immoritur velis) passi subiere penates.
Hic primum lustrare oculis, cultusque virorum
Telaque magna vacat; tergo videt hujus inanem
Impexis utrimque jubis horrere leonem,
Illius in speciem, quem per Theumesia Tempe
Amphitryoniades fractum juvenilibus armis
Ante Cleonæi vestitur prœlia monstri.
Terribiles contra setis, ac dente recurvo
Tydea per latos humeros ambire laborant
Exuviæ, Calydonis honos : stupet omine tanto
Defixus senior, divina oracula Phœbi
Agnoscens, monitusque datos vocalibus antris.
Obtutu gelida ora premit, lætusque per artus
Horror iit : sensit manifesto numine ductos
Affore, quos nexis ambagibus augur Apollo
Portendi generos, vultu fallente ferarum,
Ediderat : tunc sic tendens ad sidera palmas :

« Nox, quæ terrarum cœlique amplexa labores
Ignea multivago transmittis sidera lapsu,
Indulgens reparare animum, dum proximus ægris
Infundat Titan agiles animantibus ortus,
Tu mihi perplexis quæsitam erroribus ultro

Advehis alma fidem, veterisque exordia fati
Detegis : adsistas operi, tuaque omina firmes.
Semper honoratam dimensis orbibus anni
Te domus ista colet : nigri tibi, Diva, litabunt
Electa cervice greges, lustraliaque exta
Lacte novo perfusus edet Vulcanius ignis.
Salve prisca fides tripodum, obscurique recessus :
Deprendi, Fortuna! Deos. » Sic fatus, et ambos
Innectens manibus tecta ulterioris ad aulæ
Progreditur : canis etiamnum altaribus ignes
Sopitum cinerem, et tepidi libamina sacri
Servabant : adolere focos, epulasque recentes
Instaurare jubet : dictis parere ministri
Certatim accelerant : vario strepit icta tumultu
Regia : pars ostro tenues, auroque sonantes
Emunire toros, altosque inferre tapetas,
Pars teretes levare manu ac disponere mensas.
Ast alii tenebras et opacam vincere noctem
Aggressi, tendunt auratis vincula lychnis.
His labor inserto torrere exsanguia ferro
Viscera cæsarum pecudum; his cumulare canistris
Perdomitam saxo Cererem : lætatur Adrastus
Obsequio fervere domum; jamque ipse superbi
Fulgebat stratis, solioque effultus eburno.

Parte alia juvenes siccati vulnera lymphis
Discumbunt; simul ora notis fœdata tuentur,
Inque vicem ignoscunt. Tunc rex longævus Acesten
(Natarum hæc altrix, eadem et fidissima custos
Lecta sacrum justæ Veneri occultare pudorem)
Imperat acciri, tacitaque immurmurat aure.

Nec mora præceptis; quum protinus, utraque virgo
Arcano egressæ thalamo, mirabile visu,
Pallados armisonæ, pharetratæque ora Dianæ
Æqua ferunt, terrore minus : nova deinde pudori
Visa virum facies; pariter pallorque, ruborque
Purpureas hausere genas; oculique verentes
Ad sanctum rediere patrem. Postquam ordine mensæ
Victa fames, signis perfectam auroque nitentem
Iasides pateram famulos ex more poposcit,
Qua Danaus libare Deis seniorque Phoroneus
Assueti : tenet hæc operum cælata figuras :
Aureus anguicomam præsecto Gorgona collo
Ales habet; jamjamque vagas, ita visus, in auras
Exsilit : illa graves oculos, languentiaque ora
Pæne movet, vivoque etiam pallescit in auro.
Hinc Phrygius fulvis venator tollitur alis :
Gargara desidunt surgenti, et Troja recedit :
Stant mœsti comites, frustraque sonantia laxant
Ora canes, umbramque petunt, et nubila latrant.

Hanc undante mero fundens, vocat ordine cunctos
Cœlicolas, Phœbum ante alios; Phœbum omnis ad aras
Laude ciet comitum, famulumque, evincta pudica
Fronde, manus : cui festa dies, largoque refecti
Thure, vaporatis lucent altaribus ignes.

« Forsitan, o juvenes, quæ sint ea sacra, quibusque
Præcipuum causis Phœbi obtestemur honorem,
Rex ait, exquirunt animi. Non inscia suasit
Relligio : magnis exercita cladibus olim
Plebs Argiva litant : animos advertite, pandam.
Postquam cærulei sinuosa volumina monstri,

Terrigenam Pythona, Deus septem orbibus atris
Amplexum Delphos, squamisque annosa terentem
Robora, Castaliis dum fontibus ore trisulco
Fusus hiat, nigro sitiens alimenta veneno,
Perculit, absumptis numerosa in vulnera telis,
Cyrrhæique dedit centum per jugera campi
Vix tandem explicitum, nova deinde piacula cædi
Perquirens, nostri tecta haud opulenta Crotopi
Attigit : huic primis, et pubem ineuntibus annis
Mira decore pio servabat nata penates
Intemerata toris : felix, si Delia nunquam
Furta, nec occultum Phœbo sociasset amorem!
Namque ut passa Deum Nemeæi ad fluminis undam,
Bis quinos plena quum fronte resumeret orbes
Cynthia, sidereum Latonæ fœta nepotem
Edidit : ac pœnæ metuens, neque enim ille coactis
Donasset thalamis veniam pater, avia rura
Eligit, ac natum septa inter ovilia furtim
Montivago pecoris custodi mandat alendum.
Non tibi digna, puer, generis cunabula tanti
Gramineos dedit herba toros, et vimine querno
Texta domus : clausa arbutei sub cortice libri
Membra tepent, suadetque leves cava fistula somnos,
Et pecori commune solum; sed fata nec illum
Concessere larem : viridi nam cespite terræ
Projectum temere, et patulo cœlum ore trahentem
Dira canum rabies, morsu depasta cruento,
Disjicit : hic vero attonitas ut nuntius aures
Matris adit, pulsi ex animo genitorque, pudorque,
Et metus : ipsa ultro sævis plangoribus amens

Tecta replet, vacuumque ferens velamine pectus
Occurrit confessa patri : nec motus, et atro
Imperat, infandum ! cupientem occumbere leto.
Sero memor thalami, mœstæ solatia morti,
Phœbe, paras : monstrum infandis Acheronte sub imo
Conceptum Eumenidum thalamis : cui virginis ora,
Pectoraque, æternum stridens a vertice surgit
Et ferrugineam frontem discriminat anguis.
Hæc tam dira lues nocturno squalida passu
Illabi thalamis, animasque a stirpe recentes
Abripere altricum gremiis, morsuque cruento
Devesci, et multum patrio pinguescere luctu.
Haud tulit armorum præstans animique Corœbus,
Seque ultro lectis juvenum, qui robore primi
Famam posthabita faciles extendere vita,
Obtulit : illa novos ibat populata penates
Portarum in bivio : lateri duo corpora parvum
Dependent, et jam unca manus vitalibus hæret,
Ferratique ungues tenero sub corde tepescunt.
Obvius huic, latus omne virum stipante corona,
It juvenis, ferrumque ingens sub pectore diro
Condidit : atque imas animæ mucrone corusco
Scrutatus latebras, tandem sua monstra profundo
Reddit habere Jovi : juvat ire, et visere juxta
Liventes in morte oculos, uterique nefandam
Proluviem, et crasso squalentia pectora tabo,
Qua nostræ cecidere animæ : stupet Inacha pubes :
Magnaque post lacrymas etiamnum gaudia pallent.
Hi trabibus duris, solatia vana dolori,
Proterere exanimes artus, asprosque molares.

Deculcare genis : nequit iram explere potestas.
Illam et nocturno circum stridore volantes
Impastæ fugistis aves, rabidamque canum vim,
Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum.
« Sævior in miseros fatis ultricis ademptæ
Delius insurgit, summaque biverticis umbra
Parnassi residens, arcu crudelis iniquo
Pestifera arma jacit, camposque et celsa Cyclopum
Tecta, superjecto nebularum incendit amictu.
Labuntur dulces animæ : Mors fila Sororum
Ense metit, captamque tenens fert manibus urbem.
Quærenti, quæ causa, duci; quis ab æthere lævus
Ignis, et in totum regnaret Sirius annum.
« Idem auctor Pæan rursus jubet ire cruento
Inferias monstro juvenes, qui cæde potiti.
Fortunate animi, longumque in sæcula digne
Promeriture diem! non tu pia degener arma
Occulis, aut certæ trepidas occurrere morti.
Cominus ora ferens, Cyrrhæi in limine templi
Constitit, et sacras ita vocibus asperat iras :
« Non missus, Thymbræe, tuos supplexve penates
Advenio : mea me pietas et conscia virtus
Has egere vias : ego sum, qui cæde subegi,
Phœbe, tuum mortale nefas, quem nubibus atris
Et squalente die, nigra quem tabe sinistri
Quæris, inique, poli : quod si monstra effera magnis
Cara adeo Superis, jacturaque vilior orbis,
Mors hominum, et sævo tanta inclementia cœlo est,
Quid meruere Argi? me me, Divum optime, solum
Objecisse caput fatis præstabit : an illud

Lene magis cordi, quod desolata domorum
Tecta vides? ignique datis cultoribus omnis
Lucet ager? sed quid fando tua tela manusque
Demoror? exspectant matres, supremaque fundunt
Vota mihi: satis est: merui, ne parcere velles.
Proinde move pharetras, arcusque intende sonoros,
Insignemque animam leto demitte: sed illum,
Pallidus Inachiis qui desuper imminet Argis,
Dum morior, depelle globum.» Fors æqua merentes
Respicit: ardentem tenuit reverentia cædis
Latoiden, tristemque viro submissus honorem
Largitur vitæ: nostro mala nubila cœlo
Diffugiunt: at tu stupefacti a limine Phœbi
Exoratus abis. Inde hæc stata sacra quotannis
Sollemnes recolunt epulæ, Phœbeiaque placat
Templa novatus honos: has forte invisitis aras
Vos quæ progenies? quanquam Calydonius OEneus,
Et Parthaoniæ, dudum si certus ad aures
Clamor iit, tibi jura domus; tu pande, quis Argos
Advenias, quando hæc variis sermonibus hora est.»
Dejecit mœstos extemplo Ismenius heros
In terram vultus, taciteque ad Tydea læsum
Obliquare oculos: tum longa silentia movit:
«Non super hos Divum tibi sum quærendus honores,
Unde genus, quæ terra mihi: quis defluat ordo
Sanguinis antiqui, piget inter sacra fateri.
Sed si præcipitant miserum cognoscere curæ,
Cadmus origo patrum; tellus Mavortia Thebe;
Et genitrix Jocasta mihi:» tum motus Adrastus
Hospitiis, agnovit enim; «quid nota recondis?

Scimus, ait : nec sic aversum fama Mycenis
Volvit iter : regnum, et furias, oculosque pudentes
Novit, et Arctois si quis de solibus horret,
Quique bibit Gangen, aut nigrum occasibus intrat
Oceanum, et si quos incerto litore Syrtes
Destituunt : ne perge queri, casusque priorum
Annumerare tibi : nostro quoque sanguine multum
Erravit pietas; nec culpa nepotibus obstat.
Tu modo dissimilis rebus mereare secundis
Excusare tuos : sed jam temone supino
Languet Hyperboreæ glacialis portitor Ursæ.
Fundite vina focis, servatoremque parentum
Latoiden votis iterumque iterumque canamus.»
«Phœbe parens, seu te Lyciæ Pataræa nivosis
Exercent dumeta jugis; seu rore pudico
Castaliæ flavos amor est tibi mergere crines;
Seu Trojam Thymbræus habes, ubi fama volentem
Ingratis Phrygios humeris subiisse molares;
Seu juvat Ægæum feriens Latonius umbra
Cynthus, et assiduam pelago non quærere Delon;
Tela tibi, longeque feros lentandus in hostes
Arcus; et ætherii dono cessère parentes
Æternum florere genas : tu doctus iniquas
Parcarum prænosse manus; fatumque quod ultra est;
Et summo placitura Jovi; quis letifer annus;
Bella quibus populis; mutent quæ sceptra cometæ.
Tu Phryga submittis citharæ : tu matris honori
Terrigenam Tityon Stygiis extendis arenis.
Te viridis Python, Thebanaque mater ovantem
Horruit in pharetris : ultrix tibi torva Megæra

Jejunum Phlegyam subter cava saxa jacentem
Æterno premit accubitu, dapibusque profanis
Instimulat: sed mixta famem fastidia vincunt.
« Adsis, o memor hospitii, Junoniaque arva
Dexter ames; seu te roseum Titana vocari
Gentis Achæmeniæ ritu; seu præstat Osirim
Frugiferum, seu Persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mitram. »

LIBER SECUNDUS.

INTEREA gelidis Maia satus aliger umbris
Jussa gerens magni remeat Jovis : undique pigræ
Ire vetant nubes, et turbidus implicat aer :
Nec Zephyri rapuere gradum, sed fœda silentis
Aura poli. Styx inde novem circumflua campis,
Hinc objecta vias torrentum incendia cludunt.
Pone senex trepida succedit Laius umbra
Vulnere tardus adhuc; capulo nam largius illi
Transabiit costas cognatis ictibus ensis
Impius, et primas Furiarum pertulit iras.
It tamen, et medica firmat vestigia virga.
Tum steriles luci, possessaque Manibus arva,
Et ferrugineum nemus adstupet, ipsaque tellus
Miratur patuisse retro : nec livida tabes
Invidiæ, functis quanquam et jam lumine cassis,
Defuit : unus ubi ante alios, cui læva voluntas
Semper, et ad Superos hinc est gravis exitus, ævi
Insultare malis, rebusque ægrescere lætis :

« Vade, ait, o felix, quoscunque vocaris in usus,
Seu Jovis imperio, seu major adegit Erinnys
Ire diem contra, seu te furiata sacerdos
Thessalis arcano jubet emigrare sepulcro,

Heu dulces visure polos, solemque relictum,
Et virides terras, et puros fontibus amnes;
Tristior has iterum tamen intrature tenebras. »
  Illos ut cæco recubans in limine sensit
Cerbĕrus, atque omnes capitum surrexit hiatus;
Sævus et intranti populo : jam nigra tumebat
Colla minax, jam sparsa solo turbaverat ossa,
Ni Deus horrentem Lethæo vimine mulcens
Ferrea tergemino domuisset lumina somno.
  Est locus, Inachiæ dixerunt Tænara gentes,
Qua formidatum Maleæ spumantis in auras
It caput, et nullos admittit culmine visus.
Stat sublimis apex, ventosque imbresque serenus
Despicit, et tantum fessis insiditur astris.
Illic exhausti posuere cubilia venti :
Fulminibusque iter est : medium cava nubila montis
Insumpsere latus : summos nec præpetis alæ
Plausus adit colles, nec rauca tonitrua pulsant.
Ast ubi prona dies, longos super æquora fines
Exigit, atque ingens medio natat umbra profundo.
  Interiore sinu frangentia litora curvat
Tænaros, expositos non audax scandere fluctus.
Illic Ægæo Neptunus gurgite fessos
In portum deducit equos : prior haurit arenas
Ungula; postremi solvuntur in æquora pisces.
Hoc, ut fama, loco pallentes devius umbras
Trames agit, nigrique Jovis vacua atria ditat
Mortibus : Arcadii perhibent si vera coloni,
Stridor ibi, et gemitus pœnarum, atroque tumultu
Fervet ager : sæpe Eumenidum vocesque, manusque,

In medium sonuere diem, letique triformis
Janitor agricolas campis auditus abegit.

Hac et tunc fusca volucer Deus obsitus umbra
Exsilit ad Superos, infernaque nubila vultu
Discutit, et vivis afflatibus ora serenat.
Inde per Arcturum, mediæque silentia Lunæ
Arva super, populosque meat. Sopor obvius illi
Noctis agebat equos, trepidusque assurgit honori
Numinis, et recto decedit limite cœli.
Inferior volat umbra Deo, præreptaque noscit
Sidera, principiumque sui; jamque ardua Cyrrhæ,
Pollutamque suo despectat Phocida busto.

Ventum erat ad Thebas: gemuit prope limina nati
Laius, et notos cunctatur inire penates.
Ut vero excelsis suamet juga nixa columnis
Vidit, et infectos etiamnum sanguine currus,
Pæne retro turbatus abit; sed summa Tonantis
Jussa, sed Arcadiæ retinent spiramina virgæ.
Et tunc forte dies noto signata Tonantis
Fulmine, prærupti quum te, tener Evie, partus
Transmisere patri: Tyriis ea causa colonis
Insomnem ludo certatim educere noctem
Suaserat; effusi passim per tecta, per agros,
Serta inter, vacuosque mero crateras anhelum
Proflabant sub luce Deum: tum plurima buxus,
Æraque taurinos sonitu vincentia pulsus.
Ipse etiam gaudens nemorosa per avia sanas
Impulerat matres Baccho meliore Cithæron.

Qualia per Rhodopen rapido convivia cœtu
Bistones, aut mediæ ponunt convallibus Ossæ.

Illis semianimum pecus, excussæque leonum
Ore dapes, et lacte novo domuisse cruorem
Luxus : at Ogygii si quando afflavit Iacchi
Sævus odor, tunc saxa manu, tunc pocula pulchrum
Spargere, et immerito sociorum sanguine fuso
Instaurare diem, festasque reponere mensas.

Nox ea, quum tacita volucer Cyllenius aura
Regis Echionii stratis adlapsus, ubi ingens
Fuderat Assyriis exstructa tapetibus alto
Membra toro : pro! gnara nihil mortalia fati
Corda sui! capit ille dapes, habet ille soporem.

Tunc senior quæ jussus agit, neu falsa videri
Noctis imago queat, longævi vatis opacos
Tiresiæ vultus, vocemque, et vellera nota
Induitur; mansere comæ, propexaque mento
Canities, pallorque suus; sed falsa cucurrit
Infula per crines, glaucæque innexus olivæ
Vittarum provenit honos; dehinc tangere ramo
Pectora, et has visus Fatorum expromere voces :

« Non somni tibi tempus iners, qui nocte sub alta
Germani secure jaces : ingentia dudum
Acta vocant, rerumque graves, ignave, paratus.
Tu veluti, magnum si jam tollentibus Austris
Ionium nigra jaceat sub nube magister,
Immemor armorum, versantisque æquora clavi,
Cunctaris; jamque ille novis, scit fama, superbus
Connubiis, viresque parat, quîs regna capessat,
Quîs neget : inque sua senium sibi destinat aula.
Dant animos socer augurio fatalis Adrastus,
Dotalesque Argi : nec non in fœdera vitæ

Pollutus placuit fraterno sanguine Tydeus.
Hinc tumor, et longus fratri promitteris exsul.
Ipse Deum genitor tibi me miseratus ab alto
Mittit; habe Thebas, cæcumque cupidine regni,
Ausurumque eadem germanum expelle; nec ultra
Fraternos inhiantem obitus sine fidere cœptis
Fraudibus, aut Cadmo dominas inferre Mycenas. »
  Dixit, et abscedens, etenim jam pallida turbant
Sidera lucis equi, ramos ac vellera fronti
Deripuit, confessus avum, dirique nepotis
Incubuit stratis : jugulum mox cæde patentem
Nudat, et undanti perfundit vulnere somnum.
  Illi rupta quies; attollit membra, toroque
Erigitur plenus monstris, vanumque cruorem
Excutiens, simul horret avum, fratremque requirit.
Qualis ubi audito venantum murmure tigris
Horruit in maculas, somnosque excussit inertes;
Bella cupit, laxatque genas, et temperat ungues;
Mox ruit in turmas, natisque alimenta cruentis
Spirantem fert ore virum : sic excitus ira
Ductor, in absentem consumit prœlia fratrem.
  Et jam Mygdoniis elata cubilibus alto
Impulerat cœlo gelidas Aurora tenebras,
Rorantes excussa comas, multumque sequenti
Sole rubens : illi roseus per nubila seras
Advertit flammas, alienumque æthera tardo
Lucifer exit equo, donec pater igneus orbem
Impleat, atque ipsi radios vetet esse sorori.
  Quum senior Talaonides, nec longa morati
Dircæusque gradum pariterque Acheloius heros

Corripuere toris; illos post verbera fessos,
Exceptamque hiemem cornu perfuderat omni
Somnus : at Inachio tenuis sub pectore regi
Tracta quies, dum mente Deos inceptaque versat
Hospitia, et quæ sint generis adscita repertis
Fata movet. Postquam mediis in sedibus aulæ
Congressi, inque vicem dextras junxere, locumque
Quo serere arcanas aptum, atque evolvere curas,
Insidunt; prior his dubios compellat Adrastus:

« Egregii juvenum, quos non sine numine regnis
Invexit nox dextra meis, quibus ipse per imbres
Fulminibus mixtos, intempestumque Tonantem
Has meus usque domos vestigia fecit Apollo;
Non equidem obscurum vobis, plebique Pelasgæ
Esse reor, quantis connubia nostra procorum
Turba petant studiis; geminæ mihi namque, nepotum
Læta fides, æquo pubescunt sidere natæ.
Quantus honos, quantusque pudor, ne credite patri,
Et super hesternas licuit cognoscere mensas.
Has tumidi solio, et late dominantibus armis
Optavere viri (longum enumerare Pharæos
OEbaliosque duces), et Achæa per oppida matres,
Spem generis, nec plura tuus despexerat OEneus
Fœdera, Pisæisque socer metuendus habenis.
Sed mihi nec Sparta genitos, nec ab Elide missos
Jungere fas generos : vobis hic sanguis, et aulæ
Cura meæ, longo promittitur ordine fati.
Dî bene, quod tales stirpemque animosque venitis,
Ut responsa juvent : hic duræ tempore noctis
Partus honos : hæc illa venit post verbera merces. »

Audierant; fixosque oculos per mutua paullum
Ora tenent, visique inter sese ordine fandi
Cedere : sed cunctis Tydeus audentior actis
Incipit : « O quam te parcum in præconia famæ
Mens agitat matura tuæ, quantumque ferentem
Fortunam virtute domas! cui cedat Adrastus
Imperiis? quis te solio Sicyonis avitæ
Excitum infrenos componere legibus Argos
Nesciat? atque utinam his manibus permittere gentes,
Juppiter æque, velis, quas Doricus alligat undis
Isthmos, et alterno quas margine submovet infra!
Non fugeret diras lux intercisa Mycenas,
Sæva nec Eleæ gemerent certamina valles,
Eumenidesque aliis aliæ sub regibus, et quæ
Tu potior, Thebane, queri : nos vero volentes,
Expositique animis. » Sic interfatus, et alter
Subjicit : « Anne aliquis soceros accedere tales
Abnuat? exsulibus quanquam patriaque fugatis
Nondum læta Venus, tamen omnis corde resedit
Tristitia, affixique animo cessere dolores.
Nec minus hæc læti trahimus solatia, quam si
Præcipiti convulsa Noto, prospectet amicam
Puppis humum : juvat ingressos felicia regni
Omina, quod superest fati vitæque laborum
Fortuna transire tua. » Nec plura morati;
Consurgunt; dictis impensius aggerat omne
Promissum Inachius pater, auxilioque futurum
Et patriis spondet reduces inducere regnis.
Ergo alacres Argi, fuso rumore per urbem
Advenisse duci generos, primisque Hymenæis

Egregiam Argian, nec formæ laude secundam
Deipylen, tumida jam virginitate jugari,
Gaudia mente parant : socias it Fama per urbes,
Finitimisque agitatur agris; procul usque Lycæos
Partheniosque super saltus, Ephyræaque rura.
Nec minus Ogygias eadem Dea turbida Thebas
Insilit, et totis perfundit mœnia pennis,
Labdaciumque ducem præmissæ consona nocti
Territat, hospitia, et thalamos, et fœdera regni,
Permixtumque genus : quæ tanta licentia monstro?
Quis furor est? jam bella canit. Diffuderat Argos
Exspectata dies : læto regalia cœtu
Atria complentur, species est cernere avorum
Cominus, et vivis certantia vultibus æra.
Tantum ausæ perferre manus! Pater ipse bicornis
In lævum prona nixus sedet Inachus urna.
Hunc tegit Iasiusque senex, placidusque Phoroneus,
Et bellator Abas, indignatusque Tonantem
Acrisius, nudoque ferens caput ense Corœbus,
Torvaque jam Danai facinus meditantis imago :
Exin mille duces. Foribus quum immissa superbis
Unda fremit vulgi; procerum manus omnis, et alto
Quîs propior de rege gradus, stant ordine primi :
Interior sacris calet, et sonat aula tumultu
Femineo : casta matres cinxere corona
Argolides : pars virginibus circum undique fusæ
Fœdera conciliant nova, solanturque timorem.
Ibant insignes vultuque habituque verendo
Candida purpureum fusæ super ora ruborem,
Dejectæque genas : tacite subit ille supremus

Virginitatis amor, primæque modestia culpæ
Confundit vultus : tunc ora rigantur honestis
Imbribus, et teneros lacrymæ juvere parentes.

Non secus ac supero pariter si cardine lapsæ
Pallas et asperior Phœbi soror, utraque telis,
Utraque torva genis, flavoque in vertice nodo,
Illa suas Cyntho comites agat, hæc Aracyntho:
Tunc, si fas oculis, non unquam longa tuendo
Expedias, cui major honos, cui gratior, aut plus
De Jove, mutatosque velint transumere cultus,
Et Pallas deceat pharetras, et Delia cristas.

Certant lætitia, superosque in vota fatigant
Inachidæ, quæ cuique domus, sacrique facultas.
Hi fibris, animaque litant, hi cespite nudo,
Nec minus auditi (sic mens accepta meretur
Thure Deos), fractisque obtendunt limina silvis.

Ecce metu subito, Lachesis sic dira jubebat,
Impulsæ mentes; excussaque gaudia patris,
Et turbata dies : innuptam lumine adibant
Pallada; Munychiis cui non Argiva per urbes
Posthabita est Larissa jugis : hic more parentum
Iasides, thalamis ubi casta adolesceret ætas,
Virgineas libare comas, primosque solebant
Excusare toros : celsam subeuntibus arcem
In gradibus summi delapsum culmine templi
Arcados Euippi spolium cadit æreus orbis;
Præmissasque faces, festum nubentibus ignem,
Obruit, eque adytis simul exaudita remotis
Nondum ausos firmare gradum tuba terruit ingens.

In regem conversi omnes formidine prima,

Mox audisse negant: cunctos tamen omina rerum
Dira movent, variisque metum sermonibus augent.
Nec mirum: nam tu infaustos donante marito
Ornatus Argia geris, dirumque monile
Harmonies: longa est series, sed nota malorum
Prosequar, unde novis tam sæva potentia donis.

Lemnius hæc, ut prisca fides, Mavortia longum
Furta dolens, capto postquam nihil obstat amori
Pœna, nec ultrices castigavere catenæ,
Harmonies dotale decus sub luce jugali
Struxerat: hoc, docti quanquam majora, laborant
Cyclopes, notique operum Thelchines amica
Certatim juvere manu, sed plurimus ipsi
Sudor: ibi arcano florentes igne smaragdos
Cingit, et infaustas percussum adamanta figuras,
Gorgoneosque orbes, Siculaque incude relictos
Fulminis extremi cineres, viridumque draconum
Lucentes a fronte jubas: hic flebile germen
Hesperidum, et dirum Phryxæi velleris aurum.
Tum varias pestes, raptumque interplicat atro
Tisiphones de crine ducem, et quæ pessima Ceston
Vis probat: hæc circum spumis lunaribus ungit
Callidus, atque hilari perfundit cuncta veneno.
Non hoc Pasithea blandarum prima sororum,
Non Decor, Idaliusque puer, sed Luctus, et Iræ,
Et Dolor, et tota pressit Discordia dextra.

Prima fides operi, Cadmum comitata jacentem
Harmonie versis in sibila dira querelis
Illyricos longo sulcavit pectore campos.
Improba mox Semele, vix dona nocentia collo

Induit, et fallax intravit limina Juno.
Teque etiam, infelix, perhibent, Jocasta, decorum
Possedisse nefas : vultus hac laude colebas,
Heu quibus, heu placitura toris! post longior ordo.
Tum donis Argia nitet, vilesque sororis
Ornatus sacro præculta supervenit auro.
Viderat hoc conjux perituri vatis, et aras
Ante omnes, epulasque trucem secreta coquebat
Invidiam, sævis detur si quando potiri
Cultibus, heu nihil auguriis adjuta propinquis.
Quos optat gemitus! quantas cupit impia clades!
Digna quidem, sed quid miseri decepta mariti
Arma? quid insontes nati meruere furores?
Postquam regales epulas, et gaudia vulgi
Bisseni clusere dies, Ismenius heros
Respicere ad Thebas, jamque et sua quærere regna;
Quippe animum subit illa dies, qua, sorte benigna
Fratris, Echionia steterat privatus in aula:
Respiciens descisse Deos, trepidoque tumultu
Dilapsos comites, nudum latus omne, fugamque
Fortunæ : namque una soror producere tristes
Exsulis ausa vias : etiam hanc in limine primo
Liquerat, et magna lacrymas incluserat ira.
Tunc quos excedens hilares, quis cultus iniqui
Præcipuus ducis, et profugo quos ipse notarat
Ingemuisse sibi, per noctem, ac luce sub omni
Digerit : exedere animum dolor iraque demens,
Et, qua non gravior mortalibus addita cura,
Spes, ubi longa venit : talem sub pectore nubem
Consilio volvens, Dircen, Cadmique negatas

Apparat ire domos : veluti dux taurus, amata
Valle carens, pulsum solito quem gramine victor
Jussit ab erepta longe mugire juvenca :
Quum profugo placuere tori, cervixque recepto
Sanguine magna redit, fractæque in pectora vires :
Bella cupit, saltusque, et capta armenta reposcit,
Jam pede, jam cornu melior ; pavet ipse reversum
Victor, et attoniti vix agnovere magistri.
Non alias tacita juvenis Theumesius iras
Mente acuit ; sed fida vias, arcanaque conjux
Senserat. Utque toris primo complexa jacebat
Auroræ pallore virum, « Quos callide motus,
Quamve fugam moliris? ait, nil transit amantes.
Sentio, pervigiles acuunt suspiria questus,
Nuuquam in pace sopor : quoties hæc ora natare
Fletibus, et magnas latrantia pectora curas
Admota deprendo manu ! nil fœdere rupto,
Connubiisve super moveor, viduaque juventa ;
(Etsi crudus amor, nec dum post flammea toti
Intepuere tori) ; tua me, properabo fateri,
Angit amata salus : tune incomitatus, inermis
Regna petes? poterisque tuis decedere Thebis,
Si neget? atque illum solers deprendere semper
Fama duces, tumidum narrat, raptoque superbum,
Difficilemque tibi : necdum consumpserat annum.
Me quoque nunc vates, nunc exta minantia Divos,
Aut avium lapsus, aut turbida noctis imago
Territat : ah, memini, nunquam mihi falsa per umbras
Juuo venit : quo tendis iter? ni conscius ardor
Ducit, et ad Thebas melior socer. » Hic breve tandem

Risit Echionius juvenis, tenerumque dolorem
Conjugis amplexu solatur, et oscula mœstis
Tempestiva genis posuit, lacrymasque repressit :
  « Solve metus animo, dabitur, mihi crede, merentum
Consiliis tranquilla dies : te fortior annis
Nondum cura decet : sciat hæc Saturnius olim
Fata parens, oculosque polo dimittere si quos
Justitia, et rectum terris defendere curat.
Fors aderit lux illa tibi, qua mœnia cernes
Conjugis, et geminas ibis regina per urbes. »
  Sic ait, et caro raptim se limine profert.
Tydea jam socium cœptis, jam pectore fido
Æquantem curas (tantus post jurgia mentes
Vinxit amor) socerumque affatur tristis Adrastum.
Fit mora consilio : quum, multa moventibus, una
Jam potior cunctis sedit sententia, fratris
Prætentare fidem, tutosque in regna precando
Explorare aditus : audax ea munera Tydeus
Sponte subit : necnon et te, fortissime gentis
Ætolum, multum lacrymis conata morari
Deipyle, sed jussa patris, tutique regressus
Legato, justæque preces vicere sororis.
  Jamque emensus iter silvis ac litore durum,
Qua Lernea palus, ambustaque sontibus alte
Intepet Hydra vadis, et qua vix carmine raro
Longa sonat Nemee, nondum pastoribus ausis;
Qua latus Eoos Ephyres quod vergit ad Euros,
Sisyphiique sedent portus; irataque terræ
Curva Palæmonio secluditur unda Lechæo.
Hinc prætervectus Nisum, et te, mitis Eleusin,

Lævus habet : jamque arva gradu Theumesia, et arces
Intrat Agenoreas. Ibi durum Eteoclea cernit
Sublimem solio, septumque horrentibus armis.
Jura ferus populo trans legem, ac tempora regni,
Jam fratris de parte dabat : sedet omne paratus
In facinus, queriturque fidem tam sero reposci.

Constitit in mediis : ramus manifestat olivæ
Legatum ; causasque viæ nomenque rogatus
Edidit : utque rudis fandi, pronusque calori
Semper erat, justis miscens tamen aspera, cœpit :

« Si tibi plana fides, et dicti cura maneret
Fœderis, ad fratrem completo justius anno
Legatos hinc ire fuit ; teque ordine certo
Fortunam exuere, et lætum discedere regno ;
Ut vagus ille diu, passusque haud digna per urbes
Ignotas, pactæ tandem succederet aulæ.
Sed quia dulcis amor regni, blandumque potestas,
Posceris : astriferum velox jam circulus orbem
Torsit, et amissæ redierunt montibus umbræ,
Ex quo frater inops, ignota per oppida tristes
Exsul agit casus ; et te jam tempus aperto
Sub Jove ferre dies, terrenaque frigora membris
Ducere, et externos submissum ambire penates.
Pone modum lætis : satis auro dives, et ostro
Conspicuus, tenuem germani pauperis annum
Risisti : moneo regnorum gaudia temet
Dedoceas, patiensque fugæ mereare reverti. »

Dixerat : ast illi tacito sub pectore dudum
Ignea corda fremunt ; jacto velut aspera saxo
Cominus erigitur serpens, cui subter inanes

Longa sitis latebras, totosque agitata per artus,
Convocat in fauces et squamea colla venenum.

« Cognita si dubiis fratris mihi jurgia signis
Ante forent, nec clara odiorum arcana paterent,
Sufficeret vel sola fides, qua torvus, et illum
Mente gerens, ceu septa novus jam mœnia laxet
Fossor, et hostiles inimicent classica turmas,
Præfuris: in medios si cominus orsa tulisses
Bistonas, aut refugo pallentes sole Gelonos,
Parcior alloquio, et medii reverentior æqui
Inciperes: neque te furibundæ crimine mentis
Arguerim, mandata refers: nunc, omnia quando
Plena minis, nec sceptra fide, nec pace sequestra
Poscitis, et capulo propior manus; hæc mea regi
Argolico, nondum æqua tuis, vice dicta reporta:

« Quæ sors justa mihi, quæ non indebitus annis
Sceptra dicavit honos, teneo, longumque tenebo.
Te penes Inachiæ dotalis regia dono
Conjugis, et Danaæ (quid enim majoribus actis
Invideam?) cumulentur opes: felicibus Argos
Auspiciis, Lernamque regas: nos horrida Dirces
Pascua, et Euboicis arctatas fluctibus oras,
Non indignati miserum dixisse parentem
OEdipoden: tibi larga (Pelops, et Tantalus auctor)
Nobilitas, propiorque fluat de sanguine juncto
Juppiter: anne feret luxu consueta paterno
Hunc regina larem? nostræ cui jure sorores
Anxia pensa trahant; longo quam sordida luctu
Mater, et ex imis auditus forte tenebris
Offendat socer ille senex. « Jam pectora vulgi

Assuevere jugo : pudet heu! plebisque, patrumque,
Ne toties incerta ferant, mutentque gementes
Imperia, et dubio pigeat parere tyranno.
Non parcit populis regnum breve : respice quantus
Horror, et attoniti nostro in discrimine cives.
Hosne ego, quîs certa est sub te duce pœna, relinquam?
Iratus, germane, venis : fac velle, nec ipsi
(Si modo notus amor, meritique est gratia) patres
Reddere regna sinent. » Non ultra passus, et orsa
Injecit mediis sermonibus obvia : « Reddes,
Ingeminat, reddes : non si te ferreus agger
Ambiat; aut triplices alio tibi carmine muros
Amphion auditus agat : nil tela, nec ignes
Obstiterint, quin ausa luas, nostrisque sub armis
Captivo moribundus humum diademate pulses.
Tu merito : ast horum miseret, quos sanguine viles,
Conjugibus natisque infanda ad prœlia raptos,
Projicis excidio, bone rex : o quanta Cithæron
Funera, sanguineisque vadis, Ismene, rotabis!
Hæc pietas, hæc magna fides! nec crimina gentis
Mira equidem duco; sic primus sanguinis auctor,
Incestique patrum thalami; sed fallit origo:
Œdipodes tu solus eris : hæc præmia morum
Ac sceleris, violente, feres : nos poscimus annum.
Sed moror. » Hæc audax etiamnum in limine retro
Vociferans, jam tunc impulsa per agmina præceps,
Evolat. Œneæ vindex sic ille Dianæ
Erectus setis, et aduncæ fulmine malæ,
Quum premeret Pelopea phalanx, saxa obvia volvens,
Fractaque perfossis arbusta Acheloia ripis,

Jam Telamona solo, jam stratum Ixiona linquens,
Te, Meleagre, subit : ibi demum cuspide lata
Hæsit, et obnixo ferrum laxavit in armo.

Talis adhuc trepidum liquit Calydonius heros
Concilium, infrendens ipsi ceu regna negentur :
Festinatque vias, ramumque precantis olivæ
Abjicit : attonitæ tectorum ex culmine summo
Prospectant matres, sævoque infanda precantur
Œnidæ, tacitoque simul sub pectore regi.

Nec piger ingenio scelerum, fraudisque nefandæ
Rector eget : juvenum fidos lectissima bello
Corpora nunc pretio, nunc ille hortantibus ardens
Sollicitat dictis, nocturnaque prœlia sævus
Instruit, et sanctum populis per sæcula nomen
Legatum insidiis, tacitoque invadere ferro,
(Quid regnis non vile?) cupit : quas quæreret artes
Si fratrem, Fortuna, dares? o cæca nocentum
Consilia! o semper timidum scelus! exit in unum
Plebs ferro jurata caput : ceu castra subire
Apparet, aut celsum crebris arietibus urbis
Inclinare latus : densi sic agmine facto
Quinquaginta altis funduntur in ordine portis.
Macte animi, tantis dignus qui crederis armis.

Fert via per dumos propior, qua calle latenti
Præcelerant, densæque legunt compendia silvæ.
Lecta dolis sedes. Gemini procul urbe malignis
Faucibus urgentur colles, quos umbra superni
Montis, et incurvis claudunt juga frondea silvis :
Insidias natura loco, cæcamque latendi
Struxit opem : medias arcte secat aspera rupes

Semita, quam subter campi, devexaque latis
Arva jacent spatiis : contra importuna crepido
Œdipodioniæ domus alitis : hic fera quondam
Pallentes erecta genas, suffusaque tabo
Lumina, concretis infando sanguine plumis
Relliquias amplexa virum, semesaque nudis
Pectoribus stetit ossa premens, visuque frementi
Collustrat campos, si quis concurrere dictis
Hospes inexplicitis, aut cominus ire viator
Audeat, et duræ commercia jungere linguæ.
Nec mora, quin acuens exertos protinus ungues,
Liventesque manus, fractosque in vulnere dentes,
Terribili applausu circum hospita surgeret ora.
Et latuere doli, donec de rupe cruenta,
Heu! simili deprensa viro, cessantibus alis,
Tristis inexpletam scopulis affligeret alvum.
Monstrat silva nefas, horrent vicina juvenci
Gramina; damnatis avidum pecus abstinet herbis.
Non Dryadum placet umbra choris, non commoda sacris
Faunorum, diræque etiam fugere volucres
Prodigiale nemus. Tacitis huc gressibus acti
Deveniunt peritura cohors, hostemque superbum,
Adnixi jaculis, et humi posita arma tenentes
Exspectant, densaque nemus statione coronant.

Cœperat humenti Phœbum subtexere palla
Nox, et cœruleam terris infuderat umbram.
Ille propinquabat silvis, et ab aggere celso
Scuta virum, galeasque videt rutilare comantes,
Qua laxant rami nemus, adversaque sub umbra
Flammeus æratis Lunæ tremor errat in armis.

Obstupuit visis : ibat tamen, horrida tantum
Spicula, et inclusum capulo tenus admovet ensem.
Ac prior, « unde viri? quidve occultatis in armis? »
Non humili terrore rogat : nec reddita contra
Vox, fidamque negant suspecta silentia pacem.
Ecce autem vastò Chthonii contorta lacerto,
Quo duce freta cohors, fuscas intervolat auras
Hasta, sed audenti Deus et Fortuna recessit.
Per tamen Olenii tegimen suis, atraque setis
Terga, super lævos humeros vicina cruori
Effugit, et viduo jugulum ferit irrita ligno.
Tunc horrere comæ, sanguisque in corde gelari.
Huc ferus atque illuc animum, pallentiaque ira
Ora ferens, nec tanta putat sibi bella parari.
« Ferte gradum contra, campoque erumpite aperto.
Quis timor audendi? quæ tanta ignavia? solus,
Solus in arma voco : » neque in his mora; quos ubi plures
Quam ratus, innumeris videt excursare latebris,
Hos prodire jugis, illos e vallibus imis
Crescere, nec paucos campo, totumque sub armis
Collucere iter (ut clausas indagine profert
In medium vox prima feras) quæ sola medendi
Turbata ratione via est, petit ardua diræ
Sphingos, et abscisis infringens cautibus uncas
Exsuperat juga dira manus, scopuloque potitus,
Unde procul tergo metus, et via prona nocendi,
Saxum ingens, quod vix plena cervice gementes
Vertere humo, murisque valent inferre juvenci,
Rupibus avellit; dein toto sanguine nixus
Sustinet, immanem quærens librare ruinam;

Qualis in adversos Lapithas erexit inanem
Magnanimus cratera Pholus. Stupet obvia leto
Turba super stantem, atque emissi turbine montis
Obruitur; simul ora virum, simnl arma, manusque,
Fractaque commixto sederunt pectora ferro.
Quatuor hic adeo dejecti mole sub una
Congemuere : fuga tremefactum protinus agmen
Excutitur cœptis : neque enim temnenda jacebant
Funera, fulmineus Dorylas, quem regibus ardens
Æquabat virtus, Martisque e semine Theron
Terrigenas confisus avos : nec vertere cuiquam
Frena secundus Halys, sed tunc pedes occubat arvis,
Pentheumque trahens nondum te Phædimus æquo,
Bacche, genus. Quorum ut subitis exterrita fatis
Agmina, turbatam vidit laxare catervam;
Quæ duo sola manu gestans acclinia monti
Fixerat, intorquet jacula, et fugientibus addit.
Mox in plana libens, nudo ne pectore tela
Inciderent, saltu præceps defertur, et orbem,
Quem procul oppresso vidit Therone volutum,
Corripuit, tergoque et vertice tegmine noto
Septus, et hostili propugnans pectora parma,
Constitit : inde iterum densi glomerantur in unum
Ogygidæ, firmantque gradum : trahit ocius ensem
Bistonium Tydeus, Mavortia munera magni
Œneos : et partes pariter divisus in omnes
Hos obit, atque illos, ferroque micantia tela
Decutit : impeditant numero, seque ipsa vicissim
Arma premunt : nec vis conatibus ulla, sed ipsæ
In socios errare manus, ct corpora turba

Involvi prolapsa sua : manet ille cruentis
Angustus telis, et inexpugnabilis obstat.
Non aliter, Geticæ si fas est credere Phlegræ,
Armatum immensus Briareus stetit æthera contra,
Hinc Phœbi pharetras, hinc torvæ Palladis angues,
Inde Pelethroniam præfixa cuspide pinum
Martis, at hinc lasso mutata Pyracmone temnens
Fulmina, quum toto nequicquam obsessus Olympo
Tot queritur cessare manus : non segnius ardet
Huc illuc clypeum objectans, seque ipse recedens
Circuit; interdum trepidis occurrit, et instat
Spicula divellens, clypeo quæ plurima toto
Fixa tremunt, armantque virum, sæpe aspera passum
Vulnera, sed nullum vitæ in secreta receptum,
Nec mortem sperare valet : rotat ipse furentem
Deilochum, comitemque illi jubet ire sub umbras
Phegea, sublata minitantem bella securi,
Dircæumque Gyan, et Echionium Lycophontem.
Jam trepidi sese quærunt, numerantque; nec idem
Cædis amor, tantamque dolent rarescere turbam.
Ecce Chromis Tyrii demissus origine Cadmi,
(Hunc utero quondam Dryope Phœnissa gravato
Rapta repente choris, onerisque oblita, ferebat :
Dumque trahit prensis taurum tibi cornibus, Evan,
Procidit impulsus nimiis conatibus infans :)
Tunc audax jaculis, et capti pelle leonis,
Pinea nodosa quassabat robora clava,
Increpitans : « Unusne, viri, tot cædibus unus
Ibit ovans Argos? vix credet fama reverso.
Heu socii! nullæne manus, nulla arma valebunt?

Hæc regi promissa, Cydon, hæc, Lampe, dabamus? »
Dum clamat, subit ore cavo Theumesia cornus,
Nec prohibent fauces : atque illi voce repleta
Intercepta natat prorupto in sanguine lingua.
Stabat adhuc, donec transmissa morte per artus
Labitur, immorsaque cadens obmutuit hasta.

Vos quoque, Thespiadæ, cur infitiatus honora
Arcuerim fama? fratris moribunda levabat
Membra solo Periphas (nil indole clarius illa,
Nec pietate fuit), læva marcentia colla
Sustentans, dextraque latus : singultibus arctum
Exhaurit thoraca dolor : nec vincla coercent
Undantem fletu galeam, quum multa gementi
Pone gravis curvas perfringit lancea costas.
Exit et in fratrem, cognataque pectora telo
Conserit : ille oculos etiamnum in luce natantes
Sistit, et adspecta germani morte, resolvit.
At cui vita recens, et adhuc in vulnere vires :
« Hos tibi complexus, hæc dent, ait, oscula nati. »
Procubuere pares fatis, miserabile votum
Mortis, et alterna clauserunt lumina dextra.

Protinus idem ultro jaculo parmaque Menœtem
Proterrebat agens, trepidis vestigia retro
Passibus urgentem, donec defecit iniqua
Lapsus humo, pariterque manus distractus in ambas
Orat, et a jugulo nitentem sustinet hastam :

« Parce per has stellis interlabentibus umbras,
Per Superos, noctemque tuam : sine, tristia Thebis
Nuntius acta feram, vulgique per ora paventis
Contemto te rege canam : sic irrita nobis

Tela cadant, nullique tuum penetrabile ferro
Pectus, et optanti victor reveharis amico. »
  Dixerat; ille nihil vultum mutatus, « Inanes
Perdis, ait, lacrymas, et tu, ni fallor, iniquo
Pollicitus mea colla duci : nunc arma, diemque
Projice : quid sequeris timidæ compendia vitæ?
Bella manent : » simul hæc, et crassum sanguine telum
Jam redit; ille super dictis infensus amaris
Prosequitur victos : « Non hæc Trieterica vobis
Nox patrio de more venit : non Orgia Cadmi
Cernitis, aut avidas Bacchum scelerare parentes.
Nebridas et fragiles thyrsos portare putastis
Imbellem ad sonitum, maribusque incognita veris
Fœda Celenæa committere prœlia buxo?
Hic aliæ cædes, alius furor : ite sub umbras
O timidi, paucique! » hæc intonat : ast tamen illi
Membra negant, lassusque ferit præcordia sanguis.
Jam sublata manus cassos defertur in ictus,
Tardatique gradus : clypeum nec sustinet umbo
Mutatum spoliis : gelidus cadit imber anhelo
Pectore : tum crines, ardentiaque ora cruentis
Roribus, et tetra morientum adspergine manant.
Ut leo, qui campis longe custode fugato
Massylas depastus oves, ubi sanguine multo
Luxuriata fames, cervixque, et tabe gravatæ
Consedere jubæ, mediis in cædibus adstat
Æger, hians, victusque cibis : nec jam amplius iræ
Crudescunt : tantum vacuis ferit aera malis,
Molliaque ejecta delambit vellera lingua.
  Ille etiam Thebas spoliis, et sanguine plenus

Isset, et attonitis sese, populoque, ducique
Ostentasset ovans, ni tu, Tritonia virgo,
Flagrantem, multaque operis caligine plenum,
Consilio dignata virum : « Sate gente superbi
OEneos, absentes cui dudum vincere Thebas
Annuimus, jam pone modum, nimiumque secundis
Parce Deis : huic una fides optanda labori.
Fortuna satis usus abi. » Restabat acerbis
Funeribus, socioque gregi non sponte superstes
Hæmonides (ille hæc præviderat, omina doctus
Aeris, et nulla deceptus ab alite) Mæon,
Nec veritus prohibere ducem : sed fata monentem
Privavere fide : vita miserandus inerti
Damnatur : trepido Tydeus immitia mandat :
« Quisquis es Aonidum, quem crastina munere nostro
Manibus exemtum mediis Aurora videbit,
Hæc jubeo perferre duci : cinge aggere portas :
Tela nova : fragiles ævo circumspice muros :
Præcipue stipare viros, densasque memento
Multiplicare acies : fumantem hunc adspice late
Ense meo campum : tales in bella venimus. »
  Hæc ait, et meritæ pulchrum tibi, Pallas, honorem
Sanguinea de strage parat, prædamque jacentem
Comportat gaudens, ingentiaque acta recenset.
Quercus erat teneræ jam longum oblita juventæ
Aggere camporum medio, quam plurimus ambit
Frondibus incurvis et crudo robore cortex :
Huic leves galeas, perfossaque vulnere crebro
Inserit arma ferens, huic truncos ictibus enses
Subligat, et fractas membris spirantibus hastas.

Corpora tunc atque arma simul cumulata superstans
Incipit : oranti nox et juga longa resultant :
« Diva ferox, magni decus ingeniumque parentis,
Bellipotens, cui torva genis horrore decoro
Cassis, et adsperso crudescit sanguine Gorgon;
Nec magis ardentes Mavors, hastataque pugnæ
Impulerit Bellona tubas; huic annue sacro :
Seu Pandionio nostras invisere cædes
Monte venis, sive Aonia devertis Ithone
Læta choris, seu tu Libyco Tritone repexas
Lota comas, qua te bijugo temone frementem
Intemeratarum volucer rapit axis equarum :
Nunc tibi fracta virum spolia, informesque dicamus
Exuvias. At si patriis Parthaonis arvis
Inferar, et reduci pateat mihi Martia Pleuron :
Aurea tunc mediis urbis tibi templa dicabo
Collibus, Ionias qua despectare procellas
Dulce sit, et flavo tollens ubi vertice pontum
Turbidus objectas Achelous Echinadas exit.
Hic ego majorum pugnas, vultusque tremendos
Magnanimum effingam regum, figamque superbis
Arma tholis : quæque ipse meo quæsita revexi
Sanguine, quæque dabis captis, Tritonia, Thebis.
Centum ibi virgineis votæ Calydonides aris
Actæas tibi rite faces, et ab arbore casta
Nectent purpureas niveo discrimine vittas :
Pervigilemque focis ignem longæva sacerdos
Nutriet, arcanum nunquam inspectura pudorem.
Tu bellis, tu pace feres de more frequentes
Primitias operum, non indignante Diana. »
Dixerat; et dulces iter instaurabat ad Argos.

LIBER TERTIUS.

At non Aoniæ moderator perfidus aulæ,
Nocte sub ancipiti, quamvis humentibus astris
Longus ad Auroram superet labor, otia somni
Accipit : invigilant animo scelerisque parati
Supplicium exercent curæ : tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor : «Hei mihi! clamat,
Unde moræ? (nam prona ratus, facilemque tot armis
Tydea, nec numero virtutem animumque rependit)
Num regio diversa viæ? num missus ab Argis
Subsidio globus? an sceleris data fama per urbes
Finitimas? paucosne, pater Gradive, manuve
Legimus indecores? at enim fortissimus illic
Et Chromis, et Dorylas, et nostris turribus æqui
Thespiadæ totos raperent mihi funditus Argos.
Nec tamen ille meis, reor, impenetrabilis armis,
Ære gerens solidoque datos adamante lacertos,
Venerat : heu segnes! quorum labor hæret in uno,
Si conserta manus.» Vario sic turbidus æstu
Angitur, ac sese culpat super omnia, qui non
Orantem in mediis legatum cœtibus ense
Perculerit, fœdasque palam satiaverit iras.
Jam pudet incepti, jam pœnitet : ac velut ille

Fluctibus Ioniis Calabræ datus arbiter alno,
Nec rudis undarum, portus sed linquere amicos
Purior Olenii frustra gradus impulit astri;
Quum fragor hyberni subitus Jovis, omnia mundi
Claustra tonant, multusque polos inclinat Orion;
Ipse quidem mallet terras, pugnatque reverti,
Fert ingens a puppe Notus : tunc arte relicta
Ingemit, et cæcas sequitur jam nescius undas.
Talis Agenoreus ductor, cœloque morantem
Luciferum, et seros mœrentibus increpat ortus.

Ecce sub occiduas versæ jam noctis habenas,
Astrorumque obitus, ubi primum maxima Tethys
Impulit Eoo cunctantem Hyperiona ponto,
Ima flagellatis, signum lugubre malorum,
Ponderibus trepidavit humus, motusque Cithæron
Antiquas dedit ire nives : tunc visa levari
Culmina, septenæque jugo concurrere portæ.

Et prope sunt causæ : gelido remeabat Eoo
Iratus fatis, et tristis morte negata
Hæmonides : nec dum ora patent, dubiusque notari
Signa dabat magnæ longe manifesta ruinæ,
Planctuque et gemitu : lacrymas nam protinus omnes
Fuderat : haud aliter saltu devertitur orbus
Pastor ab agrestum nocturna strage luporum,
Cujus herile pecus silvis inopinus abegit
Imber, et hibernæ ventosa cacumina lunæ.
Luce patent cædes : domino perferre recentes
Ipse timet casus, haustaque informis arena
Questibus implet agros, stabulique silentia magni
Odit, et amissos longo ciet ordine tauros.

Illum congestæ portarum ad limina matres
Ut solum videre, nefas! nulla agmina circum,
Magnanimosque duces, nihil ausæ quærere, tollunt
Clamorem; bello qualis supremus apertis
Urbibus, aut pelago jam descendente carina.
Ut primum invisi cupido data copia regis:
« Hanc tibi de tanto donat ferus agmine Tydeus
Infelicem animam, sive hæc sententia Divum,
Seu fortuna fuit: seu, quod pudet ire fateri,
Vis invicta viri: vix credo et nuntius, omnes,
Procubuere omnes: noctis vaga lumina testor,
Et socium manes, et te mala protinus ales
Qua redeo, non hanc lacrymis meruisse, nec astu
Crudelem veniam, atque inhonoræ munera lucis.
Sed mihi jussa Deum, placitoque ignara moveri
Atropos, atque olim non hæc data janua leti
Eripuere necem: jamque ut mihi prodiga vitæ
Pectora, et extremam nihil horrescentia mortem
Adspicias; bellum infandum ominibusque negatam
Movisti, funeste, aciem, dum pellere leges,
Et consanguineo gliscis regnare superbus
Exsule: te series orbarum excisa domorum
Planctibus assiduis, te diro horrore volantes
Quinquaginta animæ circum noctesque diesque
Assilient: neque enim ipse moror. » Jam moverat iras
Rex ferus, et tristes ignescunt sanguine vultus.
Inde ultro Phlegyas, et, non cunctator iniqui,
Labdacus (hos regni ferrum penes) ire, manuque
Proturbare parant: sed jam nudaverat ensem
Magnanimus vates; et nunc trucis ora tyranni,

Nunc ferrum adspectans, «Nunquam tibi sanguinis hujus
Jus erit, aut magno feries imperdita Tydeo
Pectora : vado equidem exsultans, ereptaque fata
Insequor, et comites feror exspectatus ad umbras.
Te Superis, fratrique!» Et jam media orsa loquentis
Abstulerat plenum capulo latus : ille dolori
Pugnat, et ingentem nixu duplicatus in ictum
Corruit extremisque animæ singultibus errans
Alternus nunc ore venit, nunc vulnere sanguis.

Excussæ procerum mentes, turbataque mussant
Concilia : ast illum conjux, fidique parentes
Servantem vultus, et torvum in morte peracta,
Nec longum reducem lætati, in tecta ferebant.

Sed ducis infandi rabidæ non hactenus iræ
Stare queunt : vetat igne rapi, pacemque sepulcri
Impius ignaris nequicquam manibus arcet.

Tu tamen egregius fati, mentisque, nec unquam
Indignum passure situm, qui cominus ausus
Vadere contemtum regis, quaque ampla veniret
Libertas sancire viam; quo carmine dignam,
Quo satis ore tuis famam virtutibus addam,
Augur amate Deis? non te cœlestia frustra
Edocuit, lauroque sua dignatus Apollo est:
Et nemorum Dodona parens, Cyrrhæaque virgo
Audebit tacito populos suspendere Phœbo!
Nunc quoque Tartareo multum divisus Averno
Elysias, i, carpe plagas : ubi manibus axis
Invius Ogygiis, nec sontis iniqua Tyranni
Jussa valent : durent habitus, et membra cruentis
Inviolata feris, nudoque sub axe jacentem

Et metus, et tristis volucrum reverentia servet.
At nuptæ exanimes, puerique, ægrique parentes
Mœnibus effusi per plana, per invia, passim
Quisque suas avidi ad lacrymas miserabile currunt
Certamen : quos densa gradu comitantur euntes
Millia solandi studio : pars visere flagrant
Unius acta viri, et tantos in nocte labores.
Fervet iter gemitu, et plangoribus arva reclamant.
Ut vero infames scopulos, silvamque nefandam
Perventum, ceu nulla prius lamenta, nec atri
Manassent imbres, sic ore miserrimus uno
Exoritur fragor, adspectuque accensa cruento
Turba furit : stat sanguineo discissus amictu
Luctus atrox, cæsoque invitat pectore matres.
Scrutantur galeas frigentum, inventaque monstrant
Corpora, prociduæ super externosque, suosque.
Hæ pressant in tabe comas, hæ lumina signant,
Vulneraque alta replent lacrymis : pars spicula dextra
Nequicquam parcente trahunt, pars molliter aptant
Brachia trunca loco, et cervicibus ora reponunt.
At vaga per dumos, vacuique in pulvere campi,
Magna parens juvenum, gemini tunc funeris, Ide,
Squalentem sublata comam, liventiaque ora
Ungue premens, nec jam infelix miserandaque, verum
Terror inest lacrymis, per et arma et corpora passim
Canitiem impexam dira tellure volutans,
Quærit inops natos, omnique in corpore plangit.
Thessalis haud aliter bello gavisa recenti,
Cui gentile nefas hominem revocare canendo,
Multifida attollens antiqua lumina cedro,

Nocte subit campos, versatque in sanguine functum
Vulgus, et explorat manes, cui plurima busto
Imperet ad Superos : animarum mœsta queruntur
Concilia, et nigri pater indignatur Averni.
Illi in secessu pariter sub rupe jacebant
Felices, quos una dies, manus abstulit una,
Pervia vulneribus media trabe pectora nexi.
Ut vidit, lacrymisque oculi patuere profusis :
« Hosne ego complexus, genitrix, hæc oscula, nati,
Vestra tuor? sic vos extremo in fine ligavit
Ingenium crudele necis? quæ vulnera tractem,
Quæ prius ora premam? vosne illa potentia matris,
Vos uteri fortuna mei? qua tangere Divos
Rebar, et Ogygias titulis anteire parentes.
At quanto melius, dextraque in sorte jugatæ,
Quîs steriles thalami, nulloque ululata dolore
Respexit Lucina domum! mihi quippe malorum
Causa labor : sed nec bellorum in luce patenti
Conspicui factis, æternaque gentibus ausi,
Quæsistis miseræ vulnus memorabile matri;
Sed mortem obscuram, miserandaque funera passi.
Heu quantus furto cruor, et sine laude jacetis!
Quin ego non dextras miseris complexibus ausim
Dividere, et tanti consortia rumpere leti :
Ite diu fratres, indiscretique supremis
Ignibus, et caros urna confundite manes.
Nec minus interea digesta strage suorum
Hinc Chthonium conjux, hinc mater Penthea clamat
Astyoche, puerique rudes tua, Phædime, proles
Amissum didicere patrem, Marpissaque pactum

Phyllea; sanguineumque lavant Acamanta sorores.
Tunc ferro retegunt silvas, collisque propinqui
Annosum truncant apicem, qui conscius actis
Noctis, et inspexit gemitus : ibi grandior ævo
Ante rogos, dum quisque suo nequit igne revelli
Concilium infaustum dictis mulcebat Alethes :
« Sæpe quidem infelix, varioque exercita ludo
Fatorum gens nostra ruit, Sidonius ex quo
Hospes in Aonios jecit sata ferrea sulcos;
Unde novi fœtus, et formidata colonis
Arva suis : sed nec veteris quum regia Cadmi
Fulmineum in cinerem monitis Junonis iniquæ
Consedit, neque funerea quum laude potitus
Infelix Athamas trepido de monte veniret,
Semianimem heu læto referens clamore Learchum;
Hic gemitus Thebis : nec tempore clarius illo
Phœnissæ sonuere domus, quum lassa furorem
Vicit, et ad comitum lacrymas expavit Agave.
Una dies similis fato specieque malorum
Æqua fuit, qua magniloquos luit impia flatus
Tantalis, innumeris quum circumfusa ruinis
Corpora tot raperet terra, tot quæreret ignes.
« Talis erat vulgi status, et sic urbe relicta
Primævique senesque, et longo examine matres
Invidiam planxere Deis, miseroque tumultu
Bina per ingentes stipabant funera portas.
Meque ipsum, memini (nec dum apta doloribus ætas)
Flesse tamen, gemituque meos æquasse parentes.
Illa tamen Superi : nec quod tibi, Delia, castos
Prolapsum ad fontes, specula temerante profana,

Heu dominum insani non agnovere Molossi,
Deflerim magis, aut verso quod sanguine fluxit
In subitos regina lacus : sic dira sororum
Pensa dabant, visumque Jovi : nunc regis iniqui
Ob noxam immeritos patriæ tot culmina cives
Exuimus; nec adhuc calcati fœderis Argos
Fama subit, et jam bellorum extrema dolemus.
Quantus equis, quantusque viris in pulvere crasso
Sudor! io quanti crudele rubebitis amnes!
Viderit hæc bello viridis manus : ast ego doner
Dum licet igne meo, terraque insternar avita! »
Hæc senior : multumque nefas Eteoclis acerbat,
Crudelem infandumque vocans, pœnasque daturum.
Unde ea libertas? juxta illi finis et ætas
Tota retro, seraque velit decus addere morti.
Hæc sator astrorum jamdudum e vertice mundi
Prospectans, primoque imbutas sanguine gentes,
Gradivum acciri propere jubet. Ille furentes
Bistonas, et Geticas populatus cædibus urbes,
Turbidus æthereas currus urgebat ad arces;
Fulmine cristatum galeæ jubar, armaque in auro
Tristia, terrificis monstrorum animata figuris,
Incutiens : tonat axe polus, clypeique cruenta
Lux rubet, et solem longe ferit æmulus orbis.
Hunc ubi Sarmaticos etiamnum efflare labores
Juppiter, et tota perfusum pectora belli
Tempestate videt : « Talis mihi, nate, per Argos,
Talis abi : sic ense madens, ac nubilus ira.
Exturbent resides frenos; et cuncta perosi
Te cupiant, tibi præcipites animasque, manusque

Devoveant : rape cunctantes, et fœdera turba,
Quæ dedimus : tibi fas ipsos incendere bello
Cœlicolas, pacemque meam : jam semina pugnæ
Ipse dedi : remeat portans immania Tydeus
Ausa ducis, scelus et turpis primordia belli,
Insidias, fraudesque, suis quas ultus in armis.
« Adde fidem : vos o Superi, meus ordine sanguis,
Ne pugnate odiis, neu me tentare precando
Certetis : sic fata mihi, nigræque sororum
Juravere colus : manet hæc ab origine mundi
Fixa dies bello, populique in prœlia nati.
Quid ni me veterum pœnas sancire malorum
Gentibus, et diros sinitis punire nepotes?
Arcem hanc æternam, mentis sacraria nostræ,
Testor, et Elysios etiam mihi numina fontes,
Ipse manu Thebas, correptaque mœnia fundo
Excutiam, versasque solo super Inacha tecta
Effundam turres, ac stagna in cærula vertam
Imbre superjecto; licet ipsa in turbine rerum
Juno suos colles templumque amplexà laboret. »
Dixit; et attoniti jussis (mortalia credas
Pectora) sic cuncti vocemque animosque tenebant.
Non secus ac longa ventorum pace solutum
Æquor, et imbelli recubant ubi litora somno,
Silvarumque comas, et abacto flamine nubes
Mulcet iners æstas : tunc stagna, lacusque sonori
Detumuere : tacent exhausti solibus amnes.
Gaudet ovans jussis, et adhuc temone calenti
Fervidus, in lævum torquet Gradivus habenas.
Jamque iter extremum, cœlique abrupta tenebat,

Quum Venus ante ipsos nulla formidine gressum
Figit equos : cessere retro, jamjamque rigentes
Suppliciter posuere jubas : tunc pectora summo
Acclinata jugo, vultumque obliqua madentem,
Incipit : (interea domiuæ vestigia juxta
Spumantem proni mandunt adamanta jugales)
« Bella etiam in Thebas, socer o pulcherrime, bella
Ipse paras, ferroque tuos abolere nepotes?
Nec genus Hermiones, nec te connubia cœlo
Festa, nec hæ quidquam lacrymæ, furibunde, morantur?
Criminis hæc merces? hoc fama, pudorque relictus?
Hoc mihi Lemniacæ de te meruere catenæ?
Perge libens : at non eadem Vulcania nobis
Obsequia, et læsi servit tamen ira mariti.
Illum ego perpetuis mihi desudare caminis
Si jubeam, vigilesque operi transmittere noctes,
Gaudeat, ornatusque novos, ipsique laboret
Arma tibi : tu!... sed scopulos et ahena precando
Flectere corda paro : solum hoc tamen anxia, solum
Obtestor, quid me Tyrio sociare marito
Progeniem caram, infaustisque dabas Hymenæis?
Dum fore præclaros armis, et vivida rebus
Pectora vipereo Tyrios de sanguine jactas,
Demissumque Jovis serie genus : ah! mea quanto
Sithonia mallem nupsisset virgo sub Arcto
Trans Boream, Thracasque tuos : indigna parumne
Pertulimus? divæ Veneris quod filia longum
Reptat, et Illyricas ejectat virus in herbas?
Nunc gentem immeritam!..» Lacrymas non pertulit ultra
Bellipotens : hastam læva transumit, et alto

Haud mora desiluit curru: clypeoque receptam
Lædit in amplexu, dictisque ita mulcet amicis:
« O mihi, bellorum requies, et sacra voluptas,
Unaque pax animo! soli cui tanta potestas
Divorumque hominumque meis occurrere telis
Impune, et media quamvis in cæde frementes
Hos assistere equos, hunc ensem avellere dextra:
Nec mihi Sidonii genitalia fœdera Cadmi,
Nec tua cara fides (ne falsa incessere gaude)
Exciderunt: prius in patrui Deus infera mergar
Stagna, et pallentes agar exarmatus ad umbras.
Sed nunc Fatorum monitus, mentemque supremi
Jussus obire patris (neque enim Vulcania tali
Imperio manus apta legi) quo pectore contra
Ire Jovem, dictasque parem contemnere leges?
Cui modo, pro vires! terras, cœlumque, fretumque,
Attremere oranti, tantosque ex ordine vidi
Delituisse Deos: sed ne mihi corde supremos
Concipe, cara, metus; quando hæc mutare potestas
Nulla datur: quum jam Tyriis sub mœnibus ambæ
Bellabunt gentes, adero, et socia arma juvabo.
Tunc me sanguineo late defervere campo
Res super Argolicas haud sic dejecta videbis:
Hoc mihi jus, nec Fata vetant.» Sic orsus aperto
Flagrantes immisit equos: non ocius alti
In terras cadit ira Jovis, si quando nivalem
Othryn, et Arctoæ gelidum caput institit Ossæ,
Armavitque in nube manum: volat ignea moles
Sæva Dei mandata ferens, cœlumque trisulca
Territat omne coma, jamdudum aut ditibus agris

Signa dare, aut ponto miseros involvere nautas.
Jamque remensus iter fesso Danaeia Tydeus
Arva gradu, viridisque legit devexa Prosymnæ,
Terribilis visu : stant fulti pulvere crines :
Squalidus ex humeris cadit alta in vulnera sudor:
Insomnesque oculos rubor excitat, oraque retro
Sorbet anhela sitis : mens altum spirat honorem
Conscia factorum : sic nota in pascua taurus
Bellator redit, adverso cui colla, suoque
Sanguine, proscissisque natant palearibus armi.
Tunc quoque lassa tumet virtus, multumque superbit
Pectore despecto : vacua jacet hostis arena
Turpe gemens, crudosque vetat sentire dolores.
Talis erat : medias etiam non destitit urbes,
Quidquid et Asopon veteresque interjacet Argos,
Inflammare odiis; multumque et ubique retexens
Legatum sese Graia de gente petendis
Isse super regnis profugi Polynicis, at inde
Vim, noctem, scelus, arma, dolos, ea fœdera passum
Regis Echionii; fratri sua jura negari.
Prona fides populis. Deus omnia credere suadet
Armipotens, geminatque acceptos fama pavores.
Utque introgressus portas (et forte verendos
Concilio pater ipse duces cogebat Adrastus)
Improvisus adest, jam illinc a postibus aulæ
Vociferans : « Arma, arma viri, tuque optime Lernæ
Ductor, magnanimum si quis tibi sanguis avorum,
Arma para!... Nusquam pietas, nou gentibus æquum
Fas, aut cura Jovis : melius legatus adissem
Sauromatas avidos, servatoremque cruentum

Bebrycii nemoris; nec jussa incuso, pigetve
Officii : juvat isse, juvat, Thebasque nocentes
Explorasse manu : bello me, credite, bello,
Ceu turrim validam, aut arctam compagibus urbem,
Delecti insidiis instructique omnibus armis
Nocte doloque viri nudum ignarumque locorum
Nequicquam clausere : jacent in sanguine mixti
Ante urbem vacuam; nunc o, nunc tempus in hostes,
Dum trepidi, exsanguesque metu, dum funera portant;
Dum capulo nondum manus excidit : ipse ego fessus
Quinquaginta illis heroum immanibus umbris,
Vulneraque ista ferens putri insiccata cruore,
Protinus ire peto. » Trepidi de sedibus adstant
Inachidæ; cunctisque prior Cadmeius heros
Accurrit vultum dejectus, et, « En ego Divis
Invisus, vitæque nocens, hæc vulnera cerno
Integer? hosne mihi reditus, germane, parabas?
In me hæc tela dabas? pro vitæ fœda cupido!
Infelix, facinus fratri tam grande negavi.
Et nunc vestra quidem maneant in pace serena
Mœnia; nec vobis tanti sim causa tumultus
Hospes adhuc : scio, nec me adeo res dextra levavit
Quam durum natis, thalamo quam triste revelli,
Quam patria : non me ullius domus anxia culpet,
Respectentque truces obliquo lumine matres.
Ibo libens certusque mori; licet optima conjux
Auditusque iterum revocet socer : hunc ego Thebis,
Hunc, germane, tibi jugulum, et tibi, maxime Tydeu,
Debeo. » Sic variis prætentat pectora dictis,
Obliquatque preces : commotæ questibus iræ

Et mixtus lacrymis caluit dolor : omnibus ultro
Non juvenum modo, sed gelidis et inertibus ævo
Pectoribus mens una subit, viduare penates,
Finitimas adhibere manus; jamque ire. Sed altus
Consiliis pater, imperiique haud flectere molem
Inscius : « Ista quidem Superis curæque medenda
Linquite, quæso, meæ : nec te germanus inulto
Sceptra geret : neque vos avidi promittere bellum.
At nunc egregium tantoque in sanguine ovantem
Excipite Œniden, animosque et pectora laxet
Sera quies : nobis dolor haud rationis egebit. »
Turbati extemplo comites, et pallida conjux,
Tydea circum omnes fessum bellique viæque
Stipantur : lætus mediis in sedibus aulæ
Constitit, ingentique exceptus terga columna,
Vulnera dum lymphis Epidaurius eluit Idmon,
Nunc velox ferro, nunc ille potentibus herbis
Mitior; ipse alta seductus mente renarrat
Principia irarum, quæque orsus uterque vicissim,
Quis locus insidiis, tacito quæ tempora bello,
Qui contra, quantique duces, ubi maximus illi
Sudor, et indicio servatum Mæona tristi,
Exponit : cui fida manus, proceresque, socerque
Adstupet oranti, Tyriusque incenditur exsul.
Solverat Hesperii devexo margine ponti
Flagrantes Sol pronus equos, rutilamque lavabat
Oceani sub fonte comam, cui turba profundi
Nereos, et rapidis accurrunt passibus Horæ;
Frenaque, et auratæ textum sublime coronæ
Deripiunt : laxant roseis humentia loris

Pectora : pars meritos vertunt ad molle jugales
Gramen, et erecto currum temone supinant.
Nox subiit, curasque hominum, motusque ferarum
Composuit, nigroque polos involvit amictu.
Illa quidem cunctis, sed non tibi mitis, Adraste,
Labdacioque duci : nam Tydea largus habebat
Perfusum magna virtutis imagine somnus.
Et jam noctivagas inter Deus armiger umbras
Desuper Arcadiæ fines, Nemeæaque rura,
Tænariumque cacumen, Apollineasque Therapnas
Armorum tonitru ferit, et trepidantia corda
Implet amore sui : comunt Furor Iraque cristas,
Frena ministrat equis Pavor armiger : at vigil omni
Fama sono varios rerum succincta tumultus
Ante volat currum, flatuque impulsa gementum
Alipedum, trepidas denso cum murmure plumas
Excutit : urget enim stimulis auriga cruentis
Facta, infecta loqui, curruque infestus ab alto
Terga comasque Deæ Scythica pater increpat hasta.
Qualis ubi Æolio dimissos carcere ventos
Dux præ se Neptunus agit, magnoque volantes
Injicit Ægæo : tristis comitatus eunti
Circum lora fremunt, nimbique hiemesque profundæ,
Nubilaque et vulso terrarum sordida fundo
Tempestas : dubiæ motis radicibus obstant
Cyclades : ipsa tua Mycono, Gyaroque revelli,
Dele, times, magnique fidem testaris alumni.
Septima jam nitidum terris Aurora Deisque
Purpureo vehit ore diem, Perseius heros
Quum primum arcana senior sese extulit aula,

Multa super bello generisque tumentibus amens,
Incertusque animi, daret armis jura, ferosque
Gentibus incuteret stimulos, an frena teneret
Irarum, et motos capulis adstringeret enses.
Hinc pacis tranquilla movent, atque inde pudori
Fœda quies, flectique nova dulcedine pugnæ
Difficiles populi : dubio sententia tandem
Sera placet, vatum mentes, ac provida veri
Sacra movere Deum. Solens tibi cura futuri,
Amphiarae, datur, juxtaque Amythaone cretus,
Jam senior, sed mente virens Phœboque Melampus
Associat passus : dubium cui dexter Apollo,
Oraque Cyrrhæa satiarit largius unda.
Principio fibris pecudumque in sanguine Divos
Explorant : jam tum pavidis maculosa bidentum
Corda negant, diraque nefas minitantia vena.
Ire tamen, vacuoque sedet petere omina cœlo.
Mons erat audaci seductus in æthera dorso,
Nomine Lernæi memorant Aphesanta coloni,
Gentibus Argolicis olim sacer : inde ferebant
Nubila, suspenso celerem temerasse volatu
Persea, quum raptos pueri perterrita mater
Prospexit de rupe gradus, ac pæne secuta est.
Huc gemini vates sanctam canentis olivæ
Fronde comam, et niveis ornati tempora vittis
Evadunt pariter : madidos ubi lucidus agros
Ortus et algentes laxavit sole pruinas.
Ac prior Œclides solita prece numen amicat :
« Juppiter omnipotens, nam te pernicibus alis
Addere consilium, volucresque implere futuri,

Ominaque, et causas cœlo deferre latentes
Accipimus : non Cyrrha Deum promiserit antro
Certius, aut frondes lucis quas fama Molossis
Chaonias sonuisse tibi : licet aridus Hammon
Invideat, Lyciæque parent contendere sortes,
Niliacumque pecus, patrioque æqualis honori
Branchus, et undosæ qui rusticus accola Pisæ
Pana Lycaonia nocturnum exaudit in umbra.
Ditior ille animi, cui tu, Dictæe, secundas
Impuleris manifestus aves : mirum unde, sed olim
Hic honor alitibus : superæ seu conditor aulæ
Sic dedit, effusum Chaos in nova semina texens,
Seu quia mutatæ, nostraque ab origine versis
Corporibus subiere Notos; seu purior axis,
Amotumque nefas, et rarum insistere terris
Vera docent : tibi summe sator terræque Deumque,
Scire licet : nos Argolicæ primordia pugnæ,
Venturumque sinas cœlo prænosse laborem.
Si datur, et duris sedet hæc sententia Parcis
Solvere Echionias Lernæa cuspide portas,
Signa feras, lævusque tones : tunc omnis in astris
Consonet arcana volucris bona murmura lingua.
Si prohibes, hic necte moras : dextrisque profundum
Alitibus prætexe diem. » Sic fatus, et alto
Membra locat scopulo : tunc plura ignotaque jungit
Numina, et immensi fruitur caligine mundi.

Postquam rite diu partiti sidera, cunctas
Perlegere animis, oculisque sequacibus auras,
Tunc Amythaonius longo post tempore vates :
« Nonne sub excelso spirantis limite cœli,

Amphiarae, vides, cursus ut nulla serenos
Ales agat? liquidoque polum complexa meatu
Pendeat? aut fugiens placabile planxerit omen?
Non comes obscurus tripodum, non fulminis ardens
Vector adest, flavæque sonans avis unca Minervæ,
Non venit auguriis melior : quin vultur, et altis
Desuper accipitres exultavere rapinis.
Monstra volant, diræ strident in nube volucres,
Nocturnæque gemunt striges, et feralia bubo
Damna canens; quæ prima Deum portenta sequemur?
Hisne dari, Thymbræe, polum? simul ora recurvo
Ungue secant rabidæ, planctumque imitantibus alis
Exagitant Zephyros, et plumea pectora cædunt. »
Ille sub hæc : « Equidem varii, pater, omina Phœbi
Sæpe tuli; jam tunc prima quum pube virentem
Semideos inter pinus me Thessala reges
Duceret; hic casus terræque marisque canentem
Obstupuere duces; nec me ventura locuto
Sæpius in dubiis auditus Jasone Mopsus :
Sed similes non ante metus, aut astra notavi
Prodigiosa magis; quanquam majora parantur.
Huc adverte animum : clara regione profundi
Ætheros, innumeri statuerunt agmina cycni :
Sive hos Strymonia Boreas ejecit ab Arcto,
Seu fœcunda refert placidi clementia Nili.
Fixerunt cursus : hac rere in imagine Thebas :
Nam sese immoti gyro, atque in pace silentes,
Ceu muris, valloque tenent : sed fortior ecce
Adventat per inane cohors : septem ordine fulvo
Armigeras summi Jovis exsultante caterva

Intuor : Inachii sunt hi tibi, concipe, reges.
Invasere globum nivei gregis, uncaque pandunt
Cædibus ora novis, et strictis unguibus instant.
« Cernis inexperto rorantes sanguine ventos,
Et plumis stillare diem? quam sæva repente
Victores agitat leto Jovis ira sinistri!
Hic excelsa petens subita face Solis inarsit,
Submisitque animos : illum vestigia adortum
Majorum volucrum teneræ deponitis alæ.
Hic hosti implicitus pariter ruit, hunc fuga retro
Volvit agens sociæ linquentem fata catervæ.
Hic nimbo glomeratus obit : hic præpete viva
Pascitur immoriens : spargit cava nubila sanguis.
Qui furtim lacrymas? illum, venerande Melampu,
Qui cadit, agnosco. » Trepidos sic mole futuri,
Cunctaque jam rerum certa sub imagine passos,
Terror habet vates : piget irrupisse volantum
Concilia, et cœlo mentem insertasse vetanti.
Auditique odere Deos : unde iste per orbem
Primus venturi miseris animantibus æger
Crevit amor? Divumne feras hoc munus; an ipsi
Gens avida, et parto non unquam stare quieti?
Eruimus quæ prima dies, ubi terminus ævi,
Quid bonus ille Deum genitor, quid ferrea Clotho
Cogitet : hinc fibræ, et volucrum per nubila sermo
Astrorumque vices, numerataque semita Lunæ,
Thessalicumque nefas. At non prior aureus ille
Sanguis avum, scopulisque satæ vel robore gentes
Mentibus hoc ausæ : silvas amor unus, humumque
Edomuisse manu : quid crastina volveret ætas

Scire nefas homini; nos pravum ac debile vulgus
Scrutati penitus Superos : hinc pallor et iræ
Hinc scelus, insidiæque, et nulla modestia voti.
  Ergo manu vittas, damnataque vertice serta
Deripit, abjectaque inhonorus fronde sacerdos
Inviso de monte redit : jam bella tubæque
Cominus, absentesque fremunt sub pectore Thebæ.
Ille nec adspectum vulgi, nec fida tyranni
Colloquia, aut cœtus procerum perferre, sed atra
Sede tegi, et Superum clausus negat acta fateri.
Te pudor et curæ retinent per rura, Melampu.
  Bisseno premit ora die, populumque ducesque
Extrahit incertis. Et jam suprema Tonantis
Jussa fremunt, agrosque viris, annosaque vastant
Oppida : bellipotens præ se Deus agmina passim
Mille rapit : liquere domos, dilectaque læti
Connubia, et primo plorantes limine natos.
Tantus in attonitos cecidit Deus : arma paternis
Postibus, et fixos Superum ad penetralia currus
Vellere amor : tunc fessa putri rubigine tela,
Horrentesque situ gladios in sæva recurvant
Vulnera, et attrito cogunt juvenescere saxo.
Hi teretes galeas, magnorumque ærea suta
Thoracum, et tunicas chalybum squalore crepantes
Pectoribus tentare; alii Gortynia lentant
Cornua : jam falces avidis et aratra caminis,
Rastraque, et incurvi sævum rubuere ligones :
Cædere nec validas sanctis e stirpibus hastas,
Nec pudor emerito clypeum vestisse juvenco.
  Irrupere Argos, mœstique ad limina regis

Bella animis, bella ore fremunt : it clamor ad auras,
Quantus Tyrrheni gemitus salis, aut ubi tentat
Enceladus mutare latus : procul igneus antris
Mons tonat; exundant apices, fluctusque Pelorus
Contrahit, et sperat tellus abrupta reverti.

Atque hic ingenti Capaneus Mavortis amore
Excitus, et longam pridem indignantia pacem
Corda tumens (huic ampla quidem de sanguine prisco
Nobilitas : sed enim ipse manu prægressus avorum
Facta, diu tuto Superum contemtor, et æqui
Impatiens, largusque animæ, modo suaserit ira),
Unus ut e silvis Pholoes habitator opacæ,
Inter et Ætnæos æquus consurgere fratres,
Ante fores, ubi turba ducum, vulgique frementis,
Amphiarae, tuas, « Quæ tanta ignavia, clamat,
Inachidæ? vosque o socio de sanguine Achivi,
Unius, heu pudeat! plebeia ad limina civis,
Tot ferro accinctæ gentes, animisque paratæ
Pendemus? non si ipse cavo sub vertice Cyrrhæ,
Quisquis is est timidis, famæque ita visus, Apollo
Mugiat, insano penitus seclusus in antro,
Exspectare queam, dum pallida virgo tremendas
Nuntiet ambages. Virtus mihi numen, et ensis
Quem teneo : jamque huc timida cum fraude sacerdos
Exeat, aut hodie volucrum quæ tanta potestas
Experiar. » Lætum fremit, assensuque furentem
Implet Achæa manus : tandem prorumpere adactus
Oeclides, alio curarum agitante tumultu :

« Non equidem effreno juvenis clamore profani,
Dictorumque metu, licet hic insana minetur,

Elicior tenebris : alio mihi debita fato
Summa dies, vetitumque dari mortalibus armis.
Sed me vester amor, nimiusque arcana profari
Phœbus agit : vobis ventura, atque omne, quod ultra est,
Pandere mœstus eo : nam te, vesane, moneri
Ante nefas, unique silet tibi noster Apollo.
Quo miseri, Fatis Superisque obstantibus, arma,
Quo rapitis? quæ vos Furiarum verbera cæcos
Exagitant? adeone animarum tædet? et Argos
Exosi? nil dulce domi? nulla omina curæ?
Quid me Persei secreta ad culmina montis
Ire gradu trepido superosque irrumpere cœtus
Egistis? potui pariter nescire, quis armis
Casus, et atra dies, quæ fati exordia cunctis,
Quæ mihi : consulti testor penetralia mundi,
Et volucrum affatus, et te, Thymbræe, vocanti
Non alias tam sæve mihi, quæ signa futuri
Pertulerim : vidi ingentis portenta ruinæ :
Vidi hominum, Divumque nefas, hilaremque Megæram,
Et Lachesim putri vacuantem sæcula penso.
« Projicite arma manu. Deus ecce furentibus obstat :
Ecce Deus; miseri, quid pulchrum sanguine victo
Aoniam et diri saturare novalia Cadmi?
Sed quid vana cano? quid fixos arceo casus?
Ibimus. » Hic presso gemuit simul ore sacerdos.
Illum iterum Capaneus : « Tuus o furor, augur, et uni
Ista tibi, ut serves vacuos inglorius Argos :
Et tua non unquam Tyrrhenus tempora circum
Clangor eat : quid vota virum meliora moraris?
Scilicet ut vanis avibus, natoque, domoque,

Et thalamis potiare jacens, sileamus inulti
Tydeos egregii perfossum pectus? et arma
Fœderis abrupti? quod si bella effera Graios
Ferre vetas, i Sidonias legatus ad urbes.
Hæc pacem tibi serta dabunt : tua prorsus inani
Verba polo causas, abstrusaque semina rerum
Eliciunt? miseret Superum, si carmina curæ,
Humanæque preces : quid inertia pectora terres?
Primus in orbe Deos fecit timor : et tibi tuto
Nunc eat iste furor : sed prima ad classica quum jam
Hostilem Ismenon galeis Dircenque bibemus,
Ne mihi tunc, moneo, lituos atque arma volenti,
Obvius ire pares, ventisque aut alite visa
Bellorum proferre diem : procul hæc tibi mollis
Infula, terrificique aberit dementia Phœbi.
Illic augur ego, et mecum quicunque parati
Insanire manu. » Rursus fragor intonat ingens
Hortantum, et vasto subter volat astra tumultu.

Ut rapidus torrens, animos cui verna ministrant
Flamina, et exuti concreto frigore colles,
Quum vagus in campos frustra prohibentibus exit
Objicibus, resonant permixto turbine tecta,
Arva, armenta, viri, donec stetit improbus alto
Colle minor, magnoque invenit in aggere ripas.
Hæc alterna ducum nox interfusa diremit.

At gemitus Argia viri non amplius æquo
Corde ferens, sociumque animo miserata dolorem,
Sicut erat pridem laceris turbata capillis,
Et fletu signata genas, ad celsa verendi
Ibat tecta patris, parvumque sub ubere caro

Thessandrum portabat avo jam nocte suprema
Ante novos ortus, ubi sola superstite plaustro
Arctos ad Oceanum fugientibus invidet astris.
  Utque fores iniit, magnoque affusa parenti est :
« Cur tua cum lacrymis mœsto sine conjuge supplex
Limina nocte petam, cessem licet ipsa profari,
Scis genitor : sed jura Deum genitalia testor,
Teque pater, non ille jubet; sed pervigil angor,
Ex quo primus Hymen, movitque infausta sinistram
Juno facem, semper lacrymis gemituque propinquo
Exturbata quies : non si mihi tigridis horror,
Æquoreæque super rigeant præcordia cautes,
Ferre queam : tu solus opem, tu summa medendi
Jura tenes : da bella, pater; generique jacentis
Adspice res humiles, atque hanc, pater, adspice prolem
Exsulis; huic olim generis pudor. O ubi prima
Hospitia, et junctæ testato numine dextræ!
« Hic certe est, quem Fata dabant, quem dixit Apollo.
Non egomet tacitos Veneris furata calores,
Culpatamve facem, tua jussa verenda, tuosque
Dilexi monitus : nunc qua feritate dolentis
Despiciam questus? nescis, pater optime, nescis,
Quantus amor causæ misero nupsisse marito.
Et nunc mœsta quidem grave et illætabile munus
Ut timeam, doleamque, rogo : sed quum oscula rumpet
Mœsta dies, quum rauca dabunt abeuntibus armis
Signa tubæ, sævoque genas fulgebitis auro,
Hei mihi! care parens, iterum fortasse rogabo. »
  Illius humenti carpens pater oscula vultu,
« Non equidem has unquam culparim, nata, querelas:

Pone metus : laudanda rogas, nec digna negari.
Sed mihi multa Dei (nec tu sperare, quod urges,
Desine), multa metus, regnique volubile pondus
Subjiciunt animo : veniet, qui debitus istis,
Nata, modus : nec te incassum flevisse quereris.
Tu solare virum : neu sint dispendia justæ
Dura moræ; magnos cunctamur, nata, paratus.
Proficitur bello. » Dicentem talia nascens
Lux movet, ingentesque jubent assurgere curæ.

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII SILVAS.

IN LIBRUM PRIMUM.

In epistolam. *Quid enim... quoque auctoritate.* Lacunam editionum vett. et codd. aliquot sententia duce ita explevit Domitius: « Qnid enim *oportet hujus* quoque auct., » etc. Cujns conjecturam codd. Vrat., Drak. et Paris. confirmant : quare ceterorum hariolationes omittimus.

Sed tamen CCLXXVIII *hexametros habet.* Verum numerum præbet cod. Paris. : CLXXVII.

Carmen I. *Equus maximus Domitiani.* Equestris statua Domitiani inter ea antiquæ artis opera referri debet, quorum, nisi poetarum carminibns essent celebrata, omnis memoria evanuisset. Nam præter ea, quæ Statius et Martialis, *Epigr.* 1, 71, 6, narrarunt, nullum exstat ejus vestigium. P. Victor et Sextus Rufus non nisi nomen afferunt, his verbis : « Equus aheneus Domitiani Augusti, » nulla tamen expositione addita. Quanquam igitur critici undique collegerunt antiquitatis testimonia, sunt hæc aut falsa aut aliena ab hoc Domitiani monumento, cujus auctor ne conjectura quidem probabili cognosci potest. Hand. Exstructum fuisse hoc opus post annum 836 vel adeo 837 ab U. C. docet cognomen *Germanici*, versu quinto Domitiano datum.

Nec grege (v. 12). Pulchre usus est Virgilii verbis, *Æneidos* II, 238 :

> . . . . Pueri circum innuptæque puellæ
> Sacra canunt funemque manu contingere gaudent.

Hinc obvia (v. 22 sqq.). Respicitur ad C. Julium Cæsarem, primum imperatorem inter Divos relatum : cujus templum situm erat e regione statuæ; ab latere ejus cernebantur *tecta Julia*, i. e. basilica Julia, in Foro romano posita; ab altero porticus *Pauli*, ab Æmilio Lepido Paulo propriis impensis facta, post incendium ab Augusto restituta. Concordiæ denique statua vix dubium est, quin posita fuerit ad porticum Concordiæ, in illa Urbis parte prope clivum capitolinum exstructam. Accuratius de his et de arcu Vespasiani, qui et ipse non procul aberat, quærant quibus descriptiones Urbis et alia subsidia ad manus sunt.

In leges iret gener, et Cato castris (v. 28). Memoranda est Wernsdorfii explicatio ad ablat. *castris* ex *iret* elicientis *decederet*.

Contemptis surgant pallatia flammis (v. 34). In bellis civilibus et sub Vespasiano Capitolium, Pallatium et permultæ ædes publicæ incendio correptæ erant : pars earum ab ipso Domitiano restituta, præsertim Capitolium, sub Tito rursus exustum. Cf. infra, VI, 102. Quod ipsum an h. l. intelligendum sit, dubitari debet ob voc. *prospectare* et mentionem Vestæ, cujus templum palatino monti propius adjacebat. Ceterum cf. infra, III, 4, v. 47 sqq.

Adrastæus... Arion (v. 52). Adrasti equus, de quo *Theb.*, VI, 301 sqq., et Schellenbergii *Antimach.*, p. 65 sqq. — *Cyllarus* cum Xantho, Dioscurorum equi : Noster Cyllarum utriusque solum dicit. Sed mythologica hæc in nostro poeta nimis multa sunt, quam ut in brevibus hisce notis possint explicari. Quare ejusmodi res in posterum omittimus, nisi forte ubi major incidit difficultas.

(v. 64.) In hoc loco impedito, qui fere ad MSS. scripturam expressus est, longe plurimum speciei habet Handii conjectura : « Strepit ardua pulsu Machina; continuus (sic MSS. omnes) septem per culmina *cœlo* It fragor. » Glossæ enim quando poetarum versus invaserant, ad refingendos rhythmos non raro in exsilium agebatur indigena, civitatem obtinebat verbum peregrinum. Sic optimus alioquin codex Horatii, quo editores nondum usi sunt, *Sat.* I, 10, 38, « judice coram » præbet pro « judice Tarpa. » Et in nostro loco præcesserat v. 59 : « culmina montis. »

Loci custos (v. 66). Curtius inter Divos relatus, numen lacus Curtii siti in Foro prope equum. Vide VARRON., p. 25, ed. Gothofr., et interpp. Festi, s. v. *Curtius lacus*.

Bella (v. 79 sqq.). Hæc sunt capitolinum (SUET., *Domit.*, 1); germanicum, contra Cattos; civile, ab Antonio motum (SUET., 6), et dacicum duplex.—*Montem*. Dicit montem Dacorum, eo vocabulo totam gentem designans, quia, ut ait Flor., IV, 12 : « Daci montibus inhærent. » Quod clare efficitur ex *Silv.* III, 3, 169. Cf. GRONOV., *Diatrib.*, p. 350.

Atticus... senior (v. 102). Phidias. Sæpe verbo *senior* utitur Statius ad significandos qui diu ante se vixerunt. Vide MARKL. — *Te similem* explicuit Gronov. in *Diatr.*, p. 34 sqq., tuam imaginem, quod propter alios locos Statii probe tenendum. Idem vero, p. 39 sq., optime refutat sententiam multorum, cui etiam Weberus nuper adhæsit, *novum templum* intelligi illud, quod Flaviæ genti exstruxerit Domitianus. — Seq. versu *Taras* est magnus colossus Tarenti.

Lætus huic (v. 107). *Huic* disyllabe legendum, ut non raro in his poetis; vide HANDIUM, ad seq. *carm.*, v. 135.

CARM. II. *Alternum factura pedem* (v. 9). I. e. elegiacos versus. Handius ποιητικώτερον e cod. Vratisl. : *fultura*.

Dominæ niveis a vultibus obstas (v. 23). Ne flores in eam conjecti vultum tangant. Cogitari vero debet osculantis habitus.

Pressa (v. 45). Handius et sensu et metro expedito legit *prensum*.

Multa... virga (v. 48). Fascibus magistratuum. Cf. v. 233.

Furto (v. 60). Sic Markl. Codd. *lecto*. Jacobsius ad *Anthol. Gr.*, vol. XII, p. 14, conj. *mœcho*.

Præluxi (v. 89). Passovius ex cod. Rhedigerano, levi mutatione adhibita, melius *præfulsi*.

Columbæ (v. 102). Respicit poema Stellæ, de quo Martialis, I, 8; VII, 14.

Suggestumque comæ (v. 114). Hæc Handius bene explicuit adhibito Ammiano, XVI, 10 : « Elatosque vertice scansili suggestus, » crines in gradus compositos, sive gradibus distinctos in altum se attollentes.

Queritur jam (v. 122). Sic fere codd., sed sententia haud paullo meliore Handius scripsit : « *Querimur* jam Seras avaros *Angustum* (ita codd. aliquot) spoliare (nam *spoliasse* Marklandi conjectura est) nemus : » ut poeta sive potius Venus doleat sibi jam deesse ornamenta Violantilla satis digna.

Ab astris (v. 147). Post astra, quæ modo reliquerat.

Tyrii moderator livet aheni (v. 151). Tyriæ purpuræ tinctor invidet. Sic *Tyrii cadi*, infra III, 2, 140.

Dalmatico metallo (v. 153). Auro; vid. ad III, 3, 90.

Asteris (v. 197). Sub hoc enim nomine Stella Violantillam indefessis carminibus celebraverat.

Tumidæ (v. 203). Bene Gronov. et Hand. e cod. *Nitidæ*.

Cœlestum munere, clare Stella (v. 209-210). Multo præstantior est codicum ipsorum lectio : « munere *claro*, St. »

Parnasse, sonas (v. 223). Scil. strepitu Musarum, parantium se profectui in Stellæ ædes; sic *Pangea* propter Mænadas et Bacchi comites itineri instantes et ipsos. Hæc Markl.

Insigni geminat Concordia tæda (v. 240). Hæc verba multis modis laborantia felici successu Boxhornius ita refinxit : « insignes gem. C. tædas : » ex ritu enim veterum conjungendis duabus tædis matrimonium sanciebatur.

Gressu extremo fraudatis epos (v. 250-251). Elegiacos numeros dicit. — *Coo plaudente*. Sic Markland. post Bernart. ex vett. edd. et codd., immerito castigatus ab Handio aliisque ob mensuram adjectivi *cous* : sed substantivum hic est, græca mensura adhibitum. Hymnus Homericus in Apollinem, v. 42 : Κόως, et alii post hunc poetæ. Vulgatam tamen ante *choro plaudente* pro vera habet et bene explicat Valckenar., *de Callimachi Berenice*, p. 30 sqq.

Tellus Eubois (v. 262-263). Neapolis, Euboensium a Chalcide colonia. Cf. MARKL. ad v, 2, 49.—*Sebetos*. Fons prope Neapolim.

Leges, castra legant (v. 267). Sic omnia MSS., quorum lectionem Gronov., *Diatrib.*, p. 15, explicat : qui senatum, qui militem legant; *leges* pro custodibus legum. Multi vero critici sensu apertiore et magnificentius *regant*.

CARM. III. In cod. Vratislav. hic Vopiscus appellatur *M. Mauritius Vopiscus*. Ceterum hujus carminis multos locos imitando expressit Ausonius in *Mosella*.

Defendere (v. 4). Hic est obtinere, vindicare sibi, recentiore usu. Vide HAND., ad h. l.

Pisæum... annum (v. 8). Eo anni tempore, quo ludi Olympici juxta Pisam celebrabantur, pro media æstate.

Saxeus (v. 21). Ovidius de eodem Aniene, *Amor.*, III, 6, 45 :

Nec te prætereo, qui, per cava saxa volutans,
Tiburis Argei pomifera arva rigas.

Litus utrumque domi (v. 24). Quod vulgo in alterutro litore habitatur ; sed Anien mediam permeabat villam Vopisci. Unde etiam sequentia intelligenda.

Junctos delphinas ephebo (v. 28). De delphine et puero Bajano v. historiam ap. Plin. *H. N.*, IX, 8, 8; coll. Plin. *Epist.* IX, 33; Gell., VII, 8; et Ælian., *N. A.*, VI, 15, qui similia ex aliis regionibus narrant. WEBER.

Jacentes (v. 40). Sic Markl. e conjectura, quam ipse rejecit ad Lucret., III, 952. Non enim tangenda erat vulgata codicum : *tacentes*. Ad eumdem Lucret. locum seq. v. Wakefieldus *tuta quies*. Post de v. 44 vide ad II, 2, 17.

Asarota (v. 56). De his pavimentis, « lapide pretioso cæsim diminuto in varia picturæ genera discriminatis, » ut Apuleii verbis utar, vide ad PLIN., *Hist. Nat.*, XXXVI, 25. Id luxuriæ genus vel in ultimum Septentrionem ab Romanis perlatum : nam Blenhemii in *Oxfordshire* superiore sæculo ejusmodi opus detectum est.

Trichoris (v. 58). Tectorum fastigiis trina contignatione. De his plura vid. ap. SALMAS. *ad Spartianum*, p. 677. — Insequentibus verss. poeta imitatur Virgil., *Æneid.*, III, 59 sq.

Nymphas (v. 64). MSS. omnes : *mensas*, in convivia ad ripam exstructas : quod non erat cur mutaretur.

Marcia (v. 67). Aqua per Anienem plumbeis canalibus ducta erat.

Dulichiis... lupis (v. 86). Dicere noluit *porcis*, in quos mutati erant socii Ulyssis. Circæ etiam lupi ex hominibus mutati serviebant, ut est in *Odyss.*, X, 212.

Meditantur pondera mores (v. 90). Mores, qui in locis voluptariis, quos modo contulerat cum Vopisci villa, sunt levissimi ac luxu diffluentes, in hac sede gravitatem *meditantur* et assumunt. Vide proxime seqq.

Liventem satiram nigra rubigine turbes (v. 103). Docte hoc explicat Gronov., *Diatr.*, c. XI, p. 64 sqq., coll. p. 327 sq. : turbando et miscendo varia conscribas. Nota est hæc antiquæ satiræ romanæ indoles, quam potuit Statii affectatio conjungere cum recentiore mordendi forma. Markl. correxit aut *turpes* cum Gevartio, aut *tingas* : quorum prius recepit Handius, explicans « maculas inducere, μιαίνειν, de colore fusco rebus candidis addito. » Sed non satis attendisse omnes videntur ad verborum « nigra rubigine »

quæsitam vehementiam : quæ commendat Hopfii conjecturam expositam a Burmanno ad *Anthol. Lat.*, vol. II, p. 677 : « Liventem s. nigra rubigine *purges*. » « Ut prædicet, inquit, Manlium satiras non tantum felicissime condere, sed, quod multo præclarius, vitia hujus carminis, quæ priores non satis effugerant, emendare, et salibus ac festivitate succum loliginis atræ et rubiginem, quibus antea in omnium odium adducta laboraverat, temperare et purgare. »

Flavis Hermus transcurrere ripis (v. 107). Wakefieldus, *Silv. crit.*, vol. V, p. 35, hic restituit « fulvis H. tr. *rivis*, » in quo postremum verum judico.

CARM. IV. *Damnosaque fila senectæ* (v. 7 sq.). Optime explicat Markl., a serpentibus petitam esse metaphoram docens, collatis Plinio, *Hist. Nat.*, XXIX, 5 : « ... membrana (anguium) sive *senectus* vernatione exuta ; » et ipso Statio, *Thebaid.*, IV, 95 sqq. Nam de senectute proprio significatu cogitare vetat v. 52 sq. Cæterum Rutilius Gallicus tum erat præfectus Urbi. Cf. BARTH.

Certent lætitia; nosseque ex ordine collis Confremat (v. 13). Sic MSS. et sententia et metro violatis. Reliquorum tentaminibus refutatis, Marklandus medelam non invenit. Cod. Rhedig. : « noseque. » Liceat substituere interim « omnisque, » quod in codd. est hoc compendio *oisque*. Hiatus in hac versus sede ex Virgilio notissimus. His scriptis animadverto similem esse Weberi sententiam, plura tamen mutantis.

Nova sæcula (v. 17 sq.). Respicit ad ludos Seculares a Domitiano celebratos, ut moris erat, ad aram Terenti, in campo Martio. Plura dabimus ad Valer. Max., II, 4, § 5.

Felix (v. 41). Curiæ epitheton; v. MARKL. De sqq., v. GRON., *Diatr.*, p. 206 sqq.

V. 58 sq. Significat Apollinem Vercellis cultum; hinc *Apollineæ* Vercellæ ap. Martial. X, *epigr.* 12. Inde, ut probabiliter conjicit Markl., oriundus Rutilius Gallicus.

Carmina (v. 97). Refer ad eosdem ludos Seculares : in quibus carmen seculare composuisse Rutilium hic locus ostendere videtur.

Versum 99 ex usu veterum explicat Gronov., *Diatr.*, p. 283 sq.

Ritu se cingit uterque Pæonio (v. 107). Hippocrates præcipit, ut medici, præsertim chirurgi, sint veste astricta et succincta.

Vide artis opera. In mente habuit Statius Virgilii locum, *Æneidos* XII, v. 401 sqq.

. . . . Ille retorto
Pæonium in morem senior succinctus amictu
Multa manu medica Phœbique potentibus herbis....

Euboici... pulveris (v. 126). Sibyllæ tot annorum quot pulveris aut arenæ micas manu fuerat complexa. Nota res ex Ovidio.

Carm. V. V. 26 sqq., cf. ad *Carm.* III, 67.

Undosa Carystos (v. 34). Simul respicitur ad marmoris carystii naturam, de quo Martianus Capella : « Carystos marmore fluctibus concoloro; » et Statius, II, 2, 93 :

. . . . . Gaudens fluctu certare Carystos.

Vix opus admonere, nomina hic regionum omnia de marmore ibi proveniente dici, ut sæpissime apud Statium.

Limina cessant (v. 41). Scribendum erat cum multis *lumina*, quod non necessarium est explicari cum Gronov., *Diatr.*, p. 283 sq., fenestræ. — Ad ultimum carminis v. tenendum est, Etruscum per tempus aliquod relegatum fuisse. Vide Gronov., *Diatr.*, p. 68 et 403.

Carm. VI. Hendecasyllabi. Vox *saturnales* delenda de titulo cum edd. vett. et codd. aliquot. Saturnalia enim non calendis decembr., sed ab a. d. XVI cal. januar. celebrabantur. Erroris originem monstravit Markl.

Ebriamque noctem (v. 8). Vix alia verba a manuscriptis magis dubia. Lege de diversitate lectionis in h. l. narrationem Gronovii, *Diatr.*, cap. XIII. In seqq. versiculis Markl. frustra statuit aliqua deesse.

Et quod percoquit Ebosia caunis (v. 15). Ita Salmasius, probante Gronov., c. XIV, ubi omnia hujus lectionis præsidia collecta habes. Sed codd. : « Et *quas* præcoquit (vel *percoq.*) Ebosia *cannas*, » quod recte reduxit Weberus, hæc monens : « Demonstravit Palmerius *cauneas*, non *caunas*, dici genus ficuum siccatarum a Cauno, Cariæ urbe, earumque parvarum, quum ficos Ebusi vel Ebosiæ insulæ (in Balearico mari) præstantissimas amplissimasque prædicet Plinius; deinde h. l. in pretiosa Cæsaris pluvia non vilem rem, qualem ficus illas Cauni, sed raram et delicatam, qualis saccharum etiam tunc fuerit, recensendam fuisse. »

Massis Amerina non perustis (v. 18). Pira dissecta, in massas coacta et ad solem siccata. Vide Gronov., *Diatr.*, p. 80.

Marcida vina (v. 33). Non acria, antiqua. Optime de hoc v. egit Ruhnken., *ad Rutil. Lup.*, II, 7, p. 102 sq.

Superba (v. 38). I. e. te majorem credens Cæsare; ut ante *beata*, tuis meritis nimis læta, quum supereris tamen hodie a Cæsare.

Nec tardum seges occupabat annum (v. 42). Cum Markl. scribendum erat *tantum*, hac sententia, non tam largus frugum proventus erat ævo Saturni. Hunc usum vocis *annus* docuit Gronov., *Diatr.*, p. 157 sq. Ad seqq. cf. Martialem :

Vescitur omnis eques tecum, populusque patresque,
Et capit ambrosias cum duce Roma dapes.

Quos Natura (v. 58 sq.). Etiam ad hanc lectionem Marklandi accommodari potest elegantissima expositio Gronovii, c. xv, p. 82 sqq., quam vide.

Lydiæ tumentes (v. 70). Habitiores, ut Juvenal., *Sat.* II, 141 : *Turgida Lyde*, ubi v. interpp. — Mulieres *gaditanæ* cum crotalis et cymbalis saltabant; vide ad eumd. Juvenal., XI, 162.

V. 77 sqq. De hoc largitionis genere plura narraverunt interpp. ad illa Martialis, VIII, 78, 12 :

Nunc implere sinus securos gaudet, et absens
Sortitur dominos, ne laceretur, avis.

Flammeus orbis (v. 87). Lychnuchus ingens, funalia plurima in orbem distributa ferens.

IN LIBRUM II.

Epistola. *Melioris Atedii* mentio etiam apud Martial., VI, 28, 29; VII, 28, et alibi.

Tibi laturus acceptum Apparere inde videtur, carmen hujus lib. VI scriptum fuisse impellente Atedio. — *Excludit*, claudit.

Carmen I. Ejusdem Glauciæ epicedium et epitaphium exstant inter Martialis epigrammata,

Non de plebe domus nec avaræ verna catastæ,
Sed domini sancto dignus amore puer,

Munera quum posset nondum sentire patroni,
Glaucia libertus jam Melioris erat.
Moribus hoc formæque datum. Quis blandior illo?
Aut quis Apollineo pulchrior ore fuit?
Immodicis brevis est ætas et rara senectus :
Quidquid amas, cupias non placuisse nimis.

Et epitaphium :

Libertus Melioris ille notus,
Tota qui cecidit dolente Roma,
Cari deliciæ breves patroni,
Hoc sub marmore Glaucias humatus
Juncto Flaminiæ jacet sepulcro :
Castus moribus, innocens pudore,
Velox ingenio, decore felix.
Bis senis modo messibus peractis
Vix unum puer applicabat annum.
Qui fles talia, nil fleas, viator.

Verba medentia sævis Confero (v. 5). Wakefieldns, *Silv. crit.*, v. v, p. 108 : « medentia lævus confero » (postremum in cod. Par.).

Plorantemque animam (v. 22). Ut corpus ante justum tempus relinquere coactam. Cf. Markl.

V. 27 sq. Melius hæc exhibentur in cod. Rhedig. : « Inf. vates *versa* mea pect. tecum Plango lyra. »

Impliciti (v. 46). Scil. amplexibus tibi.

Jurataque... barba (v. 53). Non est valde optata, sed per quam etsi futuram sæpe juraverat Glaucias, in hunc fere modum : Ita contingat mihi flos genarum; ita mihi salvo barbam ponere liceat. Hæc est explicatio Gronovii, q. v. c. xvii, p. 95 sqq. 405.

Nec te barbaricæ versabat turbo catastæ (v. 72). Optime hæc idem restituit et explicuit, cap. xvi, p. 85 sqq. : « Mancipia venalia in catasta vel foro interea, dum præconium fiebat, in orbem ire, currere, saltare nonnunquam cogebantur : non tam ut cognoscerentur, quinam essent venales, quam ut adstantes et emptores accuratius ita specularentur corpora, illique sanitatem suam probarent : qua de causa et nudabantur et contrectabantur. Eam circumactionem servorum pulchre *turbinem catastæ* vocavit. Qui in circuitum eunt vel currunt, orbem saltatorium versant, *turbine*

versari dicuntur recte, et eos *turbo versat.* » Eumdem morem Græcis fuisse probat Menandri loco (ex Ephesio, p. 69, ed. Meinek.) :

> Ἐγὼ μὲν ἤδη μοι δοκῶ, νὴ τοὺς θεοὺς,
> Ἐν τοῖς Κύκλοις ἐμαυτὸν ἐκδεδυκότα
> Ὁρᾶν κύκλῳ τρέχοντα καὶ πωλούμενον.

Cf. locum Martialis supra adscriptum.

Dictys (v. 95). Hic piscator Seriphius retibus cepit arcam, qua clausos Danaen et Perseum filium Acrisius in mare projecerat, domumque retulit et educavit Perseum. Seq. versu *victos... parentes*, de matribus; v. MARKL.

Ipse pater sensus, ipsi stupuere magistri (v. 119). « I. e. *sensus*, quos ille imponeret versibus modulatione vocis : ex quibus cognosci poterat, quam bene ipsi poetæ a recitante intelligerentur. » GRONOV., *Diatr.*, p. 395, ubi plura de hac re. — Ad v. 122 sq. nihil interpretes, sed insunt, in quibus offendendum erat.

Et angusta (v. 130 sq.). Verba sic lecta intelligi non possunt. Tolerabilem ope vett. edd. sensum excussit Marklandus in *Addendis* fingens :

> . . . . . Et angustos artus jactare lacerna
> Enormi non ille sinens.

« Imponendo laxas et enormes vestes angustis artubus, facere ut artus majores appareant quam revera sunt; et hoc opponitur præcedenti :

> . . . . . Brevibus constringere lænis
> Pectora.

Neutrum horum fecit Melior, sed *semper ad annos texta* legebat. »

Milvius agger (v. 176). Pons Milvius sive potius *Mulvius* (codd. quidam antiquissimi etiam *Molvius*), ab Æmilio Scauro censore factus, ab Augusto refectus, ad secundum ab Urbe lapidem, in via Flaminia, octo fornicibus.

Gramine Lernæ (v. 181). Dictum oportuit *Nemeæ*, ut ipse passim in *Thebaide*; sed in ea locorum propinquitate hoc non tanti erat, quanti facit Markl.

Blæsi (v. 191). Explicantur hæc loco Martialis, *Epigr.* VIII, 38, *ad Meliorem :*

> Qui solemnibus anxius sepulti
> Nomen non sinis interire Blæsi,
> Et de munifica profusus arca
> Ad natalitium diem colendum
> Scribarum memori piæque turbæ
> Quod donas, facis ipse Blæsianum.

Puero partitur (v. 207). Sic Markl. Sanior erat codicum scriptura *pueri :* partitur pueri amorem cum Meliore.

Imbrifero pallens Autumnus hiatu (v. 217). Bene Markl. : « Sciendum est imaginem hanc desumtam esse ex tabula aliqua, in qua pingebatur Autumnus ore *hiante* et patulis rictibus, efflans morbos, quibus maxime obnoxia est ea anni tempestas; unde

> Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ,

Horatio, *Sat.* II, 6, 19, et poetis passim. »

Meruitve mori (v. 223). Verisimillime idem : *renuitve.*

Diræ comes ille feræ (v. 230). Othrus, Geryonæ canis; vide SIL. ITAL., XIII, 845 sqq.; ibique NIC. HEINSIUM.

(v. 234.) « Jubet Glauciam, dum in somnis domino patronoque apparet, commendare ei parentes suos et sororem : qui quum unius Glauciæ gratia niterentur, defuncto illo metus erat, ne patrono Meliori minus nunc curæ essent. » GRONOV., *Diatr.*, p. 97.

CARM. II. Ab initio significatur Surrentum (Plin., *H. N.*, III, 5 : « Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sede; » et plura Markl. ad III, 1, 64) et Puteolanum mare (vide infra ad v. 96); versu autem 6 modeste quinquennalia Neapolitana, quibus poeta noster erat coronatus; et v. 8 dicit : Quum jam Actiacorum ludorum tempus advenisset.

Gemina testudine (v. 17 sq.). Sunt gemini fornices in scopulum excisum laborati, ut recte Gronov., c. XVI, unde etiam hunc Senecæ locum repetimus : « Non vivunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare jaciunt, nec delicate natare sibi ipsi videntur, nisi calentia stagna fluctu ac tempestate feriantur? »

Detinet (v. 47). Simillime Plinius in descriptione Laurentinæ villæ, *Epist.* II, 17 : « Altera fenestra admittit Orientem, Occidentem altera *retinet.* »

Adhuc vacua... Pisa (v. 65). Ante positum simulacrum Jovis Olympici.

Servit (v. 75). Subjacet, ut Plinius in pictura Tusculanæ villæ, *Epist.* v, 6, cujus plurima cum nostro carmine utiliter comparari poterunt : « Piscinam quæ fenestris servit ac subjacet. » Sic in seq. versu etiam *paret*. — *Megalia* et *Limon* prædia erant Pollii.

Angitur (v. 81). Recte Weberus : « Indicari videtur quædam invidia Limonis, ægre id ferentis, si dominus alibi versetur. »

Carystos (v. 93). Vide ad I, 5, 34.

Chalcidicas (v. 94). Vide ad I, 2, 264.

Dicarchi mœnia (v. 96). Festus : « *Dicæarchia* vocabatur quæ nunc Puteoli, quod ea civitas quondam justissime gubernabatur. » Ubi vide intt., et Markl. ad h. l. de forma vocis.

Tirynthia... Aula (v. 109). Herculanum : quod quam fecundum fuerit, notum omnibus est.

Therapnæi (v. 111). Lacedæmonii, ut fluvium in Tarentino agro vocat Martialis, II, 43. Plura Markl.

Hic seu siderias... artes (v. 112). Ad astronomiæ vel astrologiæ studia hoc referendum foret, quibus otium fallere poterat amicus Statii. Sed codd. Paris. et Rhedig. : « Hic *ubi* sid. : » quo recepto apparet pro *sublimes* dici intelligique ea quæ jam per partes exsequitur poeta. Nam *Pierias* in Rhedig. correctorem prodit ut multa in eo codice. — *Dissona carmina* non alia esse videntur quam satiræ.

Plectrique errore superbus (v. 137). Gronovius intellexit : motu plectri per chordas ; quod dubium esse demonstravit Markl. Tutius Weberus explicat de juvenili ingenii lusu, quo per varias res poetice exornandas Pollius vagabatur et errabat.

Alias decuit Concordia mentes (v. 154). Veram esse lectionem puto quam præbent cod. Paris. et Rhedig. : *docuit*, instituit, formavit.

CARM. III. *Cœlica* (Cœlii montis) *tecta subit* (v. 14). « Quomodo dici potuit Pholoe *subiisse tecta*, quum statim sequatur illam deposuisse se in *margine ripæ*, et eo loco ubi *nunc* sunt ædes Melioris? quin et Diana eam cubantem vidit, dum errat per septem juga. Non igitur intra *tecta* tunc fuit Pholoe, sed *sub dio*, nudoque sub ætheris axe. Lege : « Cœlica *tesca* subit : » *tesca* enim seu *tesqua* sunt loca aspera et inculta, qualia fere sunt montes. Vide HORAT., *Epist.* I, 14, 19; LUCAN., VI, 40; interpp. ad Fe-

stum s. v. » MARKL. Cf. ad *Theb.*, XII, 447. Quod in textu receptum oportuit.

Niveæ... margine ripæ (v. 17). Hic magnopere offendit Markl.; sed *niveæ* explicandum esse videtur frigidæ, ut *niveum profundum* ap. Sil. Ital., IV, 535, quod tamen et ipsum ab N. Heins. et Markl. corrigitur.

Aventinæ... cervæ (v. 22). Bene contulit Markl. Festum s. v. Servorum dies : « Servius Tullius... ædem Dianæ dedicavit in Aventino, cujus tutelæ sunt cervi. »

Deposuit juxta (v. 41). Id est plantavit ; ex Virgil., *Georg.*, II, 23 :

> Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum
> Deposuit sulcis.

Paullo ante *Primævam visu* bene explicuit Gronov., *Diatr.*, p. 109, quæ in perfectissima ævi sui ἀκμῇ constitûta esse videtur et nova ac tenera apparet, ut Homerus de arbore, ad quam Latona Apollinem enixa, dicat (*Odyss.*, VI, 163) φοίνικος νέον ἔρνος.

Turbare (v. 48). « Non turbidum facere ab imo, quod folia levia et caduca non possunt, sed miscere et veluti variare. » GRONOV., *Diatr.*, p. 65.

Umbris scrutatur amantibus undas (v. 55). Per *umbras* intelligi folia arboris recte animadvertit Markl. ex *Thebaid.*, II, 401 :

> .... Amissæ redierunt montibus umbræ,

coll. Virg., *Georg.*, I, 342. Arbor igitur auctoris caloribus plena folia demittit ad undas, quas indefessa aspicit et scrutari videtur. Quare non necessaria est, etsi elegans, Marklandi conjectura *tutatur.*

Et secrete palam (v. 69). Sanissima esse hæc verba censeo, cum Gronovio, p. 110, qui ne explicationem quidem adjiciendam putavit. *Tumultus* enim ad affectus et perturbationes animi refertur, ut notum : quare subjungit Statius : Qui non secedis, sicut alii multi, quo cnpiditatibus morem geras, sed vel secretus ita vivis, tamquam *palam* esses et coram omninm oculis. De hoc nsu verbi *secretus* sufficit unus locus Taciti, *Annal.*, XI, 21 : « Dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus *secretus* agitat. »

Comere (v. 71). Statianum pro ornare : « qui honor divitiis non contingit, quum sepositas infelix arca strangulat et æternum conclusas tenet. » Gronov., p. 169 sq. Vulgo *condere*, quod re diligentius pensitata retinet Ruhnkenius *ad Rutil. Lup.*, II, 2, p. 79.

Elysio (v. 74). Dativus, ad Elysium.

Carm. IV. Cod. Rhedig. : « Psittacus ejusdem. » Cod. Paris. et ed. pr. : « Ps. Atedii Melioris. » Conferas cum hoc poemate simile Ovidii, *Amor.*, II, 6.

Vinceret, *aspectu gelidi* (v. 27). Melins nonnullæ editt. : « vinceret aspectu, gelidi. »

Nomenque locutus Cæsareum (v. 29 sq.). Martialis, XIV, 73 :

Psittacus a vobis aliorum nomina discam :
Hoc didici per me dicere, CÆSAR AVE!

Nunc conviva levis, monstrataque reddere verba Tam facilis (v. 31). Vide an in animo habuerit Statius quem Plinius quoque observavit morem psittacorum, *H. N.*, X, 42 : « Et quæ accipit verba pronuntiat, in vino præcipue lasciva. »

Respirant gramina plumæ (v. 35). Sic Markl. Sed codd. et edd. vett. : *gramine* et vers. seq. *Sicaniisque crocis* : quæ poetæ manus esse videtur. Weberus : « *gramen* h. l., ut Propert., III, 27, 17, intelligo *juncum odoratum* sive *herbam schœnanthus*. Sic *assyrium gramen*, infra, VI, 88. Vid. quæ notavi ad Poet. eleg. græc., p. 774. »

Carm. V. Ad eamdem leonis cædem a tigride refertur Martialis epigramma in *Spect.* 18 :

Lambere securi dextram consueta magistri
Tigris, ab hyrcano gloria rara jugo,
Sæva ferum rabido laceravit dente leonem :
Res nova, non ullis cognita temporibus.
Ausa est tale nihil, silvis dum vixit in altis;
Postquam inter nos est, plus feritatis habet.

Fugiente fera (v. 11). Tigride.

Carm. VI. Epigraphe in uno codicum Gronovii... *ad Flavium Ruffum*... Cod. Paris. et edd. vett. : ...*Epicedion Pileti*, i. e. Phileti, Φιλήτου. Vide v. 81, 103, et Markl.

Arcte tamen, et procul intrat Altius in sensus (v. 6). Acute hæc.

Plaga minor, quæ *arcte* i. e. tenui vulnere, et ex longinquo (*procul*), fere ut sagitta eminus missa, infligitur (nam de propinquo quasi et cominus facta sunt vulnera, i. e. luctus, parentum, filiorum, fratrum, eminus autem famulorum), altius descendit, etc.

Dolor iste (deisque Si tam dura placent) (v. 13). Melius hæc scriberentur ex optima conjectura Gronovii, p. 114 : « Dolor iste : deisne, Hei, tam dura placent ? hominem, etc. » Cf. MARKL.

Cervus Maronis (v. 20). De quo in *Æneid.*, VII, 483 sqq.

Rusticus invisas (v. 28). Dum fuerit quidem Philetus elegans et ἀστεῖος. Hoc si servatur (ut servandum est), legi necessario debet cum codd. Rhedig. et Paris., item edd. vett. cunctis : *invitas :* invitæ enim naves perniciem patriæ advecturæ mare intrabant. Markl. conj. : *Troasin invisas.*

(v. 36 sq.) Cf. notum Horatii... *Inter ignes Luna minores.*

Quales dubiæ discrimina formæ De sexu transire jubent (v. 39 sq.) Explicantur hæc, ita reficta a Markl., loco Hor., *Od.* II, 5, 21 :

Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaces falleret hospites
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus ambiguoque vultu;

et ipsius Statii inde expresso, *Achill.*, I, 336 sq. :

. . . . Fallitque tuentes
Ambiguus tenuique latens discrimine sexus.

Codd. : « æquales dubiæ post crimina formæ, etc. » Eviratos alii hic sine necessitate intelligunt, licet eos iisdem fere verbis Statius tangat infra, III, 4, 70 sq. :

. . . . . Haud ullo concussum vulnere corpus
De sexu transire jubet.

Horrore decoro (v. 43). Cod. Paris. in margine : « errore. »

A-monium Pyladen (v. 54). At Pylades oriundus erat e Phocide, Ovidio sæpe dictus *juvenis Phoceus*. Quare Markl. conj. : *Aonium*, quia Bœotia Phocidi contigua, et ab ipso Statio, *Achill.*, I, 421, junguntur *Phocis et Aonia.*

Fortuna (v. 56). Conditio pueri servilis.

Ructassent... incendia... Locros (v. 62). « I. e. ructando ignem

Locros vexassent. » Gronov., p. 329. In quo capite (I) multa similia. Ac sane eo fortasse progressa est Statianæ affectationis audacia. Ceterum Markl. non male proposuit *undassent*, ut *Achill.*, I, 86 :

> ..... Æacides... sanguine Teucros
> Undabit campos.

In dextram (v. 65). Lege *dextrum*, imperantibus codd. et usu linguæ; vide Markl. De præcedenti versu idem difficultates movit : sed in zeugmate statuendo acquiescendum est, quia Ursi in illis regionibus possessiones earumque situm non novimus.

Vitæ... adultæ (v. 70 sqq.). Adolescentiæ. *Elea lustra* sunt olympiades. Multa hic de singulis Markl. *Rhamnusiam* poeta dicit Invidiam ob similia fere effeeta eum Nemesi et τὸ θεῖον φθονερόν, neque tamen Nemesin et Invidiam eadem esse numina credidit, ut Markl. vult, etiam in eo falsus quod *Rhamnusiam* ap. Claudian., *de Bell. Get.*, 631, Invidiam interpretatur. Multa hic Statius hausit ex celeberrima Ovidii pictura, *Metam.*, II.

Genitrix tibi sæva lacertos (v. 83). Obvium erat eorrexisse *sibi*, quod in codicum Paris. et Cruceei margine faetum esse video, mirorque non dudum ab editoribus receptum. Nam est acuminis Statiani genuinus fructus. In superiori versu pro « non sævius atros, » scribendum esse videtur : « non *segnius* a. » Markl. vult « secius, » quod minus probem. Illud ductibus quoque litterarum convenientius.

Reis... raptis (v. 95). Non « reis præter spem ereptis judicio, » ut explicatur, sed reis in jus raptis, nota locutione.

Solvisti ; subit ille pios (v. 98). Sane durius «subire pios;» sed admitti non potest ob eetera Nic. Heinsii emendatio tantopere dilaudata a Burmanno ad *Anthol. lat.*, t. II, p. 55 :

> Jam lucos subit ille pios.

Moresque habitumque decoris (v. 104). MS. Florent. et edd. quædam vett. « decoros : » quare legendum « moresque *habitusque decoros :* » vox enim *habitus*, quando de animo usurpatur, numero multitudinis plerumque effertur. » Markl., quem v.

Carm. VII. In Pollæ Argentariæ, Lucani poetæ uxoris, gratiam scriptum. Hendecasyllabi : vide *Epist.*

Vestem perfundant ederæ (v. 11). I. e. abundanter injiciantur

sive aptentur et cingant. Bene explicatur locus imitatione Sidonii Apollinaris, quam Markl. comparat, *Epist.* VIII, 11 :

> Sparsam stringe comam virente vitta;
> Et rugas tibi syrmatis profundi
> Succingant ederæ expeditiores.

Gallionem (v. 32). Qui patruus erat Lucani et Senecæ frater.

Et doctos equites (v. 46). Quod verum esse vel Arbuscula Horatiana ostendit, « satis est equitem mihi plaudere. » Argutatur Markland. et « celsos equites » reponit, qua in re etiam Ruhnkenium assentientem habet, *ad Gregor. Corinth.*, p. 307, ed. Schæf.

Ingratus Nero (v. 58 sq.). Auctor vitæ Lucani : « Prima ingenii experimenta in laudibus Neronis dedit quinquennali certamine. » At hic « nequaquam ei vicem reddidit, laudatorem suum primo æmulatus, mox refrigerans deprimensque, denique occidens. » Gronov., p. 183. Quare *ingratus*. — *Proferetur*, exhibebitur. « Titulus hujus poematii, in quo de Orpheos descensu ad inferos egit Lucanus, fuit, credo, Καταχθόνιος, *Subterraneus*, seu *Orpheus Catachthonios* : hoc mihi suggessit Lutatius, qui ad *Thebaid.*, IX, 424, duos versus citat ex Lucani *Catagonio* (sic totidem litteris legitur etiam in cod. Regiæ bibliothecæ, nr. 8063); quam vocem intelligere hactenus non valuerunt viri eruditi; sed si legas *Catachthonio* et de *Orpheo apud Inferos* accipias, evanescet obscuritas : nisi malis *Catonio*, eodem sensu, de quo adeundus Salmasius ad Spartian., *Adr.*, p. 171; et hoc forte verius; vide Cic., *Epist. ad Fam.*, VII, 25. » Markl. Certiora fortasse habes in nova edit. Lucani, quam in hac urbe videre non potuimus.

Forma... decore (v. 85 sq.). Hos versus Markl. merito pro spuriis habet.

Festa (v. 90). Cod. Rhedig. : « fata. »

Sic et tu (rabidi nefas tyranni!) Jussus (v. 100). Wakefield. ad Lucret., II, 799, scripsit : « S. et tu rabido (nefas!) tyranno Jussus, etc. »

Terras despicis et sepulcra rides (v. 110). « Alludit ad ipsius Lucani verba, initio libri IX, de Pompeio. » Markl. Sqq. versus bene explicat Gronov., p. 119 sqq. : « Seu tenes beatum in Elysiis campis et bene *meritum* (ita enim legit, etsi alterum æque rectum) nemus quietis, quam tu inducto et reducto Orpheo reclusisti. »

Lucidus (v. 120). « Non inamabili facie, ut nonnunquam umbræ. » Gronov., p. 125.

Solet hoc patere limen (v. 122 sqq.). In animo habet hic et in seqq. aliquoties Laodamiæ et Protesilai historiam, in qua Hyginus, *Fab.* 104, inter alia hæc scribit : « Itaque fecit simulacrum cereum simile Protesilai conjugis, et in thalamis posuit *sub simulatione sacrorum* et eum colere cœpit. » Addit Gronov., p. 43, Apuleium, *Metam.* VIII [p. 204, Elmenh.] : « Dies totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio; et imaginem defuncti, quam ad habitum dei Liberi formarat, affixo servitio divinis percolens honoribus, ipso sese solatio cruciabat. » Plura in hanc rem Gronov., l. c. Quo auctore reducendum etiam erat v. 125 ex vett. edd. (adde codd. Paris. et Rhedig.) *figura*, abl., pro *figuras*.

Excubatque (v. 130 sq.). Præclara de his scripsit Gron., c. XXII, a p. 122 sqq., quæ legenda : licet ipsa Statii verba, aliter ac voluerit, accipi debeant. Sic enim : Apage jam mortis cogitationem; natalis dies Lucani est, quam celebramus. Finis carminis, eodem observante, ab ipso Lucano sumptum, VIII, 707 sq. :

> Flere veta populos; lacrymas luctusque remitte :
> Tam mala Pompeii quam prospera mundus adoret.

IN LIBRUM III.

Epistola. *Fideliter.* Cod. Paris. in marg. : « fœliciter. »

Quiete. Pace animi; cf. Gronov., p. 121.

Metium. Cod. Paris. et ed. pr. : « Novium. »

Poteramus. Markl., ut codd. et edd. vett. : « poteram. »

Scit quamdiu. « I. e. quam non diu; quam brevi tempore carmen illud scripserim : per contraria loquitur, et Earinum testem advocat temeritatis istius libelli. » Markl.

Carmen I. *Parvæ... aræ* (v. 9). « Ut opponatur *maximæ* illi quæ Herculi sacra erat : v. intt. ad Ovid. *Fast.*, I, 581, et ad Virg., *Æneid.*, VIII, 271. » Markl. Versu præced. *reclusi* est latentis; et seq. *agresti Alcidæ* fortasse referendum est ad *Herculem Rusticum* vel *Silvanum*, de quo Markl. citat Salmas. ad Lamprid., *Commod.*, 10. Videntur enim hunc statuisse in prædiis ut deum averruncum prædonum et maleficorum, utpote Caci interfectorem.

Gerentibus (v. 36). Ea voce rationem indicare voluisse videtur Statius, cur dimittendus sit Herculi hostis, cujus exuvias velut trophæum in humeris gerat. Markl. conj. *ingentibus*, ex Virgil., *Æneid.*, II, 721 :

> Hæc fatus, *latos* humeros. . . . .
> . . . . . insternor pelle leonis.

Hic (v. 46). Nepos Pollii.

Atque exanimata doleres (v. 48). « Verissime infantilis simplicitas Herculis denotatur, quasi maluerit vivere venustas bestiolas : pueriliter forma earum captus, ignarus veneni et ingenii serpentium, tum fraudis novercalis. Expressit hunc locum Sidonius Epithalamio Polemii et Araneolæ (v. 136 sqq.) :

> Parvulus hic gemino cinctus serpente novercæ
> Inscius arridet monstris, ludumque putando
> Insidias, dum nescit, amat, vultuque dolentis
> Exstingui deflet, quos ipse interficit, angues. »

Hæc Gronov., *Diatr.*, p. 129, alia insuper pulchra in hanc rem addens.

(v. 51.) Intelligitur hic *Hercules musicus* vel *Musagetes*, de quo videndi interpp. ad Ovid., *Fast.*, VI, 812, et ad Sueton., *Aug.*, c. 29.

Jamque dies aderat (v. 55 sqq.). Describit idus sextiles, sacras Hecatæ sive Dianæ : qua die matronæ faces portabant; vide interpp. ad Ovid., *Fast.*, III, 269, et al. ap. Markl.

Testesque ululant per devia Nymphæ (v. 75). Ex Virgil., *Æn.*, IV, 268, in eadem narratione :

> . . . . . Summoque ulularunt vertice Nymphæ.

Nec quo convivia migrent (v. 77). Supple, suadebant instantes nimbi quærere, ex sequentibus, ut Markl. monuit, qui primus hæc recte distinxit.

Dicta sacris (v. 82). Dicata; vide Markl.

Juvenem... Parthenopen (v. 92). Per te revirescentem, redivivam : namque erat ante *fessa ævo* (inf. IV, 8, 55).

Clausisti (v. 101). Vide ad II, 2, 17.

Mea numina (v. 105). Cod. Paris., ed. pr. : « lumina, » per errorem; unde Rhedig. : « limina. »

Aras, Quas puppes velis nolint transire secundis (v. 106). « Scilicet religione prohibiti. Etenim *religiosis viantium moris est, quum aliquis lucus aut aliquis locus sanctus in via oblatus est, votum postulare, sertum apponere, paulisper assidere : neque enim justius religiosam moram viatori objecerit aut ara floribus redimita aut spelunca frondibus inumbrata*, etc., verbis Apuleii (initio *Floridorum*). » Gron., p. 131.

Levare (v. 119). Lævigare.

Indomitusque silex curva fornace liquescit (v. 122). Ex Virgil., *Æneidos* VIII, 446 :

Vulnificusque chalybs vasta fornace liquescit.

Ferro (v. 124). Cod. Paris. in marg. : « ferrum; » sed v. Markl. ex Gron.

Dites Capreæ (v. 128). Ob ædificia Tiberii Cæsaris et cetera ornamenta. Domit.

Taurubulæ (v. 129). Ignotus locus, de quo idem Domitius conjecturam ausus est, esse viam Herculeam, ad traducendos boves Geryonis, a ταῦρος et βάλλω, *trajicio*. Alii legunt *Teleboæ*, nam Capreæ « Teleboum regna, » Virg., *Æneid.*, VII, 734. De his omnibus v. not. Markl.

Jam fortibus ardens Fumat arena sacris (v. 139). « Elegantissime Stat. *fortia sacra* dixit certamina hæc palæstrica, quæ in honorem Herculis exercebantur; quod nomen dari potest omnibus virilibus ludis, ut decursibus equestribus, etc. Contra *mollia sacra* sunt thiasi, epulæ, ludi florales, pervigilia Veneris; *crudelia*, quæ fiebant Dianæ Tauricæ, etc. » Gron., p. 133. Markl. ob ceteros hujus periodi colores mavult *insontibus*.

Felicior infans (v. 143). Quam Archemorus, Pollii nepos; cf. v. 46.

Liquidas (unctas) *nodare palæstras* (v. 157). Hæc illustrat Gronov., p. 138-153, c. XXV. Idem vir, me quidem assentiente, servat codicum lectionem *Libycas*, ut respiciatur ad luctam cum Antæo : ex qua non necesse est « sævi ac sanguinolenti » notionem, huic loco sane non aptam, repetere præ ceteris ac retinere. Nimis hic, ut alias sæpe, vel acutus, vel cautus et de sententia, ne male capiatur, anxius criticus Cantabrigiensis.

Vincere mortem (v. 172). Scribendum *Mortem*. Vicit τὸν Θάνατον Alcestidem auferentem.

Populea... silva (v. 185). Nam *populus Alcidæ gratissima*, ut ait Virgilius. Vide Markl.

Carm. II. Conferendus cum hoc Propemptico Ovidii Propempticus Corinnæ, *Amor.*, II, 11; et clarus ille Horatii.

V. 10 sqq. Vide ad *Thebaid.*, VII, 792.

Feta tepentibus undis (v. 17). Wakefield. ad Lucret., I, 1032, *fota tep.*

Pharium annum (v. 22). Ægyptiacam messem.

Molybdis (v. 30). Μολυβδίς, plumbeum instrumentum, quod demittebatur ad exploranda profunda maris.

Ad ortus (v. 33). Quo navigaturus erat Metius. Vide *Epist.* Hinc et *Zephyro soli*, v. 46.

Nimbosaque nubila (v. 44). Cod. Rhedig.: « nimbos ac nubila; » et v. seq. *altius* pro *arctius*.

Quamvis movet ominis horror (v. 52). « Lacrymæ enim inter discedentes ominosæ, et ubique, si exciderent invitis et fundere nolentibus. Sic Virgil. :

> Ne me lacrymis, neve omine tanto
> Prosequere.

Silius :

> Ominibus parce et lacrymis. »

Gron., p. 160 sq., ubi plura de hac re.

Abscissum... æquor (v. 61). Quid hoc sit optime intelligitur ex simillimo loco Horatii, *Od.* I, 3, 21 :

> Nequicquam deus abscidit
> Prudens Oceano dissociabili
> Terras.

In seqq. *hiantes* est avidos, avaros, ut recte Domitius.

Bis pressit (v. 66). Glossa in cod. Paris. : « propter Pelion et Ossam. »

Timores (v. 80). Amicos pro quibus timemus.

Multisono... sistro (v. 103). Ed. Veneta, opinor, per vitium typographicum : *mulcisono* : quod Markl. dilaudat, et Statii esse non dubitat.

Et ripa coerceat undas Cecropio stagnata luto (v. 109). I. e. hirundinum (ex Procne Atheniensi ortarum) opere congesto munita. De verbis vide Markl., de re huc transferendus est locus Plinii, *Hist. nat.*, x, 33, sect. 49 : « In Ægypti heracleotico ostio (hirundines) molem continuatione nidorum evaganti Nilo inexpugnabilem opponunt, stadii fere unius spatio : quod humano opere perfici non potest. In eadem Ægypto juxta oppidum Copton insula est sacra Isidi, quam ne laceret amnis, eædem muniunt opere, incipientibus vernis diebus, palea et stramento rostrum (i. e. linguam excurrentem : Gron., *Diatr.*, p. 178) ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus : tanto labore, ut multas in opere emori constet. Ea militia illis cum anno redit semper. » — *Invida Memphis*. I. e. quæ extraneis sacra sua et antiquam scientiam invideat neque communicare velit. Ita fere Beroaldus.

Therapnæi (v. 111). Lacedæmonii, a Canopo, Menelai gubernatore.

Lethæus janitor (v. 112). Gronovius bene intellexit de Anubide κυνοκεφάλῳ, quare Cerbero cani eum assimilaverit Statius; multus est de hac re, p. 187 sqq.

Blando qua mersa veneno (v. 119). Quod aspidum venenum torpore et somno conficiebat; et *mergi* est verbum de somno usitatum. Non opus conjectura, alioquin acuta, Marklandi : *veterno*.

Sidoniis iterata cadis (v. 140). Quia sidonia et tyria purpura dibapha. Vide Markl.

Carm. III. Duo codd. Gron. et Rhedig. : *Consolatio ad Claudium Etruscum*. De viro hæc Domitius : « Claudius Etruscus Smyrnæus, servili conditione Romam translatus, in imperatorum aula servivit, Tiberii primum, a quo libertate est donatus. Mox in aula Caligulæ mansit; et Claudii qui successit; et Neronis. A Domitiano in exsilium missus est, quum in re ærarii (sive potius fisci : fuisse enim videtur *dispensator* imperatoris, cf. Gevart. ad v. 86) administranda levi quodam errore lapsus esset; lacrymis et pietate filii reditu impetrato revocatus est. Quum ad nonagesimum ætatis annum pervenisset, mortuus illatus est tumulo uxoris, defletus mira pietate filii. »

Nigrasque putat properasse sorores (v. 21). Egregie Heinsius, probante etiam Markl., *pigras*; quod sine mora recipiendum erat.

V. 49 sq. Sic Martianus Capella apud Markl. : « Alternisque regit et regitur polus. »

Multa super indole (v. 68). Quasi dicas multa superabundante indole. Quod exemplum addere poteris aliis ejusmodi ap. Gron., p. 159 sq., et 408.

Passus (v. 72). — Scil. es, pertulisti. *Tyrannum*, Caligulam.

Longo transmisit habere Neroni (v. 78). *Longo* explicat Gron. in longum tempus, qui diu, per totum imperii tempus, Claudium Etruscum in aula habuerit. Sed vera esse videtur MSStorum lectio : *longo... nepoti :* Claudius non filio transmisit eum, sed qui longe ab ipso erat, nepoti. Neque argutandum in eo cum Markl., quod Nero non ipsius Claudii nepos erat, sed fratris ejus Germanici.

Quis Superos metuens (v. 79 sq.). « Quis, qui diis ministrat, dicitur inserviisse tot heris, quot tu, Etrusce, inserviisti? Non Mercurius, non Iris, non Triton : illi enim singulis tantum inserviebant, tu quatuor dominis. » Markl. In quibus tamen verba certe *Superos metuens* merito ipse in dubitationem vocavit. *Promeruisse* est sibi devinxisse.

Dalmatico quod monte nitet (v. 90). Sive, ut ait I, 2, 153, *dalmaticum metallum :* aurum : de quo laudant Plin., *H. N.*, XXXIII, c. 21 : « Invenitur (aurum) aliquando in summa tellure protinus rara felicitate, ut nuper in Dalmatia, principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens. » Adde Florum, IV, 12, § 12, et infra, IV, 7, 15 sqq.

Perspicuæ nives (v. 94). Crystallina pocula. Citant Plinium, XXXVII, c. 9 : « Contraria huic causa facit crystallum, gelu vehementiore concreto; nec aliubi certe reperitur, quam ubi maxime hibernæ nives rigent; glaciemque esse certum est, unde et Græci nomen dedere. » — *Massyla robora*, mensæ citreæ.

Vigil ipse animique sagacis Exitus evolvis (v. 98 sq.). Verba sine sensu. Markl. conj. : *animoque sagaci excitus*, præclare! Supersederi potuisse mutationis parte existimavit Weberus, qui genitivos *animique sagacis* reliquit ad normam locutionum *suspensus animi*, *lætus incepti :* at, etiamsi dici poterat *excitus animi*, non poterat *excitus animi sagacis*. Ceterum *excitus* legitur in ed. pr. et aliis vett.

Scriptum (v. 105). Signatum, χαραχθέν. Vide Markl.

Læsa profundo Cura mero (v. 107 sq.) Fides tua et ἐπιμέλεια rerum Domitiani nunquam per vinum violata, sive, ut glossa codicis Paris., vino *mersa*.

Jura... genialia (v. 99). Miror Marklandum non scripsisse *genitalia*, quum ipse bene de bis præceperit ad II, 3, 62. Atque ita recte codex Rhedig.

Populum (v. 143). « Unum ex populo, Etruscum; ut Horatius: *Plebs eris*, i. e. unus ex plebe. » MARKL. Ferreum inde annulum cum aureo, equestris ordinis insigni, permutavit.

Patre renato (v. 154). Ab exsilio reducto. Vide GRON., p. 402 sq.

V. 162 sq. Rem ita effert Statius, ut tam propinqua relegatio pœnæ nomen mereri non videatur: quod pluribus docet Gron., p. 212 sqq. *Curarum* vero *socius*, i. e. collega Etrusci, multo gravius plectebatur.

Sauromatas Latio non est dignata triumpho (v. 171). Gevartus: « Domitianus de Sarmatis a se victis triumphare recusavit et lauream tantum Jovi Capitolino intulit, teste Suetonio. Inde Martialis, VIII, 15, de victoria sarmatica:

Hos quoque secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tuæ laurea pacis erat. »

V. 188 sq. De Ænea patrem ex incendio trojano eripiente.

Doctæ...linea ceræ (v. 201). Ad encausticam picturam hoc spectat, ut vidit Gronov., p. 216 sq.

Hic (v. 213 sq.). In Italia; *in tua tellure*, Smyrnæ: ibi enim cenotaphium tibi ex usu exstruet. Vide MARKL.

Nostra quoque (v. 215 sq.). « Claudius filius dicavit tibi, o senex, nostra lugubria et pia carmina, *meritus exemplo*, i. e. quæ exemplo pietatis suæ meruit, a nobis elicuit. » GRON., p. 217. Cf. *Epist.* libro præpositam.—*Sepulcro*, pro honore sepulcrali. Vide MARKL.

CARM. IV. Cod. Paris. et ed. pr.: *Coma Earini.* Sidonius Apollinaris: *Comæ Flavii Earini.* — Noto satis instituto Flavius Earinus, libertus Domitiani, cui pocula miscebat, languente jam formæ gratia, crines dicat Æsculapio Pergameno: nam Pergamo oriundus erat. De eodem exstant epigrammata Martialis, IX, 12-14, 17, 18.

Forsan et ipse (v. 10 sq.). Non debebat Gronov., p. 218 sq., adeo spernere Domitii et Morelli explicationem, quum veram esse pateat, at contorta sint quæ profert ipse. « Putans Apollo, inquiunt, jam Bacchum, cum quo certat de pulchritudine crinium,

esse tonsum; et ostentans tibi, Æsculapi, hos crines suos fortasse et ipse consecrabit in illius æmulationem.» Seqq. de Ganymede dicuntur.

Sangarius puer (v. 41). Attis, a Sangaro, Phrygiæ fluvio.

Veterisque penates Evandri (v. 47). Vide ad 1, 1, 34. Post cod. Rhedig.: « Pater inclytus orbis. »

Norat cœlestes oculos ducis (v. 53). « Id est, judicium et ἀκρίβειαν Domitiani novit, et quam elegans formarum spectator ille esset : hoc enim vult per *oculos*. Ita *Hercule Epitrap.*, v. 22 :

> .... Quis namque oculis certaverit usquam
> Vindicis, artificum veteres cognoscere ductus?

MARKL.

Murrasque graves (v. 58). I. e. graviores quam alia vasa et pocula. Quare non erat præferenda lectio cod. Paris. et ed. pr. : « murrasque puer. » At versu abhinc tertio Markl. speciose correxit *clare puer*, ob seqq.

Pulchræ fuscaret gratia formæ (v. 66). Hoc vel in vulgares grammaticæ leges peccat. Domitius : *fuscetur*, quod non depravassent librarii; sed ingeniose et veri simillime Gronov., p. 219 : « *gaudia* formæ, » magis etiam confirmatum a Markl. ad h. l.

Nondum pulchra ducis clementia (v. 73 sqq.). Postea enim Domitianus legem tulit, quæ castrari mares prohibnit, spadonumque pretia, quæ apnd mangones erant, depressit.

Nunc vertex solus (v. 81). Hoc receperat Markl. e Domitii conjectura : post inventum totidem litteris in ed. pr. et in cod. Paris., cujus margo præbet etiam *cirrus*. Glossatoris est lectio cod. Rhedig. : *crinis*, quam Weberus, nimis ubique illi fidens, recepit.

Hunc nova tergemina repetebat Gratia dextra (v. 83). « *Repetebat* est sæpe comebat : immo et quum non comeret, sæpe repetebat hunc crinem et lenta manu ducebat. Ideo etiam *nova*, quia quæcumque dextra post aliam admovebatur capiti, semper a priore proxima nova erat, alia, non eadem, quum triplex Gratia sit... quoties enim repetebat, *nova* erat, quæ proximo alterove ordine crinem deduxerat. » GRON., p. 220. — *Saucia coma* dicitur Nisi, quia postea vulneratus et trucidatus est. (PAUSAN., 1, 19.) Cf. MARKL.

Portaverat auro (v. 94). Acute Markl. : « orbe. »

Vultus hos usque relinque (v. 97). « Speculum quoque una cum comis demus : nec ullum munus gratius erit Æsculapio, immo gratius erit aurea pyxide, modo tu in illo figas aciem, et relinquas illic in perpetuum hos tam præclaros vultus. » MARKL.

Iliacos (Tithoni), *Pyliosque situs* (v. 104). Hæc ex 1, 4, 125 :

. . . . . Tu Troica dignus
Sæcula, et Euboici transcendere pulveris annos,
Nestoreosque situs,

refinxit Markl. Ante eum *simul*, quod defendi certe poterat.

CARM. V. *Thalamisque... negasses* (v. 10). Verbum *negare* cum dativo, ut supra, 1, 124 : « saxa negantia ferro. » Vide MARKL., et præsertim GRON., p. 298 sqq.

Rapidi... prœlia Circi (v. 15). Bene Wakefield. ad Lucret., v, 890, *rabidi*. Quem vide.

Ter me nitidis (v. 28). Ter vicerat in certamine albano, victus est in certamine capitolino.

Ægiale (v. 48). Diomedis hæc uxor, Philoctetæ *Melibœa*. Sequentia si ita scripta fuerunt a Statio, aliter intelligi non possunt quam hoc modo : Et quamcumque aliam, cui quidem negatum erat sequi maritum, sævi planctus in furorem dederunt. Sed, ne plus dicam, nimis fluxa hæc et sine colore. Gronovius lectionem explicat quasi integram, sed eam in his sententiam invenit, qua nescias plane quid agas : nam ab reliquorum serie plane excluditur. De Weberi interpretatione facile est judicium : « Sententia est : Et planctus quanquam (maxime) sævi fecerunt (Ægialen et Melibœam) Mænada. » Marklandus locum pronunciat « adeo immaniter depravatum, ut sine codicis alicujus vel variantis lectionis adminiculo impossibile sit eum in sanitatem asserere. » Equidem vitium non tam alte egisse radices existimo, sed certo mihi certius persuasum est, in *quanquam* latere nomen aliquod Heroidos, fortasse Latiæ, quales supra verbo indicavit, Græcarum solummodo, uti quidem hodie legitur, mentionem subjecturus. Ejus nominis inveniendi curam iis committo, quibus felicius in Statio commorandi otium est. Cogitavi de Laodamia Protesilai, quæ se *Æmoniam* dicit apud Ovidium in *Epistolis*. ÆMONIAM non nimis longe abest a ETCAMCAM (in antiquissimis enim A fere rotundum), e quo monstro elicere poterant *et quanquam*.

Nidos Alcyone veros (v. 58). Pullos veros non sic fovet, ut tu filiam privignam, priori marito ex priori conjuge genitam. Vide Markl.

Et nunc illa (v. 60). Sic Markl. in ed.; sed in Addendis idem servata codicum lectione multo verius : « Et nunc illa, *tenet* viduo quod s. cub., Otia, etc. »

Auspice condita Phœbo Tecta (v. 74 sq.). Cumæ; dicuntur *litora mundi Hospita*, quæ mundum, nautas ex omnibus terræ partibus, recipiunt. *Hospita*, ut *hospes*, cum genitivo, cui dativus substitui non debebat ab editoribus.

Parthenope (v. 79 sq.). Vide interpp. ad Sil. Ital., XII, 33 sq., præsertim Vell. Pat., I, 4 : « Chalcidenses... Cumas in Italia condiderunt : hujus classis cursum esse directum alii columbæ antecedentis volatu ferunt, alii nocturno æris sono... Pars horum civium magno post intervallo Neapolim condidit. »

Nulla foro rabies, aut strictæ jurgia leges Norunt (v. 87 sq.). Receptum hoc vel ab recentissimis ex Marklandi conjectura : sed hiat junctura. Vett. edd. et cod. Paris., ex parte etiam ceteri : « nulla f. rabies aut *scita Lycurgia :* leges *morum* (sunt) jura viris : » quod non est cur deseramus. Leges moribus sancitæ sunt pro jure scripto, et sola æquitas, sine imperioso magistratu. Nam ita distinguendum : « ... viris, solum et s. f. æq., » pro et solum. Margo cod. Par. : « aut scriptæ in jurgia leges. » Quod non nimis alienum a conjectura Wakefieldi, *Silv. crit.*, vol. v, p. 119 : « nulla fori r. aut strictæ jurgia legis : Mores jura viris soli, e. » « quanquam, addit, et *scita Lycurgia* scribarum inscitiam non sapit. »

Iliacoque jugum memorabile remo (v. 98). « Promontorium Campaniæ, in quo Misenus, magister navis Æneæ, sepultus est, sepulcroque ejus remus tubaque insculpta. » Markl., qui plura. — *Teleboum domos*, Capreas.

Ænariæ lacus medicos (v. 104). Plin., *Hist. nat.*, XXX, 2 : « In Ænaria insula calculosis mederi produntur aquæ.

Statinas renatas. Plin., *Hist. nat.*, II, 88 : « In eadem (Campania) et oppidum haustum profundo, alioque motu terræ Statinas emersisse. » Ex interpp.

IN LIBRUM IV.

Epistola. *Tres habet.* Scil. eclogas. Cod. Rhedig. mire... *habet, nisi quod quarta ad hon.*

Nam Vindicis, etc. Bene explicari non possunt. Lege cum codd.: « *Jam* Vind. »

Et, si videtur, hact. « Sensus est : Si ita tibi videbitur, hactenus, nec ultra, hujusmodi scripta edam : sin minus, i. e. si volueris me pergere, *reprehendamur* (ita enim legendum, non *reprehendemur*); non ego invidos et malevolos curabo, sed pergam. » Markl.

Carmen I. *Et rediit bis sextus honos* (v. 9). « *Bis s. h.* est duodecim fascium et lictorum honos, proprium consulatus insigne. » Gron. in ed. Sed præferendum mihi videri fateor quod ejusdem viri acumen ante invenerat, et in *Diatr.*, c. xxxvi, et *Elench. antidiatr.*, c. v, multis defenderat : *bis* textus *honos*, honos in prætexta toga, duplici, i. e. lanæ et purpuræ, textura facta.

Novique in leges (v. 14 sq.). Explicantur hæc versib. 9, 10 et 17 carminis iii.

Moribus atque tuis (v. 25 sqq.). Mores tuos (de quibus egregia collegit Gronov., p. 241 sqq.) huic quoque anno in exemplar præfulgere gaudent omnes Romanorum ordines; et a consulatu, quem tu gerere dignaris, ceteri honores omnes illustrantur. Gronovii explicatio redarguitur quum toto tenore loci, tum versu :

.... Quid tale, precor, prior annus habebat?

Contra Marklandum disputat Schraderus, *Anim. in Musæum*, c. xviii, p. 312.

Roma potens (v. 28). Sic codd. Sed optime Markl. : « Roma *parens*, » cui hic locus suus. Idem addit : « Vide autem in quantam sui oblivionem induxerit Statium calor extemporaneus; invocat *longam vetustatem*, ut fastos excutiat et digna exempla proferat : putares statim cum Fabriciis et Coruncaniis te rem habiturum esse : horum vero oblitus immani saltu descendit ad *Augustum*, qui mentibus hominum pæne recens; et post tantam invocationis pompam, ut recenseret vetustatis *non parva exempla*, unius tantum mentionem facit. »

Ter Latio deciesque tulit... Augustus fasces (v. 31). Recipi debebat cum Gronov. et Markl. : *Latios.*

Ara Terenti (v. 38). Vide ad I, 4, 17. Paullo mitior adulationis insania apud Martialem, IV, 1 :

> Hic colat ingenti redeuntia secula lustro,
> Et quæ Romuleus sacra Terentus habet.

Cupiuntque decem tua nomina menses (v. 43). « Nam duo menses jam sortiti erant nomina Domitiani : septembrem enim *Germanicum* nominaverat, quia eo suscepisset imperium; et octobrem *Domitianum*, quia eo esset natus. Utrumque nomen abolitum est eo mortuo, tanta illius invidia, ut postea nullus mensis nomen imperatoris acceperit. » DOMIT.

Tunc omnes patuere fores (v. 45). Clauso Jani ostio contra patuere *omnes fores* sc. deorum, sive templorum, de quibus solis sponte sua cogitabit quicumque hæc leget. Janus se clausit, at ceteri (dei) templa sua aperuerunt benigni ominaque dederunt principi. Ingeniose tamen Marklandus conjecit et longa nota lectoribus probare studet : *Tunc omen plausere fores.* Idem pro *rex magne*, restituit *dux magne*, v. seq., ad quem lege ejus doctissimas animadversiones.

CARM. II. *Æquore qui multo* (v. 4). Melius codd. et edd. vett. : *lento.*

Videor discumbere... Cum Jove (v. 10). Modestissimus hic Noster præ Martiali, IX, 93 :

> Ad cœnam si me diversa vocaret in astra
> Hinc invitator Cæsaris, inde Jovis :
> Astra licet propius, Pallatia longius essent,
> Responsa ad Superos hæc referenda darem :
> Quærite qui malit fieri conviva Tonantis;
> Me meus in terris Jupiter ecce tenet.

Effusæque impetus aulæ (v. 23). Extensio. Bene Barthius : « Spatium magnum, amoliens velut cum impetu vicina et obstantia ædificia. » Addit e Lucretio [V, 201] Markl. : « Quantum cœli tegit impetus ingens. » Margo eod. Paris. : *ambitus*. Seq. v. pro *campi* altera manus in eod. Paris. *campis*, Markl. dubitanter *spatii*, Wakefield. ad Lucret., IV, 418, *cameræ* : omnes frustra.

Mons (v. 27 sqq.) Vide ad I, 6, 26; et de metaphora, v. 31, vid. Markl.

Secreta... carmina (v. 55). « Sunt carmina reconditiora, non quotidiani cantus, ut *vestis seposita* apud Tibullum. » Markl.

Patriæ... senectæ (v. 68). Vespasianus enim vixit annis sexaginta novem. Paullo post Markl. e Barthii conj. : « *habilesque* domos, » quod recipiendum erat pro « habites. »

Carm. III. Hendecasyllabi. Fossas, quæ viam Appiam in tractu terracinensi difficilem reddebant (vid. interpp. ad Horat., *Sat.* I, 5), Domitianus arenis congestis replevit et silice viam stravit. Celebrat hoc etiam Martialis, IX, 104.

Nec frangit (v. 7 sq.). Nero fossam ad navigandum per Pomptinas paludes a baiano (aliis ab averno) lacu Ostiamque inchoaverat. Plura v. ap. Gronov., c. XXXIX.

Coronat (v. 10 sq.). Claudit, ligat; v. Gron., p. 240 sq. — *Qui castæ Cereri.* Referuntur hæc, observante Bernartio, ad edictum Domitiani « existimantis nimio vinearum studio negligi arva : Ne quis in Italia novellaret, atque in provinciis vineta succiderentur, relicta, ubi plurimum, dimidia parte, » ut ait Sueton., c. VII. — *Qui censor prohibet.* Vide ad III, 4, 73. De ædificiis Domitiani omnia fere nota, insuper exposita a Markl. ad vss. 16, 19, 20.

Hic, cœno bibulo (v. 20 sqq.). Hæc ita a Markl. reficta, enarrante horum versuum sententiam ipsis fere Statii verbis : « Via publica ad Cumas, sinum gauranum et Baias, pessime affecta erat : quippe obsessa profunda et gravi arena, adeo ut « piger axe vectus udo nutaret cruce pendula viator, sorberetque rotas maligna tellus. » Nec quicquam proficeres, si viam publicam evitare velles et per *campos* circumjacentes iter facere : quippe Vulturnus amnis eos tenebat : adeo ut « plebs in mediis latina campis horreret mala navigationis. » Duplici huic incommodo occurrebat Domitianus : namque, effossa veteri materia, cæmentis et *novo injectu viam solidabat : campos* vero restituit, *siccando lacunas* et, *ponte* facto, Vulturnum in ordinem et alveum suum redigendo. » De poetica locutione *Romæ admovit Baias*, pulchre egit Gronov., p. 258 sqq.

Graves arenas (v. 23). Vetus aliqua ed. exhibere dicitur : *putres* : v. Markl. Speciose; sed erratum fortasse ob v. 126.

Latina (v. 30). Cod. Paris. margo : *Larina*, cum gl. : *Larinates in Campania sunt.*

Sordidoque tofo (v. 53). Heinsius probabiliter : *torrido.* Vide Markl.

His parvus (v. 59 sq.). « Hoc est, Si tu velles, Domitiane, hæ manus facile Isthmum, parvum jam nec magni operis censendum, perfoderent, nec ipsis obstarent Lecheæ, quæ ceteris (Demetrio regi, Cæsari, Neroni hoc tentantibus) inexpugnabiles fuere, aut quæ maximum negotium facerent. » Gron., qui plnra p. 261 sqq. De voce *Lecheo*, pro quo Græci Λέχαιον, Romani *Lecheæ*, sive, ut Statius alibi, *Lechæum*, vide doctam not. Markl., ubi tamen tempora et poeseos genera non satis distinguit. Ceterum in marg. cod. Paris. : *nisi deviæ vetarent*, ut etiam edd. aliquot ; intelligit *devias aves* (ap. Ovid.), id est mala omina ferentes, *G. Bachet de Meziriac, Comment. sur les Épîtres d'Ovide*, t. 1, p. 185 sq.

Hujus janua (v. 97 sq.). Incipiebat via Domitiana ab arcu triumphali Domitiani; v. Markl.

Imbri (v. 100). I. e. quum pluit : sed poeta dignius : « Quantus nubila quo coronat *Iris*, » ut reposuit probante Markl. Heinsius. Cod. Rhed. *Iris* habet in litura.

V. 111. Hunc versum in MSS. et edd. omnibns seqnnntur bi duo :

> Qui primo Tiberim reliquit ortu,
> Primo vespere navigat Lucrinum,

quæ sane superiorum vim refringunt neque cum vss. 36, 37 bene stare possnnt : quare Markl. cos ejecit.

Scandes belliger, obviosque currus (v. 157). Quod intelligi non potest. Ed Venet., cod. Rhedig., et Paris. in marg. : *annuesque ;* nnde Gronovins optime fecit : *abnuesque.* « Nam et hoc, inquit, in laudem trahebat Domitianus, fastidisse, quum posset jure triumphare. Unde Martialis, IX, 102, v. 19 sq. :

> Sæpe recusatos parcus duxisse triumphos
> Victor hyperboreo nomen ab orbe tulit. »

Markl.

Carm. IV. « Hic est ille Victorins Marcellus, cui Institutiones suas oratorias inscripsit Quintilianns, ut bene observat Gron. » Markl. Idem Latinam viam sternendam susceperat. Vide vs. 60. Horatianas, quæ hnic epistolæ insunt plurimæ, imitationes non opus singulatim persequi.

Lydia ripa (v. 6). Ripa Tibridis; *stagnum navale*, naumachia Domitiani.

Cessat Centeni moderatrix Judicis hasta (v. 43). « Nam Marcellus fuit patronus in causis apud centumviros, quorum judicia nunc cessabant. Ii hasta utebantur insigni. » Domit. V. citatos a Barth.

Latiique ducis si numina pergent (v. 57). Sic Markl. Sed hæc in conditione posita scribere non potuit Statius. Deserenda non erat codicum et edd. omnium lectio : « L. d. *sic* numina pergant : » et parenthesis signis hæc includenda usque ad v. 60 :... *renovare latinæ*. *Sic*, scil. ut ex animo precor. Usus hic voculæ *sic* in precationibus notus et plus satis explicatus ab interpp. ad Horatii carmen :

Sic te diva potens Cypri.

Poscit avus, præstatque domi novisse triumphos (v. 73). Quæ non intelligere se fatetur Markl. Explicarim ita, neque tamen plane mihi satisfacio : Avus tibi hoc præstat, sive dat, factis suis, ut, quos alii foris quærere et cognoscere debent, tu *domi* jam videas et noveris triumphos; sive, hoc tibi præstat pater, ut domi, vel sine expeditione et experimento armorum, jam noveris quid sit triumphus : quo magis tu præparatus militaris gloriæ curriculum ingrederis. — V. seq. *deprehende* est sectare, æmulare et assequere. Deinde versu 76 antiquam lectionem, gloria pro *curia*, Marklandus argute calumniando damnat, quum sit unice vera. Sed talia non tangimus, ubicumque, quæ ille reposuit in Statio, sine offensione legi possunt : mutationes enim ejus narrari omnes nisi in longo commentario nequeunt.

Fractas ubi Vesbius (v. 79). Imitatur Virg., *Æn.*, III, 575 sq. V. Gron., p. 269. Wakefield. ad Lucret., I, 724, frustra *raucas*.

Proavitaque toto Rura... mari (v. 83). Rura quæ sita sunt toto illo tractu maritimo vel litore circa Vesuvium. Temere Markl. hæc pro corruptis habuit.

Procul ista tuis, Tifata, Teate (v. 85). Sic olim edd., incommode. Codd. lectiones si expedire studeas, fere ad Marklandi conjecturam ducunt, quam receptam oportuit : « procul ista *tibi sint* fata, Teate : » quæ civitas erat Marrucinorum, ubi possessiones ab avo habuit Marcellus. Vide hoc ex Plinio demonstrantes Gevart. et Markl.

Nec enim Tirynthius almæ Pectus amicitiæ (v. 102). « Sc. est : Neque enim Tirynthius jam fama amicitiæ est, postquam tecum comparari cœpit; » hæc et similia Gronov., p. 271 sq., de quibus merito dubitat Markl. Optime conjecit Hugo Grotius : « nec enim *retinentius* almæ Pectus amicitiæ. »

CARM. V. Alcaicum. Septimius ex Africa oriundus.

Cuncta vernans frondibus annuis (v. 9). Sic Markl. (codd. *veris*), melius quam criticus suus Wakefield. ad Lucr., IV, 550.

Multo lumine (v. 14). Fumo ex igne, affectate; v. GRONOV., p. 280 sq.

Hic mea carmina (v. 22 sqq.). « In Albano festas Quinquatrus instituit Domitianus Palladi, quam præ ceteris diis colebat ac tutelarem sibi sumpserat, immo cujus filius gaudebat vocari. » In his igitur commissionibus festis coronam oleaginam auream ter reportaverat Papinius. Multa de hac re Gronov. integro c. XLII, p. 273 sqq.

Relictis uberibus (v. 35). Hoc est *lacte depulsum*, ut ait Horatius. V. MARKL. — De *Juturna* Varro : « Juturna inter proprios deos Nymphasque ponitur. »

Dolosæ nescius Africæ (v. 38). Ob fidem punicam. V. MARKL. Ante eum e codd.: *Vadosæ*. « Vadosam ad Syrtes spectare puto. » WEBER.

Arcto lumine purpuræ (v. 42). Angusto clavo. V. MARKL.

Plura pones (v. 57). *Ponere* pro condere, artificum et poetarum verbum satis illustrarunt interpp. ad Horat., e. c. ad *Art. poet.*, 120.

CARM. VI. Confer cum hoc carmine ejusdem icunculæ descriptionem apud Martial., IX, *Epigr.* 44.

Patulis... septis (v. 2). « Septa loca juxta campum Martium, ubi signa artificum erant venalia, et pueri et res pretiosiores. Martial., IX, 60 :

In septis Mamurra diu multumque vagatus,
Hic ubi Roma suas aurea versat opes. »

DOMIT.

Alter Castor (v. 15 sq.). « Lucifer : nam quum alternis viverent, nonnulli Dioscuros Luciferum et Hesperum dixere. » WEB. — Ad v. 17, cf. Schraderi *Anim. in Musæum*, c. XVI, p. 288.

Hic tibi quæ docto multum vigilata Myroni (v. 25). « Parodia

est versus Cinnæ poetæ : « Hæc tibi Arateis multum vigilata lucernis Carmina. » MARKL.

Lysippe (v. 37). Ab hoc enim parva illa statua facta. Martialis, IX, 45 :

> Alciden modo Vindicis rogabam
> Esset cujus opus laborque felix.
> Risit : nam solet hoc; levique nutu,
> Græce numquid, ait, poeta, nescis?
> Inscripta est basis indicatque nomen.
> ΛΥΣΙΠΠΟΥ lego : Phidiæ putavi.

Telchines (v. 47). Cod. Rhedig. : *Cyclopes*, male.

Aleæ lucis vidit Tegeæa sacerdos (v. 52). Auge, Alei filia, Minervæ Aleæ sacerdos in Arcadia, ab Hercule compressa. Vide MARKL.

At hæc clavæ meminit manus : aspera sedes Sustinet (v. 57 sq.). Hæc ita refinxit Markl. ex Martiali, IX, 44 :

> Hic qui dura sedens porrecto saxa leone
> Mitigat, exiguo magnus in ære deus.

Vulgo e codd. et edd. vett. : « Pocula, adhuc sævæ (vel *lævæ*) meminit manus altera cædis. Sustinet (sc. eum, statuam,) occultum. » Sed codd. Domitii et margo Paris. : « At hæc lævæ meruit manus aspera sedis. » Neque tamen persanatus locus.

Acies... narrabat opimas (v. 65). Acute Markl. : *referebat*, cujus glossa in textum se insinuaverit; i. e. huic tribuebat, imputabat. Sed non accusandum *narrabat*.

Thebanos tantum excusasse triumphos (v. 70). Quia Hercules origine Thebanus.

Nasamoniaco... regi (v. 75). Annibali. Vide MARTIAL., IX, 44.

Vestinus (v. 94). Vindicis amicus; de cujus indigna cæde ab Nerone imperata narrat Tacit., *Ann.*, XV, 68, 69.

Iliacas geticasque domos (v. 100). « Trojam, quam Hercules vi expugnavit, et Diomedem, Thracum sive Getarum regem, quem propriis equis, quos ille humana carne alebat, epulandum tradidit. » MARKL.

Sævæ mareoticus arbiter aræ (v. 103). Busiris Ægyptius, in aris, quas advenarum sanguine replebat, ab Hercule immolatus. — *Libyæ*, *Scythiæque puellas*. Amazonas et Hesperidas.

Carm. VII. Sapphicum.

Ingens opus (v. 3). Markl. : *epos*, quod intelligendum. Sed recte *opus*, ut et lyrici notio poematis insit : ingens, precatur, opus contrahe in minus.

Nec major sitis (v. 11). « Nec est opus (ad carmen tenuius) majore siti et modicus haustus sufficiet. » Markl., qui *nec* reposuit, quum codd. et edd. habeant *nunc*. Neutrum esse verum videtur : nisi forte dicas, majore opus esse Castaliæ haustu ad lyricam sublimitatem quam ad ἐποποιΐας τὸ ὁμαλόν. Unum restat, ut vulgatam (Marklandi enim conjectura infelicissima) ita explices : nunc (quum ad Maximum scribo) majores spiritus sumendi sunt, nec nisi purissima quæque promenda, non *fraternæ acies* et *profana odia*.

Dite viso pallidus fossor redit, erutoque concolor auro (v. 14 sqq.). « Hunc locum expressit Sil. Italicus, 1, 231 :

> . . . . Astur avarus
> Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
> Et redit infelix effosso concolor auro. »

Heinsius. De dalmatico auro v. ad III, 3, 90.

Liticenve notus Hectoris armis (v. 19 sq.). Misenus; vide Virgil., *Æneid.*, VI, 166 sq. Dicit promontorium Misenum Cumis propinquum.

Domo capta (v. 38). « *Captæ* simpliciter dicuntur res relictæ, et *capere* pro hereditatem adire. » Gron., p. 288. *Domus* pro re familiari. Paullo post *computat ignem* de impensa pyræ.

Sarmatis (v. 51). Ut vagis, ἁμαξοβίοις. Cf. Markl.

Timavi alumnum (v. 55). Livium Patavinum. *Reddis*, refers.

Carm. VIII. Codd. et edd. vett. sic fere : *Ad Jul. M. congratulatio* vel *gratulatio*.

Damna Vesevi (v. 5). Ingentem Vesuvii eruptionem sub Tito factam respicit, de qua Plin., *Epist.* VI, 16 et 20, et scriptores de Herculano et Pompeiis.

Secreta (v. 6). Sola, sine aliis. Markl. : *lætata*.

Se juveni mediam dat virgo parenti (v. 26). I. e. mediam inter duos fratres, quo et III, 1, 176, et insequentes comparationes ducunt. Sic Markl. reposuit. Codd. et edd. *lætam* pro *mediam*. Idem vers. 27 ut spurium ejicit, qui sane hujus loci esse non potest, sed absurditatis a Markl. insimulari non debebat. Rectius, ut ipse

ait, post v. 31 collocaretur. Docet poeta, femininam quoque prolem ipsi fore lætam et honorificam : pueros quidem decere magis virtutem et facta publica, at ex virgine eum *citius* habiturum nepotes, ob pubertatem maturiorem, ut recte explicuerat Dodwell.

Abantia classis (v. 46). Euboica. In Eubœa Chalcis, Neapolis et Cumarum metropolis.

Volucrem (v. 48). Columbam. Vide ad III, 5, 79. — *Eumelis*. Eumeli filia esse debet Parthenope : sed mihi quidem ignotus hic mythus. De effigie in templo loquitur. — *Actæa*. Attica.

Patrii servate Penates (v. 54). De his egit Gronov., p. 290 sqq., ita ut *patriæ* Penates paullo clarius dictum fuisse appareat : sed ideo solum non debebat recipi ab recentioribus. Cautus magis erat ipse Gronovius. — Seq. v. *laboribus* est incommodis, damnis; vid. Markl.

Lampade prima (v. 59). « I. e. simul atque festæ nuptiis ejus faces extollentur : sine respectu ad secundas nuptias. » Gron., p. 289, qui e poetarum ratione loquendi hoc demonstrat.

Carm. IX. Cod. Rhedig. : *Hendecasyllabi jocosi ad Pl. Gr.* — « Mihi videtur hoc carmen æmulatio Catulliana : nam et Catullus eodem argumento in Calvum conqueritur, quod sibi librum miserit in Saturnalibus pro munere; carm. XIV, 17 :

Di magni! horribilem et sacrum libellum,
Quem tu scilicet ad tuum Catullum
Misti continuo, ut die periret
Saturnalibus, optimo dierum. »

Domit. — « Hic *Plotius Gryphus* (seu *Grippus*, seu *Griphus*, seu quocumque nomine gaudet) vix idem esse potest, qui apud Tacitum, *Hist.* III et IV, occurrit : quippe iste Gryphus honores sub Vespasiano gesserat; hic vero *juvenis* erat, quando hendecasyllabos cum Statio risit. Noster fortasse erat filius illius : et ita sentire jam video Dodwellum, *Annal. Stat.*, c. LIV. » Markl.

Te Germanicus arbitrum sequenti Annonæ dedit (v. 17). « *Sequens annona* est facilis, obsequens, obediens procuratori Plotio. » Gron., qui docte de hoc usu vocis *sequi* exposuit, p. 296 sqq.

Bruti senis oscitationes (v. 20). « Intelligere videtur Brutum, qui in philosophia secutus est Antiochum Ascalonitam et veterem Academiam, Antiochique fratrem Emphylium. » Domit. — « Non

ambigo, quin Brutus ille familiaris Ciceronis intelligatur. De quo apertior Fabii locus in *Dialogo de oratoribus* (c. XXI): « Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse fama sua, etiam admiratores ejus fatentur : nisi forte quispiam Bruti pro Dejotaro rege ceterosque ejusdem lentitudinis et teporis libros legit, nisi et carmina eorumdem miratur : fecerunt enim et carmina et in bibliothecas retulerunt, non melius quam Cicero, at felicius, quia illos fecisse *pauciores sciunt*. » Gron., p. 300.

Turbine conditus ruenti (v. 27). « *Turbo ruens*, meta inversa, quæ est figura harum mercium compactarum etiam hodie. » Wer.

Alborum calicum (v. 45). Salmas. : *Alvorum, cal.* Heinsius : *Obbarum, c.* Vide Markl.

Quid? si quum bene (v. 48 sqq.). « Statius hoc vult : Si ego tibi porto matutinum ave, æquumne est te, tanto superiorem, salutationis vicem mihi reddere? absurda hæc esset talio. » Markl.

IN LIBRUM V.

Epistola. « Libro quinto *Silvarum* bene nos monuit P. Scriverius, præfationem ad Ab. non totius libri, sed primæ tantum Silvæ esse. » Gron., p. 302.

Vulgo deerant voculæ *est et*; quare Gronovius prius conjecit *morum tuorum pax*, i. e. quies : « Notabilis, inquit, prudentia summi vatis, et seculo suo nati, memorisque se sub Domitiano vivere; qui, quorumcumque opes ac virtutem laudat, iis etiam tranquillitatem attribuit : h. e. contentos esse præsentibus tutis, nec malle periculosa. » Multa de hac re pulchra disseruit, p. 303-309. Sed post in ed. Statii probavit quod partim e codd. Markl. dedit, quem vide; in sqq. etiam, ubi vocis *officiosus* de clientibus usum explicat.

Carm. I. Ed. vet. : *Epicedion in Priscillam Abascantii uxorem.*

Miseramque accessus ad aurem Conjugis orbati (v. 19). Merito in his verbis offendit Markl. Statianam esse locutionem probat ex *Thebaid.*, v, 74 : « Placidasque accessus ad aures; » sed deinde ἐπέχει. Pro voce *miseram* exspectatur *nullus* vel *clausus* vel aliquid ejusmodi. Legendo apices litterarum tentare posses *neutram*-

que accessus ad aurem, si quidem in superiore adhuc carmine ad Plotium versaremur.

Omnis matertera (v. 25). Omnes Musæ, sorores Calliopes, matris Orphei. — Seq. v. *tegeret* est comitaretur. V. Markl.

Mater Achilleis (v. 36). Thetis, fluctus allidens busto Achillis. Cod. Rhedig. in seqq. : *affringere*.

Censore (v. 42). Domitianus in censura laudatissimus; vide Gronov., p. 241 sqq. Et *probare* proprium verbum de censoribus. Vide citatos a Markl. ad v. 45.

Nuptuque prior (v. 45). Ita Markl. e conj. Turnebi. Codd. et edd. : *nuptumque*, de quo recte Weberus : « *Nuptus* est pro nuptiis; et vel si *nuptum* pro neutro participii habendum esset, stare poterat, ex more hujus ævi poetarum; ut Lucanus statim ab initio *certatum* dixit pro certamine. »

Unum novisse cubile (v. 55 sq.). « Videtur sibi Statius contradicere, si conferas v. 45..... Sed lenienda interpretatio est, et intelligendus Statius quasi dixisset : Postquam tua uxor facta est, *tui unius* novit cubile, *tui unius* amore ardebat. » Markl. Hæc interpretatio sequentibus confirmatur.

Quid Arctos, quid Boreas (v. 81). Tautologia non ferenda. Certa hæc emendatione instauravit Markl., *Auster* scribens pro *Arctos*, ut jam habeas quatuor mundi plagas, ortum, occasum, Austrum et Boream.

Omnia nam lætas (v. 92 sq.). « Res lætas et bene gestas nuntiaturi non solum cum tabellis laureatis, sed etiam summis hastis lauro vestitis veniebant; ex contrario, qui res turbidas et improsperas aut novos motus in provinciis excitatos aut bellum nuntiabant, rei tristis indicium pinnis in summo hastarum lancearumve fixis præferebant. » Gron., p. 310 sq. ex Salmas. ad *Histor. Aug.*, vol. 1, p. 1023, pluribus hæc probans. Recto judicio deinde Markl. *famosa* in *damnosa* mutandum suadet, quia vocis *famosus* in malam partem captæ Statii ætate non gravia satis documenta exstant.

Pandere quis centum (v. 95 sq.). Egregie hæc illustrat Salmasius apud Gronov., *Diatr.*, p. 311 sqq., et *Elench. Antid.*, p. 28, cujus disputationis summam ita reddit Markl. : « De illo loquitur Statius, qui præerat centum equitibus legionariis. *Frenare centum equos* est ducere vel præesse centum equitibus; *intermixtus maniplis*, quia hi equites per manipulos, qui erant legionis, di-

stributi, ita ut quæque cohors suos equites haberet. Eo vero tempore cohortes singulæ legionariæ equites habuere adjunctos legionarios centum et viginti [vel, ut idem alias accuratius, centum triginta duos]. Centum vero rotundo numero dixit St., de quo genere loquendi v. ibi GRONOVIUM. »

Nec tamen hic mutata quies (v. 117). Cod. Paris. : *hinc*, fort. vere.

Si castra darent (v. 130). Si lex castrorum permitteret feminas esse comites virorum; sed non permittebat. Vide MARKL. Idem paullo post *divina tela Librantem* bene explicat, tela prætentantem, antequam in dextram Domitiani traderet ab ipso vibranda, ut quidem nulla nisi se digna, gravia et ponderosa, projiceret.

Velis adnubilat aura (v. 149). Nubes adigit, venturæ procellæ nuntias, antecedens pro consequente. Markl. malit *obsibilat*, obstrepit, ut Ovidio Boreas *obmurmurat precibus;* vel certe *obnubilat*.

Mœstos Quod prior exegi (v. 181 sq.). Distingue hæc cum Marklando : *...mœstos* (vel *mæsti*, conjugis) *Quod prior* (linquo) : *exegi*, etc. Versu sq. cod. Rhedig. melius : « vidi omni pridem te fl. n., » sine *in*.

Propriæ signa cultricis amorem (v. 191). « I. e. in basi statuæ mentionem fac amoris mei erga Cæsarem. — Sueton., *Domit.*, c. XIII : « Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas et argenteas poni permisit, ac ponderis certi. » MARKL.

Cynareiaque germina (v. 214). Scribendum erat *Cinyreaque*, a Cinyræ filia Myrrha. — *Coryciæ comæ*, crocus.

Quaque Italo gemitus (v. 223 sq.). « Sacerdotes Cybeles gestantes deæ statuam et digladiantes inter se furore, ad Almonem usque fluvium progrediebantur extra portam Capenam, ita repræsentantes deæ luctum, quum flevit Atyn; illicque lotis cultris et deposito furore, ad templum redibant. Deponit igitur illic gemitus Cybele, quoniam ejus sacerdotes, quum illic pervenerunt, lacrymas et furorem ponunt. » DOMIT. et plures quos cit. Barth.

Clamoremque rogi (v. 227). I. e. conclamationem mortuæ ad rogum, de qua et de formula *palam facere* dixit Gron., p. 317 sq. In una re accuratior Marklandus : « Tres erant, inquit, conclamationes mortuorum : prima erat statim post excessum defuncti, ubi *palam factum* est; secunda ad rogum, de qua hoc loco Sta-

tius; tertia post peracta tumuli solemnia, de qua intelligendus Virgil., *Æneid.*, III, 68:

> ..... Magna supremum voce ciemus,

coll. SERV. ad VI, 231. »

Siccatam membris (v. 230). « Memorabile est, quod de hac Priscilla narrat Morellus ad h. l.: nempe inventam esse in eodem monumento viæ Appiæ conditam et siccatam membris integris anno 1741, sub Sixto IV pòntif. rom. » MARKL.

Mox in varias mutata novaris Effigies (v. 231 sqq.). Explicantur hæc iis quæ memoravimus ad II, 7, v. 122. In vocibus *Illo Maia tholo* incommoda saue loci pro materia mentio: quare Markl. *auro*.

Mensæque parantur Assiduæ (v. 236). De sacro parentali et de silicernio v. ad b. l. BERNART. — *Domus*: nam sæpius hoc vocab. sepulcrum indicatur.

Jubet ire faces Proserpina (v. 254 sqq.). « Totus locus sumptus ex Virgilii *Culice*, v. 260:

> Obvia Persephone comites Heroidas urget
> Adversas præferre faces. »

MARKL.

CARM. II. Cód. Rhedig. et ed. Parmensis inscripsere huic carmini: *laudes Crispini, Vettii Bolani filii.* De patris vera laude sufficit unus testis omnium incorruptissimus, Tacitus, *Agric.*, c. XVI, et sæpius.

Impellunt lumina guttas (v. 4). I. e. propellunt, movent, excitant.

Optanda propinquant Tristia (v. 11). Pro simplici *sunt*, quia ætati illi propinquus èrat Crispinus. Cod. Rhed., edd. pr. et Ven.: *propinqui*, quod nullo modo probari ab recentissimo editore debebat. Cod. Paris.: *propinquis*.

Trabea Remi (v. 18). Trabea romana, equitum insigni. Cf. MARKL.

Per jugera Circi (v. 21). Nusquam invenitur *jugera* dictum, inquit Markl., « nisi de dimenso agro et ad certam mensuram definito: » quare reposuit: *per munera C.;* vide ipsum.

Pater; quippe ille (v. 31 sqq.). De his rebus lege TACIT., *Annal.*, XV, princ.

Exerto quænam bona tempora bello (v. 39). I. e. aperto, opp. *Fraudibus*. V. MARKL. Vulgo *exorto;* sed illud tacite Gronov.

Nemeæa viderent Arma (v. 48). Hoc Domitius restituit e codd. et edd. vett. lectione monstrosa *vectita vid.;* sed quanta inde proveniant incommoda, optime ad h. l. exposuit Markl. et *Lernæa* ipse conjecit, i. e. sagittas lernææ hydræ veneno tinctas. Idem vero in nota ad seq. v. ostendit quomodo illa in hujusmodi poetis ferri possint : « solitum enim iis arcessere epitheta a causa remotiori; deinde ita arcessita interventu medii alicujus conjungere cum re de qua loquuntur, quasi proxima et nativa, » ut *Nemeæus* et *Cleonæus*, quod utrumque ad leonem nemeæum refertur, jam sit simpliciter pro *Herculeus :* nam neque *armis* neque *arcubus* usus fuerat ad strangulandum leonem. Ac sane cod. Rhedig., quanquam solus, præbet *Nemeæ*.

Fructumque exspirat in umbras (v. 70). « Dicit Statius, arbores, nisi luxuria earum compescatur falce, pro *fructu* nihil daturas esse nisi frondes et *umbras*. » MARKL.

Pietasque per omnes (v. 74 sqq.). Ita distinxit egregieque illustravit hunc locum Gronovius, p. 322 sqq. : « Omnes numeros pietatis, Crispine, implevisti; prout unius cujusque persona ordoque requirebat, erga illum grassatus es. Sic fratrem quidem æquævum anteponebas; patrem venerabaris; infelici autem matri ignoscebas. Hei mihi! hic fatum domus vestræ matris mentione facta animum meum ulcerat et pungit : tibine illa temperare manu sua venenum sustinuit? etc. Ita abrupta et præcisa hic oratio, ut magnam perturbationem figuret : in qua exprimenda divinus plane Statius noster. *Admonere* non protrita notione dicitur quicquid aliquo cum aculeo teloque in memoriam redit, ut Justinus : *Hujus virtute quum civitas libertatis admoneretur.* » Et alia exempla exquisita addit, aucta ab ipso, p. 415, et a Markl.

Flectentem justis (v. 83). Id est, explicante Marklando, justis et solemnibus funeribus eam flectere, in tuam gratiam vertere studentem.

Libraret Julia (v. 102). Lex Julia de adulteriis. Codd. *vibraret*, quod injuria mutavit Markl., recte judicante Wakefieldo ad Lucret., v, 1329, quum sit, vibrare pararet, de conatu.

Medii bellare togata Pace fori (v. 108). Vocab. *pace*, a Markl. profectum, debilem reddit sententiam. Codd. et edd. recte :

strage, i. e. in medio Foro, ubi togati stragem patiuntur, ut in Campo paludati.

Stupui, Martemque putavi (v. 117). De qua Marklandi emendatione Weberus : « Sed qui ipse jam Mars habitus est, quomodo potest eum Ascanio, cum Troilo, eum Parthenopæo (qui intelligendus, v. 123, pulcherrimus heroum ad Thebas), mortalibus omnibus, comparari ? » Codd. et edd. : *armatumque p.*, i. e. licet militiæ annos nondum tetigeris (v. vss. 8 sqq.), talem tamen te præstitisti, ut pro viro te haberem armis portandis, ut jam mihi videreris armatus esse. Noli cum Markl. verba nimis urgere. Seq. v. idem pro *trojana tela* maluit *sarrana*, i. e. tyria, quia, Virgilio auctore, Dido venabula ipsi dederat, et tum usus non est patriis.

Miseramque patri flagrabat Elisam (v. 120). Quid facias vocula *patri?* Recte mihi videtur restituisse Markl. *puer*, sed cetera intacta relinqui oportuit. *Flagrabat* est amore incendebat. Vox *pater* ex iis est quæ compendiis scribebantur : quare errores in ea non rari.

Hilaris... frater (v. 126). Lætus ex munere aliquo Domitiani.

Qui tibi tam tenero (v. 130 sq.). Significat Crispinum inter Saliares sacerdotes receptum esse. Cf. Gronov., p. 331 sq.

Undoso... conjuge (v. 137). Istro. Cod. Paris. et ed. pr., e gl. : *gurgite*.

Forsan et ense latus, si numina principis adsint, Cinctus (v. 154 sq.). An principis favore opus est, ut *ense* cingatur? Non intelligo hæc. Gladiumne honorarium, in præmium datum, voluit Marklandus? Loci ab eo laudati nihil docent. Codd. et edd. *ipse* pro *ense* : recte, si intelligas stipatores ducum, ut paullo post de lictoribus : *cingi superbis fascibus*. Quod deinde repositum est, *si* pro *sic*, habetur in cod. Paris. et ed. pr.

Cœtus solitos (v. 160). Scil. auditorum ad recitationes; vide Markl. Inde *Achilles* infra pro Achilleide. *Hei mihi! sed*, pro *sed hei mihi!* ut sæpissime in ejusmodi exclamationibus. Recte comparat Markl. *Thebaid.*, xii, 340.

Carm. III. Carmen perfectissimum longaque cura politum.

Primum animum (v. 34). « I. e. redeuntem a stupore, quo nimius dolor mentem ejus obnubilaverat. » Gron., p. 335.

Infaustæ... novercæ (v. 40). Cod. Rhedig. : *infestæ*.

Siculi... sepulcri (v. 51). Quod Æneas Anchisæ in Sicilia struxit. Notum ex Virgilio.

Graiorum vis ulla virum (v. 54). Hoc non nimis bene dictum. At vide quid offerat cod. Rhedig. et marg. Paris. : *vis* nuda *virum*, egregie. Accedit ed. Ven. : *vis uda*.

Præciperem reditum (v. 59). « I. e. monstrarem, utpote *sacerdos* et potens umbrarum. Verbum *præcipere* magistrale, et auctoritatem denotat. » MARKL. Idem paullo post pro *torvo Maroni*, quod nec ipse video quomodo possit locum habere, etsi bella cecinit Virgilius, conj. *docto* M.

In ardentem, (si) *liceat, moritura maritum* (v. 68). « I. e. moriens se jactura, impositura in maritum, vel moritura super maritum. Nihil magis Statianum. » GRON., p. 336, quem v. coll. Markl.

Sed nec modo se (v. 71 sqq.). Optime horum versuum sententiam expediit Gron., p. 337 sq., cujus explicationem tanquam suam ita reddidit Markl. : « Sed objiciat aliquis : quare tu tam immaniter doles, quandoquidem neque *natura* neque *pietas* injuste in hac re fecit : *natura*, quia naturalis ordo est ut pater præcedat filium; *pietas*, quia tu pie luges patris obitum; at si injustam hæc se dedisset, ille contra tuum obitum pie luxisset : et hæc quidem fuisset *pietas injusta*. Respondet Statius : Vera quidem dicis; sed ego patrem optimum ita amavi, ut mihi præmaturo obitu raptus videatur; nec absurde hoc facio, aut sine exemplo : quippe et Erigone non minus flebat *senem parentem* exstinctum, quam Andromache *puerum filium* : immo et Erigones pietas in hoc laudatur, quod præ doloris impatientia laqueo se interfecit, quum contra Andromache male audiat, quod post Hectorem alium maritum ferre potuerit, nec solum ferre, sed et inservire. » Inde pro *Fatorum* reponit *Annorum*, plaudente Wakef. ad Lucret., III, 681.

Et Pallas (v. 91). Non sine veri specie *Phœbus* reposuit Markl., q. v.

Arcadia.... testudine.... lyre (v. 93). Verissime docuit Gronov., p. 345 sq., *testudinem* hic capiendam esse pro parte lyræ, quum aliis exemplis, tum Tibulli :

> Artis opus raræ, fulgens testudine et auro,
> Pendebat læva garrula parte lyra.

Seq. vers. initium vehementer controversum et conjecturis sollicitatum. V. interpp. addito Burmann. ad *Anthol. lat.*, vol. II, p. 655.

Septena... fama (v. 95). De Pleiade tragicorum. Versu sq. *regum dolos* dixit, quia Atrei et Thyestæ exempla tangere amant, quum tragœdia significatur.

Heroos gressu truncare tenores (v. 99). Elegiam intelligit.

Exsere semirutos subito (v. 104 sq.). Ita fere codd. et edd. vett. Quæ si servantur, in hunc prope modum explicanda erunt : Erige, Parthenope, vultus tuos e pulvere, qui Vesuvii eruptione necopinantibus injectus eos pæne diruit et delevit (cf. Wakef. ad Lucret., II, 367), ac lugentis modo crinem montis igne tactum pone in tumulo magni civis tui. Sed si vel maxime verba integra tenere velis, *afflato* tamen *monte*, in quo sensus nullus, summa necessitas est mutari in *afflatum monte*, cum V. D. ap. Gron., p. 349. Multa de hoc l. scripserunt Gron., *Diatr.*, c. LI, *Elench. Anti-Diatr.*, c. VII, et Markl., quæ hic non possumus persequi. Nic. Heinsius conj. : *vesuvino pulvere*, ex *desubito* : nam *V* sæpe per *B* expressum. Markl. : *Exs. semiustos* sive *semustos vesuvino fulgure v.*, ex Virgil., *Æneid.*, III, 578, de Ætna,

> Fama est Enceladi semiustum fulmine corpus
> Urgeri mole hac.

Et v. seq. idem :

> . . . . . *Crinemque afflatu montis adesum.*

Cod. Rhedig. et ed. Venet. : *sepultum.*

Specieque comam subnexus utraque (v. 115). « Et Nestoris uberantem et Ulyssis consideratam eloquentiam superans, utriusque nomine coronatus es. » Barth.

Ponere purpureos... amictus (v. 119). Pro induere : quod nescio sane si quis alius hoc sensu dixerit. Quare Markl. : *sumere p.*

Pendet : et ambiguo geminæ certamine terræ (v. 125). Nihil satis honorificum *natalis origo pendet*, ita simpliciter enuntiatum ; et majus quiddam jure exspectes post illa, *nec simplex patriæ decus*. Scribendum erat cum Gronovio : « Natalis origo Pendet *in* ambiguo geminæ certamine terræ : » nam quod Marklandus voluit : *pendet* ab *amb.*, plane non est hujus loci. Ac jam video ed. pr. et cod. Paris. exhibere *in amb.*, non *ab.*

Graia refert Selle (v. 127). « Graia Selle est Velia, Lucaniæ oppidum, dicta *Graia*, quoniam a Phocæensibus condita, teste Strabone, lib. VI, init. *Latiis adscita colonis*, propter antitheton Statio adamatum : quasi dixisset Selle a Græcis condita, a Latinis habitata. Qui de Selle in Epiro hæc interpretantur, et inde arcessunt genus Papinii patris, nugantur : primum, quia nulla fuit urbs eo nomine in Epiro. Sellæ enim populi, qui et Selli et Helli dicuntur, occurrunt apud Plinium et Strabonem; sed nulla urbs Selle. Deinde quomodo esse potuit Sellius sive Epirota Statii pater, quum supra, v. 119, dixerit filius, illum sumsisse *togam prætextam* et *bullam auream?* quæ certe nobilitatis romanæ, non epiroticæ insignia fuerunt. Necesse est igitur falli Lilium Gyraldum, *Dialog.* IV, et Domitium Calderinum et ceteros viros doctos, qui *Sellen* vel *Sellas* Epirotarum patriam Papinii patris statuerunt, quum plane Velinus fuit de gente. » MARKL. Quæ idem adjicit de urbis Veliæ nominibus variis, ea jam melius habentur in Mueuteri docto libello de hac urbe : *Velia in Lucanien*, coll. Kiddianis ad Dawes. *Misc.*, p. 210.

Graius qua puppe magister (v. 127 sq.). Palinurum dicit, qui prope Veliam undis demersus, ubi *Palinuri promontorium*, notum ex Virgilio. Sed edendum erat *Phrygius*, non *Graius*, e Heinsii cod., Parisino, Rhedig., et ed. pr. V. MARKL.

Mæon et inde suum (v. 129 sqq.). Egregie hujus loci sententiam perspexit Markl., minus felici successu sanationem aggressus. Necesse enim est ut jam probetur illud *ambiguum certamen geminæ terræ* : nec sane aliæ esse possunt quam Velia et Neapolis. Similiter de Homeri patria certaverant græcæ urbes : quæ benignior Statio materia, quam ut uno alterove versu ea defungeretur. Desunt igitur aliqua, quorum convenientissimum huic sententiæ principium dant cod. Rhedig. et Paris. a sec. manu, cui majorem esse fidem habendam quam ipsi hujus codicis textui, facile demonstrarem, si id nunc ageretur : nam collatum esse cum antiquiore hunc codicem certissima sunt indicia; hi igitur :

Major at inde suum longo probat ordine vitæ;

sequebatur sine dubio *Parthenope*, quod in principio hujus versus, ut voluit Markl., esse oblitteratum nimis absimile vero.

Simili modo, perrexit Statius, Athenæ, Smyrna vel quævis illarum urbium certantium apud se natum esse contendunt

> Mæoniden, aliæque aliis natalibus artes
> Diripiunt.

Ita enim, *aliæque*, codd. et edd.; plane ignoro unde in hanc ed. venerit «aliæ atque aliis.» Istud *Mæon et*, licet Gronovio non improbatum, vero sensu detecto apparet quam sit absurdum.

Alit victos immanis gloria falsi (v. 132). Non male 2 edd. vett.: *et inanis*. Sequens *ibi* de Neapoli intelligendum. V. Markl.

Sit pronum vicisse (v. 141 sq.). Recte Gronov., p. 367 : «Dicat sane aliquis pronum esse ac facile sub domesticis judicibus coronas mereri : quid vero habebit invidia, quo admordeat achaicas, pythicas, nemeas, isthmicas victorias tuas?»

Tu par assuetus Homero (v. 159 sqq.). «Ille heroico carmine scribebat, tu *solutis vocibus*, i. e. prosa, eum æquabas et *passibus æquis* comitabaris, nec prosa tua majestatem carminis Homerici minuebas. Optime hæc explicat Ruffinus, *de Compos. et metris oratorum*, v. 9 :

> Optimus orator sequitur ratione poetas,
> Cognatus virtute sua; metrumque recusans
> Hic quoque vult numeris voces frenare vagantes.

Rem autem optime exprimit Seneca, *Consol. ad Polyb.*, c. xxx : «Agedum illa quæ multo ingenii tui labore celebrata sunt, in manus sume, utrius libet auctoris carmina : quæ tu ita resolvisti, ut, quamvis structura illorum recesserit, permaneat tamen gratia. Sic enim illa ex alia lingua in aliam transtulisti, ut (quod difficillimum erat) omnes virtutes in alienam te orationem secutæ sint.» Markl.

Veneri plorata domus (v. 164). «Lavinium, ubi erant ædes Veneris communis nomini latino; *plorata* ob Æneam filium in Numicio mersum.» Domit. Idem *neglectam tellurem Alcidæ* explicat Campaniam, ubi inter Misenum et Puteolos terra s. *tellure neglecta* aggerem in exteriore pelago struxit ibique traduxit boves. Markl. : *dilectaque t. A.*, Baulos oppidum intelligens.

Sub te Dardanius (v. 178 sq.). Intelligit quindecimviros sacrorum, qui Palladium servant.

Lustrataque Tempe (v. 209). Markl. : *monstrataque*, vel, quod magis probat, *ascræaque*. Cod. Rhedig. : *inotaque*, i. e. *ignotaque*.

Lustra parentis Turpeii (v. 232). Est agon capitolinus, alias *quinquennia*. Totum locum insigniter corruptum ita instauravit Markl., refutans simul et removens longa dissertatione principum virorum, Scaligeri, Casauboni, Gronovii errorem, qui sibi ex h. l. persuaserant Thebaidem a Statio commissam esse tum in agone capitolino ac non placuisse, sed ab aliis Statium superatum.

Urgebat (v. 234). Alacriter sectabatur, æmulata est.

Non sua funera (v. 245). Osiridem et Attyn in Isiacis et Cybeles sacris.

Vidit et exemplum genitrix (v. 263). « Duo parentum summa vota : superstites relinquere liberos et ab iisdem pie lugeri. Mater igitur in hac summa tristitia gavisa est, quantum possunt lugentes, tam pio filio, et ab eodem hæc lamenta sibi, quum se fata abire jussissent, conferri vovit. Gaudebat exemplo, quod in se quoque recasurum sperabat et optabat. » Gron., p. 383.

Si thessalicas Admeton in oras (v. 272 sq.). Sic locum corruptissimum restituere conatus est Markl., cujus longam expositionem videas ipse. Nimia tamen argutia judicavit emendationem Heinsianam, quæ plus etiam ex antiquæ scripturæ apicibus retinet et aliis quoque de causis verior esse videtur :

> .... Si thessalicas *Alcestin* ad oras,
> Si *lux una* retro Phylaceida rettulit umbram,

Protesilaum, qui in unam diem ad Laodamiam remissus est. Jacobsius ad *Anthol. græc.*, vol. XII, p. 234, proposuit :

> ..... Si Thessalidis (?) Admetus in ulnis
> Si Stygia unda retro Ph.

Carm. IV. *OEtææ Paphiæque Lampades* (v. 8). Stella Veneris matutina, et Sol, qui ab Œtæ montis regione exoriri videtur. Senec., *Herc. fur.*, 132 :

> Jam cæruleis evectus equis
> Titan summa prospicit Œta.

Sic Gronov. Sed Orellius in *Eclogis poet. lat.*, ed. II, p. 228, animadvertit, quum nocturna quies desideretur, magis consentaneum esse Hesperi ortum ab Œta intelligere (Catull., LXII, 7 :

> Nimirum Œtæos ostendit Hesperus ignes)

et Luciferum, ut Veneris stellam.

Gelido spargit miserata flagello (v. 10). Non offendo cum Markl. in locutione *questus spargere flagello*, præsertim quum roris matutini aliqua hic injiciatur notio. Sic Orellium quoque judicasse video. — *Miserata* exprimit : tanta est miseria mea, ut vel Aurora, me somno caruisse animadvertens, misericordia mei tangatur.

CARM. V. « Misellum carmen, ultimum inter Statiana tam ordine quam ingenio... Mihi videtur Statius imperfectum reliquisse. »

MARKL.

Serpere crudeles (v. 20 sq.). Wakefieldus, in *Silv. crit.*, vol. IV, p. 23, corr. : « Carpere crudelem vidit lanugine malas » (postremum hoc codd.), i. e. et vidit crudelem (cinerem) carpere, etc.

Quum meditor terdena (v. 24). In codd. et edd. vett. lacuna : *quum*   *in terd.*, quam voce *meditor* explevit Domitius; Gronov. et Markl. : *nitor*, i. e. cum labore et dolore carmen pango. Etiam in versu 27 lacunam moustrant antiqui libri, ita : « Orsa est : atque ira tacendi. » Quod editum est, Domitio et ipsum debetur; sed vel ob metricam libertatem suspectum, qualem non unquam sibi indulgebat Statius.

Tenues ignavo pollice chordas (v. 31). Ita vel *tremulas* Markl. conjecit. Veteres : *excludit ramis : ignavo.*

Fomentaque quæro Vulneribus, sed summa, meis (v. 42). Hæc jam a Markl. merito notata, et ante eum ab Heinsio, qui conjecit *sed vana*. Verum restituit Weberus ex cod. Rhedig. : « vulneribus, *quæ* summa, m. » — Seqq. a versu 46 in antiquis corruptissima paullo liberius reficta ab Marklando, quem sequitur editio. Singulas mutationes indicare nobis per spatium non licet.

Verum erat (v. 49). I. e. æquum erat, merueram sane, ut in Horatiano :

> Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.

Sic recte Gron., p. 391.

Loquaces Delicias doctumve sui convicia Nili Infantem (v. 66 sq.). Quid velit Statius, optime significat Martialis, ab Markl. allatus, IV, 42 :

> Si quis forte mihi posset præstare roganti,
> Audi, quem puerum, Flacce, rogare velim :
> Niliacis primum puer is nascatur in oris;
> Nequitias tellus scit dare nulla magis.

In seq. versu *lingua nimium* Marklandi est. Codd. : *lingua simium*. Unde Gronovius fecit *lingua simili*, imitationis mimicæ peritum : cujus de hac re v. uberrimam explicationem, p. 394 sqq. *Simium*, quo etiam Venetæ ed. et cod. Rhedig. scriptura *summum* redit, non esse rejiciendum contenderem, si mensura *simjum* Statianis exemplis posset defendi.

Vinctum (v. 70). Fasciis, ut recens natum. Vide Markl. Qui seq. v. *Pulsantemque... auras* scribit, qnum codd. exhibeant *Poscentemque*, quod tnetur Wakcfield. ad Lucret., II, 367.

Properaverit ille, Sed merito properabat, amor (v. 75 sq.). « Objectio est et objectionis solutio. Dicet aliquis : Satis festinus fuisti, o Stati, in amore tuo erga hunc pnerum, donando illi libertatem adhuc infanti. Respondet Statius : sed merito properavi et festinns fui in donando libertatem quæ tam brevis fuerat. Eadem constructio ap. Horat. *Sat.* I, 10, 64 sqq. » Markl.

Blandoque sinu, jamjamque natantes Exercere genas (v. 84 sq.) Hæc sine sensn sunt. Edd. vett. cum cod. Rhedig. : *excepere g.* : unde Markl. hæc ita constituit : « Blandique sinus jamjamque natantes excepisse genas. » I. e. sinus blandi erant excepisse genas, pro blande excipiebant genas, etc. In seqq. *Risus* pro arrisione, qua arridet Statio.

ADNOTATIONES

IN P. PAPINII STATII THEBAIDEM.

IN LIBRUM PRIMUM.

Muris... Tyrios accedere montes (v. 9 sq.). I. e. saxa thebanæ regionis attrahi cantu ad muros fingendos. Melius hoc quam Gronovii conjectura *Tyriis*.

Sperare triumphos (v. 18). Verum sine dubio est quod Heinsius et Marklandus ad *Silv.*, I, 4, 91, restituerunt : *spirare tr.*

Bella Jovis. Tuque o Lat. (v. 22). Necessarie scribendum cum Gronovio : « B. Jovis; teque o, etc. » Et hoc confirmat cod. Regiæ Bibl. nr. 8051, sæculi X, quem brevitatis causa *Reg.* 1 dicemus.

Pierio... œstro (v. 32). Codd. multi, inter quos Reg. 2 (i. e. Reg. Bibl. nr. 8052, sæc. XII), et 1 a sec. m., habent *laurigero :* quod, ut ex ipso percepi, probat vir ill. Mitscherlich.

Lernæo (v. 38). Argivo.

Inane solum (v. 55). Vacui oculorum loci. Vide GRONOV.

Secunda (v. 59). Adjuva. Male intellexit Lactantius.

Miseraque oculos in matre reliqui (v. 72). Dicit se, simul ac matrem agnovisset, oculos sibi eruisse et nihil post eam conspexisse : ergo *in matre oculos reliquit.*

Pro dolor! et nostro (v. 77). Subscribo judicio Barthii : « Optimæ et antiquissimæ membranæ non agnoscunt hunc versum. Nec sane admodum commodus. » Sine mora ejiciendus est.

Cognataque Tartara mavult (v. 102). Ita vix ullo sensu in edd. legitur; scribendum erat cum Barclaio : *cognatave T.*, at-

que hoc modo codd. multi, in quibus meliores, probante etiam Handio ad *Silvas*, I, 2, 160.

Atracia arte (v. 106). I. e. thessala, magica, ab Atrace, Thessaliæ rege. Sic Valer. Flacc., VI, 447 :

> Quamvis Atracio lunam spumare veneno
> Sciret.

Cærulei... nodi (v. 110). Ex anguibus nexi. Ibidem *in pectora* quidquid est optimorum codd. Vulgo *in pectore*, quod præferebat Wakefield. ad Lucret., III, 504.

Atque æquis vincula laxant Viribus (v. 135). Etsi hoc explicari potest, multo tamen huic loco convenientius est quod invenit Wakefieldus, *Silv. crit.*, P. IV, p. 59 : « Et *iniquis* vincula l. V. »

Montibus Graiis (v. 145). Marmore ex montibus Græciæ exciso, ut *mons Libys* in *Silv.*, IV, 2, 27.

Quis tum tibi, sæve (v. 165). Scil. Eteocle. Ceterum *tunc* legendum ex opt. Barth. et 2 Regg.

Tamen ille precanti Mitis (v. 189 sq.). Inducitur hic alter, qui defendit Eteoclem ab illis imputationibus.

Neque tu valida quod (v. 222 sq.). Neque per diluvium hoc præstitum est, quum Neptunus aquis in terras evagari permitteret.

Erroresque feros nemorum (v. 230). « Agaves et Penthei indicari videntur fata, et Bacchi adversus Pentheum fraus, qualis apud Euripidem consuitur. » WEB.

Arces Cyclopum (v. 251 sq.). Argos, ubi muri Cyclopii.

Coptos (v. 265). Ubi Io pellex Jovis colebatur.

Nefastis Imposuere locis (v. 273 sq.). Scil. ubi Lycaon hominem mactaverat in Jovis ara; cf. PAUSAN., VIII, 2.

Getico... sub Hæmo (v. 275). Cum Diomedis Thracis equis.

Gravis, dictis, quanquam aspera, motus (v. 284). Hæc ita a Statio scribi non potuerant. Codd. pæne omnes : *motu;* unde probabiliter Barthius : « *gravi* dictis, q. asp., *motu* Reddidit hæc. »

Ausuramque Dionen (v. 288). « Veneris matrem (sive potius ipsam Venerem) dicit sollicitam futuram propter Harmonien, Veneris et Martis filiam, Cadmi uxorem. » LACT.

Lege Erebi (v. 298). Quia adhuc inultus erat, ut apud Lucan., I, 11 :

> .... Umbraque erraret Crassus inulta.

Inhorruit (v. 309). « Leniter insonuit alis ab aere repercussis. » Gloss. Barthius confert Horat., *Od.* I, 23, 5 :

> . . . Mobilibus veris inhorruit
> Adventus foliis.

Paullo ante *astra temperat* pro splendore dictum, non pro calore, ut alii explicant.

Nunc queritur ceu tarda fugæ dispendia (v. 320). Recte Barthius : « Ineptum illud *ceu*, et sententiam obfuscans. Scribe ope optimarum membr., quæ aperte *eu* præferunt : « N. queritur, *heu!* tarda, etc. »

Abrupto sole (v. 325). Nam sol refugerat aspicere cœnam Thyestæ. Cf. infra, II, 184, ubi *lux intercisa*, et IV, 307.

Gelidum tenuaverat aera (v. 338). « Diei aer crassior est, tenuis noctis. » Lact. Quæ interpretatio repudiari non debebat : a vaporibus enim purgatur aer frigore nocturno.

Erasinus (v. 357). Is ortum habet ex lacu Arcadiæ Stymphalide, mox terra occultatus, in agro argivo denuo erumpit, et post brevem cursum cum Phryxo miscetur versus meridiem fluente. Ovid., *Metam.*, XV, 276 :

> Redditur argolicis ingens Erasinus in agris.

Falso igitur hic fluvius dicitur *surgere ad Arctos*; at alter est Erasinus Achaicus, qui cursum ad septentrionem tendit, ad Buram in sinum corinthium se exonerans. Et hunc ab Statio cum altero esse permutatum sententia est Cellarii, *Geogr. antiq.*, vol. II, p. 982 sq. Verum non negligenda hic erat codicum fluctuatio, quorum pars *E. in undas*. Quare recte et pro ingenio Statiano conjicere mihi videor : « gelidas surgens Er. ad *auras*, » e terra scil., ubi tutus fuerat ab imbribus et tempestatibus.

Larissæus apex (v. 382). « Arx est civitatis argivæ, quæ *Larissa* dicitur. » Lact. Idem ad v. 384 : *Herculeo signata vapore* : « Si veram quæramus historiam, Lerna palus fuit; quæ quum frequenter siccaretur, et denuo impleretur aquis, Hercules deprehendit venas terræ incendio posse præcludi, atque ideo, posteaquam exhausit eam, ignem adhibuit, et, si qua unda prorumpebat, obstruxit : nam *Hydram* monstrum fuisse, ἀπὸ τῶν ὑδάτων (ita cod. Paris.) fabulæ nomen obtinuit. » Vide II, 376 sq.

Ævo ducente (v. 396). Commode hoc explicari non potest. Sed optimus cod. Barthii et Reg. 1 : *Fato duc.*

Nobis sociare cubilia terræ (v. 460)? Recte vidit Barthius sermonem hic artificiose esse interruptum, ut in notissimo Virgilii : *Hos ego — : sed motos*, etc. Statiana exempla idem dedit, e. c. VIII, 60 :

> Me quoque — : sed duræ melior violentia legis.

Proterno Pirithoo (v. 475 sq.) Quia præ amore Proserpinæ in Orcum penetrare non dubitavit.

Quem per Theumesia Tempe (v. 485 sqq.). Fingit igitur Statius cithæronii leonis exuviis amictum fuisse Herculem, non cleonæi seu nemeæi, ut communis fama fert, vel certe ante pellem celebriorem. Vide Markland. ad *Silv.*, v, 2, 48. Præterea legendum cum Gronovio et codd. non paucis, vel refragante optimo : *juvenilibus annis*. Cf. allata ab intt. Horat., *Sat.*, 1, 1, 4.

Siccati vulnera lymphis (v. 527). Jam Lact. observat hoc sumptum esse ex Virgil. *Æneid.*, x, 834 :

> Vulnera siccabat lymphis...

ad quem l. Servius : « Ratio vera est, quia fluxus sanguinis aquarum frigore continetur. »

Utraque virgo (v. 533). Argia et Deipyle, filiæ Adrasti. (Infr., II, 203 sqq.)

Vivo..... auro (v. 547). Id est vitam et animorum motus exprimente. Paullo post v. 550 codd. Behot. et Reg. 1 : *lassant ora* pro *laxant* : quod imponere non debebat viris doctis ; *laxant* hic unice verum.

Crotopi (v. 570). « Hic rex argivus fuit, qui Apollinem Typhonis cæde pollutum expiavit. Huic filia Psamathe fuit, cum qua Apollo concubuit ; de quo compressu edidit (*genuit*, cod. Paris.) et mox editum partum exposuit : quod Apollo indignanter accipiens in vindictam injuriæ suæ injecit monstrum, quod Corœbus occidit. » Lact.

Oraque sicca ferunt trepidorum inhiasse luporum (v. 626). « Ora jejuna (luporum) ferunt homines inhiasse propter famem et non comedisse. » Gloss.

Summaque biverticis (v. 628 sqq.). Imitatio Homerica ex initio *Iliadis*.

Nebularum incendit amictu (v. 631). « Pestilenti calore plena nebula omnia obruit. » GLOSS. Similiter Lactant.

Exoratus abis (v. 666). « Poeta hoc vult intelligi, invitum Corœbum precibus civium a mortis discessisse proposito. » LACT.

Erravit pietas (v. 690). Tam in paterno quidem quam in materno genere : paternum duxit Adrastus ab Æolo, cujus filius Athamas Learchum filium sagittis confixit, alterumque Phryxum Jovi immolare voluit; maternum a Tantali, de cujus et Pelopis posteris omnia nota. — *Rebus secundis*, quas non nisi virtutem sequi olim opinabantur, infaustas vero a sceleribus proficisci.

Et assiduam pelago non quærere Delon (v. 702). « Seu te juvat Delon statim inventam, nec amplius in mari vagam (nam *assiduam* est stabilem), invisere. Dicendi modus h. l. mirus nec hercle elegans. » WEB. Quare Lactantius contrarium intellexit : « Seu te non juvat esse in Delo, quæ instabilitate sua est hospes litorum diversorum. » Paullo post *ætherei parentes* sunt Jupiter et Latona; sed vere conjecisse puto Weberum : « Et ætherei dono cessere *parentis* Æternum florere *genæ*, » quod et Statianum maxime et totum locum inde a v. *Tela* mire erigit.

Phryga submittis citharæ (v. 709). Scil. tuæ Marsyam.

IN LIBRUM II.

Styx... novem circumflua campis (v. 5). Scilicet quos efficit novem fluentis suis, tanquam insulas. Inutiliter ergo Bentleius ap. Kiddium ad Dawes. *Misc.*, p. 647, conjecit *rivis*.

Major... Erinnys (v. 20). Poterat esse simpl. *grandæva*, ut *senior*, et similia, de quibus ad *Silv.*, 1, 1, 102; sed recte Wakefieldus ad Æsch. *Eumen.*, 150 : Νέος δὲ γραίας δαίμονας καθιππάσω (Apollo Furias), intellexit πρεσβυτέρα Διός, quod Eumenides ad Saturni regnum recedunt. — Antea v. 11 *medica virga* est Mercurii.

Non audax scandere fluctus (v. 44). « Non ultra fines litorum progrediens. » LACT. Versus quatuor 37-40 desunt in multis mss., etiam Regg., neque ab Lactantio explicati; sane ultra perfectum trahuntur, vel ab ipso poeta deleti, vel aliunde huc translati.

Mediæque silentia Lunæ (v. 58). Recte pro usitatiore *media silentia*, et melius quam *mutæque sil. L.*, quod repositum hic est a Valckenario ad *Ammon. Anim.*, p. 135.

Præreptaque noscit Sidera (v. 62). Ob mortem violentam, qua vita caruit, ut recte Lact. — *Principium sui*, cœlum, unde proficiscuntur animæ ex philosophorum dogmate.

Taurinos... pulsus (v. 78). Tympanorum ex boum coriis tentis. Deinde *Baccho meliore*, « non sic irato, ut quum Agave occidit filium furens. » Lact.

Inque sua senium sibi destinat aula (v. 110). Multi codd. ex optimis, etiam Regii : « Inque *tua*, » quod sine dubio verum.

Horruit in maculas (v. 129). Recte hic Bernartius alteram Lactantii explicationem probavit, *maculas* esse pro reti, ut Varro loquitur : « Septum totum grandibus maculis integitur, ne eo involare aquila possit, neve ex eo evolare anas. »

Advertit flammas (v. 138). Audiendus hic erat Barthius : « Omnino laudo vet. codicem nostrum, qui clara varietate scripturæ et rei præfert : *obvertit fl.*, cum gl. : « Contra illam se vertit. » Et *alienum* est diurnum, jam ab sole possessum. » In sqq. v. 141 : *Quum senior*, etc., arcte jungenda erant cum superioribus, quum structura sit : « Et jam... impulerat..., quum Talaonides... gradum corripuere toris. »

Tracta quies (v. 146). 3 codd. : *Fracta*, c. schol. : « Non perennis, sed interrupta. »

Et alterno quas margine submovet infra (v. 183). Græciæ continentem, quia depressior quam Isthmos et montosa Peloponnesus. Comparant interpp. Ovid., *Metam.*, VI, 419 :

Quæque urbes aliæ bimari clauduntur ab Isthmo,
Exteriusque sitæ bimari spectantur ab Isthmo.

De seq. v. vide ad I, 325. Deinde *certamina in Eleis vallibus* sunt curruum certamina inter Hippodamiæ procos ab Œnomao instituta. In verss. 186 sq. non satisfaciunt interpp. Vereor ne quid desit. Si tamen integra omnia, ita explicandum erit : Eumenides aliæ (i. e. mitiores) forent aliis sub regibus (modeste dictum pro sub te rege), et alia forent quæ tu potior queri. Sed contortum hoc. Post *Expositi animis* interrupta oratio.

Hospitia et thalamos (v. 211 sq.). Scil. esse, dependens a Fama, quæ nuntiat. Eadem *monstrum* dicitur ex Virgilio :

Monstrum horrendum, ingens...

Diffuderat, de lætitia.

Tantum ausæ perferre manus (v. 217). « Ut imitarentur vitam : quasi contra naturam fecissent, quod addidissent æri spiritum. » LACT. Cujus edd. *proferre*; eod. Paris. *perf.* Gloss. : « Tantum studuerunt efficere manus artificum. » Vera etenim aliquot codicum lectio *proferre*; v. MARKL. ad *Silv.*, v, 3, 132.

Caput (v. 221). Monstri ab se interfecti, *virginis ora*, I, 598.

Solanturque timorem (v. 229). Scil. novarum nuptiarum, ut elarius apparet ex imitatione Claudiani, *de Raptu Pros.*, II, 322 sqq. :

> Reginam casta cinxerunt agmine matres
> Elysiæ, teneroque levant sermone timores,
> Et sparsos religant crines, et vultibus addunt
> Flammea, sollicitum prævelatura pudorem.

Aracynthus (v. 239). Mons Atticæ, *Actæus* Virgilio, *Ecl.*, II, 24.

Velint (v. 242). Pro si velint.

Fulminis extremi cineres (v. 279). Optime Wesselingius in *Probabil.*, c. 31, p. 277 sqq., restituit *crines*, et pulchre explicat.

Cadmum... jacentem (v. 289). In terram depressum, quum in serpentem mutatus esset.

Post longior ordo (v. 296). « Nisi forte respicit ad Antigonen et Ismenen, sane cum Barthio poeta nimiæ est properantiæ accusandus. » WEBER. Accusatio ab Thebaide aliena. Refer ad seqq. : « Post (Iocastam) longior ordo : » nam « Tunc (ita lege cum Handii codd.) donis Argia nitet : » quarum nuptiarum mala ipsum argumentum *Thebaidos*.

Fractæque in pectora vires (v. 327). Postrema vox in PR., Dan., 2 optt. Gron. est *quercus*, quod verum esse collatis Virg., *Æneid.*, XII, 104 sq., et Lucan., II, 603, cum Gron. et Barth. judicabis.

Nisum (v. 382). « Megaram dicit, in qua regnavit Nisus. Quidam Nisum montem Megarensium dicunt, in quo Nisus est sepultus. » LACT. Nimirum Νίσου λόφον, qui notus ex Pindaro.

Fossor (v. 419). Cunicularius, qui cuniculos in urbem obsessam agit.

Nondum æqua tuis, vice (v. 427). Edendum erat e Barthii optimo : « Nondum *æquata* vice. » Ad seqq. reputandum, Eteoclem fuisse inter Œdipi filios natu majorem.

Assuevere jugo (v. 443). Optimus Barthii : *Hoc suevere jugo*, quod certe non anceps, ut vulg.

Visuque frementi (v. 509). Sic MSS. aliquot; i. e. fremens inter

videndum. Sed edd. et codicum numerus longe major et melior : *trementi*, quod de cupiditate inquieta accipiendum esse videtur. Jortinus : *trementes*.

Chthonii (v. 538). MSS. omnes *Chromi* vel *Chronii;* sed usitatum apud Thebanos nomen inde ab Sparta Chthonio erat Χθόνιος, quo Statius sæpius utitur. Quare a Gronovio etiam hic repositum. Idem Noster infra II, 170, in melioribus codd. scribitur *thonius*, in Reg. 2 clare *chthonius*.

Ut clausas indagine (v. 553 sq.). Bene Lactantius : « Hæc comparatio ad superiora referenda est. Dicit enim sic illos aut de jugis prodiisse, aut de vallibus, quemadmodum de retibus feræ, quas in medium vox venantium et clamor expellit. Tunc enim licet scire quam multæ sint, quum terrore clamoris coactæ fuerint non latere. Est ergo ordo : Sic illos excursare e latebris videt, ut clausas indagine feras vox prima in medium profert. *Indago* autem est, quum silvam venantium corona vallat, ut feræ evadere non possint. » Idem paullo ante *deire* pro *prodire;* post autem 556 codd. Barth. et Taurin. *abscissis* pro *abscisis*, rei convenientius.

Quod vix plena cervice (v. 559 sq.). Barthius frustra numerum desiderabat et *sex* correxit e *vix*. Comparat ipse Lucilium libro VI :

> Quem neque Lucanis oriundi montibu' tauri
> Ducere protelo validis cervicibu' possent.

Tergoque et vertice tegmine noto Septus (v. 583). Inelegans hoc : scribendum erat ex optimis codd. Gronovii et Reg. 1 : « tegmina nota. »

Manet ille cruentis Angustus telis (v. 593 sq.). « MSS. *ruentum* vel *ruentis*, non *cruentis*. Verum est *ruentes;* i. e. exspectat, sustinet in se ruentes. » Gron., optime. Atque ita, *ruentes*, Reg. 1 ; alterum, ex *ruentis* ortum, sic explicant : cruentis futuris, si ob copiam suam potuissent penetrare quo contendebant.

Mutata (v. 599). « Refecta sive ad prœlium renovata. » Lact. Recte conferunt Lucan., VII, 150 :

> Pallenæa Jovis mutavit fulmina Cyclops.

In seqq. *Tot queritur cessare manus* etiam recentissimi explicant de manibus numinum seu hostium, quum veram interpretationem dudum præivisset Lact. : « Queritur multitudini manuum suarum (erat enim *centimanus*) hostes deesse. »

Seque ipse recedens Circuit (v. 602 sq.). Magno verborum acumine pingit Tydeum sese in gyrum vertentem, dum hastas in se jactas evitat. Explicuit Gloss.

Pinea nodosa... robora clava (v. 619). Veri similiter emendant « nodosæ clavæ. »

Singultibus arctum Exhaurit thoraca dolor (v. 633 sq.) Recte Weberus observat *thoraca* hic de pectore accipi non posse, ut ab interpp. factum, sed de lorica debere, « quanquam ea rumpitur, non exhauritur. » Si lectio sana, verbi *exhaurit* alia iniri explicatio non potest, ac pulsando exercendoque lassat, fatigat. Cf. VIII, 388 : « Animus ultra thoracas anhelus. »

At cui vita recens (v. 640). Valckenarius ad Eur. *Phœn.*, 1451 : « At cui *plaga* recens. »

Quid timidæ sequeris (hoc ordine omnes pæne codd. et Lact.) *compendia vitæ?* (v. 658.) Simpliciter hic *compendia* pro lucro dictum. « Jucunde consolatur et terret. Namque hoc pollicetur, nullum, si ad bella venerint, evasurum (ita cod. Paris.). In hac autem parte (in hanc partem?) si consideres, provisum tibi est quod nunc moreris (sic cod.), ne graviori supplicio reserveris. » Lact., qui legit adv. *timide*.

Clypeum nec sustinet umbo Mutatum spoliis (v. 671 sq.) Male *umbo* explicant humerus, brachium aut manus, quia de quaque prominentia dicatur. In umbonem coeunt laminæ clypei; quare is recte dicitur *sustinere* clypeum; *spolia* autem appellare videtur hastas hostium clypeo infixas. Sententia igitur hæc est : Jam defatigatus tarde progreditur, tarde ferit, neque amplius usui est ei clypeus usquequaque perforatus et lanceis adversis onustus. Melius certe hoc quam veteres explicationes, quarum nulla procedit.

Multaque operis caligine plenum (v. 685). « Id est nimia felicitate mentis occœcatum. *Caligine* dixit, quia non prospiciebat futura pericula. » Lact.

Vita mis. inerti Damnatur (v. 695). Bene Barth. et Burmann. e conj. : *vitæ*.

Et fractas membris sp. hastas (v. 712). Dan. Heinsius ad Claudian. *Rapt. Pros.*, III, 345, ex MSS. : « et tractas », pro extractas, quod necessarium est. Probavit etiam Markl., et ita Reg. 1.

Frementem (v. 723). « Equorum exhortatione. » Gloss.

Meo quæsita revexi Sanguine (v. 734). Egregie hic ex opt. cod.

suo emendavit Barth. *revexo*, ob seq. *dabis*, quod recipiendum, quippe in precatione, ubi hæ formæ in usu.

Non indignante Diana (v. 742). Ut factum erat in noto sacrificio Œnei.

IN LIBRUM III.

Solidoque datos adamante lacertos (v. 16). Concinnius opt. cod. Barthii : *solidove*.

Frustra (v. 25). Infauste, malo eventu.

Hibernæ ventosa cacumina lunæ (v. 48). « Quia signa tempestatis in lunæ sunt cornibus constituta. » Lact.

Quod pudet ire fateri (v. 61). Sic infra, 627 : « Ventura... pandere mœstus eo. » Multi codd. : « Quod p. ore fateri », et in edd. plurimas hoc receptum. Pauci, in quibus Reg. 1 : *ira fat.*, unde effecit Gronovii amicus : « Q. rubet ira fateri. » Deinde opt. cod. Barthii : « vix credo *ego* nuntius, » pro *et*. Melius, opinor, carebimus utroque.

Extremam... mortem (v. 70 sq.). Markl. ad *Silv.*, III, 5, 10 : *sortem*, et v. sq. docte *ominibusque negantem*, pro *negatam*, i. e. refragantem, quasi ὑπὲρ μόρον. Neutrum necessarium.

Tacito populos suspendere Phœbo (v. 107). I. e. incertos relinquere futurorum. « Oracula propter tuum interitum conticescent. » Lact.

Miserandaque funera passi (v. 163). MSS. multi, in quibus opt. : *numerandaque;* quod Lactantius quoque legit, ita explicans : « Qui inter paucos nec in magno prœlio concidistis; aut quia nocte perempti fuistis (hoc ad *obscuram*.) » Quod Statio dignum. Infra, 175, optimus Barthii *nudant*, pro *truncant*, c. gl. : « patefaciunt. »

Invidiam planxere deis (v. 197). Bene hæc explicat Lactantius collato Lucan., II, 26 : « Et nullis defuit aris Invidiam factura parens. » Ceterum *planxere*, non *traxere*, ut in ed. Crucei, cum legisse cognoscimus ex MS. Paris. Præcedente versu *senesque* conjectura est Barthii; codd. : *senes*, quod melius retinetur : recenset enim Statius eos tantum, qui domi manere solent; ceteri per se intelliguntur.

Specula temerante profana (v. 202). Ita MSS., et bene expli-

cari potest : spectatione pr. sacros fontes vel te temerante, violante. Sed concinnior fit oratio per conjecturam Gronovii et Marklandi ad *Silv.*, II, 6, 80 : *temerare*, i. e. ad fontes ita delatum, ut temeraret, etc.; *tibi* tamen cum Markl. mutatum non oportuit, ut maxime Statianum. Post pro *non agnovere* PR. : *nihil agn.*, quod fort. recipiendum. Infra *Regina* est Dirce, in fontem conversa; et v. 205, pro « dira sororum Pensa, » in optimis codd., etiam 2 Regg., proposito oratoris convenientius scribitur *dura.*

Sic ense madens, ac nubilus ira (v. 230). Vere, ut videtur, Markl. ad *Silv.*, III, 4, 98 : « *Hac* nub. ira. »

Insidias (v. 238). Assentiendum est Barthio : « Optimus cod. totum hunc v. non agnoscit : optime : est enim omnino a mala manu, qui superflua, minime cum ulla gratia aut majestate sermonis Papiniani, nec bene latine loquitur, etc. » Post idem cod. cum aliquot al. et 2 Regg. : « Ne pugnare. »

Vultumque obliqua madentem (v. 266). Opt. cod. Barth. pulchre : « vultum *obliquata* mad. »

Genitalia fœdera Cadmi (v. 300). Cod. Lipsii : « gentilia, » perperam probante Bernartio. Sed veram esse arbitror lectionem optimorum Barthii : « genialia f. » V. Forcell., *Lex.*, s. v.

Sauromatas avidos (v. 352). Ob rapinas. Wakefield. ad Soph. *Philoct.*, 1328 : « rabidos. »

Protinus ire peto (v. 365). Meliores Barthii : « ire paro. »

Facinus fratri tam grande negavi (v. 371). « Utique ego debui proficisci, ut frater plenum parricidii titulum possideret. » Lact.

Et mixtus lacrymis caluit dolor (v. 383). Sententia valde adjuvatur conjectura Barthii : « *valuit* dolor. » Ejus cod. opt. v. 387 : « Imperii deflectere molem Conscius. »

Potentibus herbis (v. 399). PR, 1 Behot. et MSS. Heinsii ad Sil. Ital., VI, 99 : « tepentibus b. » De quo vide intt. Silii.

Seductus (v. 400). Scil. a sensu doloris.

Roseis humentia loris Pectora (v. 412). Pars codicum *calidis.*

Deus armiger (v. 420). « Rectius scripti (in quibus Reg. 1) *armifer* : nam illud satellitibus vocabulum attributum. Infra IV, 653 : « Armiferi Getæ. » Gronov. Recte etiam ob vicinum nimis *pavor armiger*, v. 425. Paullo post, v. 423, bene Barth. observat « Armorum tonitru ferit » nimis esse vehemens, et probat

optimi sui leetionem *fremit* (e. gl., alios legere *furit*); et sie 2 Regg., prior a sec. m.

Multa super bello generisque t. amens (v. 443). Hæe neque bene satis dicuntur, neque eum mente Adrasti superius expressa conveniunt. Sed in opt. cod. Barthii a prima manu legebatur *ærens*, c. expl. « eogitans », i. e. *hærens*, quod reetius ac fort. verum. Optimus Gronovii : *anjens*, unde eonjecit *angens* sc. se. Deinde v. 445 Wakefield. ad Lucret., III, 881, *mentibus* pro *gentibus*. — Versu 448 *flecti* est pro deflecti, et v. 454 ex sequenti *largius* supplendum *magis* ad verha *cui dexter Apollo*.

Aphesanta (v. 461). « Mons est Tarso Cilieiæ, unde se Perseus emiserat ad volandum, quum ad extinguendam Gorgonem Libyen peteret; ἀπὸ τοῦ ἀφιέναι Aphesanta nomen accepit. » Lact., e eod. Paris. emend. Adde eum ad v. 633. Memorabilia hæe ob historiam fabularum de Perseo : quæ quum antiquissimis temporibus sedem haberent eitra Asiam Minorem, sensim remotæ sunt in Orientem usque ad Persas ultimos : ex bac igitur pæne dixerim mythorum peregrinatione Laetantius eam fabulam servavit, quam me alibi legere non memini. Verum apparet Cilieiæ regionem b. l. a poeta memorari non potuisse : immo intelligitur Ἀπέσας ὄρος τῆς Νεμέας, ut ait Steph. Byz., quem vide eum nott. interpp. et qnos addit Siebelis ad Pausan., vol. 1, p. 198.

Niliacum pecus (v. 478). « Apin dicit, taurum lunatum Isidis, qui Ægyptiis motu eorporis sui et quibusdam signis futura prædicit. » Lact. Plin., *H. N.*, VIII, 46 : « Responsa privis dat e manu consulentium cibum capiendo. Germaniei Cæsaris manum aversatus est, hand multo postea exstincti. » — *Patrioque æqualis honori*. Præferenda cum Gron. leetio Laetantii ad VIII, 198 : « æquatus. » Sic enim ibi scholiastes : « Branebus Apollinis est filius, et ipse futurorum peritissimus deus. Ut ipse alibi : *Patrioque æquatus honori Branchus*. » Deinde memorabilem Varronis subjicit locum, non verbis quidem ipsius, sed rebus tamen ex eo relatis. Quem emendatiorem e cod. Paris. præstamus : « Varro *Rerum divinarum* de Branebo sic refert : Olus quidam, decimus ab Apolline, quum in peregrinatione pranderet in litore ae deinde profieisceretur, oblitus est filium nomine Simerum. Ille pervenit in saltum Patronis eujusdam, et quum esset receptus, cœpit cum suis pueris capras paseere. Aliquando prehenderunt cygnum, et illum veste cooperuerunt. Et jam, dum ipsi pugnant, uter illum

patri munus offerret, quum essent fatigati certamine, rejecta veste mulierem invenerunt; et quum fugerent, revocati ab ea, moniti sunt, ut Patron unice Simerum (cod. *Smitronem*) diligeret puerum. Illi quæ audierunt Patroni indicant. Tunc Patron Simerum (cod. *Sucronem*) pro suo filio nimio dilexit affectu, eique filiam suam ducendam locavit uxorem. Illa quum prægnans ex eo esset, vidit in somnis per fauces suas introisse solem et exisse per ventrem : infans editus ideo Branchus vocatus est, quia mater per fauces (βράγχια) sibi viderat uterum penetrasse. Hic quum in silvis (cod. *hi maxilum*) Apollinem osculatus fuisset, comprehensus est ab eo et accepta corona virgaque vaticinari cœpit, et subito nusquam comparuit. Templum ei factum est, quod Βραγχιδῶν nominatur : et Apollini Philesio (v. Macrob, *Sat.*, 1, 17, p. 232 Pont.) pariter consecrata sunt templa, quæ ab osculo Branchi sive certamine puerorum, Philesia nuncupantur. »

Pana (v. 480). « Pan apud Pisas rusticos numine suo replere solet, datque oracula qui impletur deo. » Lact.

Notos (v. 486). « Ad meridiem enim augur romanus obtutum dirigebat. » Web. Post, v. 497, Dan. Heinsii codd. et 1 Behot. : « membra levat scopulo, » pro « locat, » perperam.

Non venit auguriis melior : quin vultur (v. 508). Codd. antiquiores et Barthiani omnes *quam* pro *quin*; et major distinctio in præced. v. fine ponenda. Neque offendere debet vultures, Romulo benignos, hic inter mali ominis aves numerari. Glossaria MSS. bibliothecæ Regiæ : « Vultures sunt quædam magna volatilia, quæ mortem hominum signis quibusdam nuntiare consueverunt. Quo indicio dicti (l. ducti) atque instructi sunt : quum enim bellum lacrymabile inter se adversæ acies instruunt, multo prædictæ volucres sequuntur agmine, et eo significant, quod multitudo hominum cura sit, bello finitura (l. futura) præda vulturis : quod utique ex his specie instructionis humanæ quadam videntur ratione colligere. » Accipiter autem notus mali ominis, vel ex Ovidio, *Art.* II, 147 :

Odimus accipitrem, quia semper vivit in armis.

Auditus Jasone Mopsus (v. 521). Structura non latina, de qua in omnem partem disputarunt docti ad Horat., *Od.* 1, 6, 2 :

Scriberis Vario fortis. . . . .
. . . . . Mæonii carminis alite.

Sed verum præbet opt. cod. Barthii : *Iasoni*, græca prosodia, quam vel in *striges*, v. 511, secutus est Statius.

Inexperto... sanguine (v. 536). Quod nondum experti erant venti, quum aqua, non sanguine cœlum, stillare soleat. Quod nimio melius quam probata a multis lectio unius codicis, *inexpleto*, pro abnndanti.

Hic excelsa... animos (v. 539 sqq.). Capaneum significat; *illum... alæ*, Parthenopæum ; *Hic... ruit*, Polynicen; *hunc... catervæ*, Adrastum; *Hic... obit*, Hippomedontem; *hic... sanguis*, Tydeum; *Qui furtim* seqq. in quibus Ampbiaraus omina de se agnoscit. Hæc fuse narrantur in seqq. libris.

Horrentesque situ gladios in sæva recurvant Vulnera (v. 583). Gronovius *Hærentes* ex optimis, ut ait, et plurimis MSS. : quibus accedunt 2 Regg. Intelligit enim gladios, qui præ rubigine non possint e vaginis educi. Quod sequitur *recurvant* esse debet ita dirigunt, ut justa eorum curvatura iterum appareat. Cod. Barth. præbet *repurgant*, quod de glossa suspectum.

Mutare latus (v. 595). Opt. cod. Bartb. : « versare ; » aliqui : « motare. » Ad seqq. reputandum, Siciliam olim cum continenti Italiæ cohæsisse.

Pholoes habitator (v. 604). « Pholoe, mons Tbessaliæ. Talis ergo erat quales Gigantes (immo *Centauri*, ut ipse paullo ante) fuerint. Magnitudinem ejus ex Gigantibus comparavit, et Cyclopibus. » LACT. Quintus Smyrnæus, VII, 108 :

> ὄβριμος Ἡρακλέης Φολόης ἀνὰ μακρὰ κάρηνα
> Κενταύροις ἐπόρουσεν.

Notior Arcadiæ Pboloe. Seq. v. cod. opt. suavius : « Æquus et Ætnæos inter cons. fr. »

Persei... montis (v. 633). Vide ad 461.

Sanguine victo (v. 644). Opt. Bartb. : *s. vestro*. Heinsius ad Sil. Ital., VII, 295, et XII, 578, *juncto*, ut de fratribus.

Sidonias... ad urbes (v. 656). In Reg. 1 et Lact. « Sidonios... ad hostes. » Post, v. 660, *Quid Martia p.* præbet opt. Barth.

Primus in orbe (v. 661). « Ut Lucanus (1, 486) :

> Quæ finxere, timent.

Et Petronius Arbiter istum secutus :

> Primus in orbe deos fecit timor.

Sic et Mintanor Musicus :

> Deum, doloris prima quem* compunctio
> Humani finxit generis. »

LACT.

Sumta hæc ex Fulgentii *Mythol.*, I, p. 32, ed. Munck., quem v. ibi. Petronii fragmentum præstantissimum, unde profecit Statius, exstat in Burmanni *Anthologia lat.*, III, 119, p. 575 sq., sive in Petron., p. 872 sqq. ed. Burm. alt., ubi multa huc pertinentia ap. interpp.

Ventisque aut alite visa (v. 665). Multo propius accedit ad augurum negotia lectio *Venisque*, in opt. Barth., probata etiam Heinsio et Meursio.

Mœsto sine conjuge (v. 687). Cod. Barth. : « Mœsta et sine c. »

Æquoreæque super... cautes (v. 693). Opt. Barth. : « Æquoreasque super... cautes, » i. e. magis quam.

O ubi prima Hospitia (v. 698). Sic MSS. Behotii et Reg. 1. Ex illis hoc restituit Gronov. Ante eum male : « obvia prima. »

Quantus amor causæ misero nupsisse marito (v. 705). Id est causæ sit, in causa sit; quantus ille debeat esse amor, qui vel miseri mariti matrimonium sibi expetat. Alii intellexerunt : quantus amor causæ vel rerum mariti. Cod. opt. Barthii et Put. : *castæ* pro *causæ*. Sed nihil dum ex his satisfacit. De seqq. verss. recte Lact. : « Peto ut concedas, quod proficiscente marito dolebo, quod pugnante timebo. »

Dicentem talia nascens Lux movet (v. 721). Scribe : « lux monet, » ex egregio illo MS. Barthii et Petrensi.

* Vulg. ubique *quem pr.*

FRIDERICUS DUBNER.

FINIS PRIMI VOLUMINIS.